

**SBORNÍK**  
**Státního okresního archivu**  
**Přerov**

---

Přerov 2007

ISBN 978-80-86388-51-9

ISSN 1214-4762

## Obsah

Jiří Lapáček <b>Úřad a obec půhončí</b> .....	5
Jan Štěpán <b>Pečeť Říkovic podle privilegia Marka Khuena z roku 1554 a znakové privilegium pro Starou Ves u Přerova</b> .....	31
Karel Müller <b>Erb Půhončích z Předmostí</b> .....	35
Věra Fišmistrová <b>Tovačov a jeho špitál</b> .....	39
Miroslav Marada <b>K publicistické tvorbě Markuse Bosse</b> .....	62
Jan Lužný <b>Vyšší zemědělské školství v Přerově, podmínky pro vznik, vývoj a období válečné (1939–1945) a krátce poválečné do roku 1948</b> .....	65
Jan Jirka <b>Přerovští dirigenti, kapelníci a sbormistři</b> .....	76
Monika Němčáková <b>Výuka angličtiny na středních školách v Přerově v době Československé republiky v letech 1918–1938</b> .....	98
Josef Voltr <b>Zapomenutý aviatik, říkovický rodák Metoděj Vlach</b> .....	124
Zdeněk Smiřický <b>Leopold Smiřický – Einšpígl (21. 2. 1907–30. 4. 1990)</b> Pedagog, odbojový, vlastivědný a kulturní pracovník .....	131
Renata Skřebská <b>Ladislav Vlodek 1907–1996</b> .....	148
Oldřich Fiala <b>Povídání Jana Chmelaře nejen s jednou skálou</b> Biografický a bibliografický příspěvek .....	154
Oldřich Fiala <b>Užitečné umění malířky, grafičky a keramičky Evy Siblikové</b> Biografický a bibliografický příspěvek .....	161

Ladislav Chajda	
<b>Základní plavecká výuka v Přerově</b> .....	176
Jarmila Vohnická	
<b>Region v literatuře</b> .....	183
Ivan Krška	
<b>Za Josefem Mikulíkem</b> .....	186
<b>O autorech</b> .....	189

Jiří Lapáček

## Úřad a obec púhončí

Púhončí byly úzkou skupinou venkovského obyvatelstva omezenou pobyt-  
tem v několika obcích na střední Moravě. Zprvu stáli na úrovni svobodných  
dvořáků, po roce 1642, během 17. a 18. století klesli na společenském žeb-  
říčku na úroveň privilegovaných poddaných. Jejich existence byla spojena  
s právním řádem středověké Moravy, byli totiž po určitou dobu součástí  
starého moravského soudnictví, přesněji řečeno procesního řízení u pan-  
ského soudu, a to jeho přípravné fáze.<sup>1</sup>

- 1 Literatura k danému tématu čítá řadu titulů, menší část se zabývá problematikou  
z širšího hlediska, větší počet titulů je regionálního původu a zaměření.  
Problematiku svobodných dvořáků na Moravě do širšího povědomí uvedl Christian  
d' Elvert v rozsáhlejší studii *Das Institut der Freysassen in Mähren und Schlesien.*  
*Zeitschrift für österreichische Rechtsgelehrsamkeit und politische Gesetzkunde.*  
Wien 1840, s. 437–499. Věnuje zde prostor i púhončím. Z hlediska právního roze-  
bíral postavení svobodníků na Moravě Luksche, J., *Besondere rechte der Personen*  
*Mährens und Schlesiens.* Brünn 1844, s. 281–285.  
Rozsáhlé slovníkové heslo věnoval púhončím V. Brandl, *Glossarium illustrans bohe-  
mico-moravicae historiae fontes.* Brünn 1876, s. 281–285. Podobně Fr. Kameníček  
v třísvazkovém díle *Zemské sněmy a sjezdy moravské.* Jejich složení, obor působ-  
nosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnovené-  
ho zřízení zemského. Brno 1902, věnoval kapitulu púhončím, především jejich plá-  
novanému prodeji koncem 16. století.  
Na začátku 20. století našla historie púhončích větší prostor na stránkách časopi-  
su *Selský archiv (SA): Prasek, V.: „Volenstva“ selská a jich druhy.* SA, 1902,  
s. 193–201; Slavík, F. A.: *Púhončí obec na Moravě.* SA, 1903, s. 10–12; *Prasek, V.:  
Pohonci.* SA, 1903, s. 236–237; *Kopecský, A.: Drobení volných statků za 18. století.*  
SA, 1903/1904, s. 243–245; *Kopecský, A.: Pohončáci kdy pozbyli volnosti?* SA,  
1903/1904, s. 245–247; *Bađura, J. – Prasek, V.: „Pamětihodné příhody.“ (Od roku  
1835–1864 zapisoval Franc Sovka z Radvanic.)* SA, 1906, s. 100–106; *Prasek, V.:  
Ignác a František Sovkové, učení písmáci z Radvanic u Přerova.* SA, 1906, s.  
116–121, 187–188; *Tesař, P.: Púhony, zvod, odhad, přidělení.* SA, 1908, s. 91–96;  
*Bađura, J.: Nařízení púhončího rychtáře.* SA, 1909, s. 82–83.  
Zásadní význam pak měl článek Václava Müllera *Púhončí. List z právních dějin*  
*moravských, který uveřejnil ve Sborníku prací historických.* Praha 1906, s. 233–245.  
Augustin Kratochvíl v práci *Svobodné dvory na Moravě od 17. století podnes.* Časo-  
pis *Moravského muzea zemského,* 1910, s. 1–24, 177–189, uveřejnil seznamy púhon-  
čích podle přiznání z roku 1750.  
Od 20. let 20. století získává problematika púhončích opět svoji platformu na strán-  
kách *Záhorské kroniky (ZK),* popř. *Vlastivědného sborníku střední a severní Mora-  
vy (VSSSM):* *Bađura, J.: O púhončích.* ZK, 1926, s. 1–4; *Bađura, J.: Púhončí  
v Radvanicích.* ZK, 1926/1927, s. 101–105; *Kolisko, A.: Púhončí v Sobiškách.*  
VSSSM, 1931/2, s. 20–24; *Zapletal, Fl.: Martin Púhončí z Předmostí u Přerova,*  
VSSSM, 1936/1937, s. 68–71; *Konečný, R.: Povinnosti púhončích.* ZK, 1940/1941,  
s. 50–51; *Konečný, R.: Soudy a rozepře púhončích z Radvanic.* ZK, 1940/1941,  
s. 21–25; *Konečný, R.: Dva fojti v Radvanicích.* ZK, 1946/1947, s. 49–54; *Konečný,  
R.: 300 let kovárny v Sobiškách.* ZK 1946/1947, s. 117–119; *Konečný, R.: Martin*

Uvedme ve stručnosti, že v rozvinuté podobě se moravské středověké právo realizovalo na soudu zemském (větším a menším), manském markraběcím, biskupském a maršálkově, dále existovaly soudy církevní, městské a vrchnostenské.

Existence půhončích je ovšem spojována se soudem zemským. Jeho počátky na Moravě v nejstarším doložitelném období můžeme spatřovat na dvorských sjezdech, na nichž se scházeli šlechtičtí předáci. Od 13. století máme doloženo zasedání sněmů a sjezdů v Olomouci, Brně a Znojmě. Zároveň s nimi se konaly i krajské cúdy (soudy). Výsledky soudních jednání, především v majetkoprávních sporech, byly zapisovány do desek, zápis ale nebyl obligatorní.<sup>2</sup>

V roce 1348 byly založeny desky zemské, vedené zvlášť pro cúdu olomouckou a brněnskou, do které vplynuly cúda znojemská, jihlavská a jemnická. Podle deskové instrukce Karla IV. z roku 1359 musely být všechny majetkoprávní změny zapsány do desek zemských (zvány desky trhové, někdy také větší). Záписy do desek se prováděly dvakrát do roka při příležitosti zasedání sněmu a zemského (většího) soudu (panského) v Olomouci a Brně, kdy byly desky otevřeny.

Vedle soudních sporů ve věcech nesporných se tu řešily i věci sporné většího rozsahu nad 10 kop a všechny záležitosti pánů. Od roku 1405 zjišťujeme převedení jistých kompetencí na menší soud, kde vedle menších úředníků zasedali i zástupci zemanů. Pro spornou agendu se vedly tzv. knihy půhonné (menší soudní desky, kam se zapisovaly žaloby), které se dochovaly v souvislé řadě od roku 1405 (některé zápisy se dochovaly z let 1374–1398), rovněž ve dvou řadách knih olomouckých a brněnských.<sup>3</sup>

Zemské soudy se konaly čtyřikrát ročně, do začátku 16. století pravidelně spolu s konáním zemských sněmů. Po roce 1520 pak zasedaly obě instance zpravidla v jiném termínu, a to v Olomouci soud od nejstarších známých dob o Třech kráľích (6. ledna) a o sv. Janu Křtíteli (24. června), v Brně pak zprvu ne vždy ve stejnou dobu, teprve dle ustanovení z roku 1495 po 2. neděli postní (pohyblivý svátek slavený cyklicky mezi daty 15. února a 21. března) a v neděli po sv. Kunhutě (po 9. září). Konání soudu se předběžně ohlašovalo po tři týdny o trzích a o nejbližším následujícím pátku zasedali menší úředníci k přijímání půhonů (žalob), původně střídavě po pět týdnů v Brně a pět týdnů v Olomouci, od konce 15. století (1480) jen osmkrát. Ze statků, které náležely do obvodu olomouckého soudu, se pohánělo v Olomouci, z brněnských v Brně. Stávalo se ovšem, že během sezení olomouckého soudu nebyly vyřízeny všechny sporné věci, proto musely být pořizeny výpisy z desek zemských a převezeny do Brna k jednání tamního soudu. Podle majestátu krále Vladislava Jagellonského z roku 1493 se ale začaly desky olomoucké převážet vždy na brněnská jednání soudu a odtud zase zpět do Olomouce. Máme-li věřit pozdní zprávě z roku 1772, převážení desek bylo jedním z úkolů půhončích z olomouckého kraje.<sup>4</sup>

\* \* \*

V přípravném soudním řízení byla podána žaloba, která musela splňovat formální a právní podmínky značně formalizovaného procesního řízení. Po přijetí žalob a jejich zapsání do register bylo třeba uvědomit žalovaně, že je proti nim veden soudní spor. Zprvu tuto starost, tj. předvolání

žalované strany, musel nést sám žalobce, teprve později ji zprostředkoval soud, od 16. století stále častěji z vlastního popudu, a to prostřednictvím určitých osob. Pro doručování pŕhonů platila přísná pravidla, která rozhodovala o dalším průběhu soudního řízení. Pro žalobu, ale i pro její

---

Pŕhonci z Předmostí. ZK, 1947/1948, s. 54–57; Konečný, R.: Památka na zrušení roboty v Radvanicích. ZK, 1948–49, s. 30–32.

Obecnějšího rázu jsou naopak práce J. Radimského, Svobodné dvory na Moravě po válce třicetileté. Časopis Vlastivědné společnosti musejní v Olomouci (ČVSMO), 1949, s. 60–66, J. Holinkové, Příspěvek k vzniku a zanikání svobodných dvořáků na Lipensku. Časopis Společnosti přátel starožitností českých (ČSPSČ), 1953, s. 221–230, a Jaroslava Novotného, Mani, pŕhonci a lovci. Časopis Matice moravské (ČMM), 1957, s. 3–20.

Konkrétní osobou vzešlou z prostředí pŕhoncích se zabýval Miroslav Zapletal, Rod pŕhoncích z Předmostí na severní Moravě. Severní Morava, 1962, s. 31–38.

Základní údaje se opakují v jednotlivých dílech Vlastivědy moravské: Bađura, J.: Lipenský okres. Brno 1919, s. 269–276 (Radvanice). Pinkava, Viktor, P.: Litovel'ský okres. Brno 1903, s. 171–176 (Dubčany). Kreutz, R.: Přerov'ský okres. Brno 1927, s. 367–371 (Sobišky). Dostál, J. – Říkov'ský, F.: Olomoucký okres. Brno 1935, s. 437–439 (Hostovice), s. 494–498 (Kníničky), s. 275–280 (Nelešovice).

V poslední době vyšly dvě publikace k dějinám obcí: Sobišky – obec pŕhonci – včera a dnes. Sobišky 2001. Radvanice. Obec pŕhonci a poddanská. Radvanice 2003. Badatele využívali ke studiu především fondy v Morav'ském zem'ském archivu v Brně (dále jen MZA Brno):

A8 Zem'ská registratura, F 6, Svobodníci a pŕhonci 1652–1789, 3 kartony;

B 1 Gubernium 1636–1785, F 52, Svobodníci 1630–1784, 2 kartony;

A3 Stavov'ské rukopisy, Zem'ské desky, Hlavní knihy svobodníků 1797–1844, č. 445–447; Repertář svobodníků 1797–1844, č. 450;

G 10 Sbírka rukopisů Zem'ského archivu, č. 217 Pŕhony a nálezy 1411–1551, č. 224 Pŕhony a nálezy 17. st., č. 245 Pŕhony a nálezy 16. st., č. 253 Pŕhony a nálezy 16. st., č. 327 Privilegia dvora v Nelešovicích 1563–1652;

G 11 Františkov'muzeum – rukopisy, č. 378 Materiál k svobodníkům 1688–1738;

G 12 Sbírka Cerroniho, č. 135 Soupis morav'ských panství a svobodníků.

Zmínky o pŕhoncích se objevují i ve fondu Velkostatek Lipník nad Bečvou, Zem'ský archiv Opava, pracoviště Olomouc. Zde ovšem šlo především o spory pŕhoncích s vrchnostenským úřadem a o poměr vůči lipnické vrchnosti z 2. poloviny 18. století. Ve Státním okresním archivu Olomouc jsou ve fondu Archiv města Olomouc uloženy archiválie z vrchnostenské správy Dubčan. Podobného rázu jsou archiválie z fondu Archiv města Lipník nad Bečvou, Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov).

V archivech obcí, ve kterých se pŕhonci nacházeli, se dochovalo jen velmi málo materiálu. Jsou uloženy v SOKA Přerov a Olomouc. Samotný archiv pŕhoncích, který byl podle svědectví velmi bohatý, se nedochoval. V SOKA Přerov se nacházejí pouze dvě úřední knihy se zápisy gruntovními, sirotčími, svatebními od 80. let 16. století do 2. poloviny 18. st. Do archivu je předal ředitel Muzea Komenského v Přerově PhDr. František Hýbl.

- 2 O termínech svobodný dvořák a svobodník viz BRANDL, V.: Glossarium illustrans bohemo-moravicae historiae fontes. Brünn 1876, s. 43–44, 330–332. Viz též MILLER, J.: Stručný nástin morav'ského předbělohorského soudnictví. Olomouc 1997, s. 4.

JAN, L.: Vznik zem'ského soudu a správa středověké Moravy. Brno 2000, s. 128–153.

- 3 Viz DEMUTH, C. J.: Geschichte der Landtafel des Markgrathumes Mähren. In: Die Landtafel des Margrathumes Maehren, 1. Bruener Cuda. Brno 1856, s. VI–XIV. Viz též MILLER, J.: cit. dílo, s. 5–6.
- 4 MILLER, J.: cit. dílo, s. 7. DEMUTH, C. J.: cit. dílo.

doručení bylo v latinských textech používáno slovo *citatio*. Českým ekvivalentem pak bylo slovo *půhon*, který se v pramenech objevuje ve tvaru *póhon*.<sup>5</sup> Latinské slovo *citator* označovalo soudního posla, který doručoval předvolání před soud. V českém prostředí se v nejstarším období v praxi používalo slovo *camerarius*, např. v písemně zachycených Statutech Konráda Oty z let 1222–1237. V pozdější verzi z roku 1229 se poprvé také objevuje slovo *pohonce*, jímž se označoval poplatek za vyřízení soudní obsílky.<sup>6</sup>

Teprve v listině ze **4. července 1276**, kterou Časta z Křelova prodal hradištskému klášteru dva kusy lesa jako svědci vystupují **Radslav z Hostkovic a Pih**, *půhončí*, **Martin ze Senice**, *půhončí*, a **Vavřík z Vojnic a Heinco**, *půhončí* z olomouckého hradu. Nejisté je zařazení Hostka z Nelešovic mezi *půhončí* podle listiny z **3. listopadu 1275**. Vavřík z Vojnic byl v roce 1280 označen dokonce jako *citator regis* (královský *půhončí*) a Světík, dříve *vilik* olomouckého komorníka Kuna z Kunštátu jako *citator camerarii* (*půhončí* komorníka).<sup>7</sup>

Ve dvou falzech pro hradištský klášter hlásících se k roku **1200**, resp. **1220**, se uvádějí jako svědci komorníci, obecně *pohončí*, totiž Květoň, Myslík z Medlova, Bohudar s bratrem Jankem z Duban a Stremena z Chudobína. Jde však o zpadělané listiny ze 14. století, jímž jako podklad při výběru jmen sloužila listina z roku **1239**, kde jsou Milík (Myslík) a Květoň uvedeni jako *lovčí*. Spíše tu jde o důkaz toho, jak ve 14. století s pronikáním češtiny do úřadování se ujalo pro soudní úředníky, v latině *camerarii*, pověřené doručováním žaloby (*citatio*, *pohon* – *půhon*), v určité oblasti (olomoucká část moravského zemského práva) označení *pohončí* (*půhončí*).<sup>8</sup>

Naproti tomu v Čechách byli tito služebníci pojmenováni komorníky, jímž v čele stál starosta. Význačný soudobý právník 2. poloviny 15. a začátku 16. století Viktorin Kornel ze Všehrd uváděl, že původně byli vybírání zřejmě z vladyckého stavu, později bylo hleděno zvláště na to, aby to nebyl „lehký člověk“. Všehrd žádal, aby byl rodilým Čechem. Komorníci svým postavením stáli na úrovni svobodníků. Požitky získávali z vesnic, které byly pro jejich potřebu pořízeny a zapsány ve zvláštních komornických deskách u písaře menších desek. Službu měli velmi namáhavou a často i nebezpečnou. Z titulu své funkce byli totiž nevítanými hosty, asi jako dnešní exekutoři. Proto byli často vystaveni i nevybíravým útokům. Odměnou za všechno trmácení a ústrky jim pak byly jen prostředky, které získali jako náhradu nákladů, účtovanou stranám do procesních škod, a *taxy*, odstupňované podle vzdálenosti příslušného kraje od Prahy.<sup>9</sup>

V pardubickém urbáři z doby kolem roku 1494 se uvádí u vsi Lány: „*V tej vsi jest tvrzště, a to slove komornictvo, k tomu jsú dědiny i lúka. Louka za dvorem a líska, druhá líska, ty drží Janek komorník, má z nich platiti 3 kopy jednú v rok o Matce boží na Hradecký jarmark. Ale pán JMt to mu ráčil dáti do své vuole za právi jeho, ježto jest pohončím. A když pohončím nebude, tehda platiti má.*“<sup>10</sup>

Na Těšínsku byly osoby s týmiž úkoly zvané služebníky. Ti měli svobodné statky zvané „služebnictví“. V roce 1458 např. kníže Václav „*vysadil na plat Jakuba služebníka našeho z Bruzovic*“, tj. osvobodil ho v držení statku. V registrech obce Zámorsk se píše: „*Prodej služebnictví Zámarského. Anna služebnička l. 1577. prodala statek služebnický v Zámarských synu svému za 100 R.*“ Roku 1640 „*grunt služebnictví v Žukově u Těšina od Jiří-*



ka služebníka přejal syn“. Téhož roku se objevuje „*grunt služebnictví Humenského*“ v Humnech u Těšína.<sup>11</sup>

\* \* \*

Pro období do 15. století máme jen několik málo zpráv o půhoncích v olomoucké oblasti zemského práva. V listině z listopadu **1232** markrabí Přemysl daroval svému kaplanovi půdu ve své vsi Loděnice, kterou dříve drželi dva komorníci. Stejným způsobem tentýž majetek potvrdil Přemysl Otakar II. olomouckému kostelu v roce **1254**. Podobně dle listiny z 19. kvě-

---

5 Viz např. „*quod predictis decano et cancellario nulla fuit omnino citatio presentata*“, CDB, II, s. 172, rok 1219. Srovnej Slovník středověké latiny v českých zemích. Sv. 1. Praha 1987, s. 685–686. Viz Staročeský slovník. Sv. 3. Praha 1996, s. 458–459. U manského soudu olomouckých biskupů byly půhony dodávány původně prostřednictvím dvou manů, od roku 1529 půhony roznášeli poslové, čímž se přípravné procesní řízení přiblížilo praxi zemského soudu. MILLER, J.: cit. dílo, s. 17. Srovnej Codex diplomaticus Moraviae (CDM). 13. díl. Brno 1897, s. III–VIII.

Uvedme si pro srovnání zvyklosti u českého královského soudu dvorského ve věcech sporných vztahujících se jenom na manské záležitosti. I zde byl komorník, ten ale býval pověřován jinými úkoly. Půhon k soudu vykonával některý královský man, kterého si žalobce mohl sám vybrat, nebo byl ustanoven samotným úřadem dvorských desek. Býval to obyčejně man usedlý v nejbližším okolí pohnaného. Byl rozdíl v tom, zda půhončím byl urozený lenník, který mohl půhon provést osobně, nebo jím pověřit posly, nebo zda šlo o mana nižšího řádu, popř. mana služebného, kteří byli povinni osobně navštívit obviněného v místě jeho působení a oznámit mu, kdo jej obvinil a v jaké lhůtě (nesmělo to být méně než dva a déle než šest týdnů). Při tom mu ukázali půhonný list. V případě, že nezastihli pohnaného doma, oznámili půhon manželce, nebo čeledi, což bylo považováno za doručení. O provedení půhonu svědčil půhončí tým, že k půhonnému listu při jeho vrácení úřadu přitiskl svoji pečeť. Ztratil-li list, nebo když jej pohnaný nechtěl vrátit, vyhotovil půhončí vlastní list. Viz Desky dvorské Království českého. Díl. VII. První kniha půhonná z let 1383–1407. Praha 1929, s. IX–XX.

U měst a horních soudů otázka doručování žalob a tím předvolávání žalovaných nepředstavovala důležitou část přípravného řízení. U městského soudu soudce přijímal žalobu, seznámil se s podstatou sporu a byl obeslán žalovaný. Šlo o jednostranný procesní úkon, kterým žalující uplatňoval své právo na soud, a na důkaz toho složil určitou peněžní částku – přípovědné.

6 Přemysl Otakar I., český král, obnovuje práva kdysi knížete Konráda Oty a jeho předchůdců, později sama sebou v znojemské provincii zavedená, a ustanovuje, aby se jimi řídili i v bitovské provincii. Znojmo 1222. „*Item nullus camerariorum citet aliquem, nisi cum certo testimonio eorum, quorum interest: et nominatim quilibet eorum debet ducere castellani nuncium et alium iudicis, et insuper duos kmetones de circumsedentibus villis: et si camerarius vadit ipse secundus aut tercius sine nunciis beneficiatorum, si interficitur, nichil pro eo respondeatur.*“ Codex diplomaticus Bohemiae (CDB), II, s. 222–225. Přemysl Otakar I., český král, obnovuje práva kdysi knížete Konráda Oty a jeho předchůdců, později sama sebou v brněnské provincii zavedená, a nařizuje se jimi řídit. Brno 1229. „*Item si quis citatus fuerit et obtinuerit ius suum in iudicio, neque wrege pohonce, set solummodo denarios duos persolvat, quod pomocne vulgariter appellatur.*“ CDB, II, s. 329–332.

7 CDB, V, s. 513–514. CDB V, s. 479–481. Srovnej JAN, L.: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy. Brno 2000, s. 70.

8 CDB II, s. s. 362–364, s. 412–415.

9 KLABOUCH, J.: Staré české soudnictví. Jak se dříve soudilo. Praha 1967, s. 284–285.

10 Archiv český. Praha 1899, s. 450.

11 PRASEK, V.: „Volenstva“ selská a jich druhy. Selský archiv, 1902, s. 197.

na 1251 potvrdil Přemysl Otakar II. hradištskému klášteru darování půdy komorníků v Topolanech patřící dříve k olomoucké kastelánii, kterou pak vlastnil Crha z Jedovic.<sup>12</sup>

V nejstarších dochovaných záznamech z knih půhončích pro olomouckou cúdu od roku 1370 do začátku 15. století zjišťujeme místa, odkud pocházeli půhončí. Jednalo se o šest míst – Radvanice, Sobišky, Knínice, Nelešovice, Hostkovice a Dubčany. V roce 1388 se děje v knihách půhonných zápis o tom, že olomoucký purkrabí Viknan pořídil pro úřad půhončích v Dubčanech statky. V potvrzovací listině z roku 1498 nejvyššímu sudímu Janu Pňovickému ze Sovince uvedl král Vladislav, co příslušelo k úřadu purkrabího v Olomouci, mezi jiným zbožím „od starodávna“ dva půhončí v Dubčanech, a poprava. V landfrýdu krále Matyáše z roku 1484 je zmínka o tom, že v olomouckém právě jsou půhončí a volavčí, kteří mají děditví nadzpučné, totiž svobodné.<sup>13</sup>

První ucelený popis povinností půhončích máme z pera Ctibora Tovačovského z Cimburka v jeho Knize Tovačovské, představující obyčeje, řády, starodávné zvyklosti a práva markrabství moravského. Odtud pak přešel tento zápis s některými změnami do textu zemského zřízení z roku 1535 a dalších. Uvádíme zde znění odstavce „Jak se půhonové roznášeti mají“ ze zřízení zemského z roku 1545: *„Item. V olomúckém právě sou půhončí, ješto na to zpupné dědiny mají, a ti mají půhony roznášeti v tom kraji olomúckém a od míle dva peníze toliko berou a mají na ceduli míti napsáno, koho kdo pohání i s poručníky v půhonu. A ten půhončí ukáže ceduli tomu, kdož se pohání, a cedule půhončímu má zase vrácena býti, aby dále s ní běžel k jiným, kteříž v ní popsáni sou a v té ceduli pohnáni. A ten půhončí má osvědčiti, že u něho byl a půhon ohlásil. Než chtěl-li by kdo zapříti aneb půhončího nechtěl k sobě pustiti aneb zapříti, že doma není, má v domě jeho ohlásiti, aby mu povědino bylo. A půhončí znamení, buď třísku někde vyřeže, aneb jiné znamení vezme, aby to pokázati mohl, že tam byl.*

*Pakli by kdo tomu půhončímu překazil, neb ho zbil, má kázán býti jako odbojník. Těž jestliže by půhončí tam nebyl a zmeškal v tém dni po půhonu vydání půhonu dáti, aneb selhal, že tam byl, a nebyl, má při právě kyjem bit býti a dvě neděle na rathúze seděti a jiného místo sebe k druhému pátku zjednati, aby půhony místo něho roznášel.*

*Ale v kraji brněnském posly se půhonové zpravují a dává se jim od míle od každého půhonu jeden groš, jako jiným poslom od míle se platí. A těm se též půhonové na cedulech i s poručníky vypsání dávatí mají.“*<sup>14</sup> V Knize Tovačovské byli uvedeni vedle půhončích ještě volavčí. Dle zápisu v knihách půhonných z roku 1405, kde se jmenuje volavčí Jakub ze Sobišek, můžeme odhadovat, že volavčím byl jmenován některý z půhončích. V článkách zemského zřízení se o nich ale již zmínka neděje, proto se soudí, že jejich zánik lze klást do 30. let 16. století.<sup>15</sup> Ctibor Tovačovský také na závěr ustanovení o půhončích má nejasnou zmínku o poměrech v brněnském kraji: *„Ale v kraji Brněnském o některých také slyšeti pōhončích: ale ti se tím tají, i má se na to ptáno býti.“* Zřízení zemské má již ale ustanovení o poslech, jak výše citováno.<sup>16</sup>

Doplňme ještě, že půhonů byla celá řada, podle toho, jakým způsobem, z čeho a kdy se pohánělo (žalovalo), uvedme např. půhony slunečné, trhové, zatkyňe, k svědomí a o svědomí, k právu a k přísaze, k listu, ke dckám

a púhony rukojemské. S púhončím chodil púvodně posel zemského soudu a dva bezúhonní lidé z okolí, později se púhončí proukazovali rejstříkem všech púhonů, které roznášeli, na každém z písemných púhonů také bylo jeho jméno. Púhončí chodili púvodně pěšky, pouze púhony sluneční (tj. takové, které byly přijímány až na posledním čtvrtém púhonném sezení a musely být doručeny do západu slunce následujícího dne) mohl doručit na koni, který mu poskytl žalobce. Od roku 1523 však i pro sluneční púhon byla doba doručení prodloužena na týden. Také púvodní ustanovení o chození pěšky postupem doby vzalo za své. Krále nepoháněli púhončí, ale dva urození páni. Stejně tak mohl púhon doručit vlastní posel žalobce, dělo se tak zvláště, když žalovaný dlel mimo zemi. Ovšem za cizinu se nepovažoval pobyt v Čechách, v Rakousku, Polsku nebo Slezsku a púhon musel být doručen, většinou byli vyrozuměni příbuzní. Pokud se ale žalovaný vypravil na dobrodružnou cestu, např. do Francie, Itálie nebo k Božímu hrobu, púhon se za ním neposílal, tudíž se nemohl dostavit k soudnímu jednání a soudní při tím žalovaný neprohrál. Púhon musel být doručen do týdne, v 15. století platilo, že se tak muselo dít dopoledne, v 16. století už ale stačilo do západu slunce.<sup>17</sup>

Púhončí byli při konání svých povinností osvobozeni od placení mýt. V roce **1562** nejvyšší komorník Zachariáš z Hradce potvrdil, že púhončí podle listů od předešlých pánů komorníků byli osvobozeni od mýta v případě, že nesou nebo vezou něco ze svého hospodářství na trh, a také osvobozeni od placení mýta z toho, co si do domu pro svou potřebu koupili.<sup>18</sup>

\* \* \*

12 CDB III, s. 23–24, V, s. 78–79 IV, s. 376–377.

13 Knihy púhonné a nálezové, 2. Brno 1873, s. 49. Viz NOVOTNÝ, J.: Mani, púhončí a lovci. Časopis Matice moravské, 1957, s. 13. Archiv český. Praha, s. 106. Volavčí po zahájení zemského soudu vyvolával na pobídnutí nejvyššího komorníka po třikráte strany, aby přednesly své žaloby, ale koncem 15. století úřad zanikl.

14 Viz Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545. Pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení. Historický úvod a edice. Brno – Praha 2005, s. 116. Srovnej ČÁDA, Fr.: Zemské zřízení moravské z roku 1535. Spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným. Praha 1937, s. 18–19. Povinnosti púhončích jsou zaznamenány v zemském zřízení z r. 1535 na listě 12 a 13, roku 1545 na listě 17 a 18, roku 1604 na listě 26 a 27. Srovnej KAMENÍČEK, Fr.: Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského. Brno 1902, s. 59–62.

15 BRANDL, V.: cit. dílo, s. 366–367. Srovnej ČÁDA, Fr.: cit. dílo, s. 18.

16 Viz Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Mar. Mor. Brno 1868, s. 29–30.

17 Viz MILLER, J.: cit. dílo, s. 7–12. Srovnej BRANDL, V.: cit. dílo, s. 282–284; CDM. Díl 7. Brno 1864, s. 12–13 (glosář).

18 „*Já Zachariáš z Hradce a na Telči, nejvyšší komorník desk a práva markrabství moravského oznamuji tímto listem všem, jakož od starodávna lidé púhončí a volavčí, kteří na tom ouřadě zemským seděli, do měst jdouce neb jedouce jinam z hospodářství svého k trhu vezli nebo nesli a zase což sobě ku potřebě své do domu kupovali, že jsou majice na to listy od předešlých pánův komorníkův markrabství tohoto, mejt nedávali a znajíc, že by od starodávna podlí vši země na tom zůstání, aby při tom zůstavení bývali a do čtení lidé posavad toho užívali a takových mejt nedávali, prázdni se bejtí činili a se vymlouvali. Těm lidem nahoře psaným púhončím a volavčím na ouřad do každé dědiny pod pečeti svú list na pergameně dal sem, aby mýtní vidouce jich na mejtech nehyndrovali. Dán v Městě Olomouci v sobotu den sv. Antonína léta Páně 1562.*“ MZA Brno, A8, F 8, kart. č. 415.

Velký počet púhončích v olomouckém kraji, celkem 34, nenacházel postupem doby uplatnění. Stavové se proto usnesli na brněnském sněmu 12. března **1596**, aby byli všichni púhončí až na šest prodání a z utržených peněz mělo být koupeno šest púhončích v brněnském kraji, zbytek peněz měl připadnout stavům. Zemští úředníci měli zjistit svobody a privilegia púhončích.<sup>19</sup>

Všechno to neunikalo pozornosti samotných púhončích, kteří se obrátili při nejbližším konaném zemském soudu v roce 1596 suplikou na zemského hejtmana a odvolávali se na ustanovení zemských desek a na své svobody. Nic se nedělo až do té doby, než si je v době před konáním svatojanského soudu v Olomouci roku 1597 nechal k sobě do domu povolat Jan Skrbenský, místosudí olomouckého kraje, a tázal se jich na jejich povinnosti. Odpověděli mu, že ne z povinnosti, ale z dobré vůle a v době konání olomouckých soudů dávali na výživu nejvyššímu komorníkovi 30 měřic ovsu, 30 slepic a 6 kop vajec. Podle toho pak bylo rozhodnuto o prodeji 17 z nich Fridrichu staršímu ze Žerotína a na Židlochovicích, hejtmanu a místodržícímu nejvyššího komornictví markrabství moravského, šesti púhončích Jetřichu Podstatskému z Prusinovic a pěti Mikuláši Kobyلكovi z Kobylicka.

Púhončí se v tomto okamžiku jako na svou poslední naději obrátili dopisem na císaře a mezi jiným uváděli: „*Od některého sta let k tý potřebě zemské markrabství moravského v kraji olomouckým, abychom púhony, kdo koho z čeho k soudům zemským toho kraje odsílá a viniti jej chce, roznášeti oddání souc nás k tomu v sedmi dědinách aneb vseh třidceti čtyry osoby od starodávna nařizené, za tu práci jsme všech robot a podplatků zbavení, a zůstávající sobě s manželkami a dítkami svými vždyckny na svobodě grunty a živnosti své chudé ve dckách zemských zapsané máme, a týž k soudům zemským, jestli že by nás kdo z čeho viniti, aneb my zase kohokoliv poháněti chtěli, zůstáváme a při tom sme vždyckny zanechání byli, a tu povinnost, k níž zavázání sme, vždyckny těch všech časů až dosavad náležitě, že sou sobě od nás JJMtí nejvyšší páni ouředníci a soudcové zemští ani jiní JichMt páni stavové téhož markrabství Moravského nikdy nic stěžovati neráčili, jsme vykonávali a ještě v tom státi poslušně chceme.*“ Odvolávali se na ustanovení zřízení zemského z roku 1535 a uváděli, že dříve dostávali po jednom groši českém od míle, to se ale změnilo a nyní dostávali dva peníze bílé, což oni přijali, aby měli pokoj. Upozorňovali na to, že rozhodnutím učiněným na soudu byli prodání púhončí vyvedeni ze svých starobylých svobod a uvrženi v poddanost a přinuceni k robotám. I když jim bylo řečeno, že když zapraví ony jimi samými přiznané povinnosti, že nebudou k ničemu potahováni, poručil jim Mikuláš Kobylicka, že musí složit slib poddanosti, nebo že půjdou do vězení. Kvůli jejich protestům byl jim slib poddanosti odložen až do konání olomouckého soudu o Třech králích v roce 1598.<sup>20</sup>

V neprospěch púhončích hrálo to, že nemohli na vyzvání úředníků a zemských soudců předložit své psané výsady, protože je neměli. Záležitost se protahovala, protože ještě v roce **1599** se sněm usnesl neotálet dále s dokončením záležitosti a přinutit púhončí k poslušnosti násilím.

Smlouva s Fririchem ze Žerotína byla sice uzavřena v Olomouci již 8. července 1597, protože ale Fridrich ze Žerotína ještě v roce 1597 zemřel, byl prodej zapsán do zemských desek až v roce 1600 Karlu staršímu ze Žerotína. Podle znění smlouvy získal 17 púhončích, z toho tři v Předmos-

tí, devět v Sobiškách a pět v Nelešovicích, a to se všemi povinnostmi, kterými byli povinni zemi a úřadu nejvyššího komornictví, dále se slepicemi, ovsy a vejci, které odváděli předešlé vrchnosti, rozumí se nejvyššímu komorníkovi. Fridrich ze Žerotína zaplatil 792 zl., ale byl povinen sehnat na svém panství u Brna šest osob hodných k roznášení pŕhonů, podobně jako tomu bylo v olomouckém kraji, nebo stejný počet koupit a odvést je k zemi.<sup>21</sup>

Díky usilovné snaze pŕhončích získat zpět svá práva a zrušit prodej uložil sněm držený v Brně v roce 1603 nejvyšším úředníkům a zemským soudcům, aby vše s kupci pŕhončích srovnali. Teprve ale o tři roky později (1606) sněm ustanovil zvl. komisi dvou pánů a dvou rytířů, v jejímž čele stál nejvyšší zemský komorník, která měla jednat s kupci o zrušení smlouvy. Její zpráva z následujícího roku na sněmu vyzněla v ten smysl, že záležitost bude provedena, ale s každým z majitelů musí být jednáno jinak: Karel ze Žerotína se ještě nevyslovil, Anna Podstatská žádala vedle vrácení kupní ceny i zaplacení úroků, protože si na kup vypůjčila. Mikuláš starší svůj díl vůbec nezaplatil a zemřel, proto sněm nařídil poručníkovi jeho dětí, aby pŕhončí beze všeho dalšího vydal. Prodej byl tedy zrušen, vráceny peníze i s úroky, ale v dílčích záležitostech se proces táhl až do roku 1617 a nebyl ještě ukončen. Zároveň na sněmu v roce 1607 bylo rozhodnuto o tom, aby pŕhončí na rozdíl od předchozí praxe platili všechny berně a zemské a panovnické sbírky jako jiní svobodní dvořáci. Odhady jejich majetku prováděl menší komorník olomouckého kraje.

V brněnském kraji zatím trval nedostatek osob k donášení pŕhonů, proto v roce 1607 bylo nařizeno, aby město Brno najalo čtyři přísežné posly, kterým se platilo každému za jeho služby 12 zl. za rok a za každou míli cesty 2 gr. bílé. Když ale brněnští měšťané oznámili, že za tu cenu nemohou nikoho najmout a že ani ti, kteří již tuto službu konali a znali cesty, nechtějí za stávající odměnu pŕhony roznášet a nemohou k tomu být měšťany nuceni, protože žijí na vrchnostenských statcích, rozhodl sněm o tom, že má být poslům zvýšená odměna od míle ze dvou na pět krejcarů. Teprve v roce 1612 bylo v Brně najato o dva posly navíc.

Nicméně v roce 1617 sněm znovu ustanovil komisi, složenou z olomouckého biskupa, zemského hetmana a nejvyššího písaře, aby s panem ze Žerotína učinila konečné dojednání, neboť se dosud neměl k vrácení. Nedošlo-li by k ujednání až do příštího olomouckého soudu, měl Žerotín zůstat při svém právu. Jak se dovídáme odjinud, k dohodě došlo jen částečně, Žerotín si ponechal pŕhončí z Předmostí.<sup>22</sup>

Karel starší ze Žerotína nám ve svých zápiscích a korespondenci zanechal i několik konkrétních zpráv o pŕhončích.

Z jeho dopisu Přerovským 7. prosince 1598 se dovídáme, že jeho strýc Fridrich ze Žerotína koupil od Tomáše pŕhončího v Předmostí za jistou sumu dvůr a poručil panu Sakovi, aby jej zaplatil z důchodů svatojiřských, a kdyby k tomu nestačily, měli ručit Přerovští. Jelikož onen Tomáš pŕhončí zdržující se v Kroměříži naléhal na zaplacení, museli to provést Přerov-

19 KAMENÍČEK, Fr.: cit. dílo, s. 62.

20 Moravské zemské desky. 3. Praha 1953, s. 350–351. Viz též KAMENÍČEK, Fr.: cit. dílo, s. 610–614.

21 Tamtéž.

22 KAMENÍČEK, Fr.: cit. dílo, s. 63–65.

ští částkou 200 zl. ze svých peněz. Karel starší ze Žerotína je ale káral, neboť tak učinili nesprávně, protože podle strýčcovi závěti měl hradit jeho dluhy Karlův bratr.<sup>23</sup>

Při olomouckém svatojánském soudu v roce 1600 se měl pojednávat půhon pana Jana Odkolka z Oujezdce na Mikuláše staršího Kobylku o svědomí. Pohnaný se ohlásil, že mu půhon dodán nebyl, a bylo nalezeno, že se to stalo kvůli jednomu z těch neprodaných půhončích, který dal druhému půhončímu již prodanému ten půhon nést, a ten to zmeškal. Proto poručeno panem sudím, aby se k němu zachovalo podle zřízení zemského, tj. aby byl kyjem bit před právem a seděl dvě neděle ve vězení na olomoucké radnici.<sup>24</sup>

Sám Karel starší ze Žerotína přednesl při soudu panském k roku 1600 stížnost na to, že asi před dvěma nedělemi jeden z půhončích, který mu byl prodán, ze vsi Nelešovic, jménem Staněk, „měl mluvíti, že i ti, kteří jej prodávali, i ti, kteří jej kupovali, lháři jsou, i já také že lhář jsem a soukopa svého že praví býti podkomořím: ten že u vězení zůstává. Kdyby se mně samého dotýkala, poněvadž mám dostatečné na něj svědky, a že bych věděl co činiti: ale poněvadž se dotýče všech stavův, jako těch, kteří usoudili, že ti půhončí mají prodání býti, celého soudu, jako toho, který osoby ku prodaji vydal, těch poctivých pánů a rytířských lidí, kteří smlouvu trhovou o ně z poručení soudu učinili, ano i dobré paměti nebožtíka pana hejtmána, pana Jetřicha Podstatského a toho, který ještě u živnosti zůstává, pana Mikuláše Kobylky, že jsem nesměl bez vůle a uvážení J. M. nic až posavad předseviziti, avšak že prosím, aby J. M. ráčili to nejdříve vážiti a souditi. A to promluviv i také psaní Přerovských mně v té příčině učiněné a poznamenání paměti svědkův jim podav, vystoupil jsem a oni po rozmluvení zase mne mezi sebe povolali a odpověď dali, že jsou ráčili k tomu pany z Doubravice a z Vrbna naříditi, aby s panem hejtmánem, jak by nejlépe ta věc předsevzala býti mohla, rozmluvili a J. M. svou zprávu dali a poněvadž se tu ne jich samých než všech stavův dotýče, že by chtěli veškeré osoby z obce k sobě přivzítí a s nimi po slyšení zdání páně hejtmanova tu věc vážiti.“<sup>25</sup>

V roce 1610 na olomouckém tříkrálovém soudu pan Fridrich z Žerotína ohlásil, že neví nic o půhonu, kterým byl zatčen Vilím Borovský, a že mu nebyl dodán. Bylo posláno pro menší úředníky, kteří dali zprávu, že ten půhon panu Fridrichovi odeslali po půhončím, který se jmenuje Blaha, ale poněvadž se při vyhlášení půhonů nikdo neohlásil, tak všichni půhončí, kteří dle obyčeje do vyhlášení půhonů zůstávali, již odešli. Úředníkům poručeno od pana sudího, aby hned toho půhončího obeslali a co nejdříve podali svou zprávu. Menší úředníci vyslechli půhončího a dali zprávu, že ten půhon byl dodán vrátnému na Losinách. Když se to Fridrich ze Žerotína dozvěděl, nechal vrátného vsadit do vězení.<sup>26</sup>

O svatojánském soudu roku 1613 přistoupil menší sudí pan Syrakovský s menšími písaři a podle poručení dal zprávu strany donešení půhonu do domu Hynka Šárovce na Ptení (Ptýň) a oznámil, že dotčený půhončí řekl, že když přišel na Ptení, že chtěl půhon dodat písaři pana Hynka, ale on že ho nechtěl přijmout, nýbrž že odešel s jinými dvěma do čelední světnice, aby se poradil, měl-li by takový půhon přijmout, a potom odpověděl, že v nepřítomnosti svého pána v domě takový půhon přijmout nemůže. Ale když půhončí na tom trval, dal mu písař potvrzení, které on ukázal před

soudem. V něm ale nebylo nic o půhonu, pouze potvrzení o tom, že donesl psaní od menších úředníků.<sup>27</sup>

O tříkrálovém soudu roku 1614 zase předstoupili menší úředníci a dali zprávu o písaři pana Václava ze Zátřizl ohledně půhonu, který přijal v nepřítomnosti svého pána. Potom když pán přijel, písař na to pozapomenul a z příkazu svého pána musel odjet a tak byl půhon založen. Před včerejším pak zase nenadále na něj mezi nějakými věcmi přišel a svému pánu jej sám odeslal. Když přísedící soudu zjistili skutečný stav věci, rozhodli, že půhončí je bez viny a naopak že je třeba potrestat písaře. Karel starší ze Žerotína navrhl, aby se tak stalo dle vyměření zřízení zemského, totiž aby byl bit kyjem při právě a dvě neděle seděl ve vězení.

Dále přednesli úředníci ve věci druhého půhončího, který chodil na Litenčice, že prokázal, že tam byl a přinesl s sebou také znamení. Vyprávěl, že když tam přišel, že tamní úředník od něho nechtěl převzít půhon, protože paní nebyla v domě, a tak že musel půhončí čekat, až se navrátí domů. Když se tak stalo, že jí předal půhon a žádal o vysvědčení. Jeho vystavení ale bylo stále odkládáno a on již více nemohl čekat. Potom vyřezal znamení ze dveří světnice úřednickovy a to s sebou přinesl. Po uvážení té věci byl povolán Karel Podstatský do šranku a nejprve mu bylo vytčeno, že udělal zle, když veřejně přede všemi oznámil, kde a v jakém místě je to znamení vyřezáno, neboť to všichni slyšeli a někdo tu informaci mohl donést na Litenčice, kde pak mohli vyříznutou část zakrýt. Karlu Podstatskému pak bylo poručeno, aby ihned vypravil Karla Jordana, písaře menšího s tím půhončím na nějakých saních na Litenčice, aby mohla pravda vyjít na světlo, jestli to znamení odtud je, anebo není a jak se v tom půhončí zachoval.<sup>28</sup>

Dne 1. srpna 1612 psal Žerotín svému úředníkovi Mikuláši Pitrušovi do Přerova o plánovaném prodeji půhončího gruntu v Předmostí paní Barvinkové, která zřejmě nechtěla zaplatit takovou cenu, jakou zaplatil Žerotín. Prodej Žerotínovi ovšem nebyl ještě uzavřen, protože psal: „*neb já při tomto sněmu již se strany těch gruntův na jisté věci s pany stavy snesu Bohdá a vedle toho snešení budou mi na budoucí časy v dědictví uvedeny.*“<sup>29</sup>

\* \* \*



Nejstarší známá pečeť půhončích ze 17. století

23 Spisy Karla staršího ze Žerotína. II/2. Brno 1871, s. 258.

24 Spisy Karla staršího ze Žerotína. Oddělení 1, sv. 1, 2. Brno 1866, s. 235. (Žerotínovy zápisky o soudu zemském.)

25 Spisy Karla staršího ze Žerotína. Oddělení 1, sv. 1, 2. Brno 1866, s. 250.

26 Tamtéž, s. 16, srovnej též s. 145–146.

27 Tamtéž, s. 148.

28 Tamtéž, s. 148–149, s. 167–168.

29 Spisy Karla staršího ze Žerotína. Sv. 3. Praha 1872, s. 116–117.

O vnitřních poměrech v komunitě půhončích jsme informováni teprve z archivních pramenů 16. a 17. století. V nově zavedených gruntovních knihách po roce 1550 jich bylo zapsáno celkem 28, ale jen 3 v Předmostí, 9 v Sobíškách, 6 v Radvanicích, 4 v Nelešovicích a 6 v Hostkovicích. Po roce 1600, kdy Karel ze Žerotína nepropustil už ze záboru grunty v Předmostí a připojil je ke svému panství, byly místo nich zřízeny nové půhončí grunty v Dubčanech a Kníničkách, ale teprve kolem roku 1640, takže jich tu potom bylo třicet.

Záležitosti půhončích nespádaly pod selské právo té obce, v níž byli usazení, ale představovali dohromady zcela samostatnou obec s vlastní samosprávou už od nejstarších dob. Tato velká obec byla spravována fojtem a staršími (konšely), a to na ten způsob, že z každé osady, v níž se půhončí nacházeli, zasedal jeden soused v půhončím právu jako starší a současně vykonávali ve své vsi dozor nad ostatními sousedy, čili byl zde fojtovým náměstkem. Volby se prováděly v úplných hromadách a zvolení pak setravávali ve svém úřadě do smrti. Z tehdejší doby je nám známo celé složení půhončího práva. Zasedali v něm fojt Martin Krsal z Radvanic, starší Ondra Málek a Jan Pastějrov ze Sobíšek, Pavel Drahlovský z Předmostí, Pavel Mertein z Nelešovic a Šimon Maršál z Hostkovic.

Středem obce půhončích bývaly v polovině 16. století Radvanice, kde jihovýchodní část byla pohončácká čili půhončí, žilo zde šest půhončích. Zde měli své sídlo první jejich fojti, v jejich domech se scházivalo obecní právo. Zde také se konávaly úplné hromady. U fojta stála ve veliké jizbě obecní truhlice se všemi spisy, knihami a pečeti. Prvním známým půhončím fojtem byl Marek z Radvanic. Jemu připadla povinnost zavést obecní registra, krátce po roce 1550, do nichž pak zapisoval sám až do roku 1586, kdy si obec přibrála na pomoc profesionálního písaře. O dva roky později fojt Marek zemřel a místo něj nastoupil Martin Krsal. Za něj dolehly na půhončí chvíle plně starosti, když se moravští stavové snažili jejich počet až na šest omezit. Od té chvíle půhončí právo a písař měli stále plno práce, radili se, psali protesty a prosby, jen aby odvrátili od obce zlý osud. Půhončí z Radvanic připadli Dětrichu Podstatskému. Aby fojt Krsal měl volnější ruce, postoupil grunt svému synu Janovi (Martinkovi) a cele se pak věnoval správě obce. Neposlouchal rozkazů nové vrchnosti a vedl vše postaru. V gruntovní knize nacházíme z té doby zápisy o prodejších statků, ačkoliv už neměli práva volně nakládat se svým majetkem.

V zápisech z roku 1600 se najednou setkáváme s novým fojtem, dosavadním starším Jakubem Ježovem ze Sobíšek. Tím okamžikem se truhlice ocitla v Sobíškách, které se tak staly středem půhončí obce.<sup>30</sup>

Je s podivem, že podrobnosti o výkonu služby půhončích jsme informováni až na sklonku jejich fungování. Doručování půhončů se postupně stávalo obtížnou záležitostí a dokonce se objevila snaha zbavit se toho břemene tím, že si dotyčný za sebe našel náhradu. Tak v gruntovní knize k roku 1620 se uvádělo: „*Léta 1620 za fojta Václava Maršálova a spolu starších znamená se pro budoucí paměť, že Jan Kronyka (z Radvanic číslo 3) koupil od Tomáše Mrhala ze Sobíšek kobyly na způsob ten, aby za něho, když by koliv potřeba nastala, půhony odbyl, a k tomu Tomáš Mrhal přidal mu 1 měřici.*“<sup>31</sup>



Díky péči Richarda Konečného se nám dochoval záznam zápisu z roku 1636, který byl založen v gruntovní knize púhončích, o rozdělení a roznášení púhonů: „*Paměť poznamenání Pouhonů, kdo a do které strany roznášení mají.*“

*L. P. 1636 dne 12. Oktobris za rychtáře Pavla Lancfelda, starších Pavla Sluhy z Sobíšek, Jana Martínkova z Radvanic, Martina Harnova, Václava Staňkova z Nelešovic:*

*Učiněna paměť, kdo do které strany a kteří pouhony roznášení mají počna od:*

*Předně z dědiny Radvanic k Brodu na Hrubau stranu:*

*Václav Stejskal, Jan Martinků,*

*Jakubec Šrámků, Jan Bernard,*

*Z diediny Sobíšek též na Hrubau stranu k Brodu:*

*Předně Pavel Sluha,*

*Jakub Šípků,*

*Jan Chromeček,*

*Jan Zlámal.*

*Do Niemeckýho kraje:*

*Z diediny Hostkovic .....vyjmenováno 6 púh.*

*Z diediny Nelešovic .....vyjmenováno 2 púh.*

*Z diediny Kníniček .....vyjmenováno 3 púh.*

*Z diediny Dubčan .....vyjmenováno 2 púh.*

*Do Malé strany k Brnu:*

*Ondra Doležel z Radvanic,*

*Nováček z Radvanic,*

*Václav Staňků z Nelešovic,*

*Vítek Šilhavec odtadž,*

*Pavel Lancfeld z Sobíšek,*

*Janaurek odtadž,*

*Jan Vašků odtadž,*

*Havel Pospíšil odtadž.“<sup>32</sup>*

Podle ceníku za úkony při královských úřadech, tj. při královském tribunálu a zemských deskách, ze 6. prosince 1640 se púhončím v olomouckém a hradištském kraji platilo od doručení obeslání, púhonů a obžalovacího spisu za míli cesty 4 gr. 2 d. nebo 10 kr. Poslům v brněnském, znojenském a jihlavském kraji tutěž částku. Když se púhončí nebo poslové vrátili a podali o vyřízení řádnou zprávu, která byla zaregistrována, dávalo se od toho 6 gr. 6 d., nebo 16 kr.<sup>33</sup>

\* \* \*

Další vývoj poznamenala řada okolností, z nichž zásadní důležitost měly tři procesy, které probíhaly souběžně, ale my je pro snazší orientaci popíšeme zvlášť.

Především v běhu času došlo k proměnám soudní praxe. U jiných typů soudů – dvorského, purkrabského a komorního – se vyvinuly již dříve odliš-

30 KONEČNÝ, R.: Dva fojti v Radvanicích. ZK, 1946/1947, s. 49–54.

31 KONEČNÝ, R.: Povinnosti púhončích. ZK, 1940/1941, s. 50–51.

32 Tamtéž.

33 MZA, F 52, kart. č. 526.

né způsoby předvolání, zvláště tzv. obeslání. Na rozdíl od pŕuhonu, kdy jedna strana vyzvala druhou, aby se dostavila k soudu, obesláním to nařizoval obžalovanému soud. Tato praxe se stávala stále častější, navíc i po obsahové stránce se upouštĕlo od sevřené žalobní formule a byla přijímána praxe obširného znĕní žaloby.

Obeslání stále více zatlačovalo užívaní pŕuhonů, které se stávalo výjimečným, a bylo již se vši svou formou pokládáno za nezbytné u několika málo typů pŕi. Pŕuhony se stávaly tak řidkým jevem, že se v roce 1596 dokonce přestaly v Āechách psát pŕuhonné desky. Došlo i k dalším zmĕnám v procesním řízení, napŕ. od roku 1627 se vedl proces mezi stranami na šlechtických soudech písemně.<sup>34</sup>

Obnovené zřízení zemské, které bylo v Āechách vyhlášeno v roce 1627 a na Moravĕ o rok později, přineslo zmĕny i do jednání zemských soudů. Āeské obnovené zřízení zemské zrušilo starobylé pŕuhony úplně a jako obecný prostředek, jímž soud zahajoval řízení, zavedlo obeslání. V obeslání byly jmenovány obĕ strany, obsah žaloby, stanovená lhůta na odpověď a označení, že ortel vynesne zemský, event. jiný příslušný soud. Znamenalo to také, že obeslání již neobsahovalo příkaz protistranĕ, aby se dostavila k jednání, ale aby podala v stanoveném termínu odpověď na žalobu. Předvolání, ve kterém pŕuhončí hráli tak důležitou roli, přestalo být samostatným procesním aktem a splynulo vjedno se žalobou. V moravském obnoveném zřízení zemském se říká (čl. 74), že v markrabství moravském není rozdíl mezi obesláním a pŕuhonem, a tedy dosavadní stav nevyvolává zmatky, jako tomu bylo v Āechách a zůstane proto zachován. V následující úpravĕ se na Moravĕ většinou používá termín pŕuhon, ménĕ často i termín obeslání. Rozdíl mezi obesláním a pŕuhonem v pojetí obou zemí je jenom, pokud jde o termín sám, obsahovĕ jde o totĕž.<sup>35</sup>

Dnem 13. prosince 1636 byl zřízen královský tribunál – samostatný zemĕpanský úřad – jako soudní instance omezující činnost zemského práva. Reskriptem z 25. listopadu 1641 bylo nařizeno přenést zemské právo a tribunál, ale i olomoucké zemské desky do Brna. Mohlo k tomu dojít pro válečnou situaci až 18. března 1642. Již ale 2. ledna 1642 byla vydána nová desková instrukce, podle níž byly desky prohlášeny za stále otevřené, bylo povoleno činit do nich zápisy po celý rok a k jejich vedení byl zřízen zvláštní úřad. Zároveň se přestaly vést knihy pŕuhonné. Tím prakticky skončil úřad pŕuhončích.<sup>36</sup>

Podle zprávy z 24. června 1658 vypověděli Jan Pavlíček, rychtář v Sobíškách, a Jakub Šrámek, i na místě jiných pŕuhončích před Ferdinandem, knížetem z Ditrichštejna, nejvyšším komorníkem, že náleží od starodávna pod ochranu jeho úřadu, ale aby jimi stále nebyl zaměstnáván, utíkali se k místokomorníku. Nikdy jim nerozkazoval žádný nejvyšší písař, ani mu nikdy nebyli povinni něco dávat. Teprve v době, kdy skončilo roznášení pŕuhonů, je chtĕl nejvyšší písař Zikmund Ferdinand Sak z Bohuňovic (v úřadu od roku 1648 do roku 1656) dostat pod svou pravomoc, avšak nejvyšší komorník Gabriel svobodný pán Serenyi (1648–1655) to nedovolil. Pan Sak jim obnovoval úřad jen jednou, a to v létĕ roku 1650 nebo 1651. Jejich starodávnou povinností bylo roznášĕt pŕuhony, a když z toho sešlo, pan Sak se s nimi na místě pana Sereniho porovnal tím způsobem, že k rukám nejvyššího komorníka se uvolili dávat od roku 1651 ročně 30 zl. rýnských, kro-

mě starobylé povinnosti, kterou dávali, totiž 30 měric ovsa, 30 slepic a 5 kop vajec. Vozit dříví nepatřilo k jejich povinnostem, pouze jednou odvezli nejvyššímu komorníku hraběti z Lichtenštejna (1642–1643) na jeho žádost koupené dříví z Doloplaz do Olomouce. Panu Podstatskému ani panu Sakovi nikdy nerobotovali, panu Melchioru Ledenickému z Ledenic (nejvyšší místokomorník 1649–1657) před 4–5 lety na jeho žádost po 1 osobě 2 dni na žně poslali. Ve zprávě je i zmínka o tom, že v Předmostí byli dva pùhončí, které si Karel starší ze Žerotína přivlastnil, pùhončí ale nevěděli, podle čeho a jakým způsobem.<sup>37</sup>

V této době se také objevuje nejstarší známá pečeť o průměru 35 mm. V pečetním poli je barokní štít, dělený břevnem, v horní části jsou tři paprsky (pruty?, loukotě?), tvořící čtyři výseče. V dolní části je ptačí pařát a na něm orlí hlava. Opis mezi linkou a linkou s věncem, majuskula: \* S PEC-ZET POHONCICH MARCRABSTWI . MORAWSKEHO<sup>38</sup>

\* \* \*

Dalším důležitým momentem, který rozhodoval o postavení pùhončích, bylo postupné zavádění pevného berního systému. Svoji osobou i nemovitým majetkem byli osvobozeni od činží, ne však od veřejných berní. Olomoucký sněm v roce 1516 se usnesl, aby byla vybrána obyčejná berně ode všech čtyř stavů a obyvatel markrabství moravského. Podle bernových register olomouckého kraje z téhož roku odvedl Jan Křehánek od sedmi pùhončích ze Sobíšek 3 zl., Matěj Račovský od pùhončích z Radvanic 2 zl. a uvedeni jsou pùhončí z Dubčan bez konkrétního údaje.

Na obecném brněnském sněmu, zahájeném 4. března **1541**, byla učiněna velmi rozsáhlá opatření na zemskou obranu a králi Ferdinandovi povolena nová berně a nařízena válečná hotovost tím způsobem, aby byl vypraven do pole každý desátý člověk. Těto povinnosti nebyli zbaveni ani pùhončí. Jejich statky odhadovali pro daňové potřeby menší úředníci. V roce **1595** platili např. po 3 zl., i když ze dvorců a mlýnů v držení šlechty, svobodných dvořáků a podobných lidí se platilo o zlatý méně. Podobně tomu bylo o pět let později.<sup>39</sup>

34 KLABOUCH, J.: Staré české soudnictví. Jak se dříve soudovalo. Praha 1967, s. 167–168. Srovnej KREUTZ, P.: Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského soudnictví doby předbělohorské v letech 1526–1547. Praha 2000, s. 115. MARKOV, J.: Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII.–XVI. století. Praha 1967, s. 308–309.

35 KADLECOVÁ, M.: České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století. Praha 2005, s. 65–66.

36 DEMUTH, C. J.: Geschichte der Landtafel des Markgrathumes Mähren. In: Die Landtafel des Marggrathumes Maehren, 1. Bruener Cuda. Brno 1856, s. XCIX–C. Srovnej Průvodce po Státním archivu v Brně. Brno 1954, s. 168–169, 192–194, 265–266. Viz též MÜLLER, J.: cit. dílo, s. 5–6.

37 NOVOTNÝ, J.: Mani, pùhončí a lovci. ČMM, 1957, s. 14.

38 Pro srovnání uvádíme i mladší pečeť, která se objevuje na začátku 19. století. Má stejný průměr i podobu, opis majuskulou je mezi linkami a věncem: I OBE CZ PUHONCZI . MARKR . MORAV . WKRAGI OLLOM. Rychtář užíval menší pečeť o průměru 20 mm z poloviny 18. st. V pečetním poli je barokní štít, dělený břevnem na dvě části. V horní jsou obdobně tři paprsky, tvořící čtyři výseče. V dolní části je šíp a přes něj hlava orla, vše orámováno věncem.

39 RADIMSKÝ, J.: Bernová registra z první poloviny 16. století. Časopis Matice moravské, 1957, s. 366. Viz též KAMENÍČEK, Fr.: cit. dílo, s. 242–243, s. 346–347.

Obnovené zřízení zemské z roku **1628** rozlišovalo jako dříve mezi vrchnostmi a jejich poddanými, měšťany královských měst a nakonec majiteli svobodných dvorů a mlýnů, stejně jako mezi vyššími a nižšími stavy a púhončími nebo svobodnými posly jako povinnými daní.

Púhončí, i když byli přiřazeni ke svobodným dvoráků, se nechtěli přiznat k vypsáním daním a odvádět je, máme o tom zprávu hned v roce 1612, ale i později. Proto museli být usnesením sněmu z 20. února **1634** k odezdání příznání (fase) a k placení dohnání pohružkou, že by pozbyli privilegia a s jejich statky by se nakládalo jako s poddanskými. Dozor nad daňovými příznáními byl usnesením sněmu přenesen ze zemského hejtmána na vrchnosti, na jejichž pozemcích se vsi rozkládaly, nebo které sousedily. Usnesením sněmu z roku 1638 byly tyto povinnosti přeneseny na krajské úředníky.<sup>40</sup>

Ve sněmovní instrukci z roku **1649** císař vyzval stavy, aby zřídily zvláštní krajské komise pro prověření privilegií svobodníků. Ti měli potvrzení svých privilegií předložit k určitému termínu, který se však několikrát změnil. Mělo se tak dít i s vidinou řádného zdanění. Protože předpokládaného cíle nebylo dosaženo, platili všichni svobodníci, tj. rychtáři, púhončí, dvoráci i mlýnáři, od roku **1650** řádnou kontribuci 1 zl. měsíčně bez ohledu na své přesné právní postavení.

Usnesení sněmu z **1651** žádalo všechny, ať z panského nebo rytířského stavu, kteří byli usedlí ať na zemskodeskových nebo jinak osvobozených dvorech a mlýnech, stejně jako svobodné sedláky a jiné svobodníky a také ty, kteří byli pozemkovými vrchnostmi zdanění, aby se dostavili s privilegiem před zemského hejtmána. Ti, kteří to ve stanoveném termínu neprovedli, měli být v budoucnu považováni za neosvobozené od kontribuce (poddané) a podle velikosti svého hospodářství byli povinni platit daně s poddanými. Ti, kteří se prokázali privilegiem, potom púhončí olomouckého kraje, byli podřízeni vlastnímu samostatnému zdanění.<sup>41</sup>

Podle usnesení sněmu z roku **1653** měli ti, kteří seděli na svobodných dvorech a mlýnech, podobně osoby panského a rytířského stavu a púhončí, kteří měli dvory zapsané v zemských deskách a nebo platili daně spolu se stavy, dávat ročně 12 zl. Ti, kteří neměli dvory zapsané v zemských deskách, nýbrž patřili k městskému právu, ať vyššího nebo nižšího stavu, měli kontribuci platit ve městech, trhovách místech nebo ve vesnicích pod dozorem a ochranou svých vrchností. S případnými stížnostmi se měli obracet na krajské úředníky, kteří je měli v případě, že věc nemohla být urovnána smírně, odkázali na úřad zemského hejtmanství, kam bez toho podle zemského zřízení patřili.<sup>42</sup>

Toto zdanění svobodných dvorů stálým obnosem bez ohledu na výši výnosu nemělo dlouhé trvání. Když proto stavy v důsledku rezoluce z 22. srpna **1668** o vyrovnání kontribucí začaly rektifikovat lánový soupis provedený v letech 1656–1657, obdržely vizitační komise v instrukci z 10. dubna 1669 § 19 požadavek připsat všechny svobodné dvory k lánům a od majitelů si vyžádat bez rozdílu stavů listiny svobod.

Na základě prací spojených s vytvořením lánového rejstříku byl pro púhončí roku **1675** zřízen samostatný katastr.

Stavovská komise rozdělila držitele svobodných dvorů a mlýnů do osmi skupin:

1. ti, kteří podle dochovaných privilegií byli svobodnými – 23 dvorů;
2. majitelé svobodných dvorů, kteří byli šlechtici – 22 dvorů – platili jen dvě třetiny normálním sněmem povolené kontribuce;
3. svobodní sedláci a púhončí, kteří byli zatíženi třemi čtvrtinami povolené kontribuce;
4. ti, kteří platili plnou kontribuci jako lidé poddaní;
5. ti, kteří předložili svá privilegia, ale ta měla být ještě přezkoušena – byli zdaněni jako poddaní;
6. ti, kteří se neprokázali žádnými privilegii;
7. ti, kteří již od starodávna platili stejně jako poddaní, za takové měli být považováni do té doby, dokud nepředloží privilegia, z nichž by vyplývalo něco jiného;
8. nemajetní a chudí, kteří, pokud zůstanou v této situaci, jsou osvobozeni od placení kontribuce, noví majitelé však se měli přihlásit na nejbližším sněmu, aby mohl být proveden nový odhad. Zároveň bylo nařízeno, aby byla tabulka pravidelně každý rok revidována.

Tento odhad podle lánů tvořil základ zdanění svobodných dvorů, ale nezůstalo při něm. Roku **1679** sněm zařadil dvořáky a púhončí na základě zmíněného lánového ocenění a podle počtu komínů v berní povinnost. Znovu bylo nařízeno, aby všichni, kterých se to týká, předali svoje privilegia a smlouvy zemské úctárně, což bylo opakovaně připomínáno patenty zemského hejtmanství.<sup>43</sup>

Komise vzniklá podle usnesení sněmu z 21. dubna **1683** rozdělila držitele svobodných dvorů a mlýnů do několika skupin:

- I ti ze svobodných dvořáků, kteří se mohli vykázat privilegii a kteří platili kontribuci prostřednictvím své vrchnosti (brzo zanikla)
- II majitelé svobodných dvorů, kteří byli šlechtici a platili jen dvě třetiny normálním sněmem povolené kontribuce – na Přerovsku dvory Ferdinanda Elbognera z Schönfeldu v Martinicích, Bravantský a Rittnerův dvůr v Přerově a dvůr Jana Jindřicha Arnolda z Jankovic v Rymicích
- III svobodné dvory nešlechticů – byly zatíženy vyšší kontribucí ve výši tří čtvrtin povolené kontribuce – všechny púhončí statky
- IV – ti, kteří platili plnou kontribuci jako lidé poddaní, od nichž se tedy lišili jen svou příslušností k soudnímu tribunálu
- V – nepředložili svá privilegia, nebo je komise neuznala – byli zdaněni jako poddaní – na Přerovsku Švábenský dvůr v Lipníku, Opršalův dvůr v Hranicích, Světlíkův dvůr tamtéž, Tamfeldský dvůr ve Velké, Kobylský v Lýskách, Opršalků v Ústí a Fragštejnský v Lýskách

40 Viz d' ELVERT, Ch.: Das Institut der Freysassen in Mähren und Schlesien. Zeitschrift für österreichische Rechtsgelehrsamkeit und politische Gesetzkunde. Wien 1840, s. 440.

41 D' ELVERT, Ch.: cit. dílo, s. 440–441. Podle usnesení sněmu z roku 1650 a v dalších letech byla privilegia svobodných dvorů a domů předána zemskému hejtmanství, které pořídilo soupis svobodných statků zapsaných v zemských deskách, podle sdělení z 5. února. 1657 se jednalo o 23 svobodnických dvorů a domů. Viz MÜLLER, J.: cit. dílo, s. 239. Srovnej též d' ELVERT, Ch.: cit. dílo, s. 439–441.

42 Tamtéž.

43 Tamtéž. Srovnej RADIMSKÝ, J.: Svobodné dvory na Moravě po válce třicetileté. ČVSMOL, 1949, s. 60–66.

VI – nazývali se svobodníky, ale nemohli předložit žádná privilegia – Martin Půhončí z Mohelnice

VII – na závěr komise pořídila soupis dvorů, které platily již od starodávna kontribucí a nemohly ani nyní předložit jakýkoliv doklad, podle něhož by mohly být zařazeny do některé ze skupin, kde byla kontribuce snížena – Přerovsko – dvůr Halčínovský v Lazníkách.<sup>44</sup>

Na základě zprávy stavovské komise předaly stavy v roce 1688 úřadu zemských desek seznam svobodníků, svobodných sedláků a půhončích, kteří sice odevzdali patřičné dokumenty, ale ty musí být ještě přezkoumány, pak seznam těch, kteří neposlali ještě žádné dokumenty, konečně seznam těch, kteří měli dodat fase o počtu měric jejich polí a čtvrtí, nebo achtlů vinic zemské úctárně, protože to nelze z poslední lánové vizitace zcela přesně zjistit. V tom smyslu byl také vydán rozkaz s datem 8. dubna 1688 prostřednictvím krajských hejtmanů.

Roku 1690 na základě schvalovacího elaborátu byla vydána stavovským výběřím v krajích specifikace o dani každého z dvoráků a půhončích. Tereziánská rektifikace vnesla do zdanění svobodných gruntů pevný řád. V roce 1718 byla provedena nová úprava svobodných dvorů. Nové skutečnosti se objevily po soupisu dominikálního majetku v tzv. dominikální fasi. V Systemálním patentu z 26. července 1748 se o nich mluví v oddílu čtvrtém, § 4. Patent z 3. února 1750 požadoval od svobodníků přiznání na jejich pozemky a ostatní užitky a na základě nich bylo zařízeno jejich zdanění.<sup>45</sup>

\* \* \*

Spolu s určením daňových povinností se vyvíjely i názory na postavení dvoráků, v tom i půhončích, vůči jednotlivým institucím veřejné správy. S tím souvisela otázka jurisdikce (úřední pravomoc). V době, kdy půhončí plnili úkoly jim svěřené zemským právem, konali představení půhončí obce přísahu při úřadu královských zemských desek. Podle záznamu z 21. dubna 1649 měla toto znění: „*Já Jan Tršický, rychtář, Havel Pospíšil, starší, Jakub Šrámek, Valenta Stanků, Jan Sovka, Peter Hubáček, koňšelé.*

*Přisaháme Pánu Bohu všemohoucímu, nejsvětější Panně Marii, důstojné matce Boží a všem milým božím svatým a nejjasnějšímu knížeti a pánu, panu Ferdinandovi z Boží milosti, S. římské říše volenému císaři, uherskému a českému králi, arciknížeti rakouskému, pánu mému nejmilostivějšímu a dědičnému, jeho císařské milosti, že chci a mám věrně bejti, ouřad, ku kterémuž sem povolán, pravou a upřímnou myslí řídit, mezi pohončimi zemskými dobrý řád konati, povinnosti ku královským ouřadům náležející časné odbejvati dáti: sirotky opatrovati, žádného zkrácení jim nečiniti, ani komu jinému v tom folkovati. Na obcování a život lidí v gruntech týchž pohončích pozor jmíti, a jestli že by který protiv Pánu Bohu, aneb dobrému řádu jaké skutky páchal, takové přetrhovati, na ouřad královských desk zemských to vzněsti. Řád dobrý mezi nimi vzdělávati, zlé tupiti, jednostejnou spravedlnost ku každému zachovati, jináče neučiniti, pro přátelství i nepřátelství, ani pro jaké dary, nýbrž v tom ve všem se zachovati chci a mám, jak věrnému křesťanu a dobrému člověku přísluší a náleží, toho mně dopomáhej Pán Bůh nebeský, nejsvětější Panenka Marie, Matka Boží a všichni svatí. Amen.“<sup>46</sup>*

Půhončí se vždy hlásili k nejvyššímu komorníkovi jako k své vrchnosti a jen výjimečně i k jiným osobám z okruhu zemských desek. Příkladem

budiž rok **1647**, v němž byly válečnými událostmi ohroženy jejich statky. Tehdy se obrátili na nejvyššího písaře.

V roce **1703** vypukl spor mezi nejvyšším komorníkem a fiskem (fiskus jako označení státu jakožto subjektu právních majetkových poměrů, totéž co erár) o příslušnost ochrany nad dvořáky. Fiskus souhlasil, že pod ochranou a pravomocí stavů, resp. nejvyššího komorníka jako představeného zemských desek, stojí jen púhončí. Fiskus nechtěl totiž přiznat nejvyššímu komorníkovi vůbec žádnou pravomoc nad svobodníky a uznával jako kompetentní pouze zemské hejtmanství a tribunál a sám si nárokoval pro sebe ochranu svobodníků ve věcech majetkové držby a smírčích záležitostí, a to podle instrukce pro český fiskus, kterou se měl řídit podle vlastní instrukce i fiskus moravský, a podle praxe zachovávané až do roku 1623. Spor byl rozhodnut až po půl století, protože zemský výbor, který byl požádán o dobrozdání, hledal řešení ve studiu privilegií jednotlivých dvořáků, k čemuž v letech **1723** a **1744** bylo prostřednictvím krajských úředníků a úřadu zemských desek nařízeno jejich předložení. Ke zdržení v řešení sporu přispěly také v tom čase probíhající války.

Púhončí museli svá dříve uplatňovaná práva bránit, např. v roce **1716** vedli s lipnickou městskou radou spor o to, zda jsou osvobozeni od placení mýta. Potíže zřejmě nastaly v tom okamžiku, kdy za osvobozeného se prohlašovali i ostatní obyvatelé Sobíšek, popř. lidé u púhončích sloužící. Podobný spor proběhl i s městem Přerovem.<sup>47</sup>

Z relace vyhotovené královským fiskem v roce **1734** v záležitosti nepořádků mezi dvořáky je třeba zvláště uvést:

1. svobodné dvory, mlýny a statky spolu s privilegií nebyly zaneseny v žádných veřejných knihách;
2. testamenty byly chovány u soukromých osob;
3. testamenty byly jen zřídka vyhlášeny veřejně;
4. svobodníci nevěděli nic o úředně autorizovaném poručnictví;
5. sňatková ujednání obsahovala mnoho nepořádků ohledně dělení statků, nebyla potvrzena a zanesena do úředních knih;
6. svobodníci nebyli pod dohledem žádného úřadu;
7. neexistovalo žádné rozhodnutí o tom, že by svobodníci mohli svévolně prodat neb rozdělit své pozemky.

To vše mělo své příčiny v neexistenci úředních pravomocí. Komplikace narůstaly s tím, jak se původně šlechtické svobodné dvory dostávaly do rukou osob, které nemohly být zapsány do zemských desek, a proto nestá-

---

44 RADIMSKÝ, J.: cit. dílo.

45 D' ELVERT, Ch.: cit. dílo s. 413.

46 MZA, F 52, kart. č. 526. Část příspěvku o poměru púhončích k nadřízeným orgánům byla zpracována podle d' ELVERT, Ch.: Das Institut der Freysassen in Mähren und Schlesien. Zeitschrift für österreichische Rechtsgelehrsamkeit und politische Gesetzkunde. Wien 1840, s.437–444, 485–493. LUKSCHE, J.: Besondere Rechte der Personen Mährens und Schlesiens. Brünn 1844, s. 339–344. MÜLLER, V.: Púhončí. List z právních dějin moravských. Sborník prací historických. Praha 1906, s. 233–245. KRATOCHVÍL, A.: Svobodné dvory na Moravě od 17. století podnes. Časopis Moravského muzea zemského, 1910, s. 1–24, 177–189. RADIMSKÝ, J.: Svobodné dvory na Moravě po válce třicetileté. ČVSMOI, 1949, s. 60–66.

47 SOKA Přerov, AM Lipník nad Bečvou, inv. č. 65, kart. č. 28.



List z r. 1743, jímž byla propuštěna z obce púhončí vdova Marina Běhalová.  
ZA Opava, prac. Olomouc, přitištěna rychtářská pečeť

ly pod zemským právem, ale zároveň jejich majitelé nechtěli uznat příslušnost teritoriálních vrchností, nanejvýš si volili ochrannou vrchnost.

Tyto nedostatečnosti nemohly být odstraněny tím, že v případě politicko-administrativních a kriminálních záležitostí zasahovaly úřad zemských desek, nebo tribunál a krajský úřad.

Státní moc se snažila především regulovat jurisdikci a zabránit dalšímu dělení statků.<sup>48</sup>

Zemský výbor uznal ve svém dobrozdání z roku **1745** za dvořáky jen ty, kteří již od svých počátků byli za takové považováni a jako takoví byli do starého provinčního katastru zaneseni a vyhlásil jejich příslušnost pod pravomoc teritoriálních vrchností za žádoucí obecně a zvláště v zájmu samotných dvořáků. Za dvořáky naopak nepovažoval ty, kteří byli pouze svými vrchnostmi nadáni některými privilegii.

Také gubernium rozlišovalo mezi dvořáky, kteří své dávky odváděli bezprostředně do úřadu zemského výběrčího, zároveň v jistém ohledu vlastnili od starodávna privilegované statky, díky nimž nebyli nikomu poddaní, a mezi poddanými, privilegovanými svými vrchnostmi, kteří odváděli všechny veřejné platby a zeměpanské dávky vrchností a pod její pravomoc také patřili.

Reprezentace a komora vydala 31. prosince **1751** dekret všem krajským hejtmanům, aby pořídili soupis dvořáků, kteří odvádějí své dávky přímo úřadu zemského výběrčího, kteří mají od starodávna privilegované statky, díky čemuž nejsou nikomu poddaní. Krajsí hejtmani pořídili soupisy, v nichž byly uvedeny poměry svobodníků s ohledem na jurisdikci, na jejich vztah k teritoriálním vrchnostem, zvláště pak na právo lovu, výroby a výčepu.

Púhončími podle toho bylo 30 svobodníků – v Sobíškách (9), Radvanicích (6), Nelešovicích (4), Hostkovicích (6), Kníničkách (3) a Dubčanech (2) – ve 21 chalupách v Olomouckém a Přerovském kraji. Všichni stáli pod pra-



vomocí olomouckého krajského úřadu (ještě potvrzeno guberniálním dekretem z 31. srpna 1772), dále jimi samotnými zvoleného přísežného rychtáře v Sobíškách, potvrzovaného nejvyšším komorníkem, a jimi samými zvolenými purkmistry. Rychtář vybíral podle tereziánské rektifikace kontribuci, vyměřenou z vlastního katastru podle dominikálu a spolu se zemskými dávkami, vypočtenými přímo zemskou účtárnou, ode všech půhončích jako jedné právnické osoby, a odváděl ji do Olomouce zemskému výběrčímu. Dále rychtář publikoval patenty a udržoval s pomocí purkmistrů, za použití trestní pravomoci pořádek mezi půhončími.

Důležitou roli hrálo, které ze svobodných dvorů lze počítat za pravá dvorství, poddaná přímo koruně, a které jsou jen dvory kdysi osvobozené od poddanských povinností, aniž by byly vyňaty z vrchnostenského obvodu, správy i jurisdikce. V roce 1752 vyšel svobodnický patent (Freysassen-Restriringungspatent), v němž byly svobodné dvory rozděleny na dvě hlavní kategorie:

- a) považované od starodávna za svobodné a bezprostředně podřízené koruně, které svoji berni jakožto dominia odvádějí právě jako jiné vrchnosti do krajského úřadu výběrčího;
- b) původem rustikální pozemky, osvobozené vrchností na základě privilegií, platí berni stejně jako jiní poddaní do vrchnostenského kontribučenského úřadu.

Půhončí byli přiřazeni k první skupině. Patent stanovil, že všichni dvoráci byli postaveni pod pravomoc vrchností, v jejichž teritoriu svobodné statky ležely. Odvolání bylo in publicis k zemské reprezentaci s komorou, in judicialibus k zemskému soudu. V ostatních veřejnoprávních záležitostech, jako v bernictví a samosprávě, mělo zůstat vše při starém – půhončí rychtář v Sobíškách měl vyhlášovat patenty, vybírat kontribuci od svých půhončích, sloučených do samostatného katastru, a odvádět ji krajskému finančnímu úřadu v Olomouci, a udržovat s podporou starších mezi půhončími pořádek. Také knihovní, pozůstalostní a sirotčí pravomoci mu zůstaly. Teprve roku 1792 bylo knihovní, pozůstalostní a sirotčí jednání přiděleno vrchnostem.

V roce 1772 si stěžovali půhončí královskému guberniu. Půhončí obec patřila katastrálním operátem do olomouckého kraje, i když její členové měli své grunty v kraji přerovském. V olomouckém kraji také odváděla obec dominikální daně a dávky do zemského důchodkového úřadu a dostávala přímo ke svým rukám z olomouckého krajského úřadu všechny patenty a zemská nařízení. Proto se obec ohradila, když jí začala chodit nařízení od přerovského krajského úřadu cestou lipnického vrchnostenského hospodářského úřadu, k němuž obec půhončí přináležela v ohledu soudní pravomoci a jen na základě svobodnického patentu z roku 1752 („quoad jurisdictionalia et judicialia“), zatímco v otázkách veřejné správy se nic nezměnilo na předchozích zvyklostech. Chápala to jako zlehčení svých prastarých práv a snížení na úroveň obyčejných poddaných. Narušovala se tak jejich svobodnická práva, i když již staletí řádně odváděli všechny dominikální daně.

---

48 Reskriptem z 21. října 1721 bylo vyhlášeno provizorní opatření, podle něž se testamenty svobodníků otevíraly u královského tribunálu a spory z toho vzniklé byly řešeny rovněž tribunálem.

Komise příslušná v záležitostech svobodníků vydala 20. června 1772 dobozdání, z něhož je patrné, že snahou přerovského krajského hejtmána bylo, aby púhončí odváděli berně do přerovského krajského úřadu výběřčího a přináleželi i v ostatním k přerovskému krajskému úřadu. Komise ale namítala, že od roku 1675, kdy byli púhončí zapsáni do zemského katastru, i po roce 1739, kdy byl zřízen přerovský úřad výběřčího, nenastaly v odvádění dávek žádné potíže. Jako jeden z argumentů pro ponechání stávajících poměrů bylo uváděno to, že podle svobodnického patentu stáli zemští svobodníci v ohledu daní na úrovni svých vrchností a v době války se spolu s ní podíleli na odvádění mimořádných daní. Těžko by si bylo představit, jak by se rozdělovaly přípřeže, rozepsané na obec jako celek, na jednotlivé púhončí podle panství. Jestliže obec řídil jeden rychtář, vzrostl by po provedení záměru přerovského krajského hejtmána neúměrně jejich počet. Nakonec komise připomněla někdejší povinnost púhončí obce v případě potřeby doručovat púhony a převážet královské zemské desky na vlastní náklady, což by v případě takové roztrůštenosti nebylo možné. Proto doporučila komise záměr přerovského krajského hejtmána odmítnout. Byl to jen důkaz, že díky nepřesně vymezenému právnímu postavení púhončích upadali v závislost na místní vrchnosti.<sup>49</sup>

Roku **1784** byla vydána oprava zákona z roku 1752, tzv. jurisdikční norma, podle níž byly svobodné dvory bez rozdílu postaveny pod pravomoc moravského zemského soudu, ovšem púhončí v ní zmíněni nebyli. Když se púhončí ze Sobíšek, Radvanic a Hostkovic proti tomu ohradili, byla osobní pravomoc nad nimi, bez ohledu na to, zda podle předchozí regulace jejich statky patřily do zemských desek, nebo do vrchnostenských pozemkových knih, přiznána dvorským dekretem z 28. listopadu **1788** lipnické vrchnosti.

Patent ze 7. prosince **1788** s odvoláním na patent z 13. listopadu 1752 stanovil novou regulaci právních poměrů dvořáků a vytvořil pevný řád v zaknihování statků následujícím způsobem. V každém kraji zjištěné statky dvořáků byly rozděleny na ty, které byly původně zaneseny do zemských desek a jako takové měly být i v budoucnu chápány, a na ty selské statky, které měly být zapsány do pozemkových knih toho okrsku, ve kterém se nacházejí. Tímto způsobem byla dána do pořádku reálná pravomoc nad těmito osobami.

Dále se nařizovalo, aby nešlechtití majitelé bývalých svobodnických statků, ať již se objevují v zemských deskách jako stavovské statky, v ohledu osobní příslušnosti byli chápáni stejně jako jiní nešlechtití majitelé stavovských statků, což odpovídalo jurisdikční normě z 5. března 1784 v části týkající se majitelů svobodných statků.

Následkem toho byl podle guberniálního dekretu z 10. června **1790** zjišťován původ a vlastnosti na Moravě se nacházejících svobodnických dvořů. Na základě toho byly za svobodnické dvory vhodné k zapsání do zemských nebo manských desek považovány takové, které tam byly jako takové zapsány již od starodávna, které drželi původně šlechtití majitelé, kterým bylo přiznáno právo vlastní jurisdikce a jiná vrchnostenská práva, zvláště nadání a svobody, které nebyly povinovány žádnými robotami, nebo jinými poddanskými povinnostmi a své dávky odváděly bezprostředně zemským výběřčím. Všechny ostatní byly považovány za obyčejné selské statky přináležející do pozemkových knih a jejich majitelé za svobodné sedláky.

Dle nařízení císaře Františka o čtrnácti bodech z 12. listopadu **1792** byly svobodnické statky zapsány do vlastní svobodnické pozemkové knihy zv. „Freisassen Quatern“ při zemských deskách.

Dvorským dekretem z 8. února **1799** bylo stanoveno, že púhončí ze Sobíšek, Radvanic, Nelešovic, Hostkovic, Kníniček a Dubčan nepatří do zemských desek, ale jejich přikázání k pozemkovým knihám příslušných vrchností mělo záviset na výsledku zjištění, jako byly poměry od roku 1752. Podle zjištění krajského úřadu stáli púhončí pod ochranou vrchnosti, s výjimkou těch, kteří se nacházeli pod jurisdikcí města Lipníka. Záležitosti knihovní, dědičné a sirotčí obstarával podle patentu z roku 1752 rychtářský úřad v Sobíškách do té doby, než apelační soud 25. června **1792** rozhodl o jejich přikázání vrchnostem. Vyhlášení nařízení, částečně také výběr daní a další vykonával stále ještě rychtář.

Na základě dvorského dekretu z 8. února **1799** spolu s ustanoveními dvorského dekretu z 13. listopadu 1799 bylo provedeno rozdělení přibližně 130 svobodnických statků s ohledem na jejich zaknihování:

1. dvory – samostatná zemskodesková tělesa (52);
2. statky zapsané v zemských deskách jako součást panství (12);
3. dvory které byly zapsány do pozemkových knih těch panství, v jejichž okrsku se nacházely, bez poškození jejich práv a svobod;
4. dvory zapsané do olomouckých manských desek (2);
5. dvory zapsané do pozemkové knihy znojemského hradního léna (6).

Na tuto hlavní úpravu navazovaly další speciální knihovní úpravy.

Náledkem výše uvedených zjištění bylo rozhodnuto dvorským dekretem z 13. listopadu **1799**, že púhončí dvory v Sobíškách, Radvanicích, Nelešovicích, Hostkovicích, Kníničkách a Dubčanech byly zcela převedeny do pozemkových knih vrchností, v jejichž teritoriu se nacházely, a podřízeny jejich jurisdikci: Sobíšky, Radvanice, Hostkovice – lipnická vrchnost, Nelešovice – olomoucká kapitula, Kníničky – panství Čechy, Dubčany – statky města Olomouce.

Opakovaný pokus púhončích o osvobození z dominikální jurisdikce a o okamžité převedení k zemským deskám a zemskému právu byl nejvyššími justičními místy 24. března **1825** odmítnut.

Jen v Sobíškách tvořilo devět púhončích před polovinou 19. století obec s vlastním představeným. V jiných místech žilo 21 púhončích jednotlivě spolu s rustikalisty, chápáni jako svobodní sedláci, osvobození od urbarních dávek, až dosud bez přesného vymezení svého poměru ke státu a obci, pokud za takovou normu nebylo považováno guberniální usnesení z 31. srpna 1772, podle nějž púhončí podle zemského zřízení nebyli povinni žádnými jinými, než dominikálními dávkami. Bezprostřední vypsání



Mladší pečeť púhončích z 18./19. st.

daní na jejich majetek a odvod krajské pokladně přestal s nástupem provizoria pozemkové daně. Půhončí potom odváděli daně okresní berní vrchnosti.

Se vznikem obecní samosprávy a ustanovením obecních úřadů v roce **1850** zanikla samostatnost samosprávy půhončích, i když členové rodů, které dlouhodobě tuto funkci zastávaly, požívali ve vesnické komunitě přirozené autority.

\* \* \*

Jména půhončích můžeme sledovat v nejstarších dochovaných záznamech z knih půhončích od roku **1370 do začátku 15. století**. Uvádíme pouze jména určená i bydlištěm: Mikuláš z **Radvanic**, Filip z Radvanic, Velislav z Radvanic, Blahut z Radvanic, Jan z Radvanic, Petr ze **Sobíšek**, Mach ze Sobíšek, Tomáš ze Sobíšek, Vaňata ze Sobíšek, Pešek ze Sobíšek, Jakub ze Sobíšek, Pavel z Knínic, Kojeta z **Knínic**, Vavřinec z Knínic, Michael z Knínic, Jan a Kubec z Knínic, Vítek z **Nelešovic**, Ctibor z Nelešovic, Pavel z Nelešovic, Bláha z Nelešovic, Ryšák z Nelešovic, Jan z **Hostkovic**, Šipka z Hostkovic, Matouš z Hostkovic, Martin z Hostkovic, Adam z Předmostí, Vachen z Předmostí, Vavřinec z Předmostí, Martin z **Dubčan**, Vítek z Dubčan, Blažek z Dubčan.<sup>50</sup>

Dle soupisu půhončích v přerovském kraji pro daňové účely ze dne 23. července **1667**, pod nímž byl uveden Jan Pavlíček, rychtář půhončí, se nacházelo v **Sobíškách** celkem devět půhončích: Jan Kromíček (24 měřic), Martin Suška (19 měřic), Jan Pavlíček (20 měřic), Mikuláš Janourek (20 měřic), Cerha Zavadil (22 měřic), Jan Vašků (18 měřic), Havel Pospíšil (18 měřic), Jan Navrátil (20 měřic) a Jan Jaroš (19 měřic). V **Radvanicích** při panství pána z Prusinovic žili Jan Stejskal (20 měřic), Matouš Martinek (20 měřic), Tomáš Šrámek (20 měřic), Adam Zapletal (17 měřic), Martin Novák (21 měřic) a Ondra Doležel (19 měřic). Nakonec v **Hostkovicích** pobýval Bartoň Hradil (18 měřic), Blažek Satrešek (22 měřic), Jan Sovka (19 měřic), Jura Harna (21 měřic), Pavel Buchta (18 měřic) a Vávra Dočkal (17 měřic).<sup>51</sup>

V roce **1668** přiznala olomoucká kapitula pro týž účel ve vsi **Kníničky** tři půhončí-půllániky: Benda, Macek Páleník, Jakub Vodička. V **Dubčanech** žili dva půhončí-půllánici Ondra Hrachovina a Petr Hubáček, v **Nelešovicích** čtyři – Mates Zlámal (22 měřic), Tomáš Čapek (20 měřic), Valenta Staňků (18 měřic) a Ondra Pekař (22 měřic). Celkem je uvedeno 30 půhončích.<sup>52</sup>

Z relace zvláštní komise, která navštívila roku 1674 půhonné grunty na Přerovsku, zjišťujeme, že mnoho z nich bylo vypáleno a zničeno a že všech sedm vizitovaných půhončích mělo v únoru **1674** vsi stodolách jen 32 kop pšenice, 34 kop rži, 6 kop ječmene a 16 kop ovesa, sena jen 15 fůr a ve stájích jen dva koně a čtyři kusy hovězího dobytka.<sup>53</sup>

Roku **1675** v lánových rejstřících mají půhončí svou vlastní fasi obsahující 23 půhončích (v Sobíškách 9, v Radvanicích 6, v Hostkovicích 6, v Dubčanech 2), všichni mají grunty o výsevku od 36 do 60 měřic v I. a II. bonitní tř. Vedle toho olomoucká kapitula přiznala v Nelešovicích 4 svobodníky půhončí, vesměs láníky po 56 měřicích pole polovičkou v I. a v II. tř. Statek Čechy pod Kosířem přiznal v Kníničkách 3 svobodníky neboli půhončí, všechny půllániky o 45, 23, 23 měřicích. Celkem tedy 30 půhon-

čích a jejich grunty byly střední velikosti, vesměs v dobré půdě, celkem na 1 524 měřících.<sup>54</sup>

Při soupisu púhončích komínů v 70. letech 17. století byly uvedeny tyto osoby:

- Sobíšky – Chromeček (2 komíny – dům a dílna), Martin Suska (1), Jan Jiří Pavlíček (1), Matěj Janourek (1), Crha Zavadil (1), Jan Vašků (1), Havel Pospíšil (1), Jan Navrátil (1), Jan Jaroš (1), Tomáš Krejčí (1), celkem vykázáno 11 komínů.
- V Radvanicích žili Jan Stejskal (2 komíny), Martin Kova (1), Tomáš Šrámek (1), Adam Zapletal (1), Matěj Dostál (1), Ondra Doležel (1), celkem zapsáno 7 komínů.
- V Nelešovicích se zdržovali Ondra Pekař (1 komín), Michal Žák (1), Tomáš Šepek (1), Matěj Zlámal (1), celkem uvedeny 4 komíny.
- V Hostkovicích pobývali Jan Sovka (1 komín), Jiřík Haník (1), Havel Buchta (1), Vávra Stejskal (1), Ondra Hradil (1), Benedikt Pospíšil (1), celkem uvedeno 6 komínů.
- V Kníničkách hospodařili Jakub Vodička (2 komíny), Matěj Pohonil (2), Beneš (2), celkem bylo vykázáno 6 komínů.
- V Dubčanech měl Ondra Hrachovina při dvou gruntech 3 komíny. Celkem bylo všech púhončích komínů 37.<sup>55</sup>

Stejný počet 30 púhončích jako v roce 1675 uvádí také přiznání rolí všech sousedů púhončích z 13. března 1733 s udáním jejich výsevku obilí ozimého, na jaro a ouhuru. Všichni sejí více na zimu než na jaro (v poměru  $\frac{3}{4}$  až  $\frac{2}{3}$ ) a úhorem nechávají asi tolik, co osívají na jaro. Celkem přiznali tehdy 1 515  $\frac{7}{8}$  měřic polí. Uvádějí, že v Sobíškách vznikl navíc chalupník odtržením 9 měřic pole od dvou gruntů jako budoucí výměnek.

Dominikální fase z roku 1750 uvádí tyto púhončí:

### Sobíšky

František Chromeček – 56,5 m. polí, 28  $\frac{2}{8}$  m. úhuru, 23 m. lesa, 4 m. zahrady, 3 vozy sena

Karel Suska – 50  $\frac{2}{8}$  m. polí, 24 m. úhuru, 30 m. lesa, 5 m. zahrady, 2 vozy sena

Josef Suska – 55 m. polí, 28 m. úhuru, 10 m. lesa, 10 m. zahrady, 2 vozy sena

František Stýskal – 50  $\frac{1}{8}$  m. polí, 25 m. úhuru, 5 m. lesa, 3,5 m. zahrady, 2 vozy sena

Jan Zavadil – 48 m. polí, 23 m. úhuru, 20,5 m. lesa, 1,5 m. zahrady, 3 vozy sena

Jiří Stýskal – 30  $\frac{3}{8}$  m. polí, 14 m. úhuru, 7 m. lesa, 2,5 m. zahrady, 2 vozy sena

František Zehnula – 34,5 m. polí, 18 m. úhuru, 10 m. lesa, 2,5 m. zahrady, 0,5 vozu sena

Jan Navrátil 56  $\frac{2}{8}$  m. polí, 30  $\frac{1}{8}$  m. úhuru, 22 m. lesa, 4 m. zahrady, 0,5 vozu sena

Jakub Fryč 28 m. polí, 15 m. úhuru, 4 m. lesa, 1,5 m. zahrady, 3 vozy sena

50 Knihy púhonné a nálezové. 1. Brno 1872.

51 MZA Brno, D 2, R 223.

52 Tamtéž.

53 RADIMSKÝ, J.: Svobodné dvory na Moravě po válce třicetileté. ČVSMOI, 1949, s. 60–66.

54 NOVOTNÝ, J.: cit. dílo, s. 3–20.

55 MZA Brno, D 2, R 223.

Antonín Konečný, výměnkář na gruntech Chromečka a Karla Susky, z prvních dvou domů 11 m. polí, 3 m. úhoru, 1,5 m. zahrady, 36 m. panských pastvin.

### **Radvanice**

Václav Stýskal – 35,5 m. polí, 17 m. úhoru, 10 m. lesa, 0,5 m. zahrady, 2 vozy sena

Martin Klvaňa – 35,5 m. polí, 17 m. úhoru, 3 m. lesa, 1 m. zahrady, 3 vozy sena

Jan Christin – 61 m. polí, 30 m. úhoru, 9 m. lesa, 1,5 m. zahrady

Jan Christin – 22,5 m. polí, 11 m. úhoru, 1 m. lesa, 0,5 m. zahrady

Josef Kafka – 35 m. polí, 17 m. úhoru, 15 m. lesa, 2 m. zahrady, 2: vozy sena

Josef Doležel – 31,5 m. polí, 15 m. úhoru, 4 m. lesa, 1,5 m. zahrady, 2 vozy sena

### **Nelešovice**

Antonín Libosvar – 36,5 m. polí, 17 m. úhoru, 5 m. lesa, 1 <sup>2</sup>/<sub>8</sub> m. zahrady

František Dokoupil – 36,5 m. polí, 17 m. úhoru, 7 m. lesa, <sup>6</sup>/<sub>8</sub> m. zahrady

Florian Doležel – 36,5 m. polí, 17 m. úhoru, 2,5 m. lesa, <sup>6</sup>/<sub>8</sub> m. zahrady

Anna Zavadilová – 36,5 m. polí, 17 m. úhoru, 1 <sup>3</sup>/<sub>8</sub> m. lesa, 1 m. zahrady

### **Hostkovice**

Jan Sovka – 28,5 m. polí, 14 m. úhoru, 4 m. lesa, 1 m. zahrady

Tomáš Harna – 36,5 m. polí, 17 m. úhoru, 6 m. lesa, 1 m. zahrady

Jan Buchta – 8,5 m. polí, 14 m. úhoru, 1 m. zahrady, 8 m. panských pastvin

Eliška Stýskalová – 30,5 m. polí, 15 m. úhoru, 0,5 m. zahrady

Pavel Krejčí – 36 m. polí, 18 m. úhoru, 2 m. lesa, 2 m. zahrady

Jiří Harna – 42 m. polí, 20 m. úhoru, 0,5 m. zahrady

### **Kníničky**

Matěj Gment

Václav Dostál

František Sekyra

Měli 111 m. polí, 9 m. úhoru, 18 m. lesa, 6 m. zahrady

### **Dubčany**

Jakub Meitner – 51,5 m. polí, 2 m. úhoru, 1,5 m. zahrady

Josef Hrabal – 46,5 m. sena, 2 m. úhoru, 0,5 m. zahrady<sup>56</sup>

\* \* \*

Z přehledu, který jsme zde uveřejnili, je patrné, že instituce pŕuhonŕich procházela po celé sledované období promŕnou. Őrad pŕuhonŕi byl spojen se středovŕkŕm vŕkonem práva v jeho nejvyšší rovinŕ. Jeho konec spatŕujeme v době, kdy vlastnŕ začíná byrokratizace státní správy. Obec pŕuhonŕi je zajímavou skupinou osob spojenŕch profesnŕ, dále svŕmi domnŕlŕmi a faktickŕmi privilegii a v neposlední řadŕ společnou historií. V dalším pokračování představíme pŕuhonŕi jako privilegovanou vrstvu selského poddanského obyvatelstva.

---

56 MZA Brno, D 3, D 80. NOVOTNŕ, J.: cit, dílo.

Jan Štěpán

## Pečeť Říkovic podle privilegia Marka Khuena z roku 1554 a znakové privilegium pro Starou Ves u Přerova

Obec Říkovice na Přerovsku patří mezi ty vsi na Moravě, které na rozdíl od panovnických privilegií obdržely právo vlastnit obecní pečeť (a znak) od své vrchnosti. V jejich případě bylo vrchností olomoucké biskupství, kde byla obec zahrnuta v systému lenních (manských) statků. Na rozdíl od menších statků spravovaných přímo biskupskými úředníky byly Říkovice pronajímány jako lenní statek. V případě Říkovic to byli od 15. do 18. století páni Říkovští z Dobřčic. V době episkopátu olomouckého biskupa Marka Khuena (1553–1565) byly Říkovice dočasně ve správě poručníků nezletilého Ctibora Říkovského z Dobřčic. Ten dosáhl zletilosti v roce 1554 a téhož roku 3. prosince přijal Říkovice a Újezdec v léno.<sup>1</sup> Dne 9. prosince 1554 ale také olomoucký biskup Marek Khuen udělil Říkovickým privilegium na pečeť, které již bylo několikrát edičně zpracováno a je tudíž dostatečně známé.<sup>2</sup>

Biskup privilegium udělil na přímluvu Filipa Lískovského z Fryštátu, který byl v dané době písařem manského soudu. V přímé držbě Říkovic však Lískovský podle všeho nikdy nebyl, takže nezbyvá než konstatovat, že je buď Říkovští oslovili s prosbou o přímluvu, anebo se stal jedním z poručníků nezletilého Ctibora Říkovského. Rozdíl oproti ostatním vesnicím byl také v tom, že Říkovice byly manská ves, která měla v tomto smyslu vlastně poněkud jiný status. Biskup zde nebyl přímým vlastníkem, ale manské statky spravoval prostřednictvím lenního soudu, jehož úředním představitelem byl právě manský písař. Znakové privilegium obsahovalo tento popis znaku a pečeti obce *„totižto štít černé barvy a v tom štítu předkem skálu vysokou žlutou a v prostřed pod tou skálou řeku, více vodou tekoucí jim přidávající“*. Byl se privilegium nedochovalo v originálu, text a podobu znaku máme zachycenu v opisu z knihy register privilegií biskupa Marka Khuena.<sup>3</sup> V případě znakových privilegií udělených olomouckými biskupy v 16. století je opis trochu výjimečný, neboť zde pravděpodobně písař z nějakého důvodu znak také přikreslil. Doposud však nebyla známa pečeť Říkovic, která by odpovídala tomuto znakovému privilegiumu, neboť od roku 1708

- 1 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (ZAOPO), fond Lenní dvůr (LD), kniha. č. 421, fol. 52v.
- 2 ZAOPO, fond Arcibiskupství Olomouc (AO), kn. č. 45, fol. 3r, viz MÜLLER, K.: Známé – neznámé privilegium na pečeť pro Říkovice z roku 1554. In: Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků. Ostrava 1988 č. 34. s. 6–7, zde též starší literatura. MÜLLER, K. – ŠTARHA, I.: Znaková privilegia měst, městeček a vsí na Moravě a ve Slezsku. Brno 1995, s. 19–20. PAPAJÍK, D.: Dějiny obce Říkovice, Říkovice 2004, s. 28.
- 3 ZAOPO, fond AO, kn. č. 45, fol. 3v. Perokresba viz MÜLLER, K.: cit. dílo, zejména s. 7.



Biskup Marek Khuen  
(Paprockého Zrcadlo)

používaly Říkovice pečeť s postavou Panny Marie a radlicí.<sup>4</sup> Není také jasné, proč si obec nechala zhotovit nový typář s naprosto odlišným znakem, byť, jak ukazuje Müller na příkladu Troubek, to není zase až takovou vzácností.<sup>5</sup>

Každopádně pečeť odpovídající popisu privilegia existuje a obec ji použila ještě v roce 1687, tedy vlastně krátce před zhotovením nového typáře.<sup>6</sup> Pečeť má průměr 30 mm a byla otištěna do červeného španělského vosku. Opis zní \*1554\*PECZET\*WSI\*RZIKOWICZ V zásadě tak máme možnost vizuálního srovnání náčrtku v registrech a ryteckého ztvárnění podoby znaku na pečetě. Tím lze alespoň částečně oželet to, že nemáme dochován originál privilegia a nelze tak posoudit ještě kvalitu umě-

leckého ztvárnění podoby erbovní miniaturny. Při srovnání náčrtku a pečetního obrazu je zřejmé, že byl použit poněkud jiný tvar štítu, což však není nijak podstatná změna. Co je však zřejmé, je, že břevno tvořící řeku, které na náčrtku štít dělí, je na pečetě umístěno pokosem.

Za deset let po udělení znakového privilegia Říkovcím udělil biskup Marek Khuen další znakové privilegium pro Slavonín u Olomouce. Také v tomto případě byla ve znaku skála, respektive „*v tom štítu tři skály neb vrchy*“.<sup>7</sup> Z dalších znaků udělených biskupem Khuenem uvedme znak a pečeť cechu kloboučníků v Kroměříži, tkalcům v Ketři a řezníkům v Osoblaze. V žádném z těchto případů však již biskup neužil jako heraldickou figuru skálu. Biskup Marek Khuen se narodil jako měšťan v Olomouci, byl tedy nejspíše jen erbovníkem. Narodil od biskupů ze šlechtických rodů tak při udělování znaků zřejmě neupřednostňoval heraldické figury svého rodového erbu. V obou známých případech uděleného znakového privilegia vesnici to však byla skála. V případě Slavonína vysloveně tři skály, a když srovnáme obě pečetě, zjistíme, že se v obou případech vždy jedná o trojvrší (v případě Slavonína tedy tři trojvrší). Slavonín měl stejně jako Říkovice pečeť dělenou břevnem, přičemž Slavonín měl tři skály umístěny na břevnu a v horním poli se nacházely „*od biskupství kostela našeho Olomouckého dědičné(ho) erbu tři kužele*“. Skála = trojvrší tedy ani u jedné vesnice zřejmě neměla symbolizovat kužely znaku olomouckého biskupství, ale něco jiného. Biskupský znak Marka Khuena také skálu neobsahuje, ale přesto by možným řešením mohla být levá polovina jeho znaku.<sup>8</sup> V té se nachází poloviční šachovaná orlice, která s největší pravděpodobností byla převzata ze znaku města Olomouce. Biskup Marek Khuen byl totiž olomouckým rodákem, takže v této části znaku známe i barvy: orlice je červeno-stříbrně šachovaná se zlatou zbrojí v modrém poli. Orlice sice se zmiňovanou skálou přímo nesouvisí, ale v případě Olomouce stál původní zeměpanský hrad s biskupským chrámem právě na trojvrší. Hypoteticky by tak mohlo



jít o symboliku staré Olomouce, rodiště biskupa, sídla biskupství i markrabského úřadu.

Zajímavé je, že tímto privilegiem získaly Říkovice pečeť a znak stejně jako Stará Ves u Přerova, která obdržela znakové privilegium od biskupa Stanislava Turza v roce 1536. Obě vesnice jsou přitom od sebe vzdáleny asi 3 km, tedy asi pět minut jízdy autem.<sup>9</sup> Znakové privilegium pro Starou Ves již bylo v edici vydáno v roce 1908 Františkem Václavem Peřinkou, ovšem ten privilegium přisoudil Staré Vsi u Příbora, což je dnešní Stará Ves nad Ondřejnicí.<sup>10</sup> Privilegium správně přisoudil Staré Vsi u Přerova František Šigut, který z něj uvedl také některé pasáže a drobně poškozenou pečeť uveřejnil naposled Jiří Lapáček.<sup>11</sup> Prozatím se nepodařilo objevit pečeť Staré Vsi, která byla zhotovena na základě uděleného znakového privilegia.



Perokresba znaku Říkovice  
v biskupských registrech (ZAOpO)

## Příloha:

### Obdarování na pečeť Staroveským<sup>12</sup>

1536, září 14., Kroměříž

My Stanislav z Boží milosti biskup olomoucký etc.

Známo činíme tímto listem všem vůbec i každému zvláště, kdož jej uzří, neb čtoucí slyšeti budou, že jsou před nás předstoupili purkmistr, fojt a konšelé a všecha obec ze vsi naší Staré Vsi, poddaní naší věrní milí, a nám jsou některé své a té dědiny obtížnosti předložili a zvláště to, poněvadž v té vsi

- 4 LAPÁČEK, J. – PASSINGER, B.: Pobečví v proměnách času. Přerov 2005, s. 197–198.
- 5 MÜLLER, K.: Znakové privilegium pro Troubky z roku 1570. In: Sborník SOKA Přerov 1993, s. 57.
- 6 ZAOpO, fond LD – nová manipulace, karton č. 10, Říkovice, R IV a 4, list daný na Kroměříži 4. prosince 1687.
- 7 MÜLLER, K.: Znakové privilegium pro Slavonín z roku 1564. In: Ročenka SOKA (23) Olomouc 1995, s. 138–140. Pečeť ZAOpO, fond ÚRAS, karton 2510, signatura M 5/4 z roku 1659.
- 8 LOUDA, J.: Moravská církevní heraldika. Znaky olomouckého biskupství a arcibiskupství, olomouckých biskupů a arcibiskupů. Olomouc 1977, č. 18; ZELENKA, A.: Die Wappen der böhmischen und mährischen Bischöfe. Regensburg 1979, s. 219–220.
- 9 www.mapy.cz – Plánovač tras.
- 10 Selský archiv roč. 7, 1908 (č. 475), Listinář Selského archivu, F. V. Peřinka, s. 177–178 jako Stará Ves u Příbora. Té bylo privilegium přisouzeno i v práci MÜLLER, K. – ŠTARHA, I.: cit. dílo, s. 13–14, autoři však brzy po tisku publikace zjistili, že se jedná o Starou Ves u Přerova, což již v práci nemohlo být opraveno.
- 11 ŠIGUT, F.: Biskup Stanislav Tuří uděluje r. 1536 Staré Vsi právo pečeti. In: Vlastivědný sborník střední a severní Moravy roč. 14, 1935/6, s. 68–70. LAPÁČEK, J. – PASSINGER, B.: Pobečví v proměnách času. Přerov 2005, s. 208–209.
- 12 ZAOpO, fond LD, kn. č. 420, pag. 112–113.



Pečeť Říkovic bez datace



Pečeť Staré Vsi z r. 1654

lidí usedlých nemálo jest, a několik jiných dědin k nim náleží, z kterýchž lidé práva a naučení tu od nich ze Staré Vsi berou, a že by druhdy takové pře a žaloby nesnadné před ně přicházely, tak že oni lidem a stranám tu při právě v Staré Vsi dosti učiniti chtěje, v tom nemalé obtížení mívali a mívají, když k tomu přicházelo, že jsou k vyššímu právu pro naučení dokládali, tehdy že oni Starovesští pečeti své nemajíce i pro ortel a naučení dva nebo tři konšele s ústní zprávou posílati museli, a na takovou ústní zprávu pro mnohé příčiny a nebezpečnosti ústní zprávu a naučení, vydati jsou jim nechtěli. Než aby oboje strany pře sepsané a k vyššímu právu zapečetěné byly poslali i prosili jsou nás svrchu psaní poddaní naši Starovesští jakožto pána svého dědičného, abychom jich v tom milostivě opatřiti ráčili, kdež my prohlédajíce na jich ustavičnou prosbu i slušnou ji býti uznavše i hodnou toho příčinu znamenajíc, chtěje aby ta obtížnost z nich snata byla i pro budoucího nebezpečnosti uvarování z naší zvláštní milosti toho jim svrchu psaným Staroveským poddaným našim i jich budoucím potomkům obdarování jsme učinili a tímto listem činíme,

tak aby oni i (je)jich budoucí potomci tuto pečeť měli, totiž aby měli štít černé barvy a v tom štítu růži žluté barvy, jakož pak to těmi barvami v prostředku listu tohoto rukou malířskou světleji a zřetelněji se vyznamenává. A toho znamení a té pečeti aby mohli v nadepsané práva svého potřebě i v jiných všech slušných a řádných potřebách užívati, tak jako jiné ctné obce v markrabství Moravském užívají bez všelijaké překážky a černým voskem aby pečeti. Tomu na potvrzení pečeť naši rozkázali jsme přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán a psán na Kroměříži etc. (ve čtvrtek den povýšení svatého kříže Léta Páně tisícího pětistého třicátého šestého počítajíce).

Karel Müller

## Erb Půhončích z Předmostí

Na počátku našich znalostí o heraldické symbolice Půhončích z Předmostí stojí pečeť zakladatele rodu Martina Půhončího, kterou známe ze dvou otisků z roku 1611. Dne 27. března tohoto roku přitiskl Martin svůj sekret na německy psaný list poslaný z Mírova kardinálovi z Ditrichštejna. Velmi drobný osmihran o výšce 12 mm a šířce 10 mm, lemovaný zevně hrubým perlencem, nese v oválné rolverkové kartuši znamení v podobě břevnem rozděleného pole, nahoře orlice, dole dvě lilie vedle sebe. Nad kartuší jsou umístěna majuskulní písmena M P Z P, která lze jen stěží interpretovat jinak, než jako Martin Půhončí z Předmostí, ačkoliv pod textem je podepsán jen jako „Merten Puhontschy“.<sup>1</sup> Shodný otisk z 11. srpna téhož roku popsal již Josef Pilnáček.<sup>2</sup>



Pečeť Martina Půhončího z r. 1611

Císařskou listinou vydanou na Pražském hradě 13. června 1616 obdržel Martin Půhončí, úředník mírovského panství, „*erb aneb znamení vladycví*“ a také právo „*aby se z Předmostí psáti mohl*“. Podle dochovaného českého konceptu měl udělený erb červeno-černě polcený štít se stříbrným trojvrším, na němž stáli ve skoku dva přivrácení korunovaní zlatí gryfové držící předními pařáty mezi sebou stříbrnou lilii; kolčí helm s příkryvadly černo-zlatými a červeno-stříbrnými a stejně zbarvenou točenicí nesl jako klenot stříbrnou lilii mezi dvěma rozevřenými křídly, pravým děleným zlato-černě a levým stříbrno-červeně.<sup>3</sup> Původně užívaný pečetní symbol byl tedy dosti podstatně změněn, převzata byla jen figura lilie. Regulérně mohl Martin Půhončí užívat přídomek „z Předmostí“ teprve od tohoto roku, avšak jako domicil jej uplatnil nejen na výše popsaném pečetním typáři, ale také

- 1 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, Nelistinná část, inv. č. 488, Volná korespondence, kart. č. 5, složka 1611, fol. 7v (za upozornění děkuji kolegovi mgr. Janu Štěpánovi).
- 2 PILNÁČEK, J.: Staromoravští rodové. Vídeň 1930, s. 40 (podle otisku v Moravském zemském archivu v Brně, Bočkova sbírka, č. 9165).
- 3 Národní archiv v Praze, Česká dvorská kancelář, inv. č. 752, kart. 477. Opis privilegia se nachází tamtéž také v salbuchu č. 22, fol. 233v, jak uvádí DOERR, A. von: Der Adel der Böhmischen Kronländer. Prag 1900, s. 87, a po něm i KRÁL, von Dobrá Voda A.: Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Prag 1904, s. 204. Přepis soudobého blasonu erbů uvádí ZAPLETAL, M.: Rod Půhončích z Předmostí na severní Moravě. Severní Morava 8, 1962, s. 33–34.



Erb Martina Půhončího z Předmostí  
na božích mukách ve Skaličce  
z r. 1627



Medaile Marie Magdaleny Rodovské  
z Hustiřan z pol. 17. st.



Pečeť Matyáše Bedřicha Půhončího  
z Předmostí z r. 1662

třeba v pamětním nápisu z roku 1601 na božích mukách stojících nedaleko mírovského náměstí.<sup>4</sup>

Uvedeným privilegiem se Martin Půhončí stal pouze erbovníkem, na povýšení do šlechtického stavu však dlouho nečekal. Ve spleť době stavovského povstání zachoval věrnost svému zaměstnavateli, odmítl vydat hrad Mírov vzbouřeným stavům a kardinál Ditrichštejn se mu odměnil přímluvou u císaře Ferdinanda II. Ten pak německy psanou listinou vydanou ve Vídni 7. května 1624 vyzdvihl Martina mezi šlechtice a polepšil mu dosavadní erb. Červeno-černě polcený štít nesl v pravém děleném poli nahoře stříbrnou, zlatě přepásanou lilii a dole dvě kosmá stříbrná břevna, v levém poli byl na dvojvrší zlatý korunovaný gryf s červeným jazykem; turnajský helm, v klenotu vinařský nůž se zlatou stříškou mezi rozevřenými křídly, pravým děleným červeno-stříbrně a levým zlato-černě, přikryvadla černo-zlatá a červeno-stříbrná.<sup>5</sup> Z předchozího erbu tak zůstal zachována jen jeden gryf a také lilie, kterou však v klenotu vystřídal vinařský nůž, nepochybně převzatý jako výraz vděčnosti z rodového erbu kardinálova. Německý popis erbu byl pak zaznamenán i do knihy moravského rytířstva, když byl 27. června 1628 na zemském sněmu ve Znojmě Martin Půhončí, tehdy již regent statků kardinála z Ditrichštejna, přijat i se svými potomky do rytířského stavu markrabství.<sup>6</sup>

Jako držitel lenního statku Skalička uplatnil svůj nový erb Martin Půhončí na božích mukách stojících dodnes na rozhraní katastrů Skaličky a Ráječka. Plastické vyobrazení erbu odpovídá znění nobilitačního privilegia a je provázeno nápisovou páskou s iniciálami M.P.Z.P.A.S. (= Martin Půhončí z Předmostí a Skaličky) a rozděleným letopočtem 16 27. Určitou záhadu představuje poněkud nezřetelný plastický erb přímo na fasádě skaličského zámku. Svou

kompozicí je totožný s erbovní deskou na božích mukách, avšak místo pravého pole s lilii a kosmými břevny má zobrazeného druhého gryfa, jakoby z původního Martinova erbu z roku 1616. Vysvětlení nabízí tamtéž v suti nalezený kamenný úlomek s vytesanou pravou dolní částí štítu s břevny a s částí příkrývad. Zjevně tedy jde o druhý exemplář erbovní desky z roku 1627, která však byla později poškozena rozlomením a následně scházející část chybně doplněna včetně Martinových iniciál, mezi nimiž ale chybí prostřední P (na božích mukách je dnes špatně zřetelné), a druhé poloviny letopočtu na okraji pásky.<sup>7</sup>



Náhrobek Anny Barbory Půhončí z Předmostí v Lošticích z r. 1682

Konečnou podobu erbu Půhončích můžeme ještě ilustrovat několika dalšími různorodými artefakty, o jejichž vznik se však již zasloužily až další generace rodu. Časově nejstarší je medaile, kterou nechala někdy v 50. letech

17. století vyrazit Martinova dcera Marie Magdalena, provdaná za Karla Rodovského z Hustiřan. Na jejím aversu je zobrazen celý erb Půhončích a kruhový opis MARIA . MAGDALENA . RODOFSKYN . V . PRZEDMOST.<sup>8</sup> Následuje otisk sekretní pečeti jejího bratra Matyáše Bedřicha ze 4. září 1662. Miniaturní osmihran o výšce 11 mm a šířce 9 mm nese v linkou lemovaném pečetním poli rovněž úplný erb Půhončích, provázený iniciálami nositelova jména v německé řeči M F P V P.<sup>9</sup> V přední síni kostela v Lošticích se dochoval z uměleckého hlediska poněkud skromně provedený náhrobek Martinovy pravnučky Anny Barbory, dcery Zikmunda Půhončího, která ve věku dvou let zemřela 13. listopadu 1682. Český nápis doprovází vyrytý rodový štít opatřený korunou a lemovaný ratolestmi. Oproti textu erbovního privilegia je gryf v levém poli umístěn volně.<sup>10</sup> Nej kvalitnější známé zobrazení erbu Půhončích je spojené s osobou Antonína Václava, hejtmána

4 Nápis přepisuje ZAPLETAL, M.: cit. dílo, s. 32.

5 Národní archiv v Praze, Česká dvorská kancelář, inv. č. 752, kart. 477. Toto privilegium Doerrův ani Králův přehled neregistrují.

6 ŠVÁBENSKÝ, M.: *Knihy přijímání do rytířského stavu Moravského markrabství*. In: Josef Pilnáček: *Neznámé rody a znaky staré Moravy*. Brno 1983, s. 264.

7 Za informace o těchto artefaktech včetně jejich fotografií jsem zavázán současným majitelům zámku ve Skaličce JUDr. Patrikovi Petříkovi a Ing. Kamilovi Pilkov. O dodatečném doplnění pravé části svědčí i neuměle modelované zakončení příkrývad.

8 MILTNER, H. O. – NEUMANN, J.: *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen*. Prag 1852–1870, s. 465–467, Tab. XLI, č. 346.

9 Zemský archiv v Opavě, Archiv žerotínsko-vrbenský, inv. č. 1506. HAAS, A.: *Archiv žerotínsko-vrbenský. Listiny a listy z let 1625–1744*. Opava 1993, s. 196, však popisuje erb chybně podle Sedláčka.

10 Vyobrazuje například Zapletal, cit. dílo, s. 33.

rakouského pluku, sloužícího v roce 1710 v Bratislavě. Tehdy přispěl částkou 4 zlatých zdejšímu františkánskému konventu na klášterní kapli a oltář Loretánské Panny Marie, za což bylo jeho jméno a erb spolu s dalšími donátory zveřejněny v konventním protokolu, uloženém dnes v Slovenskej národnej knižnici v Martině. Kvalitně provedená barevná malba věrně reprodukuje celý rodový erb, pouze pod nohama gryfa je umístěno zelené trojvrší.<sup>11</sup>

Do heraldické literatury uvedl erb Půhončích jako první August Sedláček. Věděl sice, že Martin Půhončí byl obdařen erbem v roce 1616, s obsahem erbovní listiny se ale neseznámil a spolehl se jen na Jakubičkovu sbírku a publikovanou kresbu medaile Marie Magdaleny Rodovské. Oba prameny však obsahovaly mladší podobu erbu udělenou až v roce 1624, a tak došlo k omylu, který v našich heraldických kompendiích přežívá doposud. Sedláček navíc neznal tinktury erbu a domníval se, že gryf drží lilii v pařátech.<sup>12</sup> Josef Pilnáček se upozornil na pečeť Martina Půhončího z roku 1611, ale jinak převzal bezesbytku Sedláčkovy chybné údaje a neopravil je ani později v příslušném hesle Rodů starého Slezska.<sup>13</sup> Ze Sedláčkových i Pilnáčkových informací pak v poslední době vyšel i Milan Mysliveček, který ve svém erbovníku namaloval erb nebarevně a ještě chybně, když jej stranově převrátil a gryfovi dal podle Sedláčkova popisu lilii do pařátů.<sup>14</sup>

A tak jediný, který přiřadil k roku 1616 správný erb, byl Miroslav Zapletal, jenž si obstaral jeho popis z tehdejšího Státního ústředního archivu v Praze. Na druhé straně ale nic nevěděl o druhém nobilitačním privilegii z roku 1624 a polepšené variantě erbu, kterou pod vlivem Sedláčka nepřesně popsal jen podle loštického náhrobníku.<sup>15</sup>



Erb Antonína Václava Půhončího z Předmostí v bratislavském rukopisu z r. 1710

- 11 Rukopis, obsahující celkem 67 erbů, popisují RAGAČ, R.: Heraldická výzdoba protokolu bratislavského františkánského konventu z roku 1710. Pamiatky a múzea, 2002, č. 3, s. 48–51; CHMELINOVÁ, K. – RAGAČ, R.: Neznámý heraldický kódex bratislavskej proveniencie z roku 1710. Galéria. Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave 2002, s. 29–48. Za poskytnutí fotografie erbu Antonína Václava Půhončího jsem zavázán PhDr. Radoslavovi Ragačovi.
- 12 SEDLÁČEK, A.: Českomoravská heraldika. II. Praha 1925, s. 583.
- 13 PILNÁČEK, J.: Staromoravští rodové. Vídeň 1930, s. 40; PILNÁČEK, J.: Rody starého Slezska. Brno 1991–1998, s. 906–907.
- 14 MYSLIVEČEK, M.: Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Plzeň 2006, s. 135. Navíc se spletl v datu vydání prvního privilegia, když uvedl, že bylo vydáno 13. 7. 1616.
- 15 ZAPLETAL, M.: cit. dílo, s. 33–34, 37–38. V rozporu s vyobrazením na náhrobníku tvrdí, že gryf lilii drží.

Věra Fišmistrová

## Tovačov a jeho špitál

Otázky stárnutí a stáří by měly být v popředí zájmu celé lidské společnosti. Problematika seniorů je, či měla by být nedílnou součástí sociální politiky. Současné domovy důchodců jsou určeny především pro staré občany, kteří pro změny zdravotního stavu potřebují všestrannou péči, která jim nemůže být zajištěna členy jejich rodiny, pečovatelskou službou či jinými službami sociální péče, a dále pro staré občany, kteří toto umístění nezbytně potřebují z jiných vážných důvodů. Zájem o umístění v domovech důchodců je značný. V těchto ústavech je v rámci komplexního zaopatření zajišťováno ubytování s potřebnou hygienou a prostředím, vhodné stravování i preventivně léčebná péče včetně uspokojování společenskokulturních zájmů a potřeb. Poskytování kvalitní péče, lidský přístup, pochopení a vstřícnost vůči starým a nemocným i úroveň vybavení těchto sociálních ústavů je „zrcadlem společnosti“.

Zajištění klidného a pokojného stáří není v novodobých dějinách žádnou novinkou. Když Ctibor II. Tovačovský založil při Tovačově Nové Město, dal řád měšťanům jak v Novém, tak v i Starém Městě a listinou ze 4. prosince 1475 pak vymezil jejich nová práva a povinnosti, určil počet konšelů i datum dvou královských jarmarků, stanovil, že měšťané staroměstští mají držet své várky, šenky a obchody, ale mají k nim také připustit novoměstské na domech, které se v listině přesně popisují. Uvádí zde, že „...*Panin dům má však míti výsadu, že jej měšťané nebudou zatěžovati daňkami, robotami, poplatky kromě hlásky, aniž má do něho šerha jíti aneb poslán býti, než všeho má býti svoboden, jako dům svobodný... Tento dům svobodný má náležeti všem paním Tovačovským (tj. zámeckým) i se zahradou, každá paní Tovačovská může ho užívat, kdyby pak ovdověla, svobodně a vše může do své smrti i k svému požitku obrátiti, jak se jí líbí. A když by ji Pánbůh neuchoval, tehdy má na jinú paní státi vždy svobodný.*“<sup>1</sup> Tento svobodný „Paní dům“ (čp. 8) byl vlastně vdovským sídlem tovačovských šlechticů a požíval zvláštní ochrany. Ctiborova manželka Eliška těchto výhod ale neužila, jelikož zemřela dříve, než manžel. Je zřejmé, že Ctibor chtěl svou ženu „zajistit“. Dalo by se říci, že se jednalo o první zařízení pečovatelského typu v tovačovském prostředí. Tento dům stojí dodnes a býval to nejpěknější objekt na tovačovském náměstí. Ještě do jeho přestavby na počátku 19. století se do Paní domu vcházelo po schůdcích z ulice vchodem zdobeným půvabným portálkem, který je dnes umístěný v chodbě nad vchodem do sklepa.<sup>2</sup>

1 Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov), fond Archiv města Tovačov (dále AM Tovačov), inv. č. 3. UGWITZ, A.: Z minulosti města Tovačova a jeho okolí. Prostějov 1907, s. 15. INDRÁK, A.: Domov důchodců v Tovačově. In: Tovačovský kamelot, č. 2, 2000, s. 4–5. PEŘINKA, F.: Kojetský okres. Vlastivěda moravská. II. Místopis. Brno 1930, s. 246 (dále VM).

Problematikou péče o staré, nemocné, chudé a opuštěné se zabývali naši praprapředkové už v dobách dávno minulých. K tomuto účelu byly zřizovány špitály. K čemu vlastně toto zařízení sloužilo? Špitál, z latiny „hospitale“, byl původně dům pocestných, přespolních lidí, potom dům pro chudé, neduživce a ubožáky, též vulgární název pro nemocnici. Hospitál byl dům či ústav, do něhož byli přijímáni tito ubožáci buď za plat, nebo zadarmo. Zřízení značného množství takových ústavů bylo vedeno křesťanskou láskou k bližnímu už v době císaře Konstantina Velikého, kdy se dostalo veřejné svobody vyznavačům Kristovy víry. Proto také bývaly téměř všechny takové ústavy v církevní správě. V pozdější době vznikaly místo hospitálů obdobné ústavy státní, které však nenahrazovaly ty církevní. Rozeznávaly se různé hospitály – chudubince, chorobince, nalezince, nemocnice, sirotčince, ústavy hluchoněmých, choromyslných, slepých apod. Hospitálem mohl být též ústav pouze pro pocestné a poutníky.<sup>3</sup> O péči a podpoře poskytované vrchností, církví i měšťany starým, opuštěným a nemocným obyvatelům v Tovačově od 14. století až do současnosti vypovídají následující řádky.

Tovačov s výraznou dominantou štíhlé 96 m vysoké zámecké věže zvané „sličná“ (turris formosa) býval městem poddaným, sídlem vrchnosti a správy velkostatku, k němuž v roce 1850 patřilo město Tovačov, městečko Klenovice a 18 vesnic včetně osad Annín, Cvrčov, Arnoštov a Chrbov o celkové výměře okolo 4 100 ha. Po zrušení poddanství a vrchnostenského zřízení roku 1848 a vzniku samostatné obce v roce 1850 patřil Tovačov k soudnímu okresu Kojetín a okresnímu hejtmanství Kroměříž, od roku 1877 k okresnímu hejtmanství Přerov.<sup>4</sup>

Místo, kde dnes město stojí, bylo osídleno již v pravěku. Písemné zprávy jsou ale až ze 13. století. Ve falzu z 13. století (rok 1203) se jmenují Vok a Pomněn z Tovačova, roku 1232 Vok z Tovačova. Byli to nejspíše markrabčí úředníci, neboť Tovačov se jmenuje později zbožím zeměpanským. Poprvé čteme v pramenech o Tovačově v listině z 5. dubna 1297, kdy král Václav II. daroval kostelu v Tovačově zeměpanský dvůr v Oplocanech, 3 lány ve Výklekách a dávky v Tovačově, což biskup Jan potvrdil. Tehdy byl Tovačov ještě vesnicí. Lze předpokládat, že na město byl povýšen na počátku 14. století, protože 2. června 1321 se uvádí v pramenech „oppidum et munitio“ Tovačov, tedy městečko a tvrz, které král Jan Lucemburský zastavil spolu s dalším svým majetkem (vesnice Věrovany, Výkleky, Oplocany, Hrdibořice, Kralice a Pivín) za 3 000 hřiven českých grošů panu Jindřichovi z Lipé. V roce 1327 tentýž panovník zastavil tovačovské zboží panu Bernardu z Lipnice, praotci zámožného moravského a vlivného rodu pánů z Cimburka, v jejichž držení zůstal Tovačov do roku 1502, kdy úmrtím Adama z Cimburka vymřel rod po meči. Vláda Cimburků přinesla tovačovským měšťanům řadu výhod. Albrecht z Cimburka rozšířil městská práva, Ctibor I. z Cimburka jako dobrý hospodář rozšířil panství o Troubky a Člunek, Albert z Cimburka udělil v roce 1411 Tovačovským právo odúmrti. V roce 1416 převzal Tovačov jeho syn Jan Tovačovský z Cimburka, významný státník, diplomat, zemský hejtman a stoupenec husitů (v letech 1430–1431 byla na Tovačově husitská posádka). Byl nejen statečným válečníkem, který bojoval v roce 1420 pod Vyšehradem, roku 1426 u Ústí, roku 1427 u Tachova a zúčastnil se bojů proti zněmčelým moravským městům, ale též proslul coby dobrý hospodář. Tovačovským odpustil za roční plat



pole za Hrobím, ti si je rozdělili na zahrady. Za jeho vlády se usídlili ve městě židé, vypovězení roku 1454 z Olomouce a dalších moravských královských měst. Jan z Cimburka jim poskytl jakožto majitel plumlovského panství útulek v Prostějově a jako majitel panství tovačovského v Tovačově. Tak byly položeny základy významné židovské obce, k níž před třicetiletou válkou patřilo 33 domů, z nichž v roce 1678 bylo 24 osedlých a 9 pustých, v roce 1890 se zde nacházelo 35 domů se 180 obyvateli, v roce 1900 pouze 31 domů (207 obyvatel), dále židovská škola, hřbitov a synagoga.<sup>5</sup>

Nejslavnější období v dějinách města představují léta panování Janova syna Ctibora II. Tovačovského z Cimburka, kancléře království českého, majitele panství Přerov a Tovačov, zemského hejtmána, diplomata, právníka, náboženského spisovatele a výborného hospodáře. Diplomatičnost Ctibora byla neobyčejně bohatá, vynikl též jako znalec práva. Je autorem několika knih, z nichž nejznámější je „Paměť obyčejů, zvyklostí starodávnych a řízení práva v markrabství moravském“, tzv. „Kniha tovačovská o právních naučeních“, což je vlastně první přehled moravského zemského práva, který se stal zákoníkem své doby. Dílo, jehož první část vznikla v roce 1482, druhá v letech 1486–1490, má mimořádný význam z hlediska vývoje českého práva.<sup>6</sup> Známy je též Ctiborův spis z roku 1467 „Hádání Pravdy a lži o kněžské zboží a panování jich“, jehož napsání bylo motivováno potřebou obrany politiky a vlády Jiřího z Poděbrad, založené na principech kališnictví. Nařízením z roku 1480 se Ctibor II. Tovačovský zasloužil o zapisování majetku šlechty do zemských desek v českém jazyce (dosud byl evidován pouze latinsky). Za své státnické a diplomatické služby získal Ctibor II. v roce 1470 od krále Jiřího z Poděbrad do dědičného držení tovačovské panství (tvrz Tovačov se Starým a Novým městem), vesnice Tovačovec (původní Tovačov, který se později stal předměstím), Cíp, Ivaň, Oplocany, Věrovany a Výkleky. Zasloužil se o spojení Nového a Starého města v jeden celek, kdy k původním osmi domům přibýly další a tak vzniklo dnešní náměstí, město též získalo dva trhy. Jeho zásluhou byl koncem 15. století přestavěn starý gotický hrad na pozdně gotický zámek s raně renesančními prvky. V roce 1490 se započalo se stavbou zámecké věže, kte-

- 2 Na Tovačovsku se za Salmů ukrýval před moravskými stavy i Jan Sarkander, holešovský farář. Úkryt dle tradice prozradil majitel Paní domu (čp. 8), tovačovský řezník Chrapkovský, jehož psi vyčenichali Sarkandra prchajícího z Tovačova směrem k Troubkám, kde byl zatčen, dne 13. února 1620 odvezen do Olomouce, kde následkem mučení zemřel. ŠTĚGER, B.: Tovačov 650 let městem. Tovačov 1971, s. 14. UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 75. GAJDICA, F.: Tovačov. Tovačov, 1970, s. 20. Viz též Seznam nemovitých kulturních památek okresu Přerov. Památkový ústav v Olomouci a Okresní úřad v Přerově, s. 114 (Tovačov, č. 2812, měšťanský dům čp. 8, Förichtgottova ul., parc. č. 394 st., jednopatrový renesanční dům s dochovaným raně renesančním portálem v dolním mázhausu, průčelí novodobě upraveno). Viz též VM, s. 257.
- 3 Ottův slovník naučný. Praha 1906, s. 750.
- 4 VM, s. 247. Latinský nápis na věži: „Per dominum Stiborium de Cimburg, March. Mor. Cap. tunc temporis, haec turre facta est, quae vocatur formosa, 1490.“
- 5 HOSÁK, L.: Historický místopis země Moravskoslezské, s. 500–501. VM, s. 211–261 (židovská obec náboženská, s. 221, 223–224). ŠTĚGER, B.: Tovačov 650 let městem. Tovačov 1971, s. 14.
- 6 Ctibor II. Tovačovský z Cimburka, \* 4. 4. 1438 Tovačov, † 26. 6. 1494 Olomouc. SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 46. Dále VM, s. 248.



Listina Viléma z Pernštejna z r. 1510, kterou poukázal z panských důchodů na vydržování pěti chudých 25 kop grošů českých, SOkA Přerov

rá byla dokončena v roce 1492, v tom samém roce město dostalo právo pečeti červeným voskem a užívat městského znaku.<sup>7</sup>

Po Ctiborově smrti (1494) převzal Tovačov jeho synovec Adam, který držel město a panství do roku 1502, kdy jeho úmrtím vymřel rod pánů z Cimburka po meči. Majetek přešel na jeho matku Johanku z Krajku, provdanou za Jana ze Šelemberka na Kosti. Následujícího roku manželé prodali zámek a město Vilémovi z Pernštejna a na Helfenštejně za 24 000 kop grošů. Pernštejnové drželi město (s kratší přestávkou) až do roku 1597. Vilém podporoval hospodářské podnikání, panství rozšířil o další vesnice a statky. Když v roce 1521 zemřel, převzal tovačovské panství jeho syn Jan, smýšlením luterán. Vybudovány byly nové rybníky, rozvoj zaznamenala řemesla, zřízeny byly očištné lázně (1540) a pro staré lidi zřízen špitál, obojí na Kozím rynku.<sup>8</sup>

### **Tovačovský špitál**

Právě špitál byl významným sociálním a zdravotnickým zařízením středověkých měst. Nejednalo se o nemocnici ve smyslu dnešní doby, ale zařízení bylo určeno přestárlým, chudobným, osamoceným a nemocným lidem, kteří byli odkázáni na milodary a dobročinnost. Byl to vlastně chudobinec či starobinec. Pro opuštěné děti později vznikaly i nalezince a sirotčince.<sup>9</sup>

Lze předpokládat, že určitý útulek pro chudé (špitál neboli starobinec, chudobinec) byl zřízen v Tovačově již ve 14. století. Stával vedle panských

lázní na tzv. Kozím rynku (dnes na tomto místě stojí dnešní domov důchodců). Když se v minulosti, v 18. století, bourala chalupa, narazili dělníci při stavbě základů na veliké hliněné nádoby, podobné koupacím vanám. Bývala zde totiž „lázně pernětejská a špitál stál hned vedle lázně“. Ve špitálu bylo tehdy umístěno pět starých chudých osob, jejichž úkolem bylo především modlit se za svého dobrodince. Přesné datum vzniku neznáme.<sup>10</sup>

V roce 1503 koupil tovačovské panství Vilém z Pernštejna, katolík, štědrý dárcce kostelů, klášterů a špitálů. Z dochovaných archiválií je zřejmé, že pamatoval i na zdejší špitál, kterému v roce 1510 poukázal z panských důchodů na vydržování pěti chudých 25 kop grošů českých, polovici o sv. Jiří a polovici o sv. Václavu. Z těchto peněz měl každý špitálník dostávat „denně 4 pecinky chleba a piva jistou míru, pánem stanovenou“, dále všechno ostatní k živobytí, včetně ošacení a otápní. Do tohoto špitálu byly přijímány jen osoby z pánova panství, tj. z Tovačova či jiného pernětejského panství, vždy ale s vědomím a svolením vrchnosti. Toto mělo být zachováno i „pro časy budoucí, pokud by pan Vilém nebo potomkové jeho a držitelé Tovačova neuznali za dobré tuto prebendu změnit i jinak ustanoviti“.<sup>11</sup>

V roce 1515 se Vilém z Pernštejna zavázal dávat 30 kop grošů míšeňských s podmínkou, aby měšťané tovačovské chudé a zestárlé lidi opatrovali a též „kladli ze špitálu pololetně vrchnosti účty“. Mimo to dostával špitál pro chudé z tovačovského zámku chléb a pivo. V roce 1540 Jan z Pernštejna a na Tovačově odevzdal špitál a lázeň na „Kozím rynku“ do vlastnictví Tovačovským.<sup>12</sup>

O dalších osudech špitálu za obecní správy nejsou zprávy. Koncem 16. století vymřel rod pánů z Pernštejna, nová vrchnost ale nadále špitál vydržovala. V roce 1597 koupil Tovačov uherský magnát Štěpán Illésházy, nejvyšší pán hrabství lipovského a trenčianského, za 182 000 zl. V roce 1600

- 
- 7 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 3 (listina ze 4. 12. 1475), inv. č. 4 (listinou ze dne 18. 2. 1492 Vladislav II., král uherský a český, oceňuje zásluhy Ctibora Tovačovského z Cimburka a, přihlížeje k utrpení města Tovačova za poslední uherské války, udílí Tovačovským právo, aby erbu svého zvyklého, tj. dvou věží městských, červené a bílé, mezi nimiž je erb pánův jejich dědičných na zeleném trávníce a v modrém poli, věčně používali. Současně jim udílí právo pečeti červeným voskem a rozmnožuje počet dvou jarmarků o další dva výroční trhy, a to o sv. Jiří a sv. Václavu). Viz též č. 4.
  - 8 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 12 (listina z 5. 3. 1540, Pardubice). Viz UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 42. Viz též Archiv Český, XX, s. 446–447 (dále AČ). VM, s. 219.
  - 9 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 402, k. č. 44, inv. č. 576, k. č. 76, čj. 187 – sirotčinec Marie Mildnerové. V Tovačově byl zřízen sirotčinec pro 18–20 dětí ve 30. letech 20. století a nacházel se v domě MUDr. Aloise Hacara, lékaře a starosty, v býv. Židovské ulici, dnes Denisova ul. čp. 326. Jeho správkyňí byla Marie Mildnerová. V 50. letech minulého století byl zrušen. V současné době patří objekt farnosti a slouží jako nájemní dům.
  - 10 ŠTEGER, K.: Z historie panského špitálu v Tovačově. In: Vlastivědný sborník Střední a severní Moravy, ročník XVII, 1938–1939, s. 28–31, 46–48, 60–61 (dále VSSSM).
  - 11 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 8 (listina z 1. 7. 1510, Tovačov). Viz též č. 10. UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 32, 36. GAJDICA, F.: cit. dílo, s. 18.
  - 12 Viz č. 8. Viz též poslední pořízení pana Viléma z 30. 4. 1515, AČ, XVII, s. 216–217. UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 42, 82. VM, s. 218.



Listina, jíž Jan z Pernštejna a na Tovačově v r. 1540 odevzdal špitál a lázeň na „Kozím rynku“ do vlastnictví Tovačovským, SOkA Přerov

odprodal panství za stejnou sumu Vejkartovi hraběti ze Salmu a Neuburku. V tomto rodě se Tovačov udržel do roku 1715.<sup>13</sup>

Jelikož budova špitálu byla sešlá a chatrná, bylo potřeba ji opravit, případně dohledat jiný vhodnější objekt. Bylo rozhodnuto vybudovat nový špitál. Pro tento účel zakoupilo město v tovačovské Široké ulici grunt Jana Húšky včetně zahrady, kde byl zřízen hřbitov. V roce 1601 hrabě Vejkhart osvobodil grunt přestavěný na obecní špitál od všech robot a platů. Přesné datum přestavby nového špitálu neznáme, jisté je, že to bylo před třicetiletou válkou.<sup>14</sup>

První polovina 17. století přinesla městu mnoho bídy, utrpení a nemocí, které způsobila třicetiletá válka (1618–1648). Válečné útrapy zcela rozvrátily dosud zavedené zdravotní a hygienické poměry. Obyvatelstvo umíralo na epidemické choroby bez pomoci. Po skončení války bylo město vylidněno, opuštěný a zdevastovaný byl i špitál u hřbitova. Vejkart zemřel roku 1612 a místo nezletilých synů vládl na Tovačově zemský hejtman Ladislav z Lobkovic. V roce 1636 převzal Tovačov a Kojetín nejstarší z bratrů Julius, který držel město do své smrti (1655). Jelikož Salmové neměli dostatek financí k udržení panství, museli si vypůjčovat peníze, některým poddaným dovolili, aby se vykoupili z roboty stálým platem (sedlák 16 zl. ročně, podsedník 6 zl., chalupník 4 zl.). Během vlády hrabat ze Salmu došlo k poněmčování a rekatolizaci města. Měšťané se zvolna zotavovali z velkých válečných škod.<sup>15</sup>

## Salmovská fundace a špitálníci

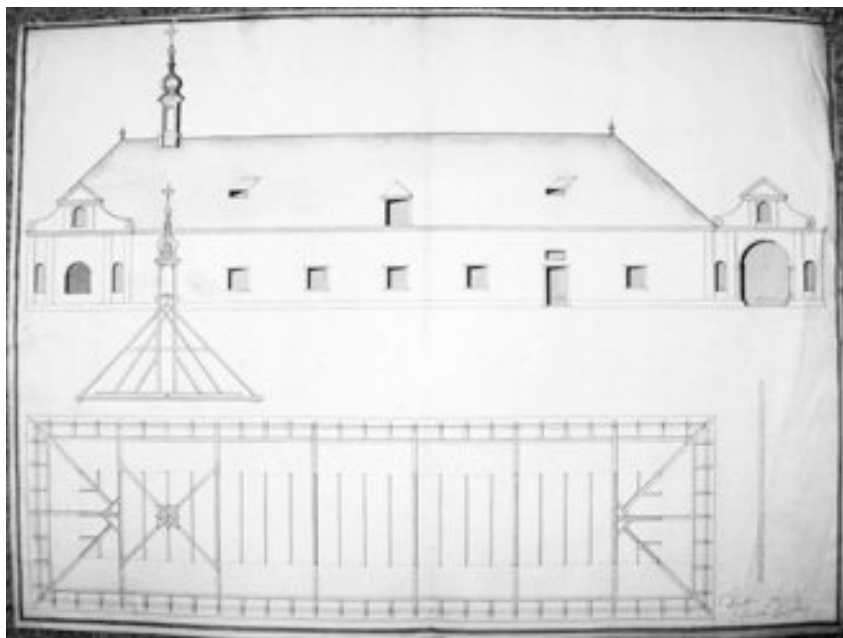
V roce 1673 hrabě Ferdinand Julius ze Salmu špitál u hřbitova obnovil a založil špitální nadaci. Pobývalo zde 12 osob, 6 mužů a 6 žen „*ke cti a chvále apoštolův Páně*“, jak praví stará salmovská fundace. Ferdinand postavil vedle špitálu u hřbitova na místě sousedního pustého gruntu kapličku, zasvěcenou sv. Jáchymu a Anně, kterou využívali špitálníci ke každodenním soukromým modlitbám, a tak nemuseli chodit na bohoslužby do farního kostela či zámecké kaple.<sup>16</sup> Špitál nesl název „Špitál u sv. Joachima a sv. Anny“ a podmínkou pro špitálníky bylo, aby „*tito ubozí lidé za zachování rodu Salmovského a hojně požehnání boží pilně a bez přestání se modlili*“. Špitální salmovská fundace (nadace) z roku 1673 obsahuje 12 regulí (pravidel), kterými se měli špitálníci řídit. První regule stanovila, že „*jenom ten smí býti přijat, kdo jest římsko-katolického vyznání*“. Ostatní regule určovaly různé náboženské úkony, kterých se měli špitálníci, vždy oděni v modrých pláštích, účastnit při modlitbách v zámecké kapli a farním kostelu. Osoba, která chtěla být přijata do špitálu, musela špitálním hospodářům „*deset rýnských stříbra na hotovosti dáti, po smrti pak všechnu svou majetnost špitálu poručiti*“. Dvanáctá regule končí slovy: „*Pročez těm jistým, kteří podle této fundace živi jsou, z našich zdejších hospodářských úřadů níže podepsané sorty (druh potravin) bez odporu vydávány býti mají, na jednu každou osobu ročně režné mouky pět měřic a jedna čtvrt, čtveré stravy (tj. hrách, prosná či pohanková kaše, kroupy selské [hrubé] a oficírské [menší]) společně 1 měřice a šestý díl měřice, peněz na maso 1 zlatý moravský a 3 ¼ groše, soli půldruhého spichu, másla čtyři mázy a 3 ½ žejdlíku, oleje lněného jeden máz, kyselého zeli jedno vědro, řepy polňačky půl měřice, pozadního piva všem společně tři vědra z každé várky – to všech-*

13 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále ZAOpo), fond Velkostatek (dále Vs) Tovačov, inv. č. 424, k. č. 77 (listina z 13. 12. 1600, Tovačov). VM, s. 256. Viz též č. 10.

14 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 22 (listina ze dne 12. 11. 1601, Tovačov. Vejkhart, hrabě ze Salmu a Neuburgu, též za nezletilého bratra Karla, potvrdil dosavadní městská privilegia, udělil právovárčným měšťanům další výsady, stanovil způsob výčepu vína a povinnost odvádět z každého sudu piva po 1 groši a „*onen grunt, který měšťané tovačovští od Jana Húšky v Široké ulici koupili a z jehož zahrady zřídili (obrátili na křehov) nový hřbitov, osvobodil ode všech robot a všelikých platů a povinností s tou podmínkou, že oni měšťané tovačovští vystavějí z toho gruntu špitál k obci tovačovské a v něm lidi chudé a bídné chovati a náležitě opatrovati povinni budou*.“ Viz též VM, s. 219. UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 67.

15 VM, s. 257–258. GAJDICA, F.: cit. dílo, s. 21.

16 ZAOpo, fond Vs Tovačov, inv. č. 443, k. č. 78, sign. N 226 (listina z 28. 9. 1673, Tovačov. Ferdinand Julius ze Salmu a Neuburgu nad Innem dává nově založenému špitálu sv. Jáchyma a Anny pro 12 osob v Tovačově-Předměstí špitální řád), inv. č. 1485, k. č. 211 (opravy špitálu v letech 1687–1695). Viz též LAPČÍK, S.: Soupis epigrafických památek okresu Přerov. Brno 1974 (dipl. práce), s. 178–180 (v průčelí kaple nad vchodem jsou zazděné 2 kamenné erby: 1. 1673 znak Salmů – ve čtvercém štítě se střídají dvě ryby a pegas s hadem na paměť obnovení kaple, která za třicetileté války zpusťla, Ferdinandem Juliem hr. ze Salmu a Neuburku. Kolem erbu je v omítce vyrytý latinský nápis s vročením ve dvou řádcích – 1673. 2. 1766 znak Kuenburgů se dnes již nedochoval, v omítce vyrytý latinský nápis s vročením, kapitálou cca 15 cm ve 2 řádcích, připomíná přestavbu špitální kaple za Františka hr. z Kuenburgu – 1766). Viz též č. 10.



Plán špitálu, ZA Opava, prac. Olomouc

*no z panských důchodů se dodá ... Dříví však město a obec tovačovská tak, jakž se prve dalo, sekati a pokaždé do špitálu dovážeti mají, a také vždy v šesti letech jednomu každému (špitálníku) modrý plášť ze šesti loket sprostého sukna dáván bude, kteréhož při pohřbech a procesích užívati budou.*<sup>17</sup>

V roce 1678 došlo k narovnání mezi Ferdinandem Juliem ze Salmu a obcí města Tovačova, podle něž Tovačovští postoupili vrchnosti právo na vystavování piva do poddanských vesnic, vrchnost si přisvojila právo vinného šenku na Panském domě, zavázala se vrátit městu masné krámy, přebrala od města Jindřichovský dvůr, odebrala městu právo na vybírání mýta, město pak postoupilo vrchnosti lázeň, kterou od ní získalo v roce 1540, tovačovská vrchnost též převzala od města špitál se vším příslušenstvím.<sup>18</sup>

V letech 1695 a 1697 pozměnil hrabě Ferdinand Julius některé články staré salmovské fundace (nadace) z roku 1678, podle níž dostávali špitálníci na otop 3 ochozy dřeva, piva pak 3 vědra patoků z každé várky. Nově špitálníci ročně dostávali místo patoků 26 sudů předního piva (1 sud piva – 4 vědra, 1 vědro – 40 mázů, ročně 4 160 mázů, čili 58 hl 24 l). Místo 3 ochozů dříví stojatého ustanovil hrabě 40 sáhů dříví „nadělaného“ (polena). Z tohoto množství dříví do špitálu ročně dovezlo město Tovačov 12 sáhů, Lobodice 7 sáhů, Oplocany 5 sáhů, Ivaň (Ejvaň) 6 sáhů, Klopotovice 4 sáhy, Věrovany 6 sáhů, celkem 40 sáhů. Tato změna, kterou zcela jistě špitálníci uvítali, nebyla ale závazná pro vrchnost. Jelikož hrabě zemřel právě roku 1697, kdy měly vejít v platnost uvedené změny, odmítaly časem přifařené obce dovážet špitálu takto stanovené množství dříví.<sup>19</sup> Před svým skonem dal hrabě též sepsat „Inventář hospodářský o hraběcím salmovském špi-

tále sv. Joachima a Anny v Tovačově, o veškerém vnitřním zařízení, jak běží a leží, jakož také peněz hotových a na úroky půjčených“. Tento soupis vyhotovili a podepsali zámecký hejtman Knoflitček a P. Paulus Franc. Weiss, zámecký kaplan. V inventáři byl evidován i „*železný kolárek okolo krku na potrestání vzpurných špitálníků*“. Jednalo se o vysoký límec (nákrčník) ze silného plechu, který nutil provinilce držet hlavu zpřímenou, pokud trest trval, bolesti údajně nezpůsoboval – jednalo se více o trest morální než fyzický (později byl nahrazen kolárkem z tuhé hovězí kůže).<sup>20</sup>

Nástupcem Ferdinanda se stal Arnošt Leopold ze Salmu a Neuburku, který v roce 1715 prodal Tovačov za 630 000 zl. Janu Jetřichovi Petřvaldskému z Petřvaldu. Petřvaldští pobývali na Tovačově zřídka a zcela ponechali volnou ruku úředníkům. Přesto Jan Jetřich zveleboval město, opraveny byly dvě městské brány a hradby. V roce 1722 svěřil správu panství svému synovi Amandu Antonínovi, kterému následující rok statek postoupil. Za jeho vlády se stalo město cílem útoku pruských oddílů v roce 1742, za sedmileté války bylo vydrancováno. Posledním mužským potomkem

- 
- 17 ZAOpO, fond Vs Tovačov, inv. č. 2173, k. č. 370 (Milostivé zadání a regule špitálníků tovačovských z 27. 9. 1673), inv. č. 2170, k. č. 370 (fundační instrument). Viz též č. 10. 1 spich = 8,72 l, objemová míra pro sůl.
- 18 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 31 (listina z 24. 4. 1678, Tovačov). Viz též VM, s. 219. UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 79–82, 84 (ulice Hroby, č. 27–51, vedle lázní býval panský špitál), 85 (ulice Široká, č. 76–134, 59 domů, z č. 90 pustého zbudován panský špitál roku 1673, dvůr k němu vzat z č. 89).
- 19 Viz č. 10.
- 20 ZAOpO, fond Vs Tovačov, inv. č. 2173, k. č. 370 – správa jmění tovačovského špitálu. Dle inventáře salmovského tovačovského špitálu z 16. března 1697 se ve špitální kapli nacházelo 27 obrazů malovaných na plátně (údajně byl v kapli určitý čas umístěn i obraz sv. Starosty, který věnovala hraběnka Kinská, sv. Rozálie, dále obrazy sv. Barbory, sv. Josefa, sv. Ignáce, Krista nesoucího kříž, sv. Františka, 2 obrazy malované na skle, sv. Jana, malý obraz mariánský, malý obraz vyřezávaný a postříbený, čtyři obrazy na pergamentu, čtyři obrazy na papíře, sedm malých obrázků). Ve špitálské světnici obraz zbičovaného Krista a 17 malých papírových obrázků. Kromě těchto 45 obrazů se v kapli nacházel měděný ruční pocínovaný kříž, dřevěný krucifix, sošky sv. Šebestiána a sv. Rocha, 2 velké dřevěné přenosné kříže, s nimiž špitálníci chodili do kostela a na pohřby. V předsiňce 4 velmi staré malované obrazy. Ve špitále bylo též značné množství knih, převážně náboženského obsahu. Osud obrazů není známý. Inventář též uvádí finanční hotovost a obligace v celkové výši 761 zl. 51 kr. a 3,5 denáru. Další inventář z roku 1788 je kusý a stručný, uvádí pouze několik málo obrazů a pár sošek. Viz též č. 10. Dle inventury majetku kaple, kterou provedl v březnu 2003 Antonín Indráč (viz Evidenční karty nemovité kulturní památky) pro Římskokatolickou farnost Tovačov, se v bývalé špitální kapli nachází tyto předměty (autoři neznámí): dřevěný kříž, 19. století, o rozměrech 127 × 61 cm s corpusem 45 × 46 cm, používaný špitálníky při cestách do kostela, znak Salmů, 1673, znak Kuenburgů (nedochoval se) – latinský nápis s vrocením 1766, umístěno na průčelí kaple, socha Nejsvětější Trojice, 19. století, vysoká 95 cm – Bůh Otec drží v ruce kříž s Ježíšem a ve spodní části je holubice Ducha svatého, oválný zarámovaný obraz na plátně, 65 × 49 cm, se sv. Jan Sarkandrem s lilii v ruce, obraz sv. Josefa s Ježíškem v náručí, 19. století, obraz s ležícím a modlícím se světcem (patrně sv. František Xaverský) v bohatě vyřezávaném rámu, 50 × 62 cm, 19. století, olejový obraz na plátně v rámu představující sv. Barbory, 65 × 49 cm, 19. století, oltářní obraz (olej na plátně) znázorňující sv. Annu a sv. Jáchyma, kteří vyučují Pannu Marii, nad nimi se vznášá dva andělci nesoucí věneček, asi rok 1673 (dopsáno Renowiert 1898). Viz též č. 16, 48.



Průčelí špitální kaple sv. Jáchyma a Anny,  
foto J. Lapáček, 2007

rodu byl Bernard Jan Petřvaldský, který vládl necelý rok, v roce 1763 zemřel.<sup>21</sup>

### Špitální poplatky, hospodaření a účty

Za pánů ze Salmu i za Petřvaldských z Petřvaldu (vládli v Tovačově 1715–1763) pěstovali špitálníci ve své zahradě květiny a keře, později zeleninu a ovocné stromy. V luthauzu či besídce „*se stolkem a šesti stolicemi bylo usazeno 13 párů polních či obyčejných holubů*“. Za Petřvaldských chovali špitálníci též 4–5 krav, měli tedy dostatek mléka a másla, telata a jalovice prodávali tovačovským řezníkům. Z této doby se datuje i změna poplatku za přijetí do špitálu.<sup>22</sup>

Osoba, která chtěla být přijata do špitálu, musela odevzdat svůj majetek i peníze z případného dědictví špitálnímu fondu. I když

finanční částky byly nepatrné, v průběhu let kapitál značně vzrostl. Díky různým darům, odkazům a poplatkům mohli špitálníci dokonce půjčovat na úroky a majetek tak zvyšovat. Peníze byly půjčovány nejen poddaným, ale i pánům. V roce 1691 si od špitálníků vypůjčil sám Ferdinand Julius hrabě ze Salmu „*k důležitéj potřebě své jisté peníze zdejšímu špitálu příslušející, totiž tři sta osmdesát jeden rýnských zlatých a 7 krejcarů... pod roční interes 6 procent*“. Tento obnos včetně dluhu ve výši 90 rýnských zlatých z roku 1701 po zemřelém panském vrchním úředníku Františku Dvořáčkovi převzal jeho synovec Arnošt ze Salmu. Do roku 1760 vzrostl dlužný kapitál z původních 381 zl. 7 kr. na 1 960 zl. 21 kr. Úroky za 70 let činily 1 579 zl. 14 kr. Dluh po Dvořáčkovi vzrostl za 60 let z 90 zl. na 408 zl. 36 kr. Kapitál špitálu i s úroky činil 2 368 zl. 57 kr. O půjčku „*40 rýnských zlatých z kasy špitální za obvyklý interes 4 procenta na grunt, který si stavěl v Troubkách*“ žádal v roce 1769 i Martin Šíma, sedlák z Troubek.<sup>23</sup>

Za pana Amanta Antonína Petřvaldského (1722–1762) dostávali špitálníci z panského důchodu více peněz na maso, než stanovila stará salmovská fundace. Z účetních dokladů se dovidáme o hospodaření špitálníků. V „Počtu špitálním města Tovačova od 1. ledna až do 31. prosince 1760“ jsou záznamy jednotlivé položky příjmů i vydání za běžný rok. Zůsta-



tek z předchozího roku byl 3 571 zl. 27 kr. 1 denár. Nový příjem pro rok 1760 byl tvořen z panského důchodu, který činil vždy čtvrtletně po 7 zl. na maso, ročně pak 31 zl. 36 kr., za pronájem místností (plat hoferský) od nebožtíka Antonína Křídla (od dubna 1760) ročně 5 zl., od Štěpána Táborského od 1. května do 30. listopadu za 8 měsíců po 3 zl. 20 kr., celkem 5 zl., od Antonína Dostála z druhé světničky 4 zl. Významným zdrojem příjmu byl nejen zisk z prodeje špitálního dobytka (30. ledna, zisk z prodeje tele židovi byl 2 zl. 24 kr., dne 10. února prodali 1 tele za 1 zl. 33 kr., 19. září, z prodeje krávy od Jana Hrabala, nového špitálního, kterou dal jako vklad špitálu, bylo získáno 10 zl., a mnohé další položky), ale též úrok ze špitálních kapitálů od hraběte ze Salmu ve výši 22 zl. 52 kr. včetně dalších úroků za poskytnutí různých půjček v celkové výši 78 zl 57 kr. 2 denáry. Jako „*extraordinární (mimořádný) příjem od úředníků panství tovačovského za vedení účtů*“ byla získána částka 40 zl. 21 kr. 3 denáry. Příjmy za rok 1760 tedy činily 175 zl. 28 zl. 1 denár. Spolu se zůstatkem z roku 1759 („Suma summarum příjmů“) disponovali špitálníci sumou ve výši 3 746 zl. 55 kr. 8 denárů. V rubrice „Vydání peněz“ figuruje částka 51 zl. 18 kr. za maso do špitálu, „vzaté“ (koupené) od židovského řezníka, za nákup mouky vydali 1 zl. 12 kr., formanovi zaplatili 1 zl. a za porub (dřevo) do obecní kasy a pastýřům 35 kr., „všeliké pak vydání“ představovalo obnos 54 zl. 53 kr. 2 denáry, „extraordinární vydání“ 3 kr. 1 ¼ denáru, za tento rok vydali částku 109 zl. 1 kr. 3 ¼ denáru. Roční zůstatek činil 3 637 zl. 53 kr. ½ denáru.<sup>24</sup>

V roce 1784 pobývalo ve špitále 6 mužů a 6 žen. V účtech z tohoto období je zaznamenáno množství naturálií (přídělů), které špitálníci dostávali od vrchnosti. Ročně obdrželi na maso včetně bílé mouky 45 zl. 44 kr., na sádlo 2 zl. 48 kr., 63 měřic žitné mouky po 1 zl. 30 kr., celkem 94 zl. 30 kr., zásoby pro kuchyni, zejména luštěniny, 21 měřic po 2 zlatých, celkem 42 zl., sůl 15 zl. 45 kr., sádlo 54 zl. 36 kr., olej 4 zl., kyselý zelí 6 zl., řepa 36 kr.<sup>25</sup>

Za Petřvaldů, zejména v době Amandově, proslul Tovačov nejen jako působiště významných umělců, ale též jako místo častých selských rebelií. Pan Amand, který podporoval sochařské umění i malíře, byl štedrý i ke špitálníkům. Za jeho vlády byli špitálníci poctěni tím, že „*kmotrovali při křtu dětí zámeckých oficírů* (úředníků)“. V roce 1727 byli kmotry při křtu syna úředníka, kapitána regimentu Alt Daun, barona Conti z Mogentalu. Příkladu tohoto urozeného pána pak následovali další panští úředníci a špitálníci-kmotři se tak stali módní a žádaní. Špitálníci byli kmotry při narození potomků inspektora Woltze, fišmistra Pantzeubergra, štalmistra Eymutha, městského primátora Bernarda Straky a při narození dětí z dalších „lepších rodin“. Kmotry a kmotrové z řad špitálních byli vždy nejen štedře pohoště-

21 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 35 (listina z 1. 8. 1715, Tovačov). GAJDICA, F.: cit. dílo, s. 21 UGWITZ, A.: cit. dílo, s. 114–122.

22 Viz č. 10.

23 ZAOpO, fond Vs Tovačov, inv. č. 2172, k. č. 370 – dlužní úpis Ferdinanda Julia ze Salmu z 1. 6. 1691, kde se zavazuje, že „*bud půlročně nebo naráz dluh špitálu splatí a... nebo jak uzná za vhodné*...“. Totéž, inv. č. 2173, k. č. 370 – v žádosti Martin Šíma sliboval a zavazoval se vypůjčený kapitál i s úrokem čtvrtletně splácet. Viz též č. 17, 22.

24 ZAOpO, fond Vs Tovačov, inv. č. 2720–2721, k. č. 761 – účty špitálu. Viz též č. 10.

25 Totéž, inv. č. 2174, k. č. 370.



Interiér kaple, foto J. Lapáček, 2007

ni, ale i obdarování. V letech 1797–1803 se dostalo špitálníkům znovu vyznamenání, když byli kmotry dětem hraběte Sigmunda z Kuenburgu.<sup>26</sup>

V roce 1763 se stal Tovačov (Střilky s Cetechovicemi, Přerov s Čekyní a Moštěnicí) sídlem hrabat z Kuenburgu (1763–1887), vzdálených příbuzných Petřvaldů. František Josef Kuenburg se stal sice pánem velkých statků, ale zadlužených. Přestože prodal přerovské panství v Čekyní i Moštěnicí, stále měl nedostatek peněz, nadále se hledaly úspory, šetřilo se tudíž i na špitálu. Z úsporných důvodů se nový pán řídil starou salmovskou fundací z roku 1673, a tak špitálníci dostávali od roku 1764 místo 26 sudů předního piva jen patoky či pozadní pivo. Jelikož nadále chovali 4–5 krav, „milostivě“ jim bylo dovoleno nadále „píčování z vrchnostenských zásob“, omezeny byly přiděly potravin. Když v březnu 1764 podali špitálníci „poniženou suplikaci“ (žádost) k vrchnosti o přiděl předního piva, byli odmítnuti. „*Ať jenom jsou moji špitálníci spokojeni s pozadním pivem*“, psal hrabě František Josef. „*Bude tak, jak to stará fundace salmovská ustanovuje. Nařídil jsem vrchnímu hospodářskému úřadu, aby se vám dávalo dobré a pitné pivo pozadní. Kromě toho povolují vám pro tento rok 1764 ještě 3 sudy (12 věder) předního piva. To však pouze pro tentokrát ze zvláštní milosti své povolují, nikoliv z povinnosti, a proto bez další nejmenší závaznosti.*“ Právě z období Františka Josefa z Kuenburgu se zachoval jediný stavební plánek tovačovského špitálu, týkající se renovace tohoto objektu v roce 1764. Tehdy prováděl na tovačovském panství tesařské práce Antonín Haška, který toho roku pokrýval špitál v Tovačově novou střechou, stavěl též dřevěnou sýpku v Rakodavech (1762), pokrýval střechu mlýna ve Věrovanech (1769). Na všech těchto stavbách pracoval spolu se zednickým

mistrem Kryštofem Maywaldem. Oba jmenovaní se též podíleli na výstavbě tovačovského zámku.

Za Františka Josefa (a následně jeho syna Arnošta Josefa z Kuenburgu) byl hospodářem ve špitálu Andres Drápal, v roce 1792 ustanovila tovačovská vrchnost správcem špitálu tovačovského měšťana Františka Flesslera, který ročně pobíral služné ve výši 12 zl.<sup>27</sup>

## Popis špitálu

S popisem interiéru špitálu z konce 18. století nás seznamuje dokument, ve kterém je zaznamenáno, že „Špitál je 19 sáhů dlhý a 5 sáhů široký, je zde světnice 4 sáhy dlhá a široká, pět světnic malých 2 sáhy dlhé a široké, k tomu 2 síně 2 sáhy široké a 4 sáhy dlhé, kvelb 2 sáhy dlhý a 2 sáhy široký, l kuchyně, při tom stavení kaple 4 sáhy 2 střevice dlhá, 2 sáhy široká. dále je zde sklep 2 sáhy dlhý a široký, chlév půl čtvrtého sáhu dlhý, půl třetího sáhu široký ...“ Vyčísleny jsou zde též ceny za zednické a nádenické práce včetně spotřeby kamení na stavbu. Další dokument uvádí délku, šířku a výšku jednotlivých špitálních místností (1 mužský pokoj, 2 ženské pokoje, kuchyně, spíže, síň, další pokoj obývaný podruhem za nájem-činži, stáj pro krávu, sklep).<sup>28</sup>

Hrabě František Josef z Kuenburgu (1763–1793) začal v roce 1766 se stavbou nového zámeckého křídla, pomohl vybudovat nový farní kostel sv. Václava, dostavěný roku 1786, kde zřídil i rodinou hrobku. Postoupil měšťanům některá místa z vysušeného Skašovského rybníka pro pastvu dobytka. V létě roku 1766 započala přestavba špitální kaple, při níž byly do průčelí vsazeny dva kamenné erby, salmovský a kuenburgovský, které zhotovil téhož roku tehdejší správce tovačovského panství, samouk Jan Sarkandr Antonín Konečný.<sup>29</sup>

Za vlády Františkova syna Arnošta Josefa (1793–1838) byla na pozemcích bývalého Skašovského rybníka založena roku 1799 kolonie Annín (pojmenována po manželce majitele panství Anně hraběnce Chorinské). V roce 1801 založil na místě rozparcelovaného oplocanského dvora kolonii Arnoštov (nazval ji svým jménem), nechal zbořit městské hradby. V roce 1805 byla oprá-

26 Viz č. 10. GAJDICA, F.: cit. dílo, s. 23–25.

27 ZAOPO, fond Vs Tovačov, inv. č. 1485, k. č. 211 – opravy špitálu v letech 1687–1695, inv. č. 2172, k. č. 370 – bednářský mistr Urban Baláš předkládá účty za bednářské dílo (malý škopík, pobití putýnky a díže, zhotovení sudu na vápno), které zhotovil pro špitál do prosince 1767, Andres (Ondřej) Drápal, ustanovený hospodář špitálu, předkládá výkaz hospodaření (příjem a vydání) špitálu k 31. 12. 1767, podepsaný svědky Matúšem Hrbáčkem a Janem Střeleckým (příjem ze špitálních předních světniček 5 zl., zadních světniček 4 zl., za telata od Jana Opavského 4 zl. 54 kr., vydání za pšeničnou mouku 1 zl 12 kr., za lopatu a vidle 6 kr., a další položky), inv. č. 2175, k. č. 370 – projednání Flesslerových nedostatků v ročním vyúčtování za rok 1799, inv. č. 2177, k. č. 371 – nadační listina na 300 zl. ročně dle testamentu zemřelého Františka Josefa Kuenburga, inv. č. 1731, 1733, k. č. 267, stavební přestavba v tovačovském zámku, smlouva se stavitelem Antonínem Haškou, inv. č. 1734, k. č. 267 – smlouva s Kryštofem Maywaldem, zednickým mistrem, inv. č. 2171, k. č. 370, sign. N 303, stavební plánec Antonína Hašky, zednického mistra, z roku 1764, rkp., kolorovaný, 43 × 32 cm.

28 Totéž, inv. č. 2174, k. č. 370 – výkaz s popisem špitálu z 12. 7. 1781. Sáh, délková míra, 1 sáh je 1,7778 m (3 lokte – 6 střeoviců – 72 palců).

29 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 36. Viz č. 10, 16. Viz též ŠTĚGER, B.: cit. dílo, s. 12.



Oltářní obraz od neznámého autora, který znázorňuje předoucí sv. Annu a sv. Jáchyma, vyučujícího Pannu Marii, nad nimi se vznášejí dva andělé nesoucí věnec, foto J. Lapáček, 2007

vena střecha (krovy) špitálu, sklepy, stáje a též kaplička. Arnošt se dožil prusko-rakouské války roku 1866, která je pro Tovačov památná bitvou „u Tovačova-Dubu“ dne 15. července, kdy byla poražena rakouská armáda. Za Arnoštova nástupce Jana Nepomuka hraběte z Kuenburgu (1838–1878) byla zrušena robotá (1848) a Tovačovští byli zbaveni povinností vůči vrchnosti. Od roku 1850 se Tovačov vyvíjel nezávisle na velkostatku, měl obecní výbor a představenstvo volené dle obecního zřízení.<sup>30</sup>

Když v roce 1878 zemřel Jan Nepomuk, velkostatek převzal jeho synovec František hrabě z Kuenburgu, poslední z rodu, který roku 1887 prodal tovačovský zámek a velkostatek Davidu

Gutmannovi, velkopřůmyslníku. V držení tohoto rodu byl velkostatek do roku 1939, kdy byl zkonfiskován nacisty.<sup>31</sup>

Více než stovacetiletá vláda pánů z Kuenburgu je poznamenána řadou neštěstí. Tovačov utrpěl velké škody při různých živelních pohromách. V roce 1783 zničil strašný požár město i zámek, plochy rybníků se změnilly v močály, podivná nemoc „hodonka“ kosila desítky lidí, podobně jako cholera v roce 1831 či 1866. Velké požáry postihly Tovačov i v letech 1770, 1785, 1802, 1805, 1807, povodně v letech 1716, 1840, 1888, krupobití 1865, mrazy 1866, sucho a neúroda v letech 1846–1847, 1904. Konec 18. a počátek 19. století byl poznamenán válečnými útrapami napoleonských válek, které přinesly Tovačovským, tedy i obyvatelům špitálu, bídu, drahotu, nemoci. V roce 1831 postihla Přerovsko asijská cholera, která si vyžádala značných obětí, neušetřila Tovačov, ani místní špitálníky. V dalších letech bylo město postiženo novou morovou epidemií, tyfem, cholerou, neštovicemi a dalšími nemocemi.<sup>32</sup>

Když v roce 1878 zemřel hrabě Jan Nepomuk z Kuenburgu, špitálníci se po tři dni na přání zesnulého „dobrodince starého pana hraběte“ modlili u rakve, poté zůstala kape uzavřena. Po celou dobu dostávali stravu z panské kuchyně.<sup>33</sup>

Důsledkem revolučních událostí roku 1848 se Tovačov stal svobodnou obcí okresu Kroměříž (od roku 1877 Přerov). Došlo k oživení hospodářské-

ho i národního života, ve městě vznikly první spolky (Občanská beseda), zřízena byla občanská záložna (1864) a městská spořitelna (1890). Téhož roku založil David Gutmann cukrovar v Anníně, o pět let později bylo vybudováno tovačovské nádraží, celkovou rekonstrukcí prošel zámek. Založena byla chlapecká (1896) a dívčí měšťanská škola (1907).<sup>34</sup>

## Konvent milosrdných sester a tovačovský klášter

Po zrušení poddanství roku 1848 přešly závazky vrchnosti na obce, které udržovaly chudobince ze svých rozpočtů, formou dobročinných spolků či různých institucí, opírajících se o diecézní zřízení. Charita ve spolupráci s řádovými sestrami františkánkami, které se usadily v Tovačově, zajišťovala provoz chudobince (špitálu) v Tovačově natolik, že i současný domov důchodců má v povědomí občanů název charita. V pozdější době, v 50. letech 20. století, se sloučil špitál se zřízenou nemocnicí řádových sester.

V roce 1862 Vincencie Svačinová z Oplocan, sestra Milosrdných sester III. řádu sv. Františka z Assisi, předložila tovačovskému faráři a děkanovi Františku Přehnilovi návrh na ustavení domu této kongregace v Tovačově. Stanovy shromáždění sester III. řádu, které sestavil farář a děkan František Přehnil, ověřil kroměřížský kanovník Msgr. Jeroným Hampel v souvislosti s uvedením řádu do Tovačova. Na podkladě rozhodnutí Zemského zastupitelství v Brně zřídit v Tovačově industriální školu pro dívky převedlo tovačovské městské zastupitelstvo společenství sester k této škole.<sup>35</sup>

---

30 Tamtéž, inv. č. 341, k. č. 34. Viz též VM, s. 260. Viz ZAOpO, fond Vs Tovačov, inv. č. 1741, k. č. 268, rozpočet prací včetně finančních nákladů na opravu špitálu a kaple (uvezeno množství potřebných falcovaných desek, šindelů, hřebíků a dalšího materiálu).

31 David Gutmann, \* 2. 12. 1834 Lipník n. B., † 14. 5. 1912 Baden, Rakousko, rytíř, do erbu si dal vepsat heslo „Alles zur Zeit“ (Všeho dočasu), majitel Vs Tovačov, společník fy Gebrüder Gutmann (jeho bratr Wilhelm Isak Wolf Gutmann). SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 392, k. č. 42, inv. č. 423, k. č. 49, inv. č. 446, k. č. 55, fond ONV Kojetín, inv. č. 388, k. č. 172 – zavedení národní správy na Vs dr. Viléma Gutmanna, inv. č. 485, k. č. 217 – konfiskace Vs dr. Viléma Gutmanna, fond ONV Přerov, inv. č. 195, k. č. 155 – konfiskace majetku dr. V. Gutmanna. Viz též FÍŠMISTROVÁ, V.: Moravská židovská podnikatelská rodina Gutmannů. NP, č. 19, 13. 5. 2005. Viz dále VM, s. 223, s. 260.

32 VM, s. 236. Viz též ZAOpO, fond Vs Tovačov, inv. č. 2588, k. č. 722 – účty tovačovského špitálu za let 1854–1860.

33 Viz č. 10.

34 Na škole učil od roku 1810 Josef Förchtgott, ředitel kúru (1814), otec hudebního skladatele, sbormistra, barytonisty, učitele zpěvu a hry na klavír Arnošta Förchtgotta Tovačovského (své příjmení Förchtgott překládal a psal BOHABOJ). Za revoluce roku 1848 byl velitelem studentské legie a členem výboru Slovanské lípy, spolupracoval s básníkem J. Vlkem, na jehož slova napsal známý vlastenecký sbor „Přijde jaro, přijde“ a řadu dalších skladeb, kantát a sborů. Jeho skladatelská tvorivost je naplněna slovanskou ideou. VM, s. 223, 236–237, 260. Viz též č. 31.

35 ZAOpO, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (dále ACO), sign. H-8, k. č. 5178, čj. 8546, stanovy shromáždění sester III. řádu sv. Františka v Tovačově, čj. 8546, relace faráře a děkana v Tovačově Fr. Přehnila o uvedení Milosrdných sester III. řádu do Tovačova, přípojen slib sester s jejich podpisy, čj. 8546, seznam sester. VM, s. 217. Farář František Přehnil, \* 1810, ord. 1835, působil v Tovačově v letech 1849–1876, pak v Hranicích. In: Catalogus venerabilis cleri, 1849–1876. In: SEHNAL, A. – HADAMČÍK, F.: Necrologium Cleri 1875–1937. 1937, s. 152, 180.

O rok později (1863) zakoupila Vincencie Svačinová společně se svými čtyřmi přítelkyněmi a s pomocí tovačovského kooperátora Jana Schneidera na tovačovském předměstí dům čp. 94 (Široká ulice) spolu s dalšími asi 20 měřicemi pozemku v ceně 4 900 rakouských zl. (Vincencie Svačinová přispěla částku 1 200 zl., Františka Svačinová 1 200 zl., Josefa Nesvadbová 1 200 zl., Mariána Pospíšilová z Lobodice 400 zl.) s úmyslem zřídit ve městě klášter,

*Abrechnung*

*Summe von 4900 fl. für die Errichtung eines Klosters in Tovačov*

Nr.	Bezeichnung	läng.	breit.	fl.	sch.
1.	für Führung von Wasser	4	3	1	5
2.	Grund zum Anbau	4	3	2	10
3.	Grund zum Anbau	4	3	2	10
4.	Grund zum Anbau	1	2	6	2
5.	Grund zum Anbau	2	1	2	10
6.	Grund zum Anbau	1	3	8	2
7.	Grund zum Anbau	1	2	1	2
8.	Grund zum Anbau	2	1	1	5
9.	Grund zum Anbau	4	3	2	10
10.	Grund zum Anbau	2	1	2	10
11.	Grund zum Anbau	2	1	2	10

*Summe 4900 fl.*  
*Abgerechnet am 12. Juli 1863*  
*J. Schneider*  
*M. Pospíšilová*  
*V. Svačinová*  
*F. Svačinová*  
*J. Nesvadbová*

Výkaz s popisem špitálu z 12. 7. 1781, ZA Opava, prac. Olomouc

který by též sloužil pro výuku mladých žen v domácích a ručních pracích včetně obdělávání pozemku při kongregačním domě.<sup>36</sup> Dne 1. října 1863 byla otevřena tovačovská industriální škola a současně zahájilo činnost pod dozorem tovačovského faráře i společenství milosrdných sester v počtu osmi členek, podřízené řádovému konventu kapucínů v Olomouci. Přestavba klášterní budovy byla dokončena v roce 1864.<sup>37</sup> Se zřízením samostatné nemocnice to ale bylo složitější. Sestry, které přišly do Tovačova z Opavy, začaly ihned s výukou i opatrovnictvím potřebných ve městě. Zřízení konventu Milosrdných sester bylo povoleno moravským místodržitelstvím v Brně (MM) 30. května 1866, č. 10 057, a rozhodnutím olomoucké konzistoře ze 7. června 1866, č. 572. Na základě těchto dokumentů mohli být v objektu umístováni nemocní. Tato kongregace (konvent milosrdných sester) je též evidována ve sčítacích operátech ze sčítání lidu pro město Tovačov.

Během prusko-rakouské války roku 1866 bylo město postiženo cholerou. Ranění, nemocní a podezřelí z onemocnění cholerou byli umístováni v provizorně zřízeném lazaretu. Těto zákeřné chorobě podlehl i P. Jan Schneider, kooperátor v Tovačově.<sup>38</sup>

## Klášterní nemocnice

Spirituálem milosrdných sester v Tovačově se stal tamní kooperátor Jan Opetz (1868), tovačovský kaplan, pozdější farář v Troubkách, který pokračoval v započatém díle P. Jana Schneidera.<sup>39</sup> V klášteře byl v roce 1870

36 Totéž, ACO, sign. H-8, k. č. 5178, čj. 8546, 17. 8. 1864, soupis sestrami poskytnutého majetku ve výši 9 300 zl. Viz též Katastrální úřad Přerov (dále KÚ), výpis z katastru nemovitostí, 27. 5. 1866, č. 3503, „na základě kupní smlouvy z 23. 5. 1866 se právo vlastnické na maloměstanský dům č. 94 v Tovačově ve prospěch Kongregace milosrdných sester III. řádu sv. Františka, Olomoucké arcidiecéze z Opavy ukládá“.

37 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 401, k. č. 44 (V městě Tovačově zařízen jest klášter pro sestry III. řádu původně za tím účelem, by v klášteře tom se zřídila dívčí škola a nemocnice), viz též přípis P. Jana Opetze ze 17. 12. 1888 představenstvu města Tovačova, které informoval, že „jistý Jakob Meitner psal p. provinciálovi do Krnova a upomínal klášterní sestry o 60 zl. r. č., které tyto prý mu ještě z roku 1864 dluží za kámen, když se klášter stavěl, a uvádí za svědka p. Aloisa Lipčíka, který se též v tom psaní byl podepsal. P. provinciál předal p. Opetzovi žádost k vyřízení.“ Tamtéž, Sčítání lidu pro město Tovačov, rok 1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1921. Při sčítání lidu v roce 1869 je v domě čp. 94 evidováno 6 řádových sester (představenou kláštera byla Johana Janíčková, dále zde byly sestry Terezie Otáhalová, Anežka Galíčková, Aloisie Svačinová, Hedvika Zachová, Majdalena Svačinová, Františka Hošáková) a 1 služebná, v roce 1880 sedm řádových sester (představená Terezie Otáhalová, \*16. 8. 1822 Tovačov), 1 služebná, 1 školačka, v roce 1890 9 řeholnic (sestra představená Karolina Bělková), v roce 1900 osm řeholnic (představená Františka Glřichová) a 2 služebné, v roce 1910 osm sester (z tohoto počtu 2 sestry ošetřovatelky nemocných, 2 mateřská učitelka, představená Pia Pospíšilová), 2 žačky-chovanky, 1 žák-chovanec, 1 výměnkář, 2 služebné-polní hospodářství, v roce 1921 šest řeholnic (představená Julie, řeholní: Faustina Čamková), 2 služebné. Při sčítání v roce 1890 je v domě čp. 92 zaznamenán pobyt 2 mužských pacientů a 1 ženy – „ošetřování v nemocnici“ (Karel Zdura, Fabian Soušek a Marie Kašárková), rok 1910, čp. 92 neobydleno, vlastník domu Konvent milosrdných sester, rok 1921, Wilsonova čp. 92, nemocnice, majitel domu Kongregace milosrdných sester.

38 P. Jan Schneider, kooperátor v Tovačově v letech 1860–1866, ord. 1854, \* 1830, † 3. 8. 1866. In: Catalogus venerabilis cleri, 1860–1866. In: SEHNAL, A.: Necrologium Cleni. Hranice 1906, s. 111.

upraven pokoj pro 3 choré muže a další pro 2 ženy. Přestože město částečně přispívalo na provoz této „provizorní nemocnice“, udržení jejího chodu doprovázely celá léta problémy se sháněním financí.<sup>40</sup> Iniciativy se chopil páter Opetz, který za pomoci Jana a Kateřiny Slámových zakoupil za 2 200 zl. v Široké ulici měšťanský dům čp. 92 se zahradou, který pomocí sbírek, darů a zřízené nadace přestavěl na nemocnici a vybavil ji potřebným zařízením. K jejímu otevření došlo na základě povolení MM z 2. listopadu 1882,

<u>Podčet Špitální</u>	
<u>Na Příjmem a Vydání Peněz Špitální a Města</u>	
Sevacíkou od 1. Januare až do 31. Decembri 1760	
<u>Příjem</u>	16 25 7/8
Ze zavedených s výměnou Města Špitální do ul. Dramf 1759. zapsáno se 20,00	2571 27 1
<u>Nový Příjem</u>	
<u>3 Janšedů v úvodu</u>	
Příjmem za 3 lety zdanění 2000 z. 4 1/2 54 20 Špitální dům na Město, zapsáno 2000 z. 5 1/2 57 1/2	21 2 5
<u>Platby v úvodu</u>	pokr.
Od Města: Dub 2000 z. 1 1/2 10 1/2, až do ul. Dramf. 1760 z. 4 1/2 10 1/2, a také 2000 z. 5 1/2 57 1/2 do Příjmu zapsáno 1760 z. 1 1/2 10 1/2	
Od Města: Dub 2000 z. 1 1/2 10 1/2, až do ul. Dramf. 1760 z. 4 1/2 10 1/2, a také 2000 z. 5 1/2 57 1/2 do Příjmu zapsáno 1760 z. 1 1/2 10 1/2	5 - -
Od Města: Dub 2000 z. 1 1/2 10 1/2, až do ul. Dramf. 1760 z. 4 1/2 10 1/2, a také 2000 z. 5 1/2 57 1/2 do Příjmu zapsáno 1760 z. 1 1/2 10 1/2	4 - -
<u>Za hořavý Špitální dům.</u>	Facit 9 - -
Špit. 20 Január za 1000000 talaří zřízený	2 24
Špit. 10 Február za 1000000 talaří zřízený	1 25
Špit. 10 Máj za 1000000 talaří zřízený	1 26
Špit. 19 Septemb. od Jana zřízený nové zřízený Špitální dům za 1000000 talaří zřízený natura zřízený unim	10 -
Mal. V. fasc. 2. 1760	Facit 15 22

Počet špitální od 1. 1. do prosince 1760 (příjem a vydání), ZA Opava, prac. Olomouc



č. 24 447. Poté, kdy generální představená kongregace Milosrdných sester v Opavě dala svolení k otevření nemocnice, předal P. Jan Opetz veškerou její správu (tj. opatrování a stravování nemocných) za pomoci městského lékaře Milosrdným sestřám III. řádu sv. Františka v Tovačově. Provoz v dalších letech představoval neustálý boj o získávání finančních prostředků, přestože klášter vlastnil polnosti a choval domácí zvířectvo, čímž si částečně zabezpečoval obživu. Dne 9. září 1883 požádal ředitel kongregace a emeritní provinciál z konventu minoritů v Krnově Florenz Queis olomouckou konzistoř o svolení k posvěcení špitálu při řádovém domě milosrdných sester v Tovačově. Uvedl, že „špitál bude do konce uvedeného měsíce zcela adaptován a připraven sloužit svému účelu.“ Ve smlouvě z 9. října 1892 mezi nemocnicí milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Tovačově a obcí tovačovskou se stanoví „ponechat řečenou nemocnici ku ošetřování na cholera nemocných“. O nemocné pečovaly určené milosrdné sestry, které se měly „zdržeti styků s ostatními pacienty a s veřejností“. Tito nemocní byli pak umístováni ve vyhrazených místnostech, nacházejících se ve dvoře. Obec přispívala na ošetřování a stravování jednoho chorého pacienta včetně otopu a světla částkou 1 zl. 50 kr. za 1 den. Řádové sestry nezištně poskytovaly svou pomoc nemocným a raněným též v období 1. světové války, i když polní vojenská nemocnice byla zřízena v sokolovně (čp. 42).<sup>41</sup>

V roce 1907 byla v klášteře zřízena soukromá mateřská škola, pro kterou bylo v klášterním dvoře vybudováno dětské hřiště. O 36–46 dětí se staraly učitelka a dvě řádové sestry. V roce 1914 zde byla zřízena klášterní kaple, v roce 1928 prošly rekonstrukcí klášterní chlévy, v roce 1939 byla přestavěna kuchyně a spíže, během roku 1941 byla opravena fasáda objektu a vyměněna okna. Když v roce 1948 došlo k zestátnění mateřské školy (MŠ), která se sloučila s mateřskou školou při tovačovské základní

39 ZAOpO, fond ACO, sign. H-8, k. č. 5178, čj. 7380, 17. 9. 1868, na žádost provinciála a generálního komisaře kapucínů Roberta Zahradníčka z Českého Krumlova potvrdila olomoucká konzistoř spirituálem milosrdných sester v Tovačově tamního kooperátora Jana Opetze. P. Jan Opetz působil v Tovačově v letech 1866–1873, \* 1841, ord. 1866. In: SEHNAL, A.: Necrologium Cleni. Hranice 1906, s. 123. Viz též INDRÁK, A.: cit. dílo.

40 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 401, k. č. 44, přepis z 8. 12. 1878: „*Dívčí škola industriální sice v život vstoupila, ale nemocnice otevřena nebyla, an k tomu povolení nebylo uděleno z té příčiny, že oba tyto ústavy v jednom stavení umístěny býti měly. Neúnavným přičiněním p. kooperátora Jana Opetze, nyní faráře v Troubkách, bylo k zařízení nemocnice nejen náradí a prádlo obstaráno, nýbrž i značný kapitál utvořen dobrovolnými příspěvky, k nimž velkou část přispělo město Tovačov, pak okolní osady a mnoho jiných dobrodinců, ano i Jeho Veličenstvo, nejmilostivější panovník náš. Jmění budoucí nemocnice spravuje posud jmenovaný pak farář Jan Opetz, a jest největší část přes 4 000 zl. ve zdejší občanské záložně uložena... Správa kláštera ustanovila řečený kapitál ze záložny vybrati a k zakoupení cenných papírů vynaložiti, jelikož dále zařízení nemocnice pro obec velmi nutnou potřebou jest.*“

41 ZAOpO, fond ACO, sign. H-8, k. č. 5178, čj. 6995, 9. 9. 1883 (Florenz Queis žádá olomouckou konzistoř o svolení k posvěcení špitálu). SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 401, k. č. 44 – infekční stanice, inv. č. 350, k. č. 36 – sokolovna čp. 42. Některé údaje poskytl Antonín Indrák z Tovačova (výpis z kroniky Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka z Assisi v Opavě, které vyhotovila 15. 4. 1998 sestra Antonína Kuřinová).



Průvod tovačovských špitálníchů, SOkA Přerov

devítileté škole (ZDŠ), byly sestry nahrazeny civilními zaměstnanci. O rok později byla MŠ přestěhována a stávající klášterní místnosti byly upraveny pro potřebu domova důchodců.<sup>42</sup>

Tovačovský špitál sloužil svému účelu i na počátku 20. století. Ve 20. a 30. letech minulého století vždy v neděli či ve svátek v ranních hodinách procházel tovačovskou Wilsonovou (Široká) ulicí zvláštní průvod, v jehož čele šel vysoký stařec ve starodávném tmavomodrém plášti a nesl veliký dřevěný kříž. Následovalo ho několik stařeček v podobných pláštích a tmavých beraničkách, procesí uzavíralo pár starých žen v suk-

ních, zahalených ve tmavých vlňácích. Tento tichý průvod starých lidí kráčel pomalu městskými ulicemi do farního kostela sv. Václava, kde se modlili za své chlebodáře.<sup>43</sup>

## Špitální nadace, sloučení špitálu a klášterní nemocnice

Špitál jako sociální zařízení pro 12 chudých osob sloužil až do roku 1945. Po skončení 2. světové války, v roce 1948, byla ustanovena Špitální nadace sv. Jáchyma a Anny v Tovačově. Funkci správce nadačního chudobince vykonával až do roku 1950 František Masařík, řídicí učitel, který v uvedeném roce z věkových důvodů požádal o uvolnění z této funkce.<sup>44</sup> Krajský národní výbor (KNV) Olomouc výměrem z 9. března 1949 stanovil úpravu ošetřovného v charitním Domě kongregace milosrdných sester pro přestárlé a práce neschopné v Tovačově.<sup>45</sup>

Po roce 1948 došlo postupně ke sloučení samostatných sociálních ústavů, špitálu-chudobince a klášterní nemocnice, v „Charitativní domov pro přestárlé a práce neschopné v Tovačově“. V letech 1950–1955 nesl ústav název „Domov odpočinku Charity“, pak byl přejmenován na „Zaopatřovací ústav Charity“. Od roku 1959 to byl „Domov důchodců České katolické Charity Tovačov“, kde pobývalo 24 řádových sester. Dne 13. prosince 1961

převzal zařízení stát pod názvem „Domov důchodců“. Sestry františkanky byly vystřídány kongregací Dcer Božského Vykupitele ze Slovenska. V roce 1974 zde žilo 11 sester, které byly v roce 1975 nahrazeny civilním zdravotním personálem. Domov důchodců byl v té době řízen Okresním ústavem sociálních služeb (OÚSS) v Přerově. Počínaje 1. červencem 1991 se „Domov důchodců Tovačov s pobočkou v Kojetíně“ stal rozpočtovou organizací, od roku 1995 pak samostatnou příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem byl Okresní úřad Přerov. Počínaje 1. lednem 2003 je příspěvkovou organizací s regionální působností, zřízenou Olomouckým krajem.

V roce 1953 byla v objektu bývalého kláštera provedena nová kanalizace, o šest let později (1959) byl v areálu vybudován nový skleník, v roce 1963 byly na objektu čp. 92 opraveny střechy, během let 1960–1961 prošla rekonstrukcí klášterní kaple, která byla přestavěna na pokoje pro obyvatele, v objektu čp. 94 bylo adaptováno sociální zařízení, v roce 1968 bylo rekonstruováno schodiště ve dvorním traktu budovy čp. 92, v letech 1971–1972 bylo provedeno ústřední vytápění, v letech 1974–1975 prošel rekonstrukcí dvorní trakt, v roce 1979 byla kolaudována márnice, v roce 1988 došlo k výměně elektrické instalace. Přestože zde byla vykonána řada dílčích rekonstrukcí, stávající objekt sociálním a pečovatelským účelům nevyhovoval. V 80. letech minulého století bylo proto zadáno zpracování studie na generální rekonstrukci celého zařízení domova důchodců.<sup>46</sup>

---

42 SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 573, k. č. 75, čj. 455 (soukromá mateřská škola založená roku 1907 za přispění zámožné paní Kateřiny Slámové). Viz též Pamětní kniha města Tovačova, 1924–1953, retrospektivní, s. 10–11, uložena na Městském úřadu v Tovačově (dále MěÚ Tovačov).

43 Viz č. 10. Viz též SOKA Přerov, fond AM Tovačov, inv. č. 573, k. č. 75, čj. 279 – chudobinec.

44 SOKA Přerov, fond Městský národní výbor Tovačov (dále MNV), inv. č. 105, k. č. 14 (přípisem z 30. 10. 1948 MNV Tovačov jmenuje Fr. Masaříka správcem špitální nadace. Masařík v žádosti z 19. 12. 1950 o uvolnění z funkce z věkových důvodů sděloval, že v ústavu byli v roce 1950 tři chovanci a noví již nebudou z rozhodnutí NPF přijímání, v přístavbě byly umístěny 2 nájemnice, vdovy po zaměstnancích velkostatku. Zároveň uvedl, že úmrtím chovanců překročí NPF k likvidaci tohoto nadačního ústavu. Usnesením Rady MNV Tovačov z 3. 1. 1951 obdržel odměnu ve výši 100 Kčs za každý rok). Tamtéž, fond ONV Přerov, inv. č. 304, k. č. 219 (žádost správy nemocnice a chorobince kongregace mil. sester o udělení podpory na vydržování nemajetných pacientů v nemocnici a přestárlých chovanců v chorobinci. V roce 1946 bylo v nemocnici 40 lůžek, sazba 15 Kčs, v chorobinci 20 Kčs za 1 ošetřovací den, v chorobinci 24 lůžek. Přiložena účetní uzávěrka za rok 1946 a rozpočet nemocnice a chorobince v Tovačově na rok 1947).

45 Tamtéž, fond MNV Tovačov, inv. č. 105, k. č. 14, výměr ze dne 9. 3. 1949 – na základě vl. nař. ze dne 21. 12. 1948, č. 280 Sb., platila 1 osoba zde ubytovaná samostatně měsíčně 1 100 Kčs, 1 osoba ubytovaná společně 900,- Kčs. Tato částka zahrnovala poplatek za ubytování, otop, světlo, úklid, stravování, léky a lékařské ošetření, ložní prádlo apod. Tamtéž, fond MNV Tovačov, inv. č. 111, k. č. 14, MNV v Tovačově žádal 12. 8. 1946 ZNV v Brně o propůjčení 2 nadačních míst pro nejchudší občany v chorobinci a nemocnici milosrdných sester sv. Františka z Assisi v Tovačově, jejichž pobyt musel hradit. Požadavek zdůvodňoval zvýšenými finančními náklady při opravách válekou a především leteckými útoky ruských letadel zničených budov a cest.

46 Tamtéž, fond AM Tovačov, inv. č. 105, k. č. 14, inv. č. 114, inv. č. 191, k. č. 31, tamtéž, fond ONV Kojetín, inv. č. 672, k. č. 278, řeholnice v charitním domově v Tovačově v letech 1955–1959. Údaje z ředitelství DD Tovačov, Nádražní ul. č. 94.

## Asanace špitálu

Též původní špitál, který nesl čp. 168 (ul. Osvobození), dnes již neexistuje. Již v 50. letech minulého století byl vyhotoven plán k celkové rekonstrukci tohoto ojedinělého objektu, k uskutečnění ale nedošlo. Budova nadále chátrala. Po zrušení špitálního zařízení využíval místnosti od roku 1945 národní podnik Státní rybářství a přerovské Sběrné suroviny. Objekt bývalého chudobince z nepálených cihel a bez izolace proti zemní vlhkosti byl v důsledku vysokého stáří sešlý a v dezolátním stavu, dřevěné stropy včetně střechy se propadaly. Z bezpečnostních důvodů zamezil MěstNV Tovačov vstup do této zcela zdevastované budovy. Jelikož byl objekt evidován v seznamu nemovitých kulturních památek, probíhalo od roku 1981 jednání ohledně dořešení nastalé situace. Budova byla posouzena jako zcela nevhodná k obývání. Vynaložené finanční prostředky na její případnou opravu se jevily jako nehospodárné a neúčelné, a proto byla určena k celkové asanaci s termínem do konce roku 1983. K fyzické demolici této historické památky došlo v roce 1984, kdy přistoupil MěstNV Tovačov k rekonstrukci hřbitova.<sup>47</sup> Zachována zůstala pouze špitální kaple sv. Jáchyma a Anny, poslední připomínka na městský špitál (chudobinec). Dostala novou vazbu, krytinu z polévaných tašek, vnějšek byl upraven dozděním a objekt byl během měsíce července a srpna omítnut. V kapli jsou vedle dvou kamenných erbů, salmovského a kuenburgovského, tři výklenky pro sochy, dnes prázdné. Zda v nich byly někdy umístěny sochy, nikdo neví. Podle zasvěcení kaple lze usuzovat, že to byly sochy P. Marie a sv. Jáchyma a Anny. Kaple má jeden oltář s oltářním obrazem od neznámého autora, které znázorňují předoucí sv. Annu a sv. Jáchyma, vyučujícího Pannu Marii, nad nimi se vznáší dva andělci nesoucí věnec (obraz byl restaurován v roce 1978 ak. malířem Karlem Benedikem z Veselí nad Moravou). Kaple se nachází ve vlastnictví státu, zatímco pozemek je majetkem města. To již několik let usiluje o získání kaple do majetku města. Současný fyzický stav této bývalé špitální kaple vyžaduje nutnou rekonstrukci.<sup>48</sup>

## Současný Domov důchodců Tovačov

V letech 1996–1998 byla provedena firmou Energoprojekt Přerov komplexní stavební rekonstrukce objektu domova důchodců. Slavnostní otevření se uskutečnilo v červnu 1998. Areál součastného DD Tovačov, Nádražní ul. čp. 94, stojící na místě kláštera milosrdných sester, tvoří komplex jedno- až dvoupatrových budov s půdními vestavbami, sestavených do tvaru písmene E. Součástí areálu je nádvoří s parkovou úpravou, sloužící k nerušenému odpočinku klientů. Součástí je bezbariérový přístup do všech částí domova. Domov poskytuje celoroční komplexní péči pro 163 starých i zdravotně postižených občanů. V případě potřeby může poskytnout i přechodné ubytování a výhledově je v návaznosti na plánovanou rekonstrukci počítáno i s možností krátkodobého denního pobytu. Seniori jsou ubytováni v jedno- až dvouložkových pokojích, které jsou vybaveny sociálním zařízením a sprchou. Mohou používat na pokojích vlastní televizní či rozhlasový přijímač, ledničku i schválený elektrický spotřebič. Stravování je zajištěno vlastní kuchyní, která poskytuje celodenní stravu včetně diet v několika jídelnách. U imobilních obyvatel je využíván moderní tabletový

system výdeje jídel. V prostorách domova je zajištěno praní prádla a lůžkovin. Věkový průměr seniorů je 80 let, pečuje o ně celkem 79 pracovníků. Největší část tvoří zdravotnický personál (48), dále pracovnice a společnice (3), THP (5), hospodářské úseky (23). Domov důchodců je rozdělen do tří oddělení, z nichž dvě jsou ošetrovatelská. Zdravotní péči zajišťuje vedle ústavního praktického lékaře i docházející specialisté (kožní a rehabilitační lékař, zubař, psychiatr a psycholog). Toto zařízení je vybaveno též tělocvičnou, rozsáhlým rehabilitačním pracovištěm s vodoléčbou a elektroléčbou. Obyvatelé mohou využívat služeb kadeřnictví, pedikúru i kantýnu. Mají k dispozici plně vybavené kulturní místnosti, umístěné na jednotlivých odděleních, využívat mohou i ústavní kapli (při rekonstrukci objektu bylo jednáno s ředitelem Vybíralem o umístění kapličky v samotném objektu, což se podařilo a již 21. září 1998 zde proběhla první mše svatá za účasti více jak 40 obyvatel domova důchodců, kterou sloužil P. Jerzy Walczak). Snahou i cílem tovačovského domova důchodců je poskytnout klientům možnost trávit a prožít důstojné stáří na odpovídající životní úrovni.<sup>49</sup>

Ve funkcích ředitelů se vystřídala řada osob. V letech 1967–1970 to byl Metoděj Michálek, 1971–1976 Jaroslav Mezulianik, od 1976 do 30. srpna 1989 Pavel Marčičiak, od 1. září 1989 do 31. ledna 1990 Magda Zavadilová, od 1. února 1990 do 31. března 1992 Jana Krestová, od 1. dubna 1992 do 4. dubna 1997 Bohumil Müller, od 1. května 1997 do 31. prosince 2000 Vladimír Vybíral. Od 1. ledna 2001 vykonává funkci ředitelky ústavu Ing. Jaroslava Špalková.<sup>50</sup>

---

47 MNV Tovačov, odbor výstavby a územního plánování, stavební dokumentace k domu čp. 168 (býv. chudobinec) v Tovačově, ul. Osvobození, z let 1955–1984 včetně plánu z roku 1954 týkající se adaptace objektu býv. nadace sv. Jáchyma v Tovačově na bytové jednotky včetně rozhodnutí MěNV Tovačov, odbor výstavby, ze dne 26. 8. 1983 o asanaci. Spis uložen na Městském úřadu (MěÚ) Tovačov, Stavební úřad. Viz též č. 36, viz též KÚ Přerov, výpis z katastru nemovitostí, PK Tovačov-město, čp. 168.

48 VM, s. 217, kaple postavena nákladem vrchnosti v roce 1673. Viz též SOKA Přerov, Sběrka rukopisů, inv. č. 340, k. č. 33 (Pamětní kniha farnosti tovačovské od roku 1910). Viz též Seznam nemovitých kulturních památek okresu Přerov. Památkový ústav v Olomouci a Okresní úřad v Přerově, s. 114, Tovačov, č. 2811, kaple sv. Jáchyma a sv. Anny, ul. Osvobození, parc. č. 15/3 st., u domu čp. 168, původně špitální barokní kaple z roku 1673, opravená v roce 1766 a později. Informace o současném stavu kaple sv. Jakuba a Anny poskytl v únoru 2007 Ing. Josef Březina, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci (viz Evidenční list nemovité kulturní památky). V roce 1999 obdržela tovačovská farnost dopis PhDr. Tomáše Hladíka, vedoucího sbírky starého českého umění v pražské Národní galerii, ohledně povolení použít reprodukce tohoto oltářního obrazu v monografii prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc., o Františku (Xaveru) Karlovi Palkovi v kapitole věnované též dílu jeho staršího bratra Františka Antonína Palka z kostela sv. Anny, který by měl být dle přípisu autorem tohoto obrazu (v rohu nápis Renowiert 1898). Kopii dopisu poskytl A. Indrák. Viz též č. 16, 29, 42.

49 Informace z ředitelství DD Tovačov, Nádražní ul. č. 94 (ředitelka Ing. Jaroslava Špalková).

50 Viz č. 49.

Miroslav Marada

## K publicistické tvorbě Markuse Bosse

O přerovském rodáku Markusi Bossovi (1817–1861), soukromém učiteli a hebrejském básníku, autoru početných epigramů, žijícím a tvořícím od roku 1845 v Lipníku nad Bečvou, jsme v našem sborníku informovali před třemi lety.<sup>1</sup> Nyní přinášíme k dosud značně mezerovitému životopisu této zajímavé osobnosti několik dalších poznatků, jejichž zdrojem jsou stránky německého židovského časopisu „Der Orient“ z konce 40. let 19. století.

Týdeník „Der Orient“ vydával v letech 1840–1851 v Lipsku soukromý docent orientálních jazyků a hebrejské literatury na tamní univerzitě dr. Julius Fürst (1805–1873).<sup>2</sup> Časopis si kladl za cíl zpřístupňovat badatelské výsledky v Německu rozvinuté „Wissenschaft des Judentums“, vědeckého zkoumání židovské historie a literatury, a zároveň přinášel z pozice reformního judaismu zpravodajství o postavení židů a vývoji židovského emancipačního hnutí v jednotlivých německých státech, věnoval ale značný prostor také vývoji v zemích rakouské monarchie a v dalších evropských státech. Orient je proto zdrojem cenných informací i o poměrech na Moravě ve 40. letech 19. století. Zřejmě jednak pro svůj odborný charakter, jednak také proto, že oblast politického zpravodajství pokrýval další v Lipsku vycházející židovský týdeník „Allgemeine Zeitung des Judentums“, nezískal Orient dostatečně široké čtenářské zázemí a jeho vydávání naráželo na finanční potíže, které nakonec vedly v roce 1851 k jeho zániku.

Jméno Markuse Bosse nacházíme v seznamu spolupracovníků redakce týdeníku u ročníků 1849 a 1850. Jedná se o jednoho z mála jmenovitě uvedených dopisovatelů z Moravy, ačkoli jich měl časopis celou řadu. Dopisovatelé ze zemí rakouské monarchie, kde by za tehdejších politických poměrů podobné periodikum sotva mohlo vycházet, měli jistě dobré důvody, aby svá jména nezveřejňovali, a také většina z nich, včetně Bosse, publikovala své příspěvky anonymně nebo jen pod šifrou, zvláště pokud se kriticky dotýkaly poměrů v zemi nebo v příslušné obci. Bossovi můžeme vcelku spolehlivě přiřadit příspěvky, otiskované pod titulkem „Aus Mähren“ a označené šifrou B.<sup>3</sup> Autor v nich obvykle s kritickým pohledem poukazuje na problémy tehdejší židovské Moravy, zejména na projevy přetrvávající nerovnosti v postavení židů po přijetí březnové ústavy, upozorňuje na případy protizidovských výtržností a kriticky se staví i k některým jevům v židovské obci. Většinu svých příspěvků napsal Boss během letních měsíců roku 1849, tedy v období porevolučního chaosu, kdy staré pořádky zanikaly a nové se ještě nestačily prosadit. I jako publicista osvědčil svůj literární talent, projevující se květnatým jazykem, zálibou ve slovních hříčkách a parabolách a svá sdělení provází často ironickým komentářem. Pojmy související s židovskou tradicí přitom vždy uvádí, jak bylo v tehdejší době

obvyklé, v hebrejském nebo aramejském znění a jsou vytištěny hebrejským písmem.

Způsob Bossova zpravodajství si můžeme přiblížit překladem jednoho z jeho prvních příspěvků, otištěného v Orientu v červnu 1849, ve kterém informuje o vyrabování domu jistého židovského obyvatele Lipníka takto: „*Naše mladé dítě – politická rovnoprávnost – musí v našem nezdravém klimatu ještě přestát ty nejnebezpečnější dětské nemoci – spalničky hanby, osyčky vzpoury a spálu strachu, když jsme je dostali v útlém věku s takovou starostlivostí opečovávané a teploučké v kolébce a nepouštíme je ven. Při takovéto opatrnosti však získává nepřátelství k židům ještě větší panství než dříve, a zdá se, že jeho výstřední sestry – pronásledování a plnění – se ještě neodebraly do kláštera, ukazují se opět na veřejnosti s ještě větší nestoudností. Tak se doslýcháme smutnou zprávu z Lipníka, kde byl 14. t. m. vypleněn dům izraely Abrahama Silbersteina. Způsobená škoda je značná. Křesťanská občanská garda se chovala při tomto děsivém činu velmi klidně a netečně a nepostavila se na odpor, dokud nízký dav neukojil svou lačnost.*“<sup>4</sup> Dále v příspěvku autor kritizuje přetrvávající požadavek na familiantské místo při židovských svatbách: „*Co se ostatně našeho nového postavení týče, nesmí se dosud žádný kandidát ženitby oženit dříve, než se stane majitelem vzácného šlechtického diplomu některého zemřelého c. k. privilegovaného moravského familianta, a to stále ještě znamená: V potu tváře a s veškerými penězi své peněženky dosáhneš familiantského místa, dokud opět neupadneš do chudoby, z níž jsi se pozvednul. Krajský úřad dosud nemá žádnou jinou instrukci a nemůže nebo nechce zmoudřet z jasně vyslovené státoobčanské rovnoprávnosti. Ještě dlouho budeme mít krajský úřad, než se zrodí něco příjemnějšího.*“ Když byli zanedlouho moravští židé konečně zbaveni tohoto nejtěživějšího břemene jejich rodinného života, uvítal Boss tuto vytoženou změnu slovy: „*Dobro konající ruka času konečně vyléčila naše rodinné neduhy. V některých obcích se již slavily svatby veřejně bez rodinného místa. Živost těchto oslav je velmi velká, neboť se nemusí konat jako dříve s úmrtním listem některého familianta, nezřídka starostlivého a milovaného otce, jehož rodinné místo získal člověk sice snáze, avšak s prázdnými rukama bylo stejně nedosažitelné.*“<sup>5</sup>

Ani Markus Boss se však nevyhnul trpkému poznání, že kritici nemívají na růžích ustláno. Kolem poloviny 19. století lze v řadě moravských židovských obcí pozorovat názorovou polarizaci mezi tzv. staroortodoxními<sup>6</sup>, trvajících na důsledném dodržování všech halachických pravidel

- 1 MARADA, M.: Hebrejský básník Markus Boss. In: Sborník Státního okresního archivu v Přerově. Přerov 2004, s. 72–79.
- 2 Jüdisches Lexikon. Ein enzyklopädisches Handbuch des jüdischen Wissens in Vier Bänden. Berlin 1927–1930. Díl II., kol. 849–850, heslo Fürst Julius.
- 3 Der Orient, 1849, č. 22, 23, 24, 27, 28, 29, 34, 37, 41, 46; 1850, č. 6, 12.
- 4 Der Orient, 1849, č. 22, s. 105–106.
- 5 Der Orient, 1849, č. 28, s. 130.
- 6 Autor příspěvku v Orientu, 1849, č. 39, s. 174, signující šifrou P. a pocházející z Lipníka (zřejmě Salomon Pundy), nazývá Moravu „*eldorádem talmudistů a staroortodoxních*“. Podrobně o poměrech na Moravě informuje seriál příspěvků „Die Juden in Mähren. Eine Stimme der Wahrheit“, otištěný v Orientu, 1849, v číslech 2, 4, 6, 8 a 11, signovaný M-z (mohlo by jít o Wolfa Münze z Lipníka, dalšího muže z Bossova okruhu).

a odmítajícími jakékoli změny ritu a vžitých obyčejů, a stoupenci reformního směru, usilujícími o přizpůsobení náboženského i občanského života moderní době a ochotnými upustit od některých dle jejich názoru archaických a přežitých obřadů a zvyklostí. Boss, který jinak jistě nebyl žádný volnomyšlenkář, se na stránkách Orientu několikrát kriticky vyjádřil k některým těmto zvykům, uvítal např. upuštění od tehdy ještě běžného způsobu svolávání věřících k bohoslužbě klepáním na domovní dveře (tzv. Schulklöpfen). Jízlivými poznámkami na adresu odpůrců změn si však v Lipníku s jeho vyhlášenou ješivou a silnými pozicemi ortodoxní strany nadělal řadu nepřátel. Ze v duchu svého přesvědčení vykonával i učitelské povolání, potvrzuje anonymní článek v Orientu z počátku roku 1850,<sup>7</sup> jehož autor ostře kritizuje poměry v Lipníku a informuje o vážných konfliktech, které měl Boss a další učitel Unger<sup>8</sup> s některými příslušníky ortodoxního směru, u Bosse se pak jejich příčinou staly mj. i jeho *„dosud v Orientu uveřejněné, trochu humoristické, ale dobře míněné články“*. Je možné, že právě tyto události se staly příčinou Bossovy dopisovatelské odmlky mezi 17. listopadem 1849 a 9. únorem 1850, kdy nepublikoval ani jeden příspěvek. Uvedené informace také zdá se vnášejí trochu více světla na Bossovy osobní problémy, kterým čelil na konci 40. let a které jsme zmínili v prvním příspěvku.<sup>9</sup>

Se zánikem časopisu „Der Orient“ bohužel ztrácíme cenný zdroj poznatků o další činnosti Markuse Bosse a poslední desetiletí života tohoto muže nám zůstává zatím téměř nenámé. Z jeho publicistické tvorby však je patrné, že se jednalo o člověka nadaného, širokého rozhledu a vzdělání ve věcech náboženských i profánních, zajímavějšího se o dění ve společnosti a majícího i osobní odvalu k vyjadřování svých názorů a jednání podle nich.

---

7 Der Orient, 1850, č. 2, s. 11–12 (příspěvek nesignován).

8 Jedná se o Joachima Ungera, v Orientu, 1850, č. 10, na str. 39 jeho příspěvek pod šifrou U-r.

9 MARADA, M.: cit. dílo, s. 73.



Jan Lužný

## **Vyšší zemědělské školství v Přerově, podmínky pro vznik, vývoj a období válečné (1939–1945) a krátce poválečné do roku 1948**

### **Podmínky a snahy k vytvoření vyššího (středního) školství v Přerově**

Výhodná geografická poloha Přerova, již od pradávných dob, předurčovala toto místo pro rozvoj nejrůznějších lidských aktivit. Dokladem toho jsou nejen cenné archeologické nálezy z dob mladšího paleolitu v lokalitě Předmostí (dnes Přerov-Předmostí), ale i mnohé významné události v dobách historických.

Přerov byl významný pro řadu odvětví lidské činnosti a spolupodílel se na jejím rozvoji, ať již to byla činnost technická nebo humánní. Zvláště pak významným se stal pro rozvoj zemědělských odvětví (specializací). Bylo to dáno jeho příznivou polohou v úrodné nížinné oblasti Hornomoravského úvalu, známé jako „Haná“, popisované i v hospodářských (ekonomických) zeměpisech.

Označení „hanácký ječmen“, „hanácký slad“ nebo „tršický hanácký chmel“ jsou v povědomí nejen domácích, ale i zahraničních odborné veřejnosti. „Krev“ hanáckých ječmenů snad dnes koluje ve všech významnějších odrůdách sladovnického ječmene ve světě. Nebyl to však jen ječmen, ale řada dalších druhů a odrůd kulturních zemědělských plodin, které proslavily hanácké šlechtění a jména takových osobností Hané, jakými byli Proskowetz z Kvasic, Mackovík z Břestu a z Lukové, nebo o něco později i Vajdíků ze Staré Vsi. Slávu šlechtění a odrůd z Hané, vedle již vzpomenujících, šířili profesori přerovské zemědělské školy, jako byli Vaňha, Stöhr a další. Byli to vlastně oni, kteří přímo i nepřímě podnítili vznik proslulého „Zemského ústavu pro zušlechťování rostlin“ v Přerově, který ještě do druhé poloviny minulého století (20. století) udával tón šlechtitelského trendu nejen v bývalé Československé republice, ale i ve střední Evropě.

Nebyly to však jen plodiny, které proslavovaly Přerov. Oblíbené, hojně navštěvované, tradiční „Přerovské trhy plemenných hospodářských zvířat“ s úspěchem reprezentovaly bývalou vyspělost a dovednost hanáckých chovatelů. Iniciátorem této činnosti v minulosti byl známý odborník, profesor zootechniky z přerovské školy Ing. Basil Macalík.

Přerov byl i městem, kde se vydávaly odborné časopisy a zemědělská literatura. Byl to především „Zpravodaj Zemědělských ústavů zušlechťování rostlin“, nebo časopis „Rádce rolníka“, později „Rádce z Předmostí“ vydávaný Josefem Knejzlíkem.

Skutečnost, že v dnešní době má Přerov vyspělý chemický průmysl, je do jisté míry zásluhou bývalého dlouholetého ředitele přerovské zemědělské školy Ing. Jana Adamce, který ve své době inicioval vybudování továrny na minerální hnojiva „Rolnické lučební závody“.

Otevřela se tak myšlenka k podpoře a rozšíření zemědělského (rolnického) školství. Jak ještě v té době bývalo obvyklé, nejprve se to týkalo jen vybrané společnosti vyšších úředníků a pracovníků šlechtických a církevních statků. Teprve později se přistoupilo k vzdělávání venkovské zemědělské mládeže. Takovou vůbec první školou (pro širší veřejnost) byla škola v Trnové u Zbraslavi (dnes býv. okres Praha-západ) v roce 1790. Dalšími školami podobného zaměření byla např. škola hraběcí rodiny Berchtoldů v Buchlovicích, nebo škola hraběnky Marie Waldburg v Kuníně u Nového Jičína, rovněž i škola knížete Josefa Schwarzenberga v Českém Krumlově. V tom čase však vzpomínané školy neměly ujednocené učební programy, jejich náplně tak mívaly různý charakter. Teprve zákonná státní úprava z roku 1869 dala vyučovacímu procesu vzdělávání jakýsi řád, vytýčila stupně škol a náročnost vyučovaného programu na jednotlivých typech škol.

Snahy po vzdělávání zasáhly i Hanou, zejména po pohnutém roku 1848, a také po „Kroměřížském sněmu“. V činnosti zemědělské osvěty se zvláště proslavil záhlinický rodák a pokrokový zemědělec František Skopalík (1822–1891). Byl to právě on, který se spolu s olomouckým pedagogem Jakubem Demlem (1833–1905) a jimi organizovanou zemědělskou společností „Hospodářská jednota záhlinicko-krasavská“ a s dalšími organizacemi a institucemi zasloužili, že v Přerově, jako první na Moravě, byla v roce 1865 otevřena „Rolnická škola“.<sup>1</sup> Byla to však škola nižšího stupně bez maturity (absolutoria).

Teprve za deset let vznikla v Přerově rolnická (hospodářská) škola vyššího stupně na základě rozhodnutí moravského směnu z 13. října 1874. Výuka byla pak zahájena 14. října 1875 v prostorách budov na Malé Dlážce. Od roku 1912 pokračovala v nové budově (Osmek).

Ještě před Přerovem, v roce 1869, v Doubravicích u Loštic vznikl Vyšší hospodářský ústav, který však pro různé problémy, finanční těžkosti i neporozumění zemědělské praxi neslavně ukončil svoji činnost po sedmi letech v roce 1876.<sup>2</sup>

## **Vyšší hospodářská (rolnická) škola během válečných událostí a krátce po nich, do roku 1948**

Historie Vyšší hospodářské školy od svého vzniku až do doby válečných let byla mnohokrát zpracovávána více autory, nebo příspěvky v ročenkách (almanaších) školy.<sup>3</sup> Doposud však nebyla podrobněji popsána doba let 1939–1948. Zpracovaný příspěvek nemůže v žádném případě v detailech popsat onu „těžkou“ dobu válečného období a dobu po osvobození v letech 1945–1948. Sleduje toliko informace a zážitky tak, jak ji vnímali tehdejší studenti, nebo jak se vyjadřovali někteří pedagogové školy.

Blížil se rok 1938, rok, kdy tehdejší tzv. „předmnichovská republika“ se připravovala na důstojné oslavy dvacetileté existence. Rovněž na přerovské škole se připravovaly nejen jubilejní oslavy, ale i mnohé přípravy k zdokonalení výukového procesu a modernizace v celém komplexu školského

areálu. Měly být zdokonaleny cvičebny a učebny (třídy), připravovala se výstavba moderní tělocvičny a sportovního hřiště, byly připraveny plány k výstavbě studentské menzy a internátu. Od roku 1937 nově instalovaný ředitel (po Dr. Ing. Václavovi Rašticovi) Ing. Jaroslav Ferulík jako osvědčený a vynikající pedagog i ředitel (předtím působil na škole stejného typu v Košicích) se velmi v těchto programech a plánech angažoval. Nejenže měl k tomu všechny předpoklady, ale i ministerskou podporu. Vždyť škola, původně „zemská“, se od 1. ledna roku 1938 stala školou státní, což bylo pro rozvoj samotné školy velmi inspirující. Žel nešťastné události v září a v dalších měsících roku 1938 a následně pak smutný 15. březen 1939 veškeré naděje a plánované perspektivy zbrtlily. K dovršení všeho nejhoršího dnem 1. září 1939 vypukla válka Německa s Polskem a tím vlastně započala nejhorší světová válka v dějinách lidstva, zejména Evropy.

Vznikem protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 byla činnost Vyšší lesnické školy v Hranicích, jako české školy, násilně ukončena a studenti byli přemístěni (k dokončení studia ve škol. roce 1942/1943) do prostor Vyšší hospodářské školy v Přerově. České studenty na tomto náhradním výukovém místě vedl ing. František Pražan, ten se však pro svoji dřívější legionářskou činnost musel funkce vzdát. Od roku 1943 tuto funkci převzal do ukončení posledního ročníku lesnické školy Ing. Theodor Pitel. Dříve, před rokem 1939, působil na Vyšší lesnické škole v Báňské Štiavnicí. Profesori i studenti byli sledováni německými státními bezpečnostními službami. Hlavní služební pracoviště gestapa bylo poblíž školy, ve vile v ulici nedaleko vstupu do parku Michalova (na cestě od lávky pro pěší přes řeku Bečvu). V prosinci 1939 gestapo ve škole zatkl čtyři profesory: Ing. Stanislava Juklíka, prof. Václava Laifra, Ing. Oldřicha Pacáka a prof. Václava Pukla. Po několikátýdenním věznění byli jmenováni, až na prof. Václava Pukla, který byl popraven ve Vratislavi (tehdy Breslau), propuštěni. V listopadu 1941 byli zatčeni studenti Lubomír Cagaš, František Müller. V prosinci téhož roku ještě i Jaromír Mořka a Miroslav Hejl. Cagaš a Mořka zahynuli v Osvětimi. Poslední absolventi-maturanti se smutkem vzpomínají na maturity let 1942 a 1943. U maturit dohlížel německý přísedící z praxe, lesní rada Hubert Singer. Vysvědčení se jen předávalo bez jakýchkoliv slavností a bez maturitních večírků.<sup>4</sup>

Nebyli to však jen profesori a studenti z lesnické školy, kteří byli takto sledováni. Z Vyšší hospodářské školy byli odvoláni profesori František Stavař, nadšený sokolský pracovník, jakož i Ing. Oldřich Furman, který byl velice známou osobností mezi širokou přerovskou veřejností jako nadšený vlastenec. Opustit pedagogickou činnost byl donucen i vynikající odborník, oblíbený u zemědělců, a vlastenec ing. Vladimír Cetl. Řada studentů byla rovněž gestapáky vyšetřována s objevením se letáčků u příležitosti 28. říj-

- 1 CEKOTA, V.: První zemědělská škola na Moravě. *Agikultura*, 9., 1968, s. 129–136. REICH, E.: Vývoj zemědělského školství. In: Reich-Škoda: *Zemědělská osvěta v R.Č.S. Praha 1931*, str. 8–16. TICHÁK, M.: Kapitoly z minulosti zemědělského školství na Hané. *Hanácké noviny*, 18. března 1995, s. 8.
- 2 FISCHER, R.: Vyšší hospodářský ústav v Doubravici u Loštic. Olomouc 1916.
- 3 Almanach k 100. výročí založení zemědělské školy v Přerově. Přerov 1965.
- 4 HEJLA, M. – HEJLOVÁ, E.: Lesnická škola za německé okupace. In: *Almanach Střední lesnické školy. Hranice na Moravě, 1996*, s. 23–25.



Pohled na průčelí zemědělských škol v Přerově, v popředí průčelí Nižší zemědělské školy v Přerově, v pozadí šikmý pohled na průčelí Vyšší hospodářské školy v Přerově

na, v roce 1940 a 1941. Jen díky taktickému jednání a umění konzultovat se podařilo Ing. Jaroslavovi Ferulíkovi, řediteli školy, který excelentně ovládal německý jazyk, hrozícímu zatýkání zabránit. Pro dokreslení tehdejší nelehké situace možno doslovně ocitovat slova vzpomínaného ředitele Ferulíka: *„Nechci mnoho vzpomínati germánské éry, ale jednoho se musím přece jen dotknouti. Profesoři ústavu – zemědělci byli nuceni německými okupanty k tzv. poradnické činnosti, která však ve skutečnosti vždy byla více a více kontrolou dodávek zemědělských polních produktů a mléka. Měla vyvrcholiti činností udavačskou. Pro takovouto činnost nenašlo se ve sboru žádné pochopení. Já sám jsem až do podzimku v roce 1944, kdy jsem byl přinucen, jsem se takovéto poradnické činnosti nezúčastňoval. Teprve na nevybíravý nátlak ministerstva zemědělství – rozuměj jeho vzpurnými německými komandanty – mi bylo nařízeno, že i já se musím poradnické činnosti zúčastňovat. Ale mohu prohlásit, že za celou dobu okupace se mezi profesory-zemědělci nenašel ani jeden, který by někoho udal. Mnohdy jsme se moc a moc potili nad tím, jak sestavit měsíční hlášení – zprávu pro nadřízené orgány – ministerstvo zemědělství. A často jsem trnul strachem, jak to vše dopadne, když jsem tyto nic neříkající a tendencím Němců neodpovídající zprávy jako ředitel podepisoval!“<sup>45</sup>*

Ze vzpomínek studentů lze rovněž vzpomenout řadu „*protektorátních postřehů a vzpomínek*“. Z mnohého alespoň něco.

Mimo jiné se projevoval v těchto dobách nedostatek knih a učebnic. Mnohé byly úředně zakázány, protože „*prý*“ svým obsahem (nebo také kvůli nežádoucímu autorovi) nevyhovovaly tehdejším nacionalistickým německým zájmům. U jiných musely být zase prováděny opravy, nebo zaškrtávány některé pasáže. Zdály se totiž být, pro tehdejší válečnou a podezřívavou dobu, škodlivé. Naopak do knihoven a studoven byly dodávány noviny,

časopisy, nebo aktuálně (pro tehdejší dobu) tendenční tiskoviny. Jejich cílem bylo podporovat a co nejvíce rozšiřovat nacionalismus, rasismus, válečnou ekonomiku a hysterii.

Mezi studenty ve všeobecně vědělo a plně bylo i respektováno to, že profesorský sbor drží vlastenecky spolu a chová se statečně. Snažil se být v těchto těžkých dobách studentům, kteří mnohdy vše dobře nechápali, rádcem a vzorovým příkladem národní hrdosti. Studenti to postupem doby pochopili, snažili se je v tom následovat a byli jim vděční. Je třeba vzpomenout skutečnost, že na přerovskou školu chodili i studenti z okupovaného tzv. „sudetského území“, které bylo součástí tehdejší „Třetí říše“. Byli to děti českých zemědělských rodin, které i přes silný německý nátlak nepřijaly německé občanství a jako Češi chtěli studovat na českých školách. I tito studenti byli svými postoji a vlastenectvím příkladem studentům z protektorátu. Mohli se od těchto studentů z Opavska a Kravařska či Hlučínska naučit ctít a uchovávat si svoji národní hrdost.

Žel později, již po válce po roku 1945 a ještě později po roku 1948 taková jednota, pospolitost i vzájemné přátelství nebyly.

Bylo rovněž známo, že profesori dle možností a příležitosti využívali volných chvil a setkávali se v místnosti za knihovnou v I. patře, kde v nenápadném prostředí jakési „studovny“ diskutovali a poslouchávali zakázaný nepřátelský zahraniční rozhlas. Bylo to nebezpečné. Poslouchání zahraničního rozhlasu bylo v té době velikým prohřeškem proti „říši“. Ten byl trestán i trestem smrti. Ostatně v době války na každém rozhlasovém přístroji o tom bylo psáno na visače, která tam musela povinně být. Tam bylo napsáno: „*Pamatuj, že poslech nepřátelského zahraničního rozhlasu se přísně trestá až trestem smrti!*“ Text byl v němčině a češtině.<sup>6</sup>

Uměním, zvláště některých pedagogů, bylo, že dovedli umně a citlivě v průběhu výuky nebo zkoušení prezentovat jakýmisi „aktuálním jinotajem“, mnohdy i satiricky komentovat situaci německých vojsk na válečných frontách, nebo náladu v protektorátu. Studenti, i když vše dostatečně nechápali, s radostí takové antiválečné a antiněmecké výroky z úst pedagogů přijímali a uvědomovali si stále více a více své národní sebevědomí a vlasteneckou povinnost. I když takovýchto poznámek a ironických připomínek bývalo více, jedna v té době (obratu situace na „východní frontě“) byla obzvláště vtípná. Profesor Dr. Hruban v souvislosti jakéhosi výkladu chování se zvířat a hmyzu před změnami počasí velice vtípně a zajímavě líčil, jak rusi z řádu hmyzu dovedou prohánět a pronásledovat šváby. (Označení „šváb“ se v lidové mluvě používalo k označení Němců). Takoveto sarkasmy však dovedli vyprávět i další profesori, z nichž alespoň třeba vzpomenout Dragouna, Janovského, Křístka, Zemánka.<sup>7</sup>

Jedinou černou výjimkou, i když až od konce roku 1943, byl nějaký učitel tělocviku Svatosch, který současně zodpovídal i za civilní protiletectkou

5 FERULÍK, J.: Dvě jubilea hospodářských škol na Moravě. Zpráva o zasedání jubilejního sjezdu spolku absolventů VHŠ v Přerově u příležitosti 70. výročí trvání hospodářské školy v Přerově. Přerov 1946, str. 2–5.

6 Beránková (roz. Bolková): Ústní sdělení o situaci mezi profesory na přerovské škole v letech 1942–1945. Ostrava-Radvanice 2006.

7 LUŽNÝ, J.: Vyšší hospodářská škola – Vyšší rolnická škola. Vzpomínáme po 59 letech. Olomouc 2005. (soukromě rozmnožená brožurka pro zájemce)



Foto z interní oslavy školy – narozeniny ředitele. Zleva: profesor Krístek, – , profesorka Bolková, provdaná Beránková, ředitel Ing. Ferulík, žáčky školy v krojích rok 1943

obranu (CPO). Byl to příslušník české fašistické organizace „Vlajka“. Na školu byl zřejmě dosazen k sledování dění na škole. Studenti jej neměli rádi a byli před ním ve střehu. Je zajímavé, že nikdo nic bližšího o něm nevěděl a ani v později vydávaných ročenkách školy (po válce), nebyl uváděn. Nic bližšího se o něm nepodařilo zjistit. Tento učitel – fašista – se snažil přimět studenty k tomu, aby své profesory zdravili tzv. „arijským pozdravem“, tj. zdviženou pravou rukou. Moc se mu to nedařilo. Naopak, studenty mu tyto různé snahy opláceli různými „švejkovinami“, jak to u študáků bývalo a je zvykem.<sup>8</sup>

Z dob válečných se zachovala i řada vzpomínek na různé mimoškolní brigády, kterých postupem válečných let přibývalo. Podílelo se na tom především stupňující se tzv. „totální nasazení“. Z nařízení říšských vládnoucích orgánů byly některé ročníky mladých mužů odesílány do Německa, aby tam na různých výrobních místech nahradily mladé i staré muže, kteří byli odesíláni na fronty. Poblíže školy bývala v té době továrna na zpracování ovoce a zeleniny. Byla to továrna Terezie Hrubé, kde studenti ze školy často brigádnicili. Mnoho tam toho poznali a „poučili se“. Tak např. poznali, jak v době války, v době nedostatku se vyráběla meruňková marmeláda. To se do jedné fůry (dnes bychom řekli do jednoho menšího nákladního auta) mrkve přidaly tři až čtyři koše meruněk a nějaká ta esence (kvůli zvýšení aroma) a vyráběla se marmeláda. Obdobně se postupovalo i u dalších tehdejších válečných výrobků. Doba náhražek!

Zapojování se studentů do takovýcho nucených pracovních brigád během roku 1944 přibývalo. Bývali nasazeni v rámci okresu do zemědělských závodů, které byly postiženy odchodem mladých pracovníků (mužů

i žen) do výrobní sféry, především zbrojního průmyslu. Situace dospěla v polovině roku 1944 tak daleko, že nejen na přerovské škole, ale i dalších školách se přestalo vyučovat. Mládež středních, zejména odborných škol (to bylo od 14–15 let) musela nastoupit do výroby. Ze zemědělských škol obvykle do zemědělských provozů. Na středních školách ve školním roce 1944/1945 pokračovaly ve výuce toliko poslední ročníky, které měly před maturitou.

Válečné události počátkem roku 1945 na všech evropských válečných frontách svědčily o brzkém pádu „Velkoněmecké říše“. Také Přerov se připravoval na konec války. Očekával se příchod vojsk IV. ukrajinského frontu pod vedením generála A. I. Jeremenka i pomoc I. čs. partyzánské brigády Jana Žižky z Hostýnských vrchů. Kolem 5. května 1945 mělo vzniknout v Přerově lidové povstání, které se tajně připravovalo a počítalo s podporou jak sovětských vojsk, tak československých partyzánských jednotek z Hostýnských vrchů. Žel, mylné informace termín povstání upíšily, což bylo ke škodě stanoveného plánu. Tehdejší ředitel školy Ing. J. Ferulík na tehdejší situaci vzpomínal takto: *„Přišel 1. květen 1945. Nádherný den, jas a květ. Dostali jsme zprávy, že je ve městě „převrat“. Ve městě hrála hudba. Vyvěsili jsme československé prapory a spolu se zaměstnanci a s několika studenty odzbrojili jsme německé vojáky, kteří bydleli ve škole, a jednoho gestapáka. Zaměstnanci a studenti začali hlídkovat kolem školních objektů. První radostné zprávy za nějakou dobu byly vystřídány zlymy a hrůznými.“*<sup>8</sup> Třeba dodat, že díky taktice ředitele a obětavosti i statečnosti zaměstnanců i zúčastněných studentů škola nebyla poškozena a nikomu se nic nestalo. Zásahu měl na tom mj. i tehdejší vrchní zahradník J. Polášek, který již dlouho předtím udržoval kontakty s partyzány. Sovětská armáda do města vstoupila 8. května 1945. Krátkou dobu po osvobození Přerova byly prostory školy k dispozici jako provizorium vojenskému zdravotnictví. Začátkem června 1945 se již do školy scházeli studenti, aby pomáhali a uspořádali interiér školy pro připravovanou výuku. Vše se zvládlo a od června započal přerušovaný školní rok 1944/1945. Ztracená doba tohoto školního roku byla nahrazena „zhuštěnou výukou“, takže ročník, který měl původně maturovat v květnu 1946, maturoval v témže roce, ale až koncem července.

Všichni, profesori a zejména studenti, se těšili z osvobození a možností, které jim dávala nová radostnější doba. Pedagogové svým nadšením, obětavostí a vstřícností, studenti zase svojí pílí a nadějami se snažili náročné úkoly splnit.

Profesorský sbor byl posílen o nové pedagogy, jako byli Doc. Dr. Ing. Frantek z Brna, Ing. Bađura, přerovský rodák, který předtím vyučoval na škole ve Vyškově, nebo prof. Svoboda, vyučující dějepis, a postupem doby i další. Nepřišli na školu však jen noví pedagogové, ale i žáci. Byli to ti, kterým nebylo možno dříve studovat na vyšším stupni zemědělské školy. Tak přistoupili na školu a doplňujícími zkouškami splnili podmínky např. žáci z odborné školy v Bzenci a ve Vyškově.

---

8 ODSTRČIL, M.: Písemné informace o válečných a poválečných letech na škole v Přerově. Klobouky u Brna 2006.

9 Viz poznámka č. 4.



Abiturienské tablo ročníku válečného a poválečného 1942-1946. Nahoře: třídní Ing. Cetl, ředitel Ing. Ferulík. Zleva: Dr. Ing. Zemánek, Ing. Dokládal, Ing. Baďura, profesor Křístek, Ing. Hamalčík, Ing. Furman, Ing. Charamza, profesor Marek, profesor Janovský, Dr. Herman, odbor. učitel Bóhm. Dole: žáci IV. B. ročníku 1942-1946



Zdalo se, že konečně budou moci být realizovány plány z předválečné doby. Po necelých třech letech naplněných elánem a úsilím o další moderní vývoj školy přišel únor 1948. Ambiciózní školník Felix Tržil se stal tím, kdo rozhodoval o osudu ředitele a profesorů. Ředitel byl předčasně penzionován, pedagogové kádrování a mnozí museli školu opustit. Sítem procházeli i studenti. Nastala nová doba našeho školství, a také zemědělství. To je však již samostatná a ne zcela jednoduchá kapitola historie kdysi slavné hospodářské, později Vyšší rolnické školy v Přerově, která nejen k zemědělské činnosti, ale i k jiným činnostem lidské společnosti vychovala významné a vynikající osobnosti.

## **Doplňující informace o některých vzpomínaných osobnostech**

**Adamec** Jan, Ing., ředitel střední hospodářské školy v letech 1891–1920.

Byl též dlouholetým inspektorem zemědělských škol na Moravě. Zasloužil se mj. o rozvoj a věhlas školy v Evropě. Za jeho působení byla vybudována nová budova školy na Osmeku (za parkem) dle vzoru zemědělského oddělení curyšské techniky ve Švýcarsku s interiérem připomínajícím vstupní budovu Humboldtovy univerzity v Berlíně. Zasloužil se o vybudování „Rolnických závodů lučebních v Přerově“.

**Baďura** Emil, prof. Ing. (1907–1977). Přerovský rodák, vynikající pedagog na zemědělských školách všech stupňů. Od roku 1945 působil v Přerově. Jistou dobu (1954–1955) zastupoval ředitele. Vyučoval zemědělskou mechanizaci a rostlinnou výrobu. Velmi oblíbený profesor.

**Beránková** (roz. Bolková) Ludmila, prof. Mgr. (1919). Na přerovské škole působila v době válečné. Vyučovala jazyk německý. Byla výborná pedagožka a velice oblíbená.

**Cetl** Vladimír, prof. Ing. (1899–1978). Na škole působil v letech 1927–1942 a pak 1945–1947. Byl přeložen jako ředitel na opavskou zemědělskou školu. Zemřel v Opavě. Byl pedagogem vysokoškolské úrovně.

**Dragoun** Václav, prof. (1908–2001). Na škole působil v letech 1942–1945. Pak přešel na Vyšší lesnickou školu do Hranic na Moravě. Vyučoval český a německý jazyk a literaturu. Byl výborným učitelem. Byl činný literárně i v ochotnickém divadelnictví. Velice oblíbený a pro vlastenectví nadchnutý učitel.

**Ferulík** Jaroslav, prof. Ing. (1887–1966). Vynikající vlastenecký člověk, oblíbený pedagog, o školu se velice zasloužil jako její ředitel od roku 1937 až do 1948. Díky němu a jeho taktu škola překonávala těžkosti a problémy protektorátní doby. Režimu po roku 1948 byl nepohodlný. Vyučoval zoologii a zootechniku hospodářských zvířat. Byl činný i v odborné literatuře.

**Frantek** Vladimír, Doc. Dr. Ing. (1894–1959). Na škole působil krátce po roku 1945. Vyučoval agrochemii a chemii. Později se vrátil na VŠZ v Brně. Byl velice obětavý a vynikajícím, oblíbeným pedagogem. K absolventům přerovské školy, kteří studovali následně VŠZ v Brně, byl velice vstřícný a pomáhal.

**Hruban** Jaroslav, Doc. Dr. Ing. (1887–1965). Na přerovské škole učil od roku 1918 až do roku 1945. Byl i honorovaným docentem Vysoké školy



Posezení dvou nejoblíbenějších pedagogů své doby (1947)  
profesora Dr. Ing. L. Zemánka (vlevo) a profesora Ing. E. Bađuru (vpravo)

technické Dr. Edvarda Beneše v Brně. V Přerově vedl 29 let tehdejší meteorologickou a hydrografickou stanici. Vyučoval matematiku, fyziku a meteorologii s klimatologií. Jeho pedagogické schopnosti byly vynikající. V roce 1945 byl falešně obviněn a přestal vyučovat. Sporná obvinění, která snad pocházela od jeho žáků (neprospívajících) se později ukázala nepravdivá. Konec života strávil v USA, kde je také v Chicagu pohřben.

**Charamza** Josef, prof. Ing. (1908–1973). Rodák z Prosenic u Přerova. Na škole působil v letech 1939–1948. Působil nejdříve jako ředitel školního zemědělského podniku, který účelně zveleboval. Později vyučoval mlékařství a zootechniku hosp. zvířat. Organizoval a řídil praktickou výchovu studentů. Po roku 1948 byl nežádoucí. Jeho odchod byl pro školu škodou.

**Grebeníček** Antonín, prof. Ing. Byl kontroverzní osobností. Jako pedagog byl velmi dobrý a také u studentů uznáván a oblíben. Po únoru 1948 se začal projevovat tendenčně. V letech 1948–1951 byl ustanoven ředitelem školy. Na škole vyučoval v letech 1932–1953.

**Janovský** Vladimír, prof. (1904–1983). Na škole vyučoval v letech 1942–1950. Vyučoval tělesnou výchovu. Mezi studenty byl mimořádně oblíben. V těžkých protektorátních dobách se choval statečně a vlastenecky.

**Kalus** Jaromír, Dr. Ing. (1898–1987). Na škole působil od roku 1931 až do roku 1949. Po únoru musel školu opustit a působil na nižší zahradnické škole v Zábřehu na Moravě. Vyučoval disciplíny rostlinné výroby. Byl

- vysoce fundovaný vědecký typ pedagoga. Publikačně činný a znám. V pozdějších letech se velice angažoval jako dobrovolný pracovník ochrany životního prostředí. Zemřel a je pohřben v Opavě.
- Křístek** Arnošt, prof. (1906–1966). Přerovský rodák. Vyučoval v letech 1934–1942 na reálném gymnáziu v Přerově. V letech 1942–1953 učil na zemědělské škole a od roku 1953 až do své smrti (1966) opět na gymnáziu. Učil český jazyk a literaturu. Byl vynikající, distingovaný pedagog. Býval náročný vůči studentům, přesto si jej velice vážili a s uznáním i obdivem respektovali. Byl to výtečný češtinář a znalec nejen české literatury. Zemřel a je pohřben v Přerově.
- Macalík** Basil, prof. Ing. Na přerovské škole působil v letech 1885–1911. Byl vynikajícím zootechnikem, jak z pohledu vědeckého, tak i praktického. Jeho přičiněním došlo v jeho době k povznesení hanáckého chovatelství. Z Přerova odešel na školu do Olomouce jako ředitel.
- Marek** Karel, prof. Ing. (1887–1964). Přerovský rodák. Byl profesorem na Vyšší lesnické škole v Hranicích. Po uzavření školy přešel na přerovskou zemědělskou školu, kde zůstal až do svého odchodu do důchodu. Velmi se zasloužil o rozvoj a dobrou úroveň lesnického školství nejen u nás, ale ještě i na Slovensku. V odborných lesnických kruzích byl velice uznávanou osobností. V Přerově učil matematiku a geodézii. Pohřben je v Přerově.
- Pacák** Oldřich, prof. Ing. (1897–1954 ?). Původně učil na Vyšší lesnické škole v Hranicích. V Přerově vyučoval v letech 1939–1945. Pak se vrátil do Hranic jako ředitel. Po únoru předčasně odešel (roztrpčen) do důchodu. Zbytek života prožil u svých dětí v Praze.
- Raštica** Václav, prof. Dr. Ing. V Přerově vyučoval zootechnické disciplíny od roku 1911 do roku 1937. V letech 1935 až 1937 byl ředitelem VHŠ. Patřil k významným osobnostem zemědělského školství.
- Stöhr** Vratislav, Doc. Dr. Ing. (1873–1918). V Přerově působil od roku 1899. Od roku 1912 byl honorovaným docentem rostlinné výroby na katedře zemědělství při tehdejší České královské vysoké škole technické v Brně. Ke konci války tragicky zahynul.
- Stavař** František, prof. Na přerovské Vyšší hospodářské škole působil v letech 1938–1942. Předtím působil na zemědělské střední škole v Opavě. V letech 1942–1945 mu bylo z politických důvodů zakázáno vyučovat. Po válce v roce 1945 se vrátil do Opavy. Vyučoval jazyk český a německý.
- Svoboda** Antonín, prof. Na škole v Přerově působil velice krátce, 1945–1948. Z politických důvodů, v roce 1948, byl nucen odejít.
- Vaňha** Jan, Doc. Dr. Ing. Na přerovské škole působil v letech 1891–1899. Vyučoval rostlinnou výrobu. Specializoval se zvláště na obiloviny (ječmen). Ve Vídni na univerzitě byl habilitován, jako druhý v Evropě, v oboru šlechtění. Působil i jako přednosta tehdejších Zemských zemědělských ústavů v Brně. Zasloužil se o rozvoj šlechtění hanáckých ječmenů.
- Zemánek** Ludvík, prof. Dr. Ing. (1893–1979). Na přerovské škole působil od roku 1939 až do roku 1951. Předtím působil na škole v Olomouci a ještě dříve v Ivančicích u Brna. Vyučoval ekonomické disciplíny. Byl vynikajícím pedagogem vysoké odborné úrovně vysokoškolského rozsahu. V době protektorátu se choval vlastenecky a takto působil i na studenty. Byl rovněž literárně činný. Mezi studenty byl velice oblíben.

Jan Jirka

## Přerovští dirigenti, kapelníci a sbormistři

Úvodem trochu teorie. V první řadě je dobře si položit otázku, jaký je rozdíl mezi třemi pojmy uvedenými v názvu příspěvku. To zjistíme nahlédnutím do poválečné „Malé čs. encyklopedie“, kde se v dílech 1–5 dočteme: DIRIGENT je osoba, která řídí hudební těleso – orchestr, sbor, operní sbor – a odpovídá za nastudování a interpretaci hudebního díla, jako je souhra a jednotný rytmus, jehož základem je taktování. Dirigování obstarával do poloviny 19. století hudebník, který interpretoval part generálního basu nebo cembala či varhan, udržoval tempo a souhru. Později přecházel tento úkol na prvního houslistu orchestru. KAPELNÍK byl dirigent dechového nebo tanečního orchestru, původní označení platilo pro dirigenta symfonického nebo operního orchestru. SBORMISTR dirigoval pěvecký sbor, nacvičoval skladby a řídil jejich provedení s výjimkou děl s účastí orchestru jako opera, opereta, muzikál, kantáta atd., kdy provedení řídil sám dirigent orchestru.

V článku se zabývám především dirigenty klasické hudby a jen okrajově jazzovou nebo taneční hudbou. Tuto moderní hudbu ponechávám samostatnému rozboru, který začal ve dvou článcích „Z historie tanečních a jazzových orchestrů v Přerově“ Otakar Šiška v časopise Kultura Přerova v roce 1959 na straně 57–59 a 72–74. Samostatnou kapitolou je každoročně pořádaný Český amatérský jazzový festival (ČAJF) v Přerově, kde stále působí organizátoři Rudolf Neuls, otec a syn, a klavírista JUDr. Vladimír Čech, kteří jsou pro tento obor proto povolanější než já.

Přerov byl vždycky jedním z center hudby na Moravě. Nejen, že mnoho dirigentů, kapelníků a sbormistrů se v Přerově narodilo, ale také získalo u místních učitelů-odborníků základní hudební vzdělání a také v Přerově působilo. Předkládám čtenářům abecední přehled dirigentů i se stručným přehledem jejich činnosti, ale závěrem připojuji seznam sbormistrů Přerubu, pěveckého sboru Tyrš v Sokole Přerov, smíšeného sboru Vokál a dalších, kteří ovlivnili hudební život a sehráli velkou roli v dějinách přerovské hudby. Z řad Přerovanů vyrostli také vynikající dirigenti světového formátu, které uvádím s ostatními.

V Přerově působil také chrámový sbor při chrámu sv. Vavřince, vedený řadou vynikajících sbormistrů, počínaje Josefem Čapkou Drahlovským, přes Bedřicha Kozánka až po Stanislava Žaluda a varhaníka Karla Komárka. Tomuto hudebnímu životu dalo impuls založení pěveckého spolku „PŘE-RUB“ dne 21. září 1862, ale i spolkové nebo dětské sbory, jako sbor Svornost v DTJ a sbor žactva DTJ, které oba zanikly v roce 1938. Je známo, že v roce 1866 v Přerově působila smyčcová kapela bratří Koblihů, podrobnosti o ní jsme však nevypátrali. Potom následoval vznik kapely Jana Hocka v Kozlovské ulici vedle malíře Lenfelda. Jan Hock dostal 17. října 1887 živnostenský list na kapelnictví a v roce 1914 byla založena hudební škola při



Školní orchestr založený v r. 1922 J. Jirkou, archiv autora

pěveckém spolku „Přerub“. V roce 1919 začala hrát kapela pod vedením Františka Mičíka, která získala v roce 1929 název Žerotín. To už od roku 1908 také hrála v Přerově dechová hudba „RUND“, která v Přerově působila jako městská hudba pod vedením Františka Runda, Josefa Jaro a dalších dirigentů až do roku 1968. V DTJ vznikl také a působil v letech 1921–1929 tamburašský soubor DTJ, jehož dirigenti však také neznáme.

V roce 1902 vznikla hudební škola Jana Tomáše Břečky na Malých Novosadech. V roce 1919 vznikl také sokolský sbor „Tyrš“ a pak zde hrával Mičíkův Jazzband. Velký význam měl i taneční soubor Melodie Jazz Rund, později následoval hudebník Slávek Ostreží z Horního náměstí se svým souborem a konečně tři bratři – trumpetisté Vladimír a Rostislav a pozounér Jaroslav Nečesaní z Trávníku se svým významným souborem Comedy jazz, vedeným Edou Piterkou, na který navazuje už Břetislav Kramář svým slavným jazzovým souborem KRAB, který uhájil v dějinách moderní hudby v Přerově své vedoucí postavení.

Věra Fišmistrová v článku o přerovských ochotnících (Sborník Státního okresního archivu Přerov, 2003) píše o „Knize zápisů ochotnického divadla v Přerově“ z let 1863–1891, podle které hudební doprovod při divadelních představeních v roce 1880 obstarala Novotného kapela, která je uváděna i v roce 1884, kdy hrála ouverturu od Josefa Čapky Drahlovského. Ale již v letech 1885–1887 je volen sbormistr ochotnického spolku Bedřich Kozánek, který zřídil ochotnickou hudbu. Avšak roku 1888 už spoluúčinkovala vojenská kapela, kterou musel spolek zaplatit. Později při divadelních představeních účinkoval ochotnický orchestr za řízení kapelníka Runda. O Novotného kapele jsme již podrobnosti nenašli, zřejmě šlo o vydanou koncesi k provozování hudby, jaká později byla vydána na jméno Jan Hock nebo Rudolf Haas či Josef Janíček, aniž bylo uváděno jméno dirigenta souboru.

To všechno bylo podhoubím pro nástup mnoha dirigentů, kapelníků a sbormistrů v Přerově. Jsou to významné přerovské osobnosti, ať už první tvůrce symfonického orchestru Jindřich Hrbáček, tvůrce symfonického orchestru Přerubu v Přerově, velmi populární Jožka Gardavský, nebo dirigent londýnské filharmonie Vilém Tauský, pak dirigent České filharmonie Vladimír Válek, zakladatel Severáčku a sbormistr liberecké opery Milan Uherek, pražský sbormistr Pěveckého sdružení pražských učitelů resp. učitelů po vzoru Moravy (PSPU) Jan Kasal, dirigent brněnské opery František Neumann a mnoho dalších významných a zasloužilých dirigentů, kteří odvedli svou práci ve prospěch hudebního života na Moravě a v celé republice. Ale vznikly i tzv. školní orchestry. Uvedu jen jeden, jehož fotografie se zachovala, v roce 1922 založil profesor 2. ročníku přerovské obchodní školy J. Jirka smyčcový orchestr ze svých žáků.

Mnoho z těchto dirigentů jsem osobně poznal při své hudební činnosti a mohu jejich zásluhy a kvality potvrdit. Vždyť Přerov byl také kolem roku 1911 sídlem Pěveckého sdružení moravských učitelů (PSMU), které dirigoval Ferdinand Vach z Brna a Jan Šoupal z Brna, ale Přerov byl také místem, kde PSMU nacvičovalo se svými učiteli aneb učitelkami a kde se připravoval mužský sbor Moravan se svým brněnským dirigentem Josefem Veselkou, který tento vynikající sbor roku 1931 založil a až do roku 1979 vedl.

Dne 6. září 1934 se konala v akciovém pivovaru v Přerově ustavující valná hromada společenstva kapelníků pro obvod obchodních komor v Olomouci a Opavě se sídlem v Kojetíně, což svědčí i o snaze sjednotit organizaci řízení hudeb na severní Moravě.

Dokladem kvality místních dirigentů je, že pěvecký spolek Přerub amatérsky nacvičil a provedl, i když někdy se spolkem Žerotín z Olomouce, v Přerově vedle slavných vokálních děl, jako jsou Dvořákova díla Hymnus



Komorní trio s doprovodem houslí. Zleva Zlatuše Karlíková (housle), Ludmila Zapletalová-Jirková (zpěv), sedící Marie Smetanová (zpěv), Rudolf Macháček (umělecký vedoucí), Libuše Ludíková (zpěv), jaro 1955. Archiv autora



Činní členové Přerubu v roce 1912. SOKA Přerov

českého rolnictva, Stabat mater, Svatební košile či Svatá Ludmila i Fibichovu Jarní romanci nebo Smetanovu Českou píseň v Městském domě v Přerově, i opery – Bizetovu Carmen, Blodkovu V studni, Dvořákovy Tvrdé palice, Smetanova Dalibora, Hubičku a Prodanou nevěstu i Kovařovicova Krále Oidipa nebo dětskou operu Jaroslava Kříčky na slova Josefa Čapka „Tlustý pradědeček“ nebo Drahlovského dětskou zpěvohru „Pastýři betlémszí“.

Nesmíme zapomenout ani na činnost Janíčkovy krojované hanácké hudby z Předmostí, která hrála při každé slavnosti nebo průvodu v Přerově a na Hané, ale také ve Vídni i v Praze v roce 1947 na Moravském plese nebo 1948 na sokolském sletu, ale i v roce 1968 při pochodu v ulicích Prahy při příjezdu Přerovanů na oslavy stého výročí založení Národního divadla.

Nakonec vzpomenu kromě Comedy jazzu a orchestru KRAB, hrajícího na koncesi R. Haase, také populární soubor houslisty Ladislava Tšpona a klavíristy Oskara Sovy v kavárně Grand hotelu, nebo další skupiny, jako byl Ostreziho taneční Janíčkův orchestr nebo taneční soubor Pavla Nováka i Academic Jazz Band Přerov s jeho uměleckým vedoucím ing. O. Smejkaem (hrál od roku 1958), které už všechny patří do skupiny jazzové hudby.

## **Přehled přerovských dirigentů, kapelníků a sbormistrů**

### **BEŇA Antonín**

\* 10. 5. 1878 Brodek u Přerova, † 3. 3. 1948 Přerov

Učitel v Přerově 1921–1937. Byl zpěvákem-tenoristou, zakládajícím členem a sólistou PSMU, dirigentem pěveckého sboru Jaroslav v Kojetíně, vyznamenaný zlatou medailí Pěvecké obce české.

### **BENÍŠEK Eduard**

\* 16. 6. 1875 Radvslavice, † 20. 2. 1963 Velké Prosenice u Přerova

Žák zakladatele PSMU Ferdinanda Vacha, učitel, později ředitel měšťanské školy v Přerově, autor školních učebnic a výborný hudebník, autor

četných pochodů na motivy národních písní. Vystupoval v kvartetech jako houslista a violista, dirigent pěveckých sborů. Sbornistr Přerubu v roce 1918 a po válce sboru Svornost.

### **BŘEČKA Jan Tomáš**

\* 11. 3. 1861 Přerov, † neznámo

Majitel hudební školy od roku 1902 v ulici Novosady čp. 846. Vyučoval na housle, violu, violoncello, kontrabas, piano, harmonium, dějiny hudby a harmonii. Jeho učitelem byl Josef Čapka Drahlovský a Josef Kobliha, na jeho vývoj měl vliv houslista František Ondříček. Jeho žáky byli František Mičík, Jindřich Hrbáček, Jožka Gardavský.



Josef Čapka Drahlovský,  
SOkA Přerov

### **ČAPKA DRAHLOVSKÝ Josef**

\* 13. 12. 1847 Drahlov u Olomouce,

† 11. 6. 1926 Přerov

Absolvent gymnasia v Olomouci a varhanické školy v Praze. Hudební skladatel a varhaník, sbornistr Přerubu a sboru spolku Vlasta, učil 21 let zpěv na gymnáziu v Přerově, napsal přes 200 hudebních děl, která ve své době byla velmi populární. Dále složil pět dílů Moravských tanců (1895), dva díly Moravských dvojzpěvů a tři díly Moravských trojzpěvů (1895), dále napsal osmnáct mší a Te Deum a Litanie i Nešpory, několik skladeb církevních a klavírních, dva díly mužských sborů. V symfoniích, kantátách a oratoriích mu byl vzorem Antonín Dvořák, i když jeho úroveň nikdy nedosáhl. Skládal zpěvohry a chrámové skladby. Zhudebnil Sen hanácké nevěsty, Písně hanácké, Národní tance, melo-



1. koncert KRAB, Městský dům 1944

zadní řada: Čech, Spáčil, Kmak, Bauer, Válek, Nečesaný, Mrázek; přední řada: Daněk, Bauerová, Švábenská, Hrušková, Gojiš-Turek, Tovaryš, Hůla, Šromota, Popelka, Kulfirst, Hruška; vedoucí a dirigent Břetislav Kramář. SOkA Přerov





Leoš Švagera řídí Moravskou filharmonii na Festivalu v Olomouci při doprovodu spojených ženských sborů. SOkA Přerov

die Luhačovský kópele a další. V chrámové hudbě byl stoupencem caecilianismu. Od roku 1871 byl varhaníkem a ředitelem kůru u sv. Vavřince v Přerově. Provedl jako dirigent *Stabat Mater* od Antonína Dvořáka, *Štědrý den* a *Švandu* od Bendla, *V studni* od Blodka. V ocenění zásluh o město Přerov byla jedna z ulic pojmenována jeho jménem. V Jateční ulici na domě, kde bydlil, byla umístěna pamětní deska.

### **DLOUHÝ Jaromír, PhDr.**

\* 7. 1. 1929 v Brně, žije v Brně

Studoval reálné gymnázium v Přerově a maturoval v roce 1948 ve třídě prof. Dr. Josefa Svobody, pak studoval hudební vědy na filozofické fakultě v Brně 1948–1953. Studoval hudební vědu, teatrologii, folkloristiku. Je skladatel a hudební nakladatel, ve skladbě byl žákem V. Vignatiho, T. Freši a H. Jelinka ve Vídni. V mládí dirigoval orchestr mládeže a orchestr žáků hudební školy Přerub. Působil v bratislavském rozhlase, od roku 1965 se věnuje skladbě jako svobodnému povolání. V letech 1985–1991 organizační tajemník Asociace hudebních umělců a vědců (předtím Svaz českých skladatelů a koncertních umělců). Roku 1991 založil první soukromé hudební nakladatelství na Moravě Editio Moravia v Brně, zaměřené především na soudobou hudbu a instruktivní literaturu, které vede jeho syn Mgr. Martin Dlouhý. V kompozici se orientuje na scénickou, filmovou a televizní hudbu (kolem 250 titulů). Spolupracuje autorsky s předními jazzovými orchestry. Složil několik kompozic vážné hudby, dva smyčcové kvartety (1981 a 1988), *Pocta Janáčkoví* pro smyčcový orchestr (1994) a *Concerto grosso* pro bigband a symfonický orchestr (1986). Z hudby pro televizi byla nejúspěšnější ta k třináctidílnému seriálu *Vivat Beňovský* (1975). Nyní je intendantem každoročního Festivalu Leoše Janáčka v Luhačovicích.

## **FOJTOVÁ Kamila Bc.**

\* 8. 8. 1976 Česká Lípa, žije v Brně, na zkoušky dojíždí do Přerova

Vede smíšený pěvecký sbor VOKÁL od 1. 9. 1999 dodnes. Vystudovala JAMU v Brně, obor dirigování pěveckých sborů u prof. Lub. Mátyla a 2006 ukončila studium dirigování orchestrů. Absolvovala třikrát mezinárodní soutěže Svátky písní Olomouc, kde se umístila ve zlatém a stříbrném pásu, a koncerty v Maďarsku, Německu a Nizozemí.



Josef Gardavský,  
SOKA Přerov

## **GARDAVSKÝ Josef**

\* 24. 10. 1904 Holešov, † 14. 7. 1961 Přerov

Byl žákem J. T. Břečky, 1930–1942 sbormistr a dirigent Přerubu. Zakladatel a dirigent symfonického orchestru Přerubu, pracoval v Přerově jako vedoucí osvětové besedy – vlastivědný pracovník. Jako dirigent působil za německé okupace, když po dirigování Mé vlasti od B. Smetany políbil při potlesku na závěr partituru. Později jako člen KSČ v roce 1948 si pokazil renomé jako vrchní ředitel přerovských záložen ostrým kádrováním přerovských peněžních ústavů. Jako dirigent provedl Blodkovu operu V studni, Smetanovu

Mou vlast a několik dalších symfonických děl. Byl čestným členem pěveckého sdružení Přerub.

## **GEBAUER Jan (Johny)**

\* 1905 Přerov, † 1974 Přerov

Sprintér a zakladatel atletiky SK Přerov, jeden z tvůrců stadionu SK Přerov za rybníkem, výborný krasobruslař a hokejista, zpěvák. Původně člen souboru „The Original Charlie Jazzband“ měl od roku 1926 živnostenské oprávnění pro svůj soubor „Johny and His Orchestra“ a hrával na plesech a sportovních karnevalech. Byl to vlastně jazzový orchestr, jaký neexistoval po celé střední Moravě. Gebauer v něm hrál na kytaru a banjo i zpíval, na housle v jeho souboru hrál i František Mičík, který míval svůj hudební soubor, a také Vilém Tauský, pozdější kapelník Královské opery v Londýně. Orchestr ukončil svou činnost v roce 1935.

## **HAAS Rudolf**

data narození a úmrtí chybí

Přihlásil svou koncesi na hudbu, kterou používal i Břetislav Kramář pro svůj KRAB a další hudebníci v Přerově.

## **HALMA Oldřich**

\* 10. 12. 1907 Přerov, † 21. 3. 1985 Uherské Hradiště

Pedagog, sbormistr a dirigent. Řídil studentský sbor v Přerově, Pěvecké sdružení v Uherském Brodě a pěvecký spolek Svatopluk v Uherském Hradišti, od roku 1939 člen PSMU, od 1972 jako hlavní dirigent a umělecký vedoucí Slováckého symfonického orchestru v Uherském Hradišti. Je autorem úprav lidových písní pro mužský, ženský, dětský a smíšený sbor, scénické hudby a drobných příležitostných skladeb v Uherském Hradišti, kde žil.

## **HOCK Jan**

\* 24. 6. 1861 Přerov, † nezjištěno

Obdržel 17. 10. 1887 živnostenský list na kapelnictví. Sídlił v Kozlovské ulici čp. 1072. Jeho kapela byla na Hané velmi populární.

## **HRBÁČEK Jindřich, JUDr.**

\* 27. 5. 1890, † 13. 9. 1964 Přerov

Byl žákem J. T. Břečky, absolvoval čtyři třídy gymnázia v Přerově, učitelství v Příboře a věnoval se učitelství na obecné škole. Od 1919 se stal učitelem na měšťanské škole chlapecké v Přerově a tam rozvinul své hudební nadání. Roku 1920 vykonal státní zkoušku a získal způsobilost vyučovat zpěv na středních školách a učitelských ústavech, 1920 se stal sbormistrem Přerubu a v letech 1920–1922 působil jako ředitel hudební školy Přerub a vystupoval jako sólový houslista. Z ochotníků sestavil padesátičlenný orchestr, který měl svůj koncert 7. 11. 1920



Jindřich Hrbáček,  
SOKA Přerov

v Městském domě ze skladeb A. Dvořáka a V. Blodka. Složil také operety Husaři a Klub mládců a pohádkovou zpěvohru z ruského života, která byla provedena v březnu 1922 za spolupráce žáků hudební školy, žáků obchodní školy a taneční školy A. Psotové. V roce 1921 vydal tiskem v Lipsku Fantasie na slovácké lidové písně. Byl autorem hudby k pohádce Modré království, slavnostního pochodu a Hanáckých písniček pro ženský sbor. V lednu 1935 byl promován v Brně doktorem práv a řídil třísetčlenný dětský sbor s dechovou hudbou, 1930–1936 byl členem moravské zemské školní rady, pak komisařem rektorátu vysoké školy báňské v Příbrami a od října 1939 okresním školním inspektorem v Přerově, pak ředitelem školy v Tovačově. Jako důchodce v letech 1949–1950 učil na vyšší sociálně výchovné škole v Přerově. Byl také redaktorem časopisu pro poučení o školských zákonech „Občan a škola“ a od 1932 vydával „Rádce učitelstva“ a „Otázky dneška“, dále vyšlo jeho Několik kapitol o chrámové hudbě a zpěvu apod.

## **JANÍČEK Josef**

\* 26. 2. 1897 Předmostí, † 7. 7. 1972 Předmostí

Původně založil v Předmostí dechovou hudbu P. Josef Pospíšil. Jeho hudbu převzal jednoruký kostelník Josef Janíček, který z ní vytvořil krojovanou hanáckou hudbu mládeže, která měla 45 hochů a děvčat. Hudba hrávala při všech slavnostech a průvodech, později i na Moravském plese v Praze, na sokolském sletu 1948 v Praze a podnikla zájezdy do Polska a Vídne. Doprovázela i Přerovany – návštěvníky Národního divadla v Praze při oslavách 100 let od založení divadla. Po smrti Josefa Janíčka hudbu převzal jeho syn Oldřich Janíček, po jehož smrti 27. 2. 1982 hudba zanikla.

## **JEŽEK Čeněk**

\* 6. 6. 1898 Přerov, † 7. 7. 1978 Šternberk

Při studiu gymnázia v Přerově jej ovlivnil prof. Ferdinand Vaněk, který ho vyučoval zpěvu. Roku 1917 byl odveden na italskou frontu, po válce studoval obchodní akademii v Olomouci a pracoval u železnice, kde sloužil jako



Čeněk Ježek,  
SOKA Přerov

vrchní inspektor. Byl dirigentem, básníkem, věnoval se sportu v DTJ, kde hrál tenis. Také byl trenérem kopané SK Přerov. V roce 1928 sestavil z šesti- až dvanáctiletých žáků dětský sbor DTJ, který vystupoval na spolkových slavnostech v Přerově i okolí a 1930 vystoupil i v Praze jako sedmdesátičlenný sbor. V roce 1934 řídil smíšený sbor Svornost, byl autorem četných textů ke sborovým skladbám, mj. „Rodnému městu“, kterou zhudebnil Vilém Tauský. Dětský sbor byl v roce 1938 rozpuštěn. Sám dirigent se stal redaktorem časopisu Akordeon, byl odbojovým pracovníkem za 2. světové války a autorem textů ke sborům. Kolem

roku 1970 se stal trenérem kopané žáků TJ Meopta Přerov.

### **JIRKA Jan, JUDr.**

\* 12. 9. 1925 Přerov, žije v Praze, je autorem tohoto článku

Byl žákem hudební školy Přerub v klavírní třídě Karla Maříka a později v klavírní a varhanní třídě Oldřicha Placara a učil se na housle a na violu ve třídě Josefa Berana. Na violu hrál ve filharmonii Přerubu v letech 1942–1944 na několika koncertech. Jako student gymnázia v roce 1942 založil salónní orchestr, kterému nebylo vydáno za války povolení k činnosti. V roce 1943 proto založil padesátičlenný orchestr mládeže, který v době působnosti Kuratoria pro výchovu mládeže po dohodě s přerovským pověřencem Pavlem Mezihorákem, atletem SK Přerov, za který dirigent Jirka závodil, garantoval každému přihlášenému a v orchestru působícímu chlapci nebo děvčeti do 18 let osvobození od nařízené povinné docházky do cvičení mládeže Kuratoria a na povinné politické přednášky. Tím si zajistil možnost výběru nejlepších houslistů, převážně žáků hudební školy Přerub, a také mu to umožnilo později přeformovat orchestr mládeže na žakovský orchestr hudební školy. Podobně vytvořil dětský sbor, který dirigovali učitelé Emil Schneider a Eduard Zemánek (oba také atleti). Orchestr poprvé vystoupil 29. 4. 1944 v přerovské sokolovně ve dvou vystoupeních, když si předtím vynutil odstranění výzdoby jeviště hákovými kříži. Orchestr hrál i jeho píseň „Ty zdráháš se, mám odejít?“ na slova Jaroslava Vrchlického, kterou zpíval Miroslav Šuba a která byla tehdy na Hané populární. Protože byl vydán v srpnu 1944 nacisty zákaz konání divadel a koncertů v rámci „Totaleinsatz“, mohl své koncerty organizovat už jen v rámci okresu. Po maturitě v květnu 1944 se vzdal dirigování, které převzal přechodně flétnista orchestru a klavírista Milan Uherek. Po bombardování Přerova však uspořádal koncert ve prospěch poškozených jako „Den občanské pomoci“ v listopadu 1944 v Městském domě a pak v Předmostí, Vlkoši a Tovačově.

Po maturitě byl přijat na brněnskou konzervatoř díky přímluvě J. B. Foersterera na dirigentské oddělení, avšak od 1. 9. 1944 byly odborné školy, a tedy i konzervatoře, uzavřeny nacisty. V prosinci 1946 vytvořil smíšený studentský sbor, který s orchestrem dirigoval na kůru chrámu sv. Vavřince a kostela sv. Michala na Šířavě o Vánocích 1946 mši. O tehdejších vztazích mezi hudebníky svědčí, že za perfektní nastudování si vysloužil od ředitele kůru Stanislava Žaluda zákaz vystoupit kdykoliv na kůr proto, že

v orchestru dovolil hrát vynikajícímu trumpetistovi učiteli Vladimíru Nečesanému, členu Comedy jazzu, na trubku jazzového typu. Po válce vystudoval práva na Karlově univerzitě a k hudbě se už trvale nevrátil. Skládal už jen příležitostně znělky, např. k mistrovství světa ve stolním tenisu 1963, mistrovství světa v ledním hokeji, mistrovství světa v umělecké gymnastice 1965, či mistrovství republiky v atletice 1974. Napsal a tiskem také vydal v roce 1963 hudbu k pódiovým vystoupením tělovýchovných jednot od Jaroslava Vévody.

### **KAHOVEC Jan, Dr.**

\* 1844 Záluží u Bavorova, † 22. 2. 1922 Lučenec

Zpěvák a sbormistr Přerubu, jehož byl předsedou a od roku 1907 čestným členem, první sbormistr pěveckého odboru spolku Vlasta, působil 1875–1906 na střední hospodářské škole v Přerově. Provedl 9. 12. 1906 Blodkovu operu „V studni“. Sbornistrem zpěváckého odboru spolku Vlasta byl v letech 1883–1893 a 1898–1904.

### **KASAL Jan**

\* 4. 6. 1923 Přerov, žije v Praze

Absolvent reálného gymnázia Přerov, maturoval 1943 ve třídě prof. Otakara Tlustého, sbormistr, hudební skladatel, dirigent pěveckého sboru Přerubu 1943–1945, 1945–1949 studoval dirigování a skladbu na konzervatoři v Praze u profesorů M. Doležila, P. Dědečka, A. Klímy, V. Talicha a Fr. Píchy. V letech 1946–1948 byl zástupcem sbormistra pražského Hlaholu, 1948–1949 sbornistrem Pěveckého sdružení pražských učitelů a dirigentem Orchesterálního sdružení pražských učitelů, 1957–1959 uměleckým vedoucím Pěveckého sboru čs. rozhlasu, 1958–1959 uměleckým vedoucím Pěveckého sdružení pražských učitelů. V letech 1960–1961 a 1980–1992 byl dirigentem pražského Hlaholu, 1960–1965 sbornistrem a dirigentem v Čs. státním souboru písní a tanců v Praze, 1965–1987 pracoval jako pedagog na pražské konzervatoři, učil sborový zpěv, dirigování, intonaci, jako vedoucí skladatelsko-dirigentského oddělení, dirigent Komorního a Symfonického orchestru, 1980–1984 byl uměleckým vedoucím Vysokoškolského uměleckého souboru Karlovy univerzity v Praze, 1987–2003 pedagogem na Základní umělecké školy J. J. Bendy v Benátkách nad Jizerou.

Umístil se na 1. místě na Mezinárodním sborovém festivalu 1967 v Den Haagu s PSPU a na 2. místě na Mezinárodním sborovém festivalu 1976 v Corcu (Irsko) s PSPU, na 1. místě INFAS 1983 v Pardubicích s VUS UK Praha. Byl členem poroty festivalu 1979 v Den Haagu i soutěže SPŠ v Karlových Varech, Jihlavě, Klatovech a Vlachově Březi. Vedl kurz sbornistrů v Pardubicích 1993–1995, kurz o interpretaci renesanční hudby na konzervatoři v Tbilisi (Gruzie) 1972 a přednášel na ÚJEP v Ústí nad Labem v rámci Mezinárodních symposií o sborovém zpěvu v letech 1995, 1997, 1999 a 2001. Složil kantáty „Turecká nevěsta“ (1965), „Seneca – quatuor sentantiae“ (2003), symfonický „Český triptych“ (1966), orchestrální předeheru „Kóta 218“ (1969), cykly sólových písní (1973 a 1984), klavírní sklad-



Jan Kasal,  
SOKA Přerov

by (Suita z roku 1941–1945), Kaleidoskop (1972), pásmo koled „Aj, dnes v Betlémě“ pro sbor, komorní orchestr a recitátora, ženské a mužské sbory a úpravy lidových písní pro dětský a ženský sbor 1960–1998.

### **KOVANDA Stanislav**

\* 28. 1. 1878 Nedvězí, † 27. 2. 1954 Brno

Básník a spisovatel, sbormistr Přerubu za války 1916 a 1918, působil šest let na gymnáziu, později ředitelem ve Zvolenu, kde dirigoval Pohronské pěvecké sdružení. V letech 1917–1919 předseda spolku Přerub.



Bedřich Kozánek,  
SOKA Přerov

### **KOZÁNEK Bedřich**

\* 17. 7. 1864 Přerov, † 12. 2. 1913 Olomouc

Pocházel z přerovské muzikantské rodiny Kozánků. Václav Kozánek byl hudebním organizátorem a spoluzakladatelem pěveckého spolku Přerub a v letech 1869–1870 předsedou spolku, jinými členy rodiny byli Jiří Kozánek (1895–1978), Václav Kozánek (1876–1921). Po absolvování 7. třídy gymnázia pracoval jako písař a v srpnu 1881 odešel na varhanickou školu. Po dvou letech se vrátil do Přerova, protože měl možnost získat ve farním kostele u sv. Vavřince místo varhaníka, kterým pak byl 29 let až do své smrti. Jeho nad-

řízeným byl Josef Čapka Drahlovský, 1896 chtěl vést městskou hudbu, ale byl nedostatek hudebníků ve městě.

Dirigent, hudební skladatel, pedagog, autor kdysi populární „Praktické školy hry na housle“ (vydané v Přerově 1908), 12. 9. 1880 zakladatel hudební školy, která trvala až do roku 1913. Od roku 1884 až do smrti 1913 byl v Přerově, kde učil zpěv 1898–1905 na gymnáziu a na dívčím pedagogiu a působil jako sbormistr sboru Svornosti. Složil mnoho skladeb, např. Pochod cyklistů, Pochod pekařů, Pochod kořenářů a Pochod sládků. V roce 1888 byl II. sbormistrem Přerubu. Jméno Bedřicha Kozánka nese od roku 1995 Základní umělecká škola v Přerově, Trávník čp. 1 014.

### **KRAMÁŘ Břetislav**

\* 6. 3. 1916 Přerov, † 9. 6. 2002 Paseka

Zakladatel a vedoucí jazzového orchestru KRAB, který založil 1944 jako taneční orchestr mladých lidí na koncesi Rudolfa Haase, soubor se brzy stal populárním. V orchestru se vystřídalo do roku 1958 celkem 64 hudebníků a 12 členů z nich zvolilo profesionální dráhu. Působil v něm mj. Slávek Ostreží, Rudolf Neuwirt z orchestru mládeže 1944, basista Rudolf Neuls, klavírista a hudební aranžér JUDr. Vladimír Čech, bratři Nečesani z Comedy jazzu a další. Orchester se rozešel v roce 1963.

### **LEIBNER Jan**

\* 13. 7. 1933 Bouzov, okr. Olomouc, žije v Přerově

Syn varhaníka v Bouzově, u kterého se učil na varhany a klavír. Studoval brněnskou konzervatoř (hru na varhany a dirigování), pak studoval JAMU do roku 1958. Ještě v Brně založil ženský pěvecký sbor Krásnohorská, který řídil tři roky. Zpíval také v pěveckém sboru Moravan, kde byl dirigentem jeho profesor z konzervatoře Josef Veselka. Od září 1960 nastou-

pil na střední pedagogickou školu v Přerově, 1967–1977 působil jako sbormistr Přerubu i jako sbormistr Moravanu v Kroměříži a sboru Smetana v Hulíně. Od ledna 1977 přišel do smíšeného sboru Vokál, kde působil do 1994. V té době získal mnohá uznání. Na pedagogické škole v Přerově nyní řídí dívčí sbor Kantiléna. Upravuje také lidové písně pro smíšený sbor. Za řízení Leibnera získal Vokál zejména Bronzová pásma v soutěži Písně přátelství 1978 a 1979, stříbrná pásma v soutěži Písně přátelství 1982 a 1985 a Zlatá pásma soutěže Písně přátelství 1980 a 1989 a dále stříbrnou medaili Leoše Janáčka 1977 a 1988.

### **MACHÁČEK Rudolf**

\* 16. 11. 1897 Beňov u Přerova,

† 11. 2. 1969 Přerov

Studoval na gymnáziu v Přerově a pak na učitelském ústavu v Kroměříži, kde se naučil hrát na klavír, varhany a housle. Jako učitel učil na škole v rodném Beňově, pak přešel na měšťanskou školu v Horní Moštěnici, zřízenou v roce 1919, a jako člen sokolské jednoty založil pěvecký kroužek, jehož byl dirigentem. Po pěti letech byl přeložen na menšinovou měšťanskou školu ve Valticích, kde soupeřily české a německé školy (650 Čechů na 2 600 Němců). 1926–1936 byl varhaníkem klášterního kostela Milosrdných bratří, kde také nacvičoval vokální, smyčcový a dechový doprovod slavnostních vánočních mší a také vyučoval hudební výchovu na měšťanské škole a na České státní rolnické ovocnicko-vinařské škole. Tam měla škola svůj žákovský pěvecký sbor, který pořádal veřejné produkce i v Břeclavi, Pohořelicích, Sedlci a v brněnském divadle. Pak se přestěhoval do Hrušovan, kde se stal ředitelem nově zřízené měšťanky. V roce 1938 při záboru Sudet odešel do Přerova, kde se ihned stal v pěveckém oddílu Sokola zástupcem dirigenta sboru Tyrš. V roce 1962 se stal předsedou Osvětového domu v Přerově a věnoval se přerovské hudbě až do své smrti.



Rudolf Macháček,  
SOKA Přerov

V tomto období založil Komorní trio s doprovodem houslí, které začalo zpívat asi od roku 1951 ve složení Ludmila Jirková, později Zapletalová (2. hlas), Libuše Ludíková (3. hlas) a Marie Smetanová (1. hlas). Na housle doprovázela Zlatuše Karlíková, roz. Jordánová. Rudolf Macháček byl uměleckým vedoucím, dirigentem i autorem úprav lidových písní. Trio bylo velmi populární na Přerovsku a zpívalo především lidové písně, ale také klasické, např. 6. 4. 1952 v Žerotínově zámku při oslavě 360. výročí narození J. A. Komenského jeho píseň „Ó, nestihlá moudrosti“ z kancionálu J. A. Komenského. V soutěži komorních hudebních souborů trio v roce 1955 postoupilo do celostátní soutěže. Trio se rozpadlo po pětiletém působení v roce 1956 odchodem L. Zapletalové do Opavy.

### **MARTÍNEK František**

\* 22. 9. 1859 Skrbeň, † 9. 11. 1898 Přerov

Sbormistr Moravské besedy v Praze, předtím 1885–1888 a 1892 sbormistr pěveckého spolku Žerotín v Olomouci, 1892–1898 profesor gymnázia

v Přerově, 1893–1898 sbormistr Přerubu. Roku 1897 provedl zimní koncert na počest právě zemřelého čestného člena Přerubu Karla Bendla.



Karel Mařík,  
SOKA Přerov

### **MAŘÍK Karel**

\* 11. 8. 1882 Modřany u Prahy,

† 11. 7. 1956 Přerov

Žák Antonína Dvořáka. Hudební skladatel, pedagog, sbormistr Přerubu 1922–1925, 1927–1928 byl také sbormistrem v pěveckém odboru Sokola „Tyrš“ 1928–1941, zakladatel ženského pěveckého sboru, autor klavírních a sborových skladeb *Písně ptáčete*, *Hanácké písně*, *Český tanec*, *Svatební jitra*, *Statečný jonák* a dalších. V letech 1908–1914 působil na hudební škole v Baku na Kavkaze jako učitel klavíru a teoretických předmětů, od 1922 do 1942 byl ředitelem

městské hudební školy v Přerově, která v době jeho působení měla 14 tříd.

### **MIČÍK František**

\* 25. 4. 1894 Přerov, † 27. 7. 1975 Přerov

Byl žákem J. T. Břečky. V roce 1919 byl mezi zakladateli kapely, která se nazývala původně *Železniční filharmonie*. Byli to vlastně někteří poddůstojníci vojenské hudby 57. pěšího pluku v Přerově, kteří vstoupili v místě do služby u dráhy nebo pošty. Ve volných chvílích se seskupili v populární hudební kroužek, získali si velkou oblibu a přízeň hudbu milujícího obyvatelstva. Byla tak vytvořena uniformovaná *Železniční hudba*, jejímž kapelníkem se stal Václav Čapek. Později dostala název *Žerotín*. Založil také *Mičíkův Jazzband* a byl učitelem hry na housle v městské hudební škole Přerub.

### **NEUMANN František**

\* 16. 6. 1874 Přerov, † 25. 2. 1929 Brno

Dirigent a hudební skladatel, po studiu v Lipsku na konzervatoři 1896–1897 působil několik let jako divadelní kapelník v Německu, Liberci a Teplicích, od roku 1919 byl šéfem brněnské opery, kterým se stal na návrh Leoše Janáčka. Stal se propagátorem jeho děl. Uvedl v Brně řadu novinek, jako byla *Šárka* od Leoše Janáčka, *Dědův odkaz* od Vítězslava Nováka nebo *Legenda z Erinu* od Otakara Ostrčila. Stal se také profesorem dirigování na konzervatoři v Brně. K jeho žákům patří mj. Z. Chalabala a B. Bakala. Je pochován v Prostějově.

### **OSTREŽÍ Slávek (Stanislav)**

\* 23. 11. 1923 Přerov, † 22. 4. 2001 Praha

Působil jako hudební skladatel, textař, novinář, příležitostný dirigent tanečních souborů. Později se odstěhoval z Přerova do Prahy. V roce 1968 se stal předsedou Svazu čs. textařů, pak se věnoval nakladatelství *PANTON*, které založil a patřil k nejznámějším tvůrčím osobnostem v oblasti lidové taneční písničky především svými poetickými texty, v nichž se zrcadlí láska k rodné zemi, lidem a k mateřskému jazyku. Založil v roce 1952 čtyřčlenný taneční *Janičkův orchestr* na koncesi kapelníka *Janička* z Předměstí. V roce 1991 vydal gramodesku se svými skladbami „*Krajinou mlá-*



dí“ pro dechovku a v autorské soutěži Vratislavická nota získal první cenu za texty skladeb tango „Krajinou mládí“, valčík „My dva a řeka“ o řece Svratce a polka „Je to tady“.

### **PLACAR Oldřich**

\* 16. 9. 1921 Pozořice u Brna, † 29. 1. 1999 Brno

Dirigent, varhaník, korepetitor a hudební skladatel. K hudbě ho přivedl jeho otec, díky svému učiteli Fr. Pokornému složil už v 15 letech zkoušku na brněnskou konzervatoř, kde navštěvoval varhanní a dirigentské oddělení. Po absolvování v roce 1942 nastoupil místo v Městské hudební škole v Přerově, kde převzal také v roce 1943 sbor Přerub a v letech 1942–1945 dirigování filharmonie „Přerub“, se kterou provedl mj. Schubertovu Nedokončenou, Smetanovy přede hry k Libuši, Hubičce a Prodané nevěstě a symfonickou báseň „Z českých luhů a hájů“. Po osvobození 22. 5. 1945 byl jmenován ředitelem hudební školy, kterou vedl do konce roku 1945, kdy odešel na pražskou konzervatoř, aby absolvoval mistrovskou školu na varhany u B. Wiedermanna. V Přerově po něm zůstala památka v podobě znělky města Přerova, která se používala před vysíláním městského rozhlasu až do 60. let. Po absolvování mistrovské školy na varhany se uplatnil jako sbormistr opery v Brně, později pak jako dirigent opery v Klagenfurtu v Rakousku.



Oldřich Placar,  
SOKA Přerov

### **POSMEK Rajmund**

\* 14. 7. 1894 Kateřinky u Opavy, † 9. 2. 1973 Přerov

Zasloužilý občan města Přerova, tvůrce a kapelník dechové hudby Žerotín. Vynikající hudebník, který žil 20 let trvale v Přerově. Převzal hudbu po Václavu Čapkovi, který se stal prvním kapelníkem po vytvoření hudby.

### **REŽNÝ Pavel, PhDr. a PaedDr.**

\* 19. 11. 1959 Přerov, žije v Přerově

Absolvoval v roce 1978 gymnázium v Přerově a pak studoval Pedagogickou fakultu UP v Olomouci, 1985–1987 studoval na Pedagogické fakultě UK v Praze, kde obhájil práci na téma Leoš Janáček. Vyučuje na Střední pedagogické škole v Přerově a od 1991 jako odborný asistent, později pak docent na katedře hudební výchovy UP. V letech 1980–1987 a 1995–1997 vedl Přerovský dětský sbor, pak Dětský sbor Primavera na Základní umělecké škole v Přerově a komorní dívčí sbor Villanella Přerov. Od roku 1995 vedl smíšený sbor Vokál, kde práci ukončil v červnu 1999. Získal Cenu jury a Cenu publika a stal se s Ostravským dětským sborem absolutním vítězem festivalu v Montreux 2003.

### **RUND František**

\* 15. 9. 1855 Přerov, † 25. 10. 1905 Přerov

Narodil se v rodině hodináře a později hostinského v Michalově. Začal v kapele nadučitele Josefa Hoffmanna v Rokytnici u Přerova, oženil se s dcerou tvůrce kapely Annou Hoffmannovou a čtyři roky působil jako učitel a kapelník v Sedmíhradsku. Po onemocnění manželky se odstěhoval do Olomouce, kde se stal jednatelům Sokola do roku 1890, kdy se vrátil do Přerova.



František Rund,  
SOka Přerov

rova. Zde založil třicetičlennou kapelu, pro kterou od roku 1892 žádal titul městské hudby. Když neuspěl, tak se odstěhoval do Brna, kde řídil Národní hudbu až do roku 1898, kdy přesídlil jako městský kapelník do Kyjova. Roku 1901 požádal o místo na městském úřadě v Přerově a znovu žádal o titul městské hudby. Tento titul v roce 1904 jeho hudba konečně získala, když předtím od 1896 působila v Přerově Městská hudba Bedřicha Kozánka. Rund byl samouk a kapelu vytvořil z hudbymilovných dělníků Kokorovy továrny. Hudebníky živil ve svém domě, dokud nenašli práci. S kapelou jezdil na zájezdy, mluvilo se o něm

jako moravským Kmochovi. Hudbu řídil do své smrti a po něm ji řídil krátce jeho syn Zdeněk a pak Josef Jaro, úředník advokátní kanceláře, který svolal na 10. 5. 1908 schůzi, která schválila stanovy Městské hudby RUND. Hudba později hrála s filharmonii Přerubu při velkých oratoriích a koncertech. Uspořádali také zájezd do Vídně. Hudbu na osm let převzal František Šolc, zúčastnila se sokolského sletu 1920 a 1926. Pak převzal řízení hudby Stanislav Žalud a po něm Václav Čapek, první dirigent hudby Žerotín až do roku 1938. V prosinci 1952 byla připojena hudba Rund k Domu osvěty a pak 1955–1989 vystupovala pod názvem RUND ZK Meopta.

### **SCHNEIDER Emil**

\* 11. 4. 1915 Přerov, † datum úmrtí neznámo

Učitel měšťanské školy, atlet výškař SK Přerov. Zároveň s E. Zemánkem byl prvním dirigentem padesátičlenného Dětského sboru, který zpíval 1943–1945 v Přerově.

### **SLAVICKÝ Klement st.**

\* 23. 11. 1863 Bystrice pod Hostýnem, † 21. 12. 1941 Přerov

Působil v Přerově od roku 1921 jako sbormistr, varhaník a houslař, který patřil k výborným improvizátorům na varhany. Složil Hanácké tance, smuteční pochody, klavírní skladby a varhanní preludia. Podle italských vzorů stavěl hudební nástroje, zejména housle a violy. Byl žákem Leoše Janáčka na brněnské varhanické škole.

### **SLAVICKÝ Klement ml.**

\* 22. 9. 1910 Tovačov, † 4. 9. 1999 Praha

Dirigent, dramaturg i režisér Čs. rozhlasu 1936–1951, předseda Společnosti Josefa Suka. Napsal 50 opusových čísel skladeb (symfonické, komorní a vokální, z nichž většina byla nahrána na desky Supraphon). V letech 1922–1927 žil v Přerově, pak v Praze.

### **ŠÍŠKA Otakar**

\* 4. 5. 1927 Kroměříž, žije v Přerově

Studoval na reálném gymnáziu v Olomouci, pak na koedukačním učitelském ústavu v Kroměříži do roku 1946, kde získal hudební základy u prof. Antonína Kříže. Po absolvování základní vojenské služby se přestěhoval do Předmostí u Přerova, 1955 absolvoval ústřední školu vedoucích pěveckých sborů v Hoříně u Mělníka. Pak převzal funkci sbormistra

Vokálu. Za svou činnost byl oceněn diplomy MěstNV i ONV Přerov. Je prvním čestným členem sboru Vokál.

### **ŠKODA Bohumil**

\* 4. 10. 1914 Kelč, † 15. 1. 1992 Přerov

Dirigent městské hudby Rund, autor Mysliveckého pochodu a Pochodu Optikotechny.

### **ŠMÍD Florián**

\* 30. 3. 1908 Brumov, † 12. 1. 1958 Prostějov

Houslista, pedagog, učitel hudební školy v Přerově od roku 1935. Svou vlastní školu vedl v letech 1942–1945, potom ředitelem hudební školy v Přerově a od 1945 ředitelem hudební školy v Prostějově. Věnoval se hře na violu d' amour a dirigoval především žákovské soubory.

### **ŠOLC František**

\* 6. 10. 1883 Přerov, † 17. 4. 1962 Přerov

Hudební pedagog, skladatel, velmi populární přerovský kapelník. Působil v přerovské kapele Hockově, u vojenské hudby v Jaroslavi, 1919–1928 byl kapelníkem městské hudby Rund, 1932–1939 kapelníkem DTJ, 1947–1952 kapelníkem hudby Žerotín. Autor mnoha pochodů (Na přední stráž), mnoha tanců a předeher. Pro dechovou hudbu upravil Drahlovského Moravské tance č. 2 a 5.

### **ŠVAGERA Leoš**

\* 31. 3. 1931 Kroměříž, † 17. 1. 1995 Přerov

Absolvent kroměřížského gymnázia, pak studoval na Filozofické fakultě UP v Olomouci, asistent na pedagogické fakultě, 1951–1954 působil jako umělecký vedoucí Vysokoškolského uměleckého kolektivu, pak se stal profesorem hudební výchovy na Střední pedagogické škole v Přerově, 1955–1962 sbormistr Přerubu. Roku 1954 se stal sbormistrem a dirigentem symfonického orchestru, 1963 založil pěvecký sbor Přerovských strojů, který v roce 1973 přejmenovali na smíšený pěvecký sbor Vokál, který řídil až do roku 1977. V roce 1966 inicioval založení dětského sboru Přerováček a Broučci a oba tyto dětské sbory vedl do dubna 1977. Na střední pedagogické škole vedl dívčí pěvecký sbor Kantiléna, se kterým nastudoval operu Jaroslava Křičky „Ogaři“. Obdržel řadu vyznamenání, mj. na mezinárodním festivalu pěveckých sborů v Szolnoku.

### **UHEREK Milan**

\* 23. 12. 1925 v Bzenci, žije střídavě v Nové Pace a v Liberci

Mládí prožil v Tovačově, kde byl jeho otec chemikem a později ředitelem cukrovaru. Byl žákem hudební školy v Přerově v klavírní třídě Karla Maříka, po maturitě na reálném gymnáziu v Přerově studoval na filozofické a pedagogické fakultě MU v Brně (obor čeština, filozofie, hudební věda a výchova) a na brněnské konzervatoři abiturientský kurz (kompozice u Viléma Petrželky). V roce 1944 převzal v Přerově krátce padesáti-



Milan Uherek,  
SOKA Přerov

členný orchestr mládeže. V roce 1954 odešel do Liberce jako sbormistr a dirigent Divadla F. X. Šaldy (také jako korepetitor činohry, pro kterou napsal stovky scénických hudeb). V roce 1958 založil se svou manželkou Jiřinou (1930–1989) dětský sbor Severáček, kterým proslavil město Liberec a české sborové umění koncerty po celém světě (22 evropských zemí, USA, Kanada, Sýrie a Jordánsko). Je autorem studií a publikací o hudební výchově a dětském sborovém zpěvu, jeho vzdělávací činnost se zaměřila na celostátní kurzy, členství v porotách atd. Ač nestraník, stal se v roce 1979 nositelem titulu „Zasloužilý umělec“ a byl jmenován v roce 1992 čestným občanem města Liberec a v roce 2000 města Šumperku. Působí stále jako hudební skladatel, především upravuje lidové písně pro sbory. Svou dirigentskou činnost v divadle ukončil v roce 2000, v Severáčku působí jako umělecký poradce dosud.



Vilém Tauský,  
SOKA Přerov

### **TAUSKÝ Vilém**

\* 20. 7. 1910 Přerov, † 16. 3. 2004 Londýn

Pocházel ze židovské rodiny železničního lékaře, vystudoval reálné gymnázium v Přerově a učil se hře na klavír u Karla Maříka. Po maturitě se zapsal ke studiu práv, ale později dal přednost studiu hudby na brněnské konzervatoři. Hudební nadání zdědil po své matce, která byla operní zpěvačkou. V letech 1929–1931 působil nejprve jako korepetitor a potom dirigent zemského divadla v Brně. Před nacisty se mu podařilo uprchnout do Francie a odtud do Anglie, kde se stal kapelníkem prvního čs. pluku. Po skončení války, během níž zahynuli všichni jeho rodinní příslušníci, se již do vlasti nevrátil. Stal se dirigentem symfonického orchestru BBC, pak dirigentem Londýnské filharmonie a později dirigentem opery Covent Garden v Londýně. Světově uznávaný hudebník, čestný občan města Londýna a propagátor české hudby ve Velké Británii.



Vladimír Válek,  
SOKA Přerov

### **VÁLEK Vladimír Mgr.**

\* 2. 9. 1935 Nový Jičín, žije v Praze

Studoval reálné gymnázium v Přerově, maturoval 1953 ve třídě prof. Zlatníka, v roce 1962 absolvoval AMU a 1977–1987 byl dirigentem Symfonického orchestru hl. města Prahy, od 1985 šéfdirigent Symfonického orchestru Českého rozhlasu, od 1996 dirigent Českého filharmonie, od 2003 hlavní hostující dirigent orchestru Osaka Symphony. Vystoupil ve většině metropolí světa, spolupracuje s vynikajícími světovými houslisty a má přes 1 000 nahrávek pro rozhlas Prahy, Lipsko, Vídeň, Hilversum, Zagreb, Berlín. Je dirigent všestranného zaměření, díky čemuž si mnozí umělci jako členové orchestru také zahrají vedle koncertních skladeb a operních melodií operetní melodie Rudolfa Frimla nebo předehry Franze von Suppého a dalších.



Vladimír Válek, SOKA Přerov

### **VANĚK Ferdinand**

\* 28. 11. 1879 Chvalkovice u Olomouce, † 2. 4. 1915 Přerov

Okresní školní inspektor, 1905–1914 profesor gymnázia, sbormistr Přerubu 1907–1913, dirigent sboru spolku Vlasta. Sbor vystoupil s Přerubem na koncertu, kde provedli Svatební košile a Hubičku, dále dirigent Vaněk řídil koncert děl J. B. Foerstra a v roce 1913 z děl Richarda Wagnera. 1914 se vzdal dirigování ve sboru Vlasty i v Přerubu. Čestný člen Přerubu a pěveckého sboru Vlasta, od roku 1912 místopředseda pěvecké župy Tovačovského. Jedna z přerovských ulic poblíž Meopty nese jeho jméno.



Ferdinand Vaněk,  
SOKA Přerov

### **VIGNATI Miloš JUDr.**

\* 28. 4. 1897 Přerov, † 9. 11. 1966 Přerov

Advokát a hudební skladatel, absolvoval gymnázium v Přerově v roce 1916 ve třídě prof. Dr. Jiljího Jahna. Autor řady komorních a vokálních skladeb (celkem 66 opusů), byl žákem J. B. Foerstra a Viléma Petrželky. Založil 1919 pěvecké sdružení Tyrš, které řídil do roku 1922, v letech 1928–1932 byl dirigentem Přerubu, 1929–1930 sbormistrem Přerubu. Po okupaci 1939 za války organizoval hudební život v Přerově, zejména „Hudební úterky“ komorní hudby v malém sále Městského domu a dal podnět k založení Krouž-



Miloš Vignati,  
SOKA Přerov

ku přátel hudby. Jeho op. 66 měl název „Hudba k lidovým hrám“. V roce 1945 zakládal oblastní divadlo v Přerově, které však nemělo dlouhého trvání. Jeho druhá manželka Dobromila byla učitelkou LŠU Přerov a klavíristkou, která šířila nové české skladby na koncertech i v rozhlasu.

### **VIGNATI Vilém MUDr.**

\* 13. 7. 1915 Přerov, † 10. 4. 1981 Kroměříž

Mladší bratr Miloše, maturoval na reálném gymnáziu v Přerově v roce 1934 ve třídě prof. Zdeňky Konarovské. Věnoval se hudbě, byl klavírista. Řídil Akademické orchestrální sdružení i orchestr městské hudební školy. Za války, když nemohl pokračovat ve studiu medicíny po dobu zavření vysokých škol nacisty, učil na hudební škole v Přerově na klavír, při vyučování propagoval způsob hry na klavír doporučovaný prof. Vilémem Kurzem. Řídil také pěvecký sbor při obchodní akademii, zabýval se studiem účinků léčby hudbou. Po válce pracoval jako odborný lékař v lázních Luhačovice.



Jiří Zapletal,  
SOkA Přerov

### **ZAPLETAL Jiří PhDr.**

\* 19. 3. 1956 Přerov,  
žije v Přerově-Předmostí

Vystudoval Filozofickou fakultu UP v Olomouci, obor hudební výchova, a po promoci učil hudební výchovu na Střední pedagogické škole v Přerově a vyučoval soukromě hře na klavír. Stal se posledním sbormistrem Přerubu v letech 1982–1989, kdy se smíšený sbor Přerubu dobrovolně rozešel.

### **ZEMÁNEK Eduard**

\* 30. 8. 1919 Přerov, † 11. 4. 1997 Přerov

Odborný učitel, vedl krátce přerovský kostelní sbor. V roce 1943 zorganizoval se svým kolegou učitelem a atletem Emilem Schneidrem za pomoci atleta Jana Jirky dětský pěvecký sbor ze školních dětí ve věku 8–14 let. Z přihlášených 157 hochů a děvčat vytvořili sedmdesátičlenný sbor, který vystupoval v Přerově a okolí. Velký zájem dětí byl dán tím, že Kuratorium pro výchovu mládeže, které mělo jediné v Protektorátu oprávnění organizovat kulturní činnost mládeže a dětí, garantovalo svým okresním pověřencem atletem Mezihorákem všem zpěváčkům tohoto sboru i hráčům orchestru mládeže osvobození od povinného cvičení a politických přednášek pro mládež. Sbor vystoupil na Večeru hudby, zpěvu a tance 29. 4. 1944 v přerovské sokolovně, 26. 11. téhož roku na Dnu občanské pomoci uspořádaném v Městském domě na pomoc obětem bombardování města, které bylo několik dnů předtím. Při nácviu zpěvu i vystoupení se E. Schneider a E. Zemánek střídali při dirigování podle vzájemné dohody. E. Zemánek v roce 1945 napsal starostovi města dopis, kterým inicioval vypsání soutěže na znělku města Přerova. Eda Zemánek, učitel nábožensky založený, který po nástupu komunistů nemohl učit a pracoval v Přerovských strojárnách, se pak věnoval od roku 1948 atletice a pracoval jako ústřední rozhodčí.

## **ŽALUD Stanislav**

\* 1. 2. 1899 Vítkovice, † 10. 11. 1967 Přerov

Lidový kapelník a varhaník, který působil v Přerově od roku 1925 jako regenschori v chrámu sv. Vavřince a v letech 1925–1935 byl učitelem zpěvu na gymnáziu i učitelském ústavu v Přerově, se stal v letech 1926–1927 dirigentem a sbormistrem Přerubu a v letech 1927–1931 a 1938 vedl jako kapelník městskou hudbu Rund, která byla tehdy první dechovkou střední Moravy. Působil na kůru v Přerově více než 30 let a je autorem několika církevních skladeb.

## **Přehledy dirigentů některých spolků a institucí**

### **Sbormistři PŘERUBU**

1862–1872	Mořic Skála
1872–1893	Josef Čapka Drahlovský, 1888 druhý sbormistr Bedřich Kozánek
1893–1898	František Martínek
1898–1907	Josef Čapka Drahlovský
1907–1913	Ferdinand Vaněk
1914	Ludvík Šašina
1914–1915	Emil Polman
1916	Stanislav Kovanda
1917	František Krejčí
1918	Eduard Beníšek
1918	Stanislav Kovanda
1919	Ludvík Šašina
1920–1922	Jindřich Hrbáček, 1921 druhý sbormistr Ing. Václav Šrůtek
1919–1920	ženský sbor Marta Zapletalová
1922 (září)–1925	Karel Mařík
1926	Stanislav Žalud
1927	Stanislav Žalud
1927–1928	Karel Mařík
1929–1930	JUDr. Miloš Vignati
1930–1942	Jožka Gardavský
1942	Oldřich Placar
1943–1945	Jan Kasal
1955–1962	Leoš Švagera
1963–1967	Jan Jarolím
1967–1977	Jan Leibner
1982–1989	PhDr. Jiří Zapletal

### **Profesoři zpěvu a hudební výchovy na gymnáziu (sbormistři)**

1871–1892	Josef Čapka Drahlovský
1898–1905	Bedřich Kozánek
1905–1914	Ferdinand Vaněk

### **Pěvecký sbor Sokola Přerov TYRŠ**

1919–1922	JUDr. Miloš Vignati
1922	Leopold Srovnal
1922	Dr. Ladislav Šálek
1923–1926	Břetislav Šťastný

1926–1927 Jan Hrbas  
1927–1941 Karel Mařík

#### ženský sbor

1928–1941 Karel Mařík

#### sbor dorostenek

1938–1941 Čeněk Trávníček

### **Smíšený pěvecký sbor VOKÁL**

1963–1977 Leoš Švagera

1977–1994 Jan Leibner, druhý dirigent 1981–1996 Otakar Šiška

1995–1999 Pavel Režný

1999–dosud Kamila Fojtová

### **Ženský vzdělávací spolek VLASTA**

Dirigenty pěveckého odboru spolku byli zvoleni:

1883–1893 Dr. Jan Kahovec

1893–1898 František Martínek

1898–1904 Dr. Jan Kahovec

1904–1906 Bedřich Kozánek

1906–1914 Ferdinand Vaněk

V roce 1914 byl pěvecký odbor zrušen a notový archiv předán darem učitelskému ústavu, gymnáziu a rodinné škole.

Ochotnický spolek TYL zvolil sbormistrem spolku v roce 1885, 1886 a 1887 Bedřicha Kozánka. Další roky už nebyl dirigent sboru volen.

Nakonec děkuji za pomoc při přípravě příspěvku panu Milanu Uherkovi, mému spolužáku, za upřesnění jeho liberecké činnosti, panu Karlu Macháčkovi za poskytnuté doplňky ze života jeho otce Rudolfa Macháčka, panu St. Ostrezímu z Prahy-Modřan za poskytnuté informace o činnosti jeho otce a mého přítele Slávka Ostrezího, panu Tomáši Hütterovi z Prahy za doplňky o činnosti jeho dědečka, učitele hudby Františka Mičíka, paní PhDr. Ludmile Zapletalové z Olomouce za doplnění informace o činnosti dívčího tria v Přerově, panu P. Karlu Janíčkoví, faráři z Valašských Klobouk, za informace o činnosti Janíčkovy dechové kapely z Předměstí, kterou řídil jeho dědeček.

### **Prameny**

Korespondence Jaroslava Králíka (informace o osobě Jana Gebauera)  
PŘÍDAL, M.: Z historie smíšeného pěveckého sboru „Vokál“. Rukopis.

### **Literatura**

Almanach reálného gymnasia. Přerov 1930.

Almanach k 100. výročí založení gymnasia v Přerově. Přerov 1970.

Almanach k 125. výročí založení Gymnázia Jakuba Škody. Přerov 1995.

Antonín Dvořák: sborník k oslavě stoletých narozenin Antonína Dvořáka 1841–1941. Praha 1941.

BAYER, F.: Přerovsko. Přerov 1893.

BAYER, F.: Bayerův illustrovaný průvodce Přerovem a nejnovější adresář. Přerov 1911.

Dějiny města Přerova. I. díl. Přerov 1970.

Dějiny města Přerova. II. díl. Přerov 1971.

DRECHSLER, A. – FIŠMISTROVÁ, V. – LAPÁČEK, J.: Dějiny města Přerov v datech. Přerov 2006.

FIŠMISTROVÁ, V.: Počátky přerovských ochotníků. Sborník SOKA Přerov. Přerov 2003.



- FIŠMISTROVÁ, V.: Činnost Dobročinného spolku Vlasta v Přerově. Sborník SOKA Přerov. Přerov 2004.
- KLIMEŠ, V.: Hudba Rund 1908–1968. Kultura Přerova 1968.
- KLIMEŠ, V.: Padesát let hudby Žerotín. Kultura Přerova 1969.
- KLIMEŠ, V.: Přerovské hudební školství do roku 1956. Kultura Přerova 1965.
- Památník 75. výročí TJ Sokol Přerov 1871–1946. Přerov. Přerovsko – Kojetínsko. Brno 1933.
- Přerov. Povídání o městě. Přerov 2000.
- Přerov. Povídání o městě. Přerov 2002.
- Sedmdesát let. Stručný přehled dějin pěveckého spolku Přerub v Přerově za uplynulých 70 let. 1862–1932. Přerov 1932.
- ŠÍŠKA Otakar: Z historie tanečních a jazzových orchestrů v Přerově. 1. a 2. Kultura Přerova 1969.
- VYSLOUŽIL, J.: Hudební slovník pro každého. I. a II. díl. Vizovice 1995.

Monika Němčáková

## Výuka angličtiny na středních školách v Přerově v době Československé republiky v letech 1918–1938

### Úvod

Téma článku „*Výuka angličtiny na středních školách v Přerově v době I. Československé republiky*“<sup>1</sup> bylo vybráno z několika důvodů. Angličtina je dnes bezesporu uznávaný a kosmopolitní jazyk, potřebný pro veškerou komunikaci prakticky všude po světě, jednak myšlenka skloubit angličtinu a historii v jednu práci stojí za zpracování a v neposlední řadě historie výuky jednotlivých předmětů je dosud nikým nezpracované téma. Za první republiky si angličtina, dnes tak samozřejmá už na každé základní škole, snažila probít cestu mezi pravidelné učební předměty na všech středních školách. V Přerově se jí to povedlo na dvou školách – dnešním Gymnáziu Jakuba Škody a Obchodní akademii. Proto také se tento článek zabývá i stručným vývojem obou škol. V první části je zmíněna cesta angličtiny od jejích prvopočátků až po zakotvení na univerzitách jako samostatného oboru, další část je věnována obecné metodologii a učebnicím anglického jazyka. Stěžejní část článku se pak věnuje angličtině na zmíněných dvou přerovských školách. V závěrečném zhodnocení porovnávám obě školy, přináším srovnání s dnešní situací a zamýšlím se nad příčinami prvorepublikového vývoje výuky angličtiny v Přerově.

Většina pramenů k tomuto tématu je uložena ve Státním okresním archivu Přerov ve dvou fondech. Prvním je fond gymnázia za období 1870–1953,<sup>2</sup> zpracovaný Vojtěchem Ceketou, skládající se hlavně z výročních zpráv školy, konferenčních protokolů, zápisů porad a osobních spisů pracovníků. Druhý fond, zpracovaný Josefem Bajákem, se vztahuje k obchodní akademii za období 1900–1955 a jeho náplň je podobná gymnáziu. Informace použité pro medailonky jednotlivých učitelů jsem čerpala z farních kronik a archivů v Prusinovicích, Přerově a Holešově.

Až neuvěřitelná náhoda a několik inzerátů v přerovském deníku „*Nové Přerovsko*“ mi pomohla najít živou pamětnici paní Olgu Fenclovou, která studovala na obchodní akademii mezi lety 1935–1939 a dokonce byla i manželkou jednoho z učitelů angličtiny. Stala se tak neocenitelným zdrojem informací.

Kroniky obou škol měly tvořit stěžejní zdroj informací. Bohužel se však kronika obchodní akademie údajně ztratila. Kronika gymnázia, vzhledem k tomu, že angličtina patřila k nepovinným předmětům, otevřeným pouze čtyři roky za dobu celé první republiky, poskytla jen minimum nových informací. Proto jsem mnoho informací čerpala z výročních zpráv obou škol.

Sepsané dějiny zkoumaných vysokých škol tvořily základ pro zpracování kapitoly o vývoji anglistiky. Neexistuje samostatná publikace na toto

téma, natož aby se nějaká literatura zabývala podrobně angličtinou v jednotlivých částech a městech České republiky.

## Historie anglistiky

### První kontakty s anglickým prostředím

Zájem o angličtinu u nás se datuje už od 15. století. První český popis cesty do Anglie pochází z roku 1466. Patrně z roku 1506 je i první český tisk věnovaný Americe, vydaný v Plzni – „*Spis o nových zemích a Novém světě*“. Rektor Karolina Martin Bacháček z Nauměřic vytvořil okolo roku 1600 první zeměpisnou terminologii k danému tématu.<sup>3</sup>

Latina, univerzální jazyk vzdělaného světa evropského středověku, fungovala jako spojovatel mezi českým a anglickým prostředím. Latinsky probíhaly i kontakty mezi univerzitami a jejím prostřednictvím se k nám dostávaly informace např. o Viklefovi a naopak do Anglie zprávy o Husovi nebo Chelčickém. Koncem 18. století začal také zájem o anglickou a americkou literaturu (B. Franklin, W. Irving, Byron, W. Scott).<sup>4</sup>

Pro první překlady anglických děl se jako vzory používaly prozaické německé překlady Shakespeara. U nás se poprvé právě takové překlady objevily roku 1786, šlo o Mackbetha Karla Ignáce Tháma, Hamleta Jakuba Tandlera nebo Krále Leara Prokopa Šedivého.

První překlady Shakespeara přímo z angličtiny vznikly na Slovensku a pořídili je evangeličtí kněží, Bohuslav Tablica – Hamletův monolog (1806), celý Hamlet pak pochází z roku 1830 z překladu Michala Bosého.<sup>5</sup>

### Anglistika na Univerzitě Karlově v Praze

Poprvé se angličtina jako samostatný předmět vypsala na Karlově univerzitě v akademickém roce 1825/1826. Po roce fungování byl však tento kurz zastaven a znovu otevřen až roku 1832/1833.<sup>6</sup> Jako mimořádní profesori angličtiny zde pracovali v roce 1825/1826 Anton Langerhantz, mezi lety 1835/1836–1838/1839 Eduard Bousifet von Moricourt a v letech 1839/1840–1848/1849 Filip Schwelle. Univerzita nabízela i volné přednášky svým učitelům.<sup>7</sup> Nelze však hovořit o studiu moderních jazyků v dnešním slova smyslu, jelikož výuka spočívala pouze v kurzech těchto jazyků (tedy i angličtiny), které byly někdy doplněny četbou vybraných ukázek z literatury a jejich následným rozbohem.<sup>8</sup>

1 Článek je zkrácenou a upravenou verzí diplomové práce „*Výuka angličtiny na přerovských středních školách za první republiky*“. Práce byla úspěšně obhájena na Západočeské univerzitě v Plzni ve školním roce 2005/2006.

2 Roky s pomlčkou jsou časová období, roky s lomítkem jsou školní roky.

3 POLIŠENSKÝ, J.: Vilém Mathesius a počátky studia dějin anglo-americké literatury a kultury na Univerzitě Karlově. In: Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensia. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy. Tomus XXIII, fasc. 1. Praha, Univerzita Karlova 1983, s. 37–54, zde s. 41.

4 Tamtéž, s. 41.

5 HLADKÝ, J. – RŮŽIČKA, M. – VLČKOVÁ, J.: Úvod do studia anglického jazyka. Brno 1998, s. 9.

6 HAVRÁNEK, J. (edd.): Dějiny Univerzity Karlovy III, 1802–1918. Praha 1997, s. 83.

7 PETRÁŇ, J.: Nástin dějin filozofické fakulty v Praze do roku 1948. Praha 1983, s. 132.

8 Tamtéž, s. 158.

Roku 1871/1872 byl založen francouzský seminář, který se roku 1875/1876 rozšířil o francouzskou a anglickou filologii. Tento seminář měl dvě části – historické studium jazyka a jeho praktické studium.

Na univerzitě stále platilo rozdělení románské a anglické filologie na historické studium jazyků a literatury a praktické studium jazyků a literatury. Praktické studium vedli lektori. Byly vypsány praktické kurzy, ve kterých se procvičovala gramatika. Václav Emanuel Mourek působil v anglické sekci a vedl semináře pouze do té doby, než se otevřelo oddělení germanistiky na fakultě a on se zaměřil jen na tento obor. Roku 1878 vydal anglicko-český slovník, napsal učebnici angličtiny pro samouky a překládal Smolleta a Thackeraye.<sup>9</sup> Od roku 1883 působil jako lektor angličtiny básník Josef Václav Sládek. Zároveň pracoval jako lektor i na české polytechnice a jako profesor angličtiny na Česko-slovenské obchodní akademii v Praze.<sup>10</sup> Za jeho působení začala česká část rozdělené univerzity (k rozdělení došlo 1882) a její anglická sekce nabývat na významu. Ještě roku 1909 zamítlo ministerstvo žádost o zřízení oddělení anglického jazyka a literatury.<sup>11</sup> Od roku 1903 přednášel angličtinu také Václav Alois Jung.<sup>12</sup>

Největší osobností počátků anglistiky se stal Vilém Mathesius, jenž začal přednášet roku 1909/1910. Jako první u nás obrátil pozornost od historicko-srovnávacích jazykových výkladů k současným metodám, které synchronicky srovnával.<sup>13</sup>

Samostatná anglistika pak vznikla po Mathesiově habilitaci v září 1912.<sup>14</sup> První seminář, který vypsál, byl „*Úvod do vědeckého studia anglického rozbořem řeči současné*“. Univerzita však během první světové války ztratila kontakt s anglickým prostředím. Roku 1912 se Mathesius stal mimořádným a 1919 pak řádným profesorem. Roku 1913 se habilitoval soukromý profesor František Chudoba v oboru dějin anglické literatury.<sup>15</sup> V období do první světové války bylo na anglistice podáno a obhájeno třicet dizertačních prací.<sup>16</sup> Anglistika se postupně stávala vědeckým oborem v pravém slova smyslu, např. v zajímavém oboru bádala anglista Rudolf Branták, jehož zájem směřoval k lidovému básnictví.<sup>17</sup>

Historie anglistiky jakožto samostatného oboru tedy začíná na české univerzitě Karlo-Ferdinandově v září 1912, kdy byla zřízena samostatná sekce anglické řeči a literatury. V jejím čele po celou dobu první republiky působil právě Vilém Mathesius. Tehdy tato sekce velmi prosperovala i díky bohatým kontaktům s anglosaským světem. Zahraniční lektori přednášeli anglické a americké reálie, vykládali a překládali běžné, odborné a literární texty a také učili praktickému jazyku. V rámci anglosaského semináře působil na univerzitě šest lektorů: dva Češi, A. J. Osicka a A. V. Jung, a čtyři Britové, J. A. Allan, J. H. Smith, T. O. Hirst a H. T. Cheshire.<sup>18</sup>

Těsně před druhou světovou válkou došlo k pokusu o reformu stupňů seminářů. Průpravné gramatické a literární historické oddělení bylo povinné pro posluchače prvního semestru. Na ně navazovalo přípravné oddělení, které bylo povinné pro studenty vyšších ročníků před první státní zkouškou. Poté následovala dvě vyšší oddělení – pro dějiny jazyka a starší literaturu a pro novější literaturu. Oddělení pro novější literaturu vedl Vilém Mathesius.<sup>19</sup>

## Anglistika na Moravě

Olomouc<sup>20</sup>

Olomoucká univerzita, založená již roku 1573, je druhou nejstarší univerzitou v českých zemích. Po celou dobu své existence patřila k pilířům katolické církve. Záhy po svém vzniku navázala bohaté kontakty s anglosaským prostředím. Už roku 1576 zde začal přednášet filozofii Angličan George Warr<sup>21</sup>

Studium moderních jazyků jako součást učebních plánů se zde objevilo až v polovině 19. století. Na stavovské akademii se ovšem vyučovala francouzština už od roku 1727. Druhým jazykem na stavovské akademii byla italština zavedená roku 1816. Na filozofické fakultě byla angličtina a francouzština zavedena až v 50. letech 19. století. Po dvou hodinách se objevila v seznamu přednášek na zimní semestr 1852 francouzská gramatika a cvičení ve francouzské syntaxi. Francouzštinu vyučoval gymnaziální profesor August Scholz. Ten učil i angličtinu. Roku 1851 se objevily v letním semestru dvě hodiny anglické gramatiky a v zimním semestru 1852 také dvě hodiny cvičení anglické gramatiky. Jazyky vyučovali praktici, po nichž se vyžadovala pouze znalost jazyka, nikoli pak už vyšší lingvistické vzdělání. Cílem studentů bylo zvládnout jazyk a schopnost se dorozumět. Učebnice angličtiny té doby nejsou známy.<sup>22</sup>

---

9 POLIŠENSKÝ, J.: cit. dílo, s. 43.

10 ŠTEMBERKOVÁ, M.: Language courses in the English seminar of Charles University. In: SVATOŠ, M. – VELEK, L. – VELKOVÁ, A. (edd.): *Magister noster*. Sborník věnovaný in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc. Praha 2005, s. 275–286, zde s. 276.

11 PETRÁŇ, J.: cit. dílo, s. 208.

12 HAVRÁNEK, J. (edd.): *Dějiny Univerzity Karlovy. III. 1802–1918*. Praha 1997, s. 276.

13 PETRÁŇ, J.: cit. dílo, s. 245–246.

14 ŠTEMBERKOVÁ, M.: Language courses in the English seminar of Charles University. In: SVATOŠ, M. – VELEK, L. – VELKOVÁ, A. (edd.): *Magister noster*. Sborník věnovaný in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc. Praha 2005, s. 275–286, zde s. 277.

15 PERTRÁŇ, J. : cit. dílo, s. 277.

16 HAVRÁNEK, Jan (edd.): *Dějiny Univerzity Karlovy. III. 1802–1918*. Praha 1997, s. 316.

17 Tamtéž, s. 320.

18 POLIŠENSKÝ, J.: cit. dílo, s. 43–53. Přehled přednášejících na Univerzitě Karlově: Josef V. Sládek 1885–1904; Alois Václav Jung 1904–1928; A. J. Percival Buttler 1912; Vilém Mathesius (1882/1945), řádný profesor anglického jazyka a literatury, hostující 21. 5. 1909, mimořádný profesor 28. 9. 1912, řádný profesor 27. 5. 1919; John Archibald Allan 1914–1922; Antonín J. Osíčka 1920–1948; T. O. Hirst 1923–1928; John Herdman Smith 1924–1938; Harold L. Cheshire 1925–1925; W. R. Lee 1946–1948; Vilém Friedl 1946–1948; Hugh Hamilton Mc. Govern 1948.

19 PETRÁŇ, J.: cit. dílo, s. 330. Seminář pro anglickou filologii, ředitelé: Vilém Mathesius 1921/1922–1930/1931; Vilém Mathesius spolu s Bohumilem Trnkou 1931/1932–1938/1939.

20 BISTRICKÝ, J. – HEIC, A. – HOLINKOVÁ, J., a kol.: *Kapitoly z dějin olomoucké univerzity 1573–1973*. Ostrava 1973, s. 11.

21 Tamtéž, s. 12.

22 Tamtéž, s. 56.



Titulní strana Krupičkovy učebnice  
(Muzeum Komenského, Přerov, knihovna, učebnice)

Olomoucká univerzita však byla roku 1860 zrušena. Od té doby byly sice vyvíjeny snahy o její obnovení, které však definitivně ztroskotaly zřízením brněnské Masarykovy univerzity roku 1919.<sup>23</sup> Palackého univerzita byla v plném rozsahu obnovena až roku 1946.

### Brno

Po zániku univerzity v Olomouci se brněnští měšťané pokusili o přenesení centra univerzity do Brna. Roku 1848 podali návrh na zřízení ústavu, na kterém by se přednášely vyšší matematika, fyzika, praktická geometrie, zemědělství, lesnictví, anglický a francouzský jazyk atd. Vyšší technické učiliště bylo otevřeno až v roce 1850. Jde o první

zmínku o výuce angličtiny v rámci vyššího školství na Moravě.<sup>24</sup>

Masarykova univerzita vznikla roku 1919. Na její filozofické fakultě se do čela anglistiky postavil žák Viléma Mathesia František Chudoba.<sup>25</sup> Ten se brzy stal vůdčí osobností celé univerzity.

Anglické semináře nabízely vysoký standard výuky angličtiny. Univerzita navázala významné kontakty s anglosaským prostředím. Univerzita prostřednictvím Chudoby měla zastoupení ve zvláštní komisi Společnosti národů. Roku 1922 se konalo první zasedání této komise, jejímž cílem bylo studium „otázek mezinárodní duševní spolupráce“. Její členové byli např. i A. Einstein nebo M. Curie-Sklodowska. Komise měla řešit hmotné zabezpečení vědeckým pracovníkům.

Prestíž univerzity a zdejší anglistiky vzrůstala zejména díky Chudobovi samotnému. Ten přednášel v letech 1921–1922 třikrát na zahraničních univerzitách. Nejúspěšnější bylo jeho přednáškové turné v Londýně na téma česko-anglických vztahů.

Prvním hostujícím profesorem z Anglie v Brně byl roku 1921 W. A. Graigie, profesor londýnské univerzity, který přednášel posluchačům i veřejnosti o politice lorda Palmerstona.<sup>26</sup> Mezi Chudobovy přednášky patřily: anglická próza 18. století, přehled historické anglické mluvnice, úvod do anglistiky, renesanční anglická literatura nebo obrození anglického bás-

nictví. Do konce války byl Chudoba jediný Moravan, který mohl konkurovat anglistice na Karlově univerzitě.

V květnu 1945 se sešel sbor filozofické fakulty a začal znovu budovat anglistiku. Novými lektory angličtiny se stali externí profesori z jiných vysokých škol, jako např. Josef Vachek, žák Chudoby, který začal vést seminář pro anglickou filologii.

## Obecné metody a obsah výuky angličtiny za první republiky

Ehrke ve spisku „*Mehr Englisch und Französisch*“ z roku 1910 uvádí: „*Moderní jazyky nastoupily dědictví latiny a řečtiny. Jsou dnes jazyky diplomacie, mezinárodního obchodu, vědy i techniky. Je v nich obsažena nová kultura evropského člověka. Všecku moudrost starověku, pokud není již přejata a zpracována v kultuře moderní, lze docela snadno poznati z překladů, tudíž škola i věda mají pěstovati jen tyto jazyky prakticky užitečné a neztráceti se v „alexandrinství“. Mají zušlechťovati potřeby denního života a ne uměle na životě udržovati ideály dávno přežilé a zapadlé. Bohatý svět klasických podnětů je, ne-li pro školu, tož aspoň pro kulturu v celku již vyčerpán, a nutno tudíž nové, plodné ideje čerpati především z jazyka francouzského a anglického, jež vedle němčiny, jsou dnes hlavními nositeli osvěty...“<sup>27</sup>*

Z této citace vyplývá touha po změně v pojetí jazykové výuky na středních školách a také to, že pro moderní a rychle se rozšiřující společnost, ve které hranice už neznamenaly takovou překážku jako ve století devatenáctém, se stala výuka moderních jazyků naprostou nutností. Pro jejich výuku také hovořil dynamický rozvoj průmyslu a hlavně mezinárodní obchod.

U nás se roku 1923 začal učit druhý jazyk neobligátně od čtvrtého ročníku měšťanských škol. Pedagogové a psychologové tehdejší doby se zároveň shodli na tom, že na obecnou školu cizí jazyky nepatří, jelikož děti v tomto věku nemají ani schopnosti ani způsobilost učit se jiným jazykům.<sup>28</sup> V tomto je patrný nejmarkantnější rozdíl oproti dnešku, kdy se angličtina (a tedy i ostatní moderní jazyky) zavádějí už do mateřských škol a na mnoha základních školách patří angličtina k předmětům druhé nebo třetí třídy.<sup>29</sup>

Moderní jazyky se postupně stávaly podstatným elementem středního školství. Na reálkách zabraly místo latiny, na gymnáziích byly svou hodinovou dotací alespoň postaveny na její úroveň. Stále ovšem šlo pouze o francouzštinu. Angličtina byla nejprve zavedena na vyšších německých reálkách.

Bylo stanoveno několik metod výuky, od nejstarší Meidingerovy (1783), Jacototovy a Seidenstuckerovy (1811) až po moderní Gojimovu a Berlitovu.<sup>30</sup> V podstatě šlo o „boj“ mezi starší gramatickou metodou a metodou přímou. Gramatická metoda byla převzata z klasických jazyků, kdy se před-

23 Tamtéž, s. 113.

24 BEDNÁŘIKOVÁ, M. – HALAS, F. X. a kol.: Dějiny univerzity v Brně. Brno 1969, s. 18.

25 Tamtéž, s. 113.

26 Tamtéž, s. 159–160.

27 Citováno dle KÁDNER, O.: Základy obecné pedagogiky. Díl II. Praha 1925, Kapitola o metodách, s. 672. Všechny informace jsou převzaty z této kapitoly.

28 Tamtéž, s. 673.

29 Tamtéž, s. 671–702.

30 Tamtéž.

## 4. Branch office.

Prague, June 2nd 1932.

Gentlemen,  
The purpose of this letter is to advise you that the great extension of our business with the City of London and the valuable connections we have there have induced us to found a branch house under the name of "Contributors" (London) Ltd. at 135, London Wall, London E. C. 2 and have appointed Mr. J. Bencour as our resident agent, who is authorized to effect sales and purchases for our account, an arrangement which we hope will contribute to the advantage of all parties, and induce you to favour us more frequently with your orders.

Mr. Bencour will have the honour of calling on you with our latest price-list and new lists of samples within the next few days.

We remain, Gentlemen,

Yours very truly,

J. P. CETROKOTISE,  
Friedl, Cister,  
Joint Stock Trading Co.

## 5. Closing on Saturdays.

TELEGRAM WILLIAMSON & SONS

## EDWIN B.

## STIMPSON

## COMPANY

79 Franklin Avenue  
BROOKLYN, N. Y.,  
U. S. A.

## To Our Customers:

Commencing Saturday, June 12, 1932, and each Saturday thereafter, up to and including Saturday, September 22, 1932, our entire office and manufacturing plant will be closed.

It seems that this holiday, during the summer months, is getting to be a habit with us, but as it is a good one and one that our entire force enjoys, we hope it will continue.

On September 23, 1932, we will again resume our winter schedule as follows:

## SATURDAYS—HALF DAY AS USUAL

Will you kindly place your orders early in the week as that our closing on Saturdays will not inconvenience you in any way? Thank you.

Very truly yours,

EDWIN B. STIMPSON COMPANY

Order Your Soap? Payment From Us—We Can Quote Very Interesting Prices.

1) Receipts (nos. 9) Stiskafé knožítky.

## Escrowees.

1. Svoboda & Co., Prague II., Vrchlického 13, associates in different firms in the U. K. and U. S. A. that they have opened a commission house and will devote themselves particularly to the purchase of hops. Owing to the experience of Mr. Svoboda in this line, they hope to satisfy the customers in every respect.

2. Skoda Works orders their friends that on account of insufficient affluents they had (were obliged) to build their own houses, where their headquarters are now situated. All mail now to be sent to the address stated above: (Write it as the line above the date) Prague II., Jungmannova. Enclosed is the illustration of this new building. They hope that the future relations will increase in the future.

3. Davidoff & Elliott (Sheffield) Ltd., Birmingham, levěma měřicími "Drazeji" oznámují obdržení, že zvláště drahé křišťálové spínací křišťálové (souše partne) P. P. Polovina a zvláště drahých perli (sulfidů) in exchange (transakce) druzh přivítavě vyrobili sousojky. P. Štáler jest pověřen (kvalifikace) (převod) spínací.

4. Anglo-S. a právní úřadní banka v Praze oznámují svým zákazníkům přiblížení, že přiblíží J. Džibroy a prokurátora L. Epsteina, vystoupil ze svého banky (retire from service), tudíž jejich prokázání přiblížení (they will cease to sign per procurations).

5. Chemical Bank & Trust company oznámují 27. prosince 1932 svým zákazníkům (depositors), že clearingový komitit (Clearing House Committee) na schůzi 26. prosince rozhodl, že (banka) (number) banky budou platit svůj úrok (maximum rate of interest) na vklady bez výjimky (without deposit) 1% a na vklady s výjimkou (time deposits) a šetření (savings deposits) (odpověď) (odpověď) 2%. Tato úroveň nára vzápětí v platnost (to be in effect) 27. prosince a na další (until further notice).

Ukázka učiva z Krupičkovy učebnice  
(Muzeum Komenského, Přerov, knihovna, učebnice)

kládají gramatická pravidla, která se „drilovala“. Součástí této metody byl také překlad klasických textů, nejlépe Shakespeara. Tato metoda slouží spíše ke čtení textů v originálu, než k praktické komunikaci. Druhou metodu představova moderní „přímá“ metoda, ve které šlo o interakci, imitaci a praktické použití jazyka v běžných denních situacích. Negativa gra-



matické metody spočívala v její neúčinnosti pro moderní jazyky, nevykazovala žádné výsledky a setkávala se s nezájmem žáků. V neprospěch přímé metody hovoří omezenost slovní zásoby a mechaničnost osvojování. Místo jednotlivých vět bylo třeba zaměřit se na souvislejší články, místo gramatiky na začátku je lepší začít cvičením výslovnosti. Důraz by měl být kladen i na konverzaci, která je nutná hned od prvních lekcí.

Pro potřeby výuky jazyků za první republiky došlo ke sloučení obou metod. Podle Kádnera „*bylo uskutku extrémem, když mnozí didaktikové hned od první hodiny chtěli užívatí výlučně jen jazyka cizího a než by si vypomohli mateřštinou, raději napodobili posunky hluchoněmých, hřešíce tak proti kardinální zásadě: vycházej od známého! Bylo extrémem, když se myslilo a čekalo, že žák dospěje sám nějakou tajemnou a nevědomou indukci k pravidlům gramatickým z nepřehledného onoho množství jazykových fakt.*“<sup>31</sup>

Nabízím srovnání s dnešními metodami, kdy užívání neverbálního vyjadřování patří k základům výuky cizích jazyků. Tyto metody jsou dnes velmi často upřednostňovány právě proto, že omezují mateřský jazyk na minimum a přinášejí maximální využití cizího jazyka. Přitom se vychází z toho, že student z posunků, pantomimy či učitelova hraní pochopí význam, a tedy není nutné použít mateřský jazyk.

Cílem výuky moderních jazyků na středních školách první republiky nebylo dokonalé zvládnutí cizího jazyka. To bylo ponecháno soukromým hodinám. Pokud jde o výslovnost, požadovalo se pouhé přiblížení se k výslovnosti rodilého mluvčího. Výuka se oživovala zpíváním cizích textů, hrami. Hned se mělo přecházet k mluvení na základě odpovědi na otázky k textu, později navazovala reprodukce textů spolu s ručními pracemi. Kromě zapojení ručních prací se tato metoda hojně využívá i dnes. Slovní zásoba se tehdy měla rozšiřovat v souvislosti s živými konverzačními tématy. V osnovách se ovšem nedostatečně řešily písemné práce v cizích jazycích. Byla značně omezena škála témat a možností, co, o čem a jak psát.<sup>32</sup>

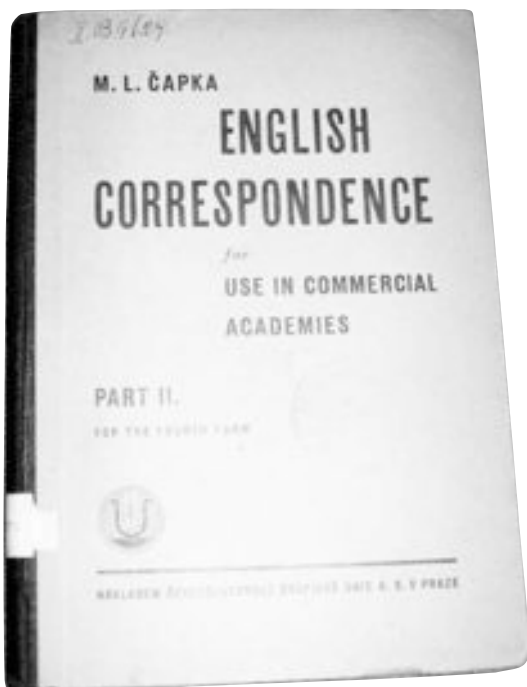
V hodinách za první republiky se gramatika učila z příkladů, bez zbytečných podrobností. Nemělo se nadměru používat názorných pomůcek, jako jsou různé plakáty, jízdenky, mapy a tabulky, jejichž význam byl přeceňován. Žák by mohl být přesyten a mohla by se u něj projevit únava.<sup>33</sup> Naopak dnešním trendem ve výuce jazyků je, čím více praktických pomůcek, tím lépe. Úkolem dnešního učitele je přinést co nejvíce „reálného života“ do hodin cizích jazyků. Student tak nejen praktikuje cizí jazyk, ale zároveň také poznává kulturní prostředí země, jejíž jazyk se učí. Dnešní učitel cizích jazyků se bez těchto autentických materiálů neobejde.

Profesoři Bauer, Žlábek prosazovali za první republiky používání nahrávek živého slova na fonografy a gramofony. Jenže tato výuka měla své nevýhody, především značné zkreslení nahrávek způsobené nedokonalostí přístrojů, nebo vysokou cenou. Další metodou výuky cizích jazyků první republiky byla mezinárodní korespondence, založená v Anglii roku 1880.

31 KÁDNER, O.: cit. dílo, díl II, s. 674.

32 KÁDNER, O.: cit. dílo, kapitola o metodách.

33 KÁDNER, O.: cit. dílo, kapitola o metodách.



Titulní strana Čapkovy učebnice  
(Muzeum Komenského, Přerov, knihovna, učebnice)

Nejasný byl i výběr tehdejší četby v cizím jazyce. Nakonec se ustálil tento *modus operandi*: ve IV. třídě se začínalo prózou (dějepisná a řečnická – k zdůraznění důležitých historických událostí), dále se pokračovalo k epickým básním, pak následovala próza vědecká. V posledním ročníku studenti četli mistrovská beletristická, dramatická a lyrická díla. Součástí studia jazyků byl v nejvyšším ročníku stručný přehled literatury.<sup>34</sup>

Dalším problémem byla odborná příprava učitelů jazyků. Doporučení zde hovořila jasně: Nestačilo jen se účastnit konferencí, vyjždět na zahraniční cesty. Bylo navrhováno, aby se už na univerzitě začalo s praktickým výcvikem v konkrétních situacích.<sup>35</sup>

## Učebnice anglického jazyka za první republiky

### Gymnázium

Podle osnov vytvořených učitelem Josefem Staňkem tvořila základ vyučování angličtiny na přerovském reálném gymnáziu učebnice „*J. J. David: Učebnice jazyku anglického pro obchodní akademie, díl I., Nákladem Melichara v Hradci Králové*“.<sup>36</sup> Jde o učebnici určenou pro obchodní akademie formátu A5. Vzhledem k jejímu zaměření jsou její součástí i ukázky a návody, jak tvořit obchodní dopisy a vést obchodní korespondenci v anglickém jazyce. V úvodech kapitol je česky vysvětlena gramatika a veškerá cvičení se omezují pouze na otázky k textu a překlad. V osnovách vytvořených Staňkem jsou však požadavky na studenty, minimálně co se týče gramatiky, mnohem větší, než je rozsah této knihy. Z toho vyplývá, že tuto učebnici patrně musela doplňovat nějaká jiná. Tuto domněnku potvrzuje i výzkum v Muzeu Komenského v Přerově, kdy se při procházení sbírky anglických učebnic z počátku 20. století objevila učebnice angličtiny, která uvnitř obsahuje razítka státního reálného gymnázia v Přerově. Proto tedy usuzují, že i tato se zde používala. Jde o Dubislavovu německou učebnici angličtiny.<sup>37</sup> Jedná se také o učebnici formátu A5, vázanou, černobílou bez obrázků. Jelikož němčina byla hlavním cizím jazykem na gymnáziu už od jeho založení, tak patrně práce s touto učebnicí nečinila studentům pro-

blémy. Tato učebnice je spíše čítankou a cvičebnicí gramatiky, jelikož neobsahuje žádný její ucelený přehled a ani nevysvětluje jednotlivé gramatické jevy. Od stany 38 nalezneme výhradně německý text, bez jediné anglické věty, otázky k textům a anglicko-německý slovník. Neobsahuje však zadání cvičení a ani jakýkoliv jiný návod, jak pracovat se cvičeními nebo texty.

Další možnou učebnicí, která sice opět není nikde výslovně zmíněna, ale o níž se v jmenném katalogu učebnic Muzea Komenského v Přerově hovoří jako o učebnici pocházející z knihovny státního reálného gymnázia, by mohla být i Sládkova Anglická čítanka.<sup>38</sup> Opět jde o formát A5, vázanou knihu v tvrdých deskách bez obrázků. Skládá se pouze z anglických textů, ty jsou doplněny transkripcí, slovníkem výslovnosti a anglicko-českým slovníkem.

Je ovšem možné, že na gymnáziu používali studenti a učitelé angličtiny více než jednu učebnici, jelikož jen samotné Muzeum Komenského jich za sledované období vlastní více než třicet.

## Obchodní akademie

Na obchodní akademii se používaly dva typy učebnic. Ve výročních zprávách této školy<sup>39</sup> jsou v sekci „*Učebnice pro anglický jazyk pro následující školní rok*“ předepsány Krupičkovy<sup>40</sup> a Čapkovy<sup>41</sup> učebnice.

Ve výroční zprávě z roku 1937/1938 je na zadní stránce uvedena reklama na anglicko-český a česko-anglický slovník.<sup>42</sup> Nabízí se tedy předpoklad, že se studentům doporučovalo zakoupení i tohoto slovníku. Tuto domněnku by mohl podpořit i fakt, že výše uvedené Čapkovy učebnice jsou z větší části anglické, tedy alespoň v nich užitě texty.

---

34 KÁDNER, O.: cit. dílo, kapitola o metodách.

35 KÁDNER, O.: cit. dílo, kapitola o metodách.

36 SOKA Přerov, fond Gymnázium Jakuba Škody (dále jen GJŠ), Inventář fondu 1870–1953, II. Spisový materiál, B Spisy, 533 Osobní spisy pracovníků školy, 1880–1939, karton č. 1 – Josef Staněk: Učebná osnova pro jazyk anglický.

37 DUBISLAV, G.: Lese- und Übungsbuch der Englischen Sprache. Berlin 1915.

38 SLÁDEK, J. V.: Anglická čítanka s úplným anglicko-českým slovníkem. Praha, Sfinx 1875.

39 Roční zpráva obchodní školy gremiální s právem veřejnosti v Přerově za školní rok 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, v Přerově, tiskem tiskárny Strojila v Přerově, Přerov, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940.

40 KRUPÍČKA, F.: Učebnice anglického jazyka pro 1. ročník obchodní akademie. V. vydání. Praha, Unie 1930.

KRUPÍČKA, F.: Učebnice anglického jazyka pro 2. ročník obchodní akademie. IV. vydání. Praha 1930.

KRUPÍČKA, F.: Učebnice anglického jazyka pro 3. ročník obchodní akademie. V. vydání. Praha, Unie 1931,

KRUPÍČKA, F.: Učebnice anglického jazyka pro 4. ročník obchodní akademie. IV. vydání. Praha, Unie 1932.

41 ČAPKA, M. L.: English correspondence for use in commercial academies part I. Praha, Unie 1932. ČAPKA, M. L.: English correspondence for use in commercial academies part II. Praha, vlastním nákladem 1925.

42 HOKEŠ, J. – PROCHÁZKA, J.: Slovník česko-anglický, anglicko-český. Praha, Kvasnička, Hampl 1934.

9 Freight Prognosis

Land freight transportation charges	\$ 206.11
Marine & war risk insurance	\$ 2.00
Other charges, if any	\$ 2.17
Total	\$ 210.28

Freight insurance charges on a shipment of 50 motor-cars, Feb. 22-1922, forwarded from Milwaukee via King, Ellis & Co., Inc., New York.

THE NATIONAL CITY BANK OF NEW YORK

NO. OF COGS OR POSTAGE

DESCRIPTION

Address: 303 W. Superior, Milwaukee, Wis.	Ship to: American International Transport A. G., Prague, Czechoslovakia
For: H. Trudner, Prague, Austria	For: H. Trudner, Prague, Austria

MILWAUKEE, U. S. A.

HARLEY-DAVIDSON MOTOR CO. INCORPORATED MILWAUKEE, U. S. A.

Invoice No. 1079  
Business No. 1079  
Customer's Order No. 1079

RECEIVED: [ ] BILLED: [ ] CHANGED: [ ]

NO. OF COGS OR POSTAGE: [ ]

DESCRIPTION: [ ]

SHIPPER'S MARKS: [ ]

SHIPPER'S MARKS: [ ]

SHIPPER'S MARKS: [ ]

SHIPPER'S MARKS: [ ]

SHIPPER'S MARKS: [ ]



UNITED STATES LINES  
HAMBURG SERVICE

Received, in apparent good order and condition, from *Harley-Davidson Motor Company* to be transported by the American steam ship *American Merchant* from the port of *New York* and bound for *Hamburg*.

or failing shipment by said vessel, by a subsequent vessel, the following goods:

Forty (40) land motor-cars

being marked and numbered as per margin quantity, quantity, gauge, weight, measurement, contents and value unknown) and to be delivered in like good order and condition at the port of *Hamburg* or as near thereto as the vessel may safely go, unto order of *Harley-Davidson Motor Company* (Notify *Gerhard & Beg. A. G., Spillstraßen 18, Hamburg I, Germany*, also notify *Ademie International Transport A. G., Prague, Czechoslovakia*

as to its or their origin, no payment of freight and charges thereon in cash without deduction, credit or discount, immediately on discharge at the port of arrival or on the day of arrival, unless otherwise provided in the bill of lading is hereby notified.

IN WITNESS WHEREOF, the Master or Agent of the said vessel has affirmed to *three* bills of lading, all of this tenor and date, one of which being accomplished, the other to stand void.

Dated at New York City, the *20th* day of *January*, 1922.

FOR THE MASTER:  
By *H. Gieseler*.

Ukázka učiva z Čapkovy učebnice  
(Muzeum Komenského, Píero, knihovna, učebnice)

Krupičkovy učebnice jsou formátu A5, vázané v tvrdých deskách, černobílé, bez obrázků a dle svého obsahu představovaly základní učebnice v průběhu celého studia na obchodní akademii. Vazbu a desky považují za výhodou. Černobílá forma a malý formát jsou naproti tomu jejich velkou nevýhodou. Oproti dnes používanému formátu A4 byl tento formát levnější,

ale nevýhodou je pak nepřehlednost knih. Texty učebnic jsou nahuštěny a prakticky bez členění. Jediné členění můžeme vysledovat pouze v názvech lekcí a odlišení vysvětlení gramatických jevů od cvičení.

Čapkovy učebnice jsou v mnohém podobné, jen doplněné ukázkami obchodní korespondence.

## Prvorepublikové učebnice a jejich celkové zhodnocení

První a základní požadavek dnešních učebnic angličtiny je jejich barevnost a dostatek obrazových příloh. Ovšem při podrobnějším zkoumání učebnic anglického jazyka z doby první republiky a při jejich srovnání s dnešními vyjde najevo, že tento prostředek členění učebnic není užít v žádné z nich. Porovnávám zde např. kromě Krupičky i zmíněného Čapku, Davida, dále pak učebnici „Nader, E. – Wurzner, A.: Lehrbuch der englischen Sprache, Wien, 1913“ a jiné.

Gramatika všech českých prvorepublikových učebnic se vysvětluje česky, v německých pak německy. Vysvětlení gramatiky česky je nesporná výhoda především v začátcích studia jakéhokoliv cizího jazyka. Lekce prvorepublikových učebnic jsou velmi krátké. Mnohdy nepřesahují čtyři stránky.

V úvodu všech tehdejších učebnic je pojednání o výslovnosti. Výslovnostní transkripce je všude česká, což rozhodně znevýhodňovalo studenty, kteří pak s obtížemi „luštili“ transkripci mezinárodní, kterou už ovšem ve svém slovníku použil Hokeš.

Každá lekce většiny tehdejších učebnic sleduje určitý řád. V první části autoři vždy vysvětlili gramatiku, pak následují cvičení. Samotná cvičení nenapovídají, co se s nimi má dělat. Mnohdy jde pouze o otázky, za kterými okamžitě následuje odpověď, takže se nabízí otázka po účelnosti cvičení. V pozdějších lekcích se už nacházejí i cvičení typu: otázka bez odpovědi. Žádná cvičení s procvičením gramatiky ovšem nenalezneme. Otázku slovní zásoby prvorepublikové publikace vyřešily tak, že na konci učebnic je uveden slovníček nejprve ke cvičením v jednotlivých lekcích a pak i abecední seznam všech slovíček. Slovíčka ale bohužel neobsahují informace o nepravidelném časování sloves, nepravidelném skloňování apod., jako jsme na to zvyklí prakticky u všech dnešních učebnic.

Tehdejší učebnice nenabízely ani žádné celistvé opakování. Prvorepublikové učebnice nesledují ani klasický model dnešních hodin angličtiny, a sice procvičování všech čtyř jazykových dovedností (čtení, psaní, mluvení a poslech). Poslech nebyl do hodin z technických důvodů a nedostupnosti přístrojů začleněn vůbec. Celá tíže této dovednosti spočívala na schopnostech učitelů. Obě přerovské školy ovšem disponovaly pedagogy s dlouhodobým pobytem ve Spojených státech, takže o jazykovém vybavení učitelů a jejich schopnosti řešit tento nedostatek nebylo pochyb. Ze srovnávacího výzkumu prvorepublikových učebnic angličtiny dále vyplynulo, že čtení a psaní patřilo k základním pilířům výuky cizích jazyků. Tehdejší učebnice obsahovaly bohatou zásobu anglických textů. Zřejmě tedy nešlo o to naučit studenty schopnosti běžné komunikace, ale poskytnout jim klasické jazykové vzdělání, podobné latině, jak tomu patrně bylo v případě gymná-

zia, a poskytnout jim praktickou vybavenost pro obchodní styk v případě obchodní akademie.

\* \* \*

Téměř všechny zmiňované tehdejší učebnice mají podobnou strukturu. První lekce, či díly, se omezily jen na proniknutí do základů gramatiky. S postupujícími vyššími lekcemi a dalšími díly publikací se gramatika ztěžovala a postupně ustupovala složitějším textům nebo praktickým ukázkám. Více a více se objevovala konverzační témata jako: Londýn, oblečení, cestování atd. Učebnice pro obchodní akademie jsou doplněny ukázkami obchodních dopisů, dokumentace podniků, anglickými definicemi různých obchodních dokumentů a i samotná cvičení motivují studenty k tvorbě vlastních obchodních styků v ekonomickém světě. Vše směřovalo k tomu, aby studenti byli schopni prakticky pracovat s tímto typem materiálů v angličtině. Ovšem tyto obchodní učebnice mohli studenti používat nejdříve tak od poloviny druhého ročníku, až po zvládnutí jistého stupně gramatiky, jelikož základy gramatiky už zde nejsou vysvětleny.

Z celkových poznatků o učebnicích první republiky vyplývá několik obecných závěrů. Učebnice jsou si všechny podobné, jsou černobílé, formátu A5, bez obrázků. Hodiny podle nich byly více podobné klasické výuce latiny, než dnešním hodinám cizích jazyků. Nikdo nežádal žádné praktické pomůcky a „živé“ materiály, což na učitele kladlo obrovské nároky. Neměl k dispozici techniku, pomůcky a jakákoliv odchylka od „klasického“ vyučování neexistovala.

Neméně zajímavou je otázka vlastního postupu ve výuce angličtiny (a patrně i ostatních cizích jazyků). V prvním ročníku se hodiny zřejmě zaměřovaly na osvojení dostatečného základu gramatiky, aby se v dalších ročnících mohlo plně rozvinout čtení a práce s textem. Až na základě znalosti gramatiky se budovala komunikační schopnost studentů a i ta závisela na typu škol; klasická a obecnější témata na gymnáziu a konkrétní ekonomická na obchodní akademii. Výuka jazyků patrně byla tímto dost jednotvárná a jakákoliv absence praktických pomůcek „běžného“ života<sup>43</sup> dostatečně nemohla studenty motivovat.

Závěrem mohu konstatovat, že učebnice angličtiny se nikterak nelišily od ostatních učebnic – jejich cílem bylo naučit studenta teoretickým pravidlům více než jejich praktické aplikaci. Je skvělé, že dnešní výuka angličtiny se vydala naprosto opačným směrem, tedy alespoň v ideálním případě.

## **Výuka angličtiny v Přerově za první republiky**

### **Střední školy v Přerově s výukou angličtiny**

Za první republiky si mnoho lidí uvědomovalo, že znalost angličtiny otevírá dveře do světa a světového obchodu. Objevovaly se různé články o cizích jazycích v novinách a hlavně v obchodních časopisech, jak je tomu např. v časopise „*Průkopník*“,<sup>44</sup> jenž hovoří o jazykové přípravě mladých: „... je třeba, aby naši občané hledali obživu v obchodu se zahraničím a to znamená znalost cizích řečí. Jakých? Podle Komenského je nezbytné znát řeč našich nejbližších sousedů, tedy němčinu. Přednost by se ale měla dát angličtině, kterou hovoří více než 200 milionů lidí. Bohužel však prvore-

publiková generace nesplňovala tento požadavek. Na Moravě sice byla němčina povinná, ale v Čechách z odporu proti germanizující vládě patřila němčina k jazykům nepovinným. Už vídeňská vláda zavedla angličtinu na německé reálky, na českých se povinně učila francouzština. Tím nám chtěla vídeňská vláda zabránit přiblížit se světu. Tato situace setrvala až do roku 1936. Statisticky odrážejí tento stav, kdy z devadesáti posluchačů prvního ročníku přírodovědecké fakulty v Praze uměli pouze dva anglicky. Pasivní znalost angličtiny je vzácná. Nejlépe je na tom francouzština. Teprve rok 1936 přinesl rozhodnutí ministerstva školství, podle kterého bude na reálných gymnáziích zavedena i povinná angličtina. Studenti by se neměli nechat odradit novým jazykem, jeho gramatika je jednoduchá. Dále by si měli osvojit „basic english“.<sup>45</sup>

Díky tomu se angličtina začala dostávat do popředí zájmu nejprve ekonomických a pak i zbytku středních škol.

V Přerově fungovalo za první republiky pět středních škol. Jednalo se o gymnázium, zemskou vyšší hospodářskou školu (založenou jako rolnická škola roku 1865), státní průmyslovou školu (založenou jako odborná škola strojnická roku 1889), veřejnou obchodní školu gremiální, veřejnou odbornou školu pro ženská povolání v Přerově (založena 1919).<sup>46</sup> Za první republiky se angličtina učila pouze na dvou z nich, a sice na gymnáziu a obchodní akademii.

## Gymnázium Jakuba Škody – historie školy

Reálné gymnázium v Přerově bylo založeno roku 1870 jako třetí česká střední škola na Moravě. Výnosem ministerstva kultu ze dne 6. září 1870 pak začalo od 3. října 1870 pravidelné vyučování pro 86 veřejných a 10 soukromých žáků.<sup>47</sup> Pripadla mu budova na Horním náměstí č. 10, i když samotné vyučování začalo na radnici a v místnostech zámku hraběte Magnise.<sup>48</sup> Císařským výnosem z 12. května 1871 bylo úředně povoleno zřízení nižšího státního reálného gymnázia, vyšší třídy se otevřely až rozhodnutím z 10. června 1876. Pátá třída vyššího gymnázia se otevřela roku 1876/1877. Prvním ředitelem se stal Jakub Škoda, který vybudoval z gymnázia vynikající ústav a byl činný i v kulturním životě města Přerova.

Základní kámen nové budovy školy na dnešní Komenského třídě byl položen 17. července 1876 a o rok později se budova otevřela. Navrhl ji architekt Antonín Gruška, který za ni získal na výstavě v Paříži diplom a zlatou medaili.<sup>49</sup> Na škole působili i další významní ředitelé, jako například Vincenc Vávra, životopisec B. Němcové, nebo Richard Kantor, jenž byl vychovatelem posledního rakousko-uherského císaře Karla.<sup>50</sup>

43 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

44 Zlínský časopis pro podnikatele.

45 J. K. Jazyková průprava podnikatelů. In: Průkopník, 1936, červen, s. 27 („basic english“ dva až tři tisíce základních slovíček nutných k nejběžnější konverzaci v anglickém jazyce).

46 LAPÁČEK, J.: Přerov. Povídání o městě. Přerov 2000, s. 160.

47 SOKA Přerov, úvod k inventáři fondu GJŠ, zpracoval Vojtěch Cekota, Přerov, s. 1.

48 KOVAŘÍK, J. – KRAŤOCH, J.: Přerov a Přerovsko-Kojetínsko. Přerov 1933, s. 93.

49 LAPÁČEK, J.: cit. dílo, s. 159.

50 Tamtéž, s. 159.

### Učební osnova

pro jazyk anglický (volný kurs)

Ve škol. r. 1918/19 I. oddělení, třídě 2. hod.

Trarodní jazyk podstatných a přídavných, zájmen, číslovka a přídavná. Časování sloves to be a to have, sloves pomocných a pravidelných sloves: present, past, future tense, perfect, plus perfect v rozli. činném i trpném; z částí časování běžných sloves nepravidelných. Ze skladby jmenovité pravidla o slovosledu ve větě významová a lázeň kládne i záporu a vnitř pravidla nezbytná pro porozumění smyslům testům anglického Němcevního procvičovacího článku. Pravidelní učební základy slov. Přehledu a klavír k výslovnosti a hádání připravení pro účelu Konverzace na základě Šelby. Věle písemných cvičení od počátku léta do konce školní. Ke roku 6 písemných úloh školních, z poloviny diskusí.

Kniha učebná: J. J. Davis, Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademii díl I. Nákl. B. Kolichara v Brněti. Škol. 1913. Cena 3 98 K oba. (Školní vpr. č. k. m. z. r. 3 B 1913, č. 23.549)

V Přerově 7. října 1918.

L. Josef Štecl,  
učitel jazyka anglického

K. Kander





Dne 18. září 1919 se po válce opět zahájilo řádné vyučování a klasické gymnázium se změnilo ve státní reálné gymnázium. K změně došlo dále až roku 1953, kdy se gymnázium transformovalo na střední všeobecně vzdělávací školu.<sup>51</sup>

Mezi významné absolventy gymnázia patřili například Vavro Šrobár, brněnský anglista František Chudoba, představitel druhého odboje Karel Janoušek nebo vědec Josef Hendrich.<sup>52</sup>

Název školy prošel řadou změn.<sup>53</sup>

## Angličtina na gymnáziu za první republiky

Gymnázium byla první škola, kde se v Přerově učila angličtina, i když po celou dobu první republiky jen jako nepovinný předmět. Mezi další nepovinné předměty patřily: zpěv, náboženství, těsnopis, fyzikální cvičení, ženské ruční práce a cizí jazyky – francouzština, němčina (ty, pokud nebyly jazyky povinnými), ruština a srbochorvatština. Za první republiky se angličtina učila pouze čtyři roky (viz tabulka č. 1).<sup>54</sup> Její výuku schválila školní rada 11. listopadu 1918 a učitelem se stal Josef Staněk.<sup>55</sup> Své pravidelné místo v osnovách školy si angličtina našla až po druhé světové válce.

Tabulka č. 1 – Angličtina na gymnáziu za první republiky<sup>56</sup>

Školní rok	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1927	1927
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Počet studentů	20	30	–	40	–	–	26	–	–	–

## Učitelé

V předválečných letech učili angličtinu tři učitelé. Prvním z nich a zakladatelem výuky angličtiny na gymnáziu byl PhDr. Josef Staněk. Ten položil základy výuky, stanovil osnovy a vybral učebnici. Patřil mezi významné osobnosti školy, spravoval žakovskou knihovnu a svými přednáškami se významným podílem účastnil na kulturním životě města Přerova. Na gymnázium přišel ve školním roce 1911/1912 a zůstal zde až do roku 1919/1920.

Karel Augustin Chval převzal výuku angličtiny po Staňkovi. Působil jako evangelický farář a měl zkušenosti z pobytu ve Spojených státech. Na gymnázium začal pracovat ve školním roce 1921/1922 a zůstal zde dva roky. Kromě angličtiny učil i nepovinné evangelické náboženství. Také patřil

51 SOKA Přerov, úvod k inventáři fondu GJŠ, s. 2.

52 LAPÁČEK, J.: cit. dílo, s. 160.

53 Almanach k 125. výročí GJŠ v Přerově. Přerov 1995, s. 15. 1870–1877: c. k. reálné gymnázium; 1877–1889: c. k. střední škola; 1889–1919: c. k. státní vyšší gymnázium; 1919–1948: státní reálné gymnázium; 1948–1953: reálné gymnázium; 1953–1958: jedenáctiletá střední škola; 1958–1963: dvanáctiletá střední škola; 1963–1968: střední všeobecně vzdělávací škola; 1969–1991: gymnázium; 1991–dosud: Gymnázium Jakuba Škody.

54 SOKA Přerov, fond GJŠ, Výroční zpráva státního reálného gymnázia za rok 1927–1928, str. 19.

55 Kronika gymnázia, str. 224, uložena na Gymnáziu Jakuba Škody. Dále jen Fond GJŠ, VZ za příslušný rok.

56 Další roky do tabulky nebylo třeba uvádět, vzhledem k tomu, že se angličtina až do roku 1942 neučila.

mezi kulturně činné osoby města Přerova. Jeho hlavní činnost se ale zaměřila na reformy a znovuvybudování evangelické farnosti v Přerově. Po jeho odchodu se výuka angličtiny na dva roky zastavila.

Nově byl nepovinný kurz angličtiny otevřen ve školním roce 1924/1925 pod vedením Fidelia Zvěřiny. Ten přišel ve školním roce 1924/1925 a zůstal zde až do roku 1928, kdy byl povolán na Slovensko. Za války se zde vyučovala angličtina jen ve školním roce 1941/1942 a jejím lektorem se stal kmenový učitel obchodní akademie, farář evangelické církve Karel Pavlinec.

## Osnovy

Vyučovalo se podle osnov,<sup>57</sup> které navrhl a schválil již Dr. Staněk 7. října 1918. Ty odpovídaly skladbě všech tehdejších učebnic a byly zaměřeny převážně na gramatiku. Začínalo se slovesy „to be“ a „to have“ a časováním všech sloves. Další povinná látka, kterou museli studenti zvládnout, zahrnovala všechny minulé časy v pasivním a aktivním časování. Podle osnov studenti měli být schopni tvořit kladné, záporné a tázací věty, museli zvládnout syntax anglické věty. Ze čtyř základních dovedností v cizím jazyce (čtení, psaní, konverzace a poslech) se nejvíce kladl důraz na čtení, a to jednoduchých anglických textů, ze kterých pak vycházela jednoduchá konverzační cvičení. Studenti se měli naučit základní články nazpaměť. Pro řádné splnění kurzu měli studenti úspěšně zvládnout od ledna do konce školního roku šest písemných prací a diktátů.

## Učebnice

Předepsanou učebnicí se stala: *J. J. David: Učebnice jazyku anglického pro obchodní akademie, díl I.*<sup>58</sup> Druhá možná učebnice, kterou mohli studenti v hodinách angličtiny používat, byla: *Josef Václav Sládek: Anglická čítanka s úplným anglicko-českým slovníčkem, Praha, 1875*, která se objevila v knihovně Muzea Komenského v Přerově s razítkem knihovny Státního reálného gymnázia v Přerově. Knihovna gymnázia obsahovala i jednu anglickou knihu: *T. Brown: School days and old days*, Berlín, 1878.<sup>59</sup>

## Metody

Z osnov a skladby učebnic vyplývají i metody, kterých bylo za první republiky používáno na gymnáziu. Šlo hlavně o historickou gramatickou metodu výuky jazyků, používanou už v latině. Studenti si osvojili dostatek slovíček a gramatiky na to, aby dokázali pracovat s texty. Učebnice byly sestaveny tak, aby poskytly přehled gramatiky. Z jejich skladby vyplývá, že se nepoužívaly žádné živé materiály. Učilo se přesně podle toho, jak to popsal Kádner ve své *Obecné pedagogice II*, kde dokonce popisuje zbytečnost a přečeňování živých materiálů. Mezi testovací metody patřily hlavně písemné práce a diktáty.

## Prvorepublikoví učitelé angličtiny na gymnáziu

### JOSEF STANĚK (1887–1956)<sup>60</sup>

Narodil se v Měrovicích na Hané. Po maturitě na gymnáziu v Olomouci vystudoval filozofickou fakultu na české univerzitě v Praze. Díky své před-

náskové činnosti patřil mezi významné přerovské kulturní činitele. Není náhoda, že začal učit angličtinu. Pro jazyky měl nadání. Ovládal němčinu, francouzštinu, angličtinu a částečně hovořil i polsky a rusky. První tři jazyky na gymnáziu i učil. Bohatá byla i jeho mimoškolní činnost. Pořádal veřejné přednášky. Při oslavách v ženském odboru Sokola přednesl „*Život a dílo Jana Vrchlického*“ a při oslavách přerovských dobrovolných sborů uvedl další tři přednášky: „*O Šaldově knize: Život ironicky*“ (pro Čtenářský spolek), „*Komenský život a dílo*“ (na schůzi učitelské jednoty) a „*Referát o druhém svazku Šaldových spisů*“.<sup>61</sup> Napsal také knihu „*Jiří Sumín*“.<sup>62</sup>

Jeho remunerace<sup>63</sup> jako zaměstnance gymnázia čítala 2 730 korun ročně.<sup>64</sup> Angličtinu začal učit až roku 1918/1919, tedy v předposledním roce svého působení na gymnáziu. Od roku 1920 byl přikázán na československý mužský učitelský ústav v Brně.<sup>65</sup>

### **KAREL AUGUSTIN CHVAL (1888–1959)<sup>66</sup>**

V květnu 1920 se objevil na gymnáziu poprvé. Mezi lety 1915–1920 pracoval jako farář presbyteriánské církve v USA, mezi lety 1921–1923<sup>67</sup> působil v Přerově jako farář evangelické církve a právě v této době učil angličtinu na gymnáziu.

Jeho činnost ve sboru evangelické církve v Přerově byla velmi významná. Patřil mezi přední vůdce obce a zasadil se o osamostatnění přerovského evangelického sboru od Olomouce.

Chval zavedl pravidelné nedělní bohoslužby. Díky svým znalostem angličtiny a díky známostem z USA přivedl do Přerova několik zahraničních hostů. Tak např. 17. dubna 1922 navštívil evangelickou obec v Přerově farář Kenneth Muller z New Yorku, 7. května téhož roku kázal v Přerově anglicky skotský reverend Purvez z Glasgow. Kromě toho Chval působil i v Hranicích a Kroměříži jako farář. Dne 1. listopadu 1923 Chval na svou funkci rezignoval a odešel do Chicaga, kde zemřel.<sup>68</sup>

Učebnice, metody a ani žádné jiné podrobnosti o Chvalově výuce angličtiny ve školím roce 1921/1922 nejsou známy.<sup>69</sup> V následujícím školním roce se angličtina neučila a v roce 1923/1924 sice Chval opět otevřel nepo-

57 SOKA Přerov, fond GJŠ, Inventář fondu reálné gymnázium v Přerově 1870–1953, II. Spisový materiál B Spisy, 533 Osobní spisy pracovníků.

58 Viz tamtéž, 1880–1939, karton č. 1 – Josef Staněk: Učebná osnova pro jazyk anglický.

59 SOKA Přerov, fond GJŠ, XXIII. Program c. k. vyššího státního reálného gymnázia 1897, Seznam knih v knihovně, s. 16.

60 Almanach k 125 výročí GJŠ v Přerově. Přerov 1995, s. 37.

61 SOKA Přerov, fond GJŠ, XXIX. roční zpráva c. k. vyššího státního gymnázia v Přerově, 1912, s. 51.

62 SOKA Přerov, fond GJŠ, XLI. roční zpráva c. k. vyššího státního gymnázia v Přerově, 1914, s. 10.

63 Učitelský plat.

64 SOKA Přerov, fond GJŠ, Výkaz potřeb do prelimináře správní rok 1920/21, od 2. 7. 1920–30. 6. 1921, remunerace za vedlejší předměty.

65 SOKA Přerov, fond GJŠ, Konferenční protokol gymnázia č. 1920–1921.

66 Církev v proměnách času, 1918–1968. Sborník k 50. výročí spojení československé evangelické církve. Praha 1969, s. 281.

67 Tamtéž, s. 281.

68 Kronika farního sboru československé církve evangelické v Přerově.

69 SOKA Přerov, fond GJŠ, VZ za školní rok 1921–1922, s. 3, s. 8.

vinný kurz angličtiny na gymnáziu, ale koncem října 1923 odešel nejen z gymnázia ale i z Přerova.

Působil i jako literát. Dílo:

*Jan Blahoslav, k 400. výročí jeho narozenin*<sup>70</sup>

*Jan Blahoslav. Jeho doba, život a dílo*

*Komendium. Příručka pro československou mládež*

*Lvi stopou. Sběrka básní*

*Liduščiny květiny, básně*<sup>71</sup>

## FIDELIUS ZVĚŘINA

Vyučoval jako zatímní profesor na státním reformním gymnáziu v Levicích.<sup>72</sup> Na gymnáziu do Přerova přišel v roce 1924 a zůstal zde jako suplující profesor až do roku 1927. Mezi jeho obory patřily francouzština, němčina a čeština. Dne 30. června 1928 odešel jako suplující profesor na reformní gymnázium v Kamenici na Slovensku.<sup>73</sup>

Na gymnáziu učil angličtinu v roce 1925/1926 v prvním pololetí po dvou hodinách týdně. Až do začátku druhé světové války se hodiny angličtiny už neotevřely.

## Obchodní akademie (střední ekonomická škola) – historie školy

Počátky obchodního školství v Přerově spadají do roku 1900, kdy byla zřízena dvouletá chlapecká obchodní škola.<sup>74</sup> Byla to první česká dvoutrídňá škola na Moravě. Při tomto ústavu se záhy otevřel dívčí obchodní kurz. Zpočátku obchodní škola působila jako soukromá a až od roku 1904 získala statut veřejné státní školy. Od roku 1908–1909 se stala její součástí dívčí dvouletá obchodní škola a škola kupecká. Své první vyučovací prostory nalezla, podobně jako gymnázium, na Horním náměstí č. 10. Od roku 1923 sídlila škola v nové budově v Bartošově ulici, kde stojí dodnes.<sup>75</sup> Roku 1934 byla výnosem ministerstva školství a národní osvěty škola přeměněna na obchodní akademii, k níž se připojila chlapecká a dívčí odborná škola pokračovací pro živnosti obchodní. Ve své době patřila ke školám, které po Praze a Brně měly nejvíce studentů. V roce 1941/1942 byl při škole zřízen jazykový kurz, který však až do roku 1946 nabízel pouze němčinu.<sup>76</sup>

Prvním ředitelem obchodní školy se stal Václav Hrubý, jeho nástupcem pak v roce 1920 Jaroslav Psota. I zde doznal název školy řady změn.<sup>77</sup>

## Angličtina na obchodní akademii za první republiky

Obchodní akademie<sup>78</sup> v Přerově se zařadila mezi školy s pravidelnou výukou angličtiny. Na obchodní akademii si studenti mohli zvolit jeden ze tří jazyků, a to buď francouzštinu, ruštinu, nebo právě angličtinu. Jakmile si student jednou vybral studium jednoho cizího jazyka, musel v tom vytrvat od prvního ročníku studia až do maturity. Angličtinu brzy doplnil i nepovinný abiturientský kurz konverzace a nepovinná korespondence v anglickém jazyce. Poprvé se výuka otevřela ve školním roce 1934/1935<sup>79</sup> a od tohoto roku již z osnov obchodní akademie nezmizela. Učila se ale pouze zde, nikoliv na obchodní škole pokračovací.

V roce 1941/1942 byl při škole zřízen dvouletý jazykový kurz. Jeho náplní však byla zpočátku pouze němčina. Po válce se kurz rozšířil a vznikl tak

ústav moderních řečí, odborná jazyková škola v Přerově.<sup>80</sup> Tady už se angličtina vyučovala a jejím lektorem se stal Václav Fencl.<sup>81</sup>

## Učitelé

U zrodu angličtiny na obchodní akademii stál Ing. Václav Fencl. Ten nastoupil ve školním roce 1934/1935 a začal učit angličtinu a účetnictví. Byl velice činný v dění školy i mimo ni. Na obchodní akademii pracoval až do roku 1948, kdy odešel na OA do Kroměříže. Tam zůstal až do roku 1960 a poté se opět vrátil do Přerova. Byl to právě on, kdo položil základy stabilního vyučování angličtiny, stanovil osnovy, vybral učebnice a určil směr, jakým se bude výuka vyvíjet.

Současně s ním působil na obchodní akademii další významný učitel angličtiny – Karel Vladislav Pavlinec, evangelický farář a kontroverzní postava církevního života na střední Moravě. Nastoupil v roce 1937/1938. Byl významným církevním činitelem a založil farní sbor v Holešově. Vedl také konverzační kurzy, z angličtiny překládal amerického spisovatele Lewise Sinclaire, psal básně a písně a zapojil se i do protifašistického odboje, za což pobýval i v koncentračním táboře. Na obchodní akademii zůstal do konce druhé světové války a mezi lety 1941/1942 dočasně vyučoval nepovinnou angličtinu i na gymnáziu.

Třetím prvorepublikovým učitelem angličtiny na obchodní akademii byl soukromý učitel řečí v Přerově Josef Krejčířík, působící zde od roku 1935 do roku 1938. Během války učili angličtinu ještě učitelé Bajerová, Václavěk a Zelený, kteří jsou uváděni v klasifikačních protokolech pro roky 1940/1941 a 1941/1942 a následující rok ještě Řezáčová a Pavlíček.<sup>82</sup>

## Osnovy

Vzhledem k tomu, že se nenalezl žádný oficiální dokument hovořící o osnovách angličtiny, pokusím se je vydedukovat z učebnic, které se pou-

---

70 Kniha z knihovny Muzea Komenského v Přerově.

71 Informace o dalších dílech byly převzaty ze zadní obálky první knihy.

72 60 let českého reálného gymnázia v Přerově. Přerov 1931, s. 96.

73 SOKA Přerov, fond GJŠ, VZ za školní rok 1928–1929, s. 26–27.

74 SOKA Přerov, fond Střední ekonomická škola, úvod k inventáři fondu Střední ekonomická škola v Přerově, uspořádal Josef Baják, str. 1. Dále jen fond SEŠ.

75 LAPÁČEK, J.: cit. dílo, s. 160.

76 SOKA Přerov, fond SEŠ, Úvod k inventáři fondu obchodní akademie, str. 1.

77 Tamtéž, s. 2. 1900–1904: Obchodní škola grémia v Přerově; 1904/1905–1934/1935: Veřejná obchodní škola gremiální; 1935/1935–1948: Československá obchodní akademie; 1948–1953: Vyšší hospodářská akademie v Přerově; 1953–1990: Střední ekonomická škola v Přerově; 1990–dosud: Obchodní akademie Přerov.

78 Dále jen OA.

79 SOKA Přerov, fond SEŠ, Roční zpráva obchodní školy gremiální s právem veřejnosti v Přerově za školní rok 1934/1935, s. 15.

80 SOKA Přerov, fond SEŠ, Úvod k inventáři fondu Střední ekonomická škola v Přerově, s. 2.

81 SOKA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1946–1947, s. 5.

82 Kromě Fencla, Pavlince a Krejčíříka uvádím ostatní učitele bez křestních jmen, jelikož v klasifikačních protokolech jsou takto vedeni a jinou zmínku o nich neobsahoval žádný ze zkoumaných materiálů.



Učitelký sbor obchodní akademie 1937  
(Čtyřicet let obchodních škol 1900–1940, Přerov, 1940, tištěná, SOkA Přerov, fond  
Střední ekonomická škola v Přerově 1900–1955)

žívaly. Stejně jako na gymnáziu, i tady zřejmě převládala historická gramatická metoda. K *basic english* měli studenti zvládnout i termíny obchodní a korespondenční angličtiny.

## Metody

Učitel začal hodinu vysvětlením gramatiky slovní metodou česky. Poté se přečetl článek a udělala se cvičení. Obchodně zaměřené učebnice byly doplněny různými přílohami, jako např. nevyplněnými anglickými obchodními dopisy, ukázkami šeků, anglických papírových peněz, mapou Londýna a další podnikovou dokumentací v angličtině. Z testovacích metod bylo upřednostňováno písemné testování, ústní zkoušení se omezovalo jen na překlad, případně verbální ověření osvojených pravidel gramatiky, ovšem česky. Maturovalo se z vybraného jazyka a jen písemně, zkouška se skládala z gramatického cvičení a delší psané eseje.

Hodinová dotace pro angličtinu činila tři hodiny týdně, dvě hodiny týdně pro konverzační kurz a tři pro abiturientský kurz korespondence.<sup>83</sup> Metody také musely být přizpůsobeny tomu, že průměrnou třídu pro angličtinu tvořilo v průměru 28 studentů.<sup>84</sup>

## Učebnice

Fencel vybral jako základ pro gramatiku: „*Krupička, František: Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie, díl I.–IV., Unie, Praha, I. díl. 1930, II. díl 1930, III. díl 1931, IV. díl 1932.*“ Pro anglickou korespondenci se používaly: „*Čapka: English correspondence in use for commercial academies, part I.–III., Unie, Praha, part I 1925, part II. 1925, part III 1929.*“ Kromě učebnic měli studenti k dispozici dvanáct anglických knih v žákovské knihovně.<sup>85</sup>

## Úspěchy studentů

Angličtina na obchodní akademii slavila velké úspěchy. Několikrát během let dostali studenti knižní ceny za pokrok a výborné výsledky v angličtině. Dne 12. října 1936 obdržela žákyně Marie Pírková, II. ročník obchodní akademii, knížku od *British Council for Relations with other countries*<sup>86</sup> za vynikající prospěch v angličtině. Dne 29. května 1937 odevzdal britský velvyslanec W. V. Neumark v zastoupení British council knižní odměnu studentce Vlastě Rájecké, III. ročník, a Jiřímu Stratilovi, III. ročník, za skvělé výsledky v angličtině.<sup>87</sup> Roku 1938 obdržela knižní ceny za výsledky v angličtině kromě Jiřího Stratila také Marie Davidová. Jiří Stratil, Marie Davidová, Vlasta Rájecká a Marie Pírková patřili k vynikajícím studentům obchodní akademie. Po celou dobu svého studia prospívali s vyznamenáním a první tři jmenovaní dokonce s vyznamenáním i odmaturovali.

---

83 Celá kapitola metod: vyprávění paní Olgy Fenclové, narozena 1919, studovala na OA 1935–1939, manželka V. Fencla, únor 2006.

84 Statistiky z výročních zpráv.

85 SOkA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1936–1937, s. 26.

86 Britská rada pro vztahy s ostatními zeměmi.

87 SOkA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1936–1937, s. 14.

## Prvorepublikoví učitelé angličtiny na obchodní akademii



Ing. Václav Fencl  
(soukromé foto  
p. Fenclové)

### VÁCLAV FENCL (1907–1965)<sup>88</sup>

Narodil se v Čechách v Kopidlu u Rakovníka. Po studiu na obchodní akademii v Plzni odešel do Prahy, kde vystudoval vysokou obchodní školu. Dne 1. září 1934 jej kuratorium obchodní akademie ustanovilo pro výuku angličtiny a odborných předmětů. Ve školním roce 1936/1937 učil obchodní korespondenci, kupecké počty, právní nauku, nauku o prodeji, úpravu výkladních skříní a psaní strojem. Byl velice činný v dění školy i mimo ni. Na obchodní akademii pracoval až do roku 1948, kdy odešel na obchodní akademii do Kroměříže. Tam zůstal až do roku 1960 a poté se opět vrátil do Přerova. Díky své pedagogické a jiné činnosti

se stal velmi významnou osobností školy, a proto byl zvolen jako zástupce pedagogického sboru do kuratoria školy, jež bylo vlastně jejím řídicím orgánem.<sup>89</sup> Během války se jeho hodinová dotace výrazně snížila, jelikož učil pouze angličtinu.<sup>90</sup>

Po komunistickém převratu začal mít problémy s režimem, nehodlal se přizpůsobit diktátu strany, odmítal zavést na obchodní akademii to, co mu strana a ředitelství nařizovalo, a odmítal se vzdát výuky angličtiny, již považoval za nutnou pro ekonomy. Nakonec byl nucen odejít do Kroměříže na obchodní akademii. Byl zde velmi spokojený<sup>91</sup> a učil tu mezi lety 1948–1960.<sup>92</sup> Jeho specializace byly dějepis, finanční hospodářství a nepatrnou část studentů tady učil i angličtinu.<sup>93</sup> Pak se opět vrátil do Přerova. Kromě svých učitelských povinností byl Ing. Fencl velmi činný i mimo školu. Přispíval do zlínského časopisu pro reklamu a obchod „*Průkopník*“, dále se stýkal s kroužkem komerčních inženýrů v Praze, kde si rozšiřoval svou odbornost, a zároveň psal i do jednoho pražského časopisu.<sup>94</sup> Vydal dvě knihy: „*Uvedení do podvojného účetnictví*“<sup>95</sup> a „*Obchodní úředník v podniku*“.<sup>96</sup> Byl členem divadelního spolku Tyl v Přerově, pro který psal dramatické kousky a režíroval. Sám nehrál.<sup>97</sup>

I když byl nesmírně přísný, výbušný a prudký, byl velmi schopný, což dokládá i fakt, že studenti pod jeho vedením dostávali výše zmíněné ceny od Britské rady za své úspěchy v angličtině. Studenti ho měli velmi rádi.<sup>98</sup>

88 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

89 SOKA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1938–1939, s. 7.

90 SOKA Přerov, fond SEŠ, Katalogy vysvědčení na OA, inv. č. 205–210.

91 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

92 Webové stránky Obchodní akademie v Kroměříži, [www.oakm.cz](http://www.oakm.cz).

93 Podle informací poskytnutých Janem Žárským z informačního oddělení obchodní akademie Kroměříž, který kontaktoval bývalé studenty, kteří si údajně „vybavili“ jeho působení coby dějepisáře, a nepatrná část bývalých studentů si pamatovala i Fenclovo vyučování angličtiny, dále učil i finanční hospodářství.

94 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

95 SOKA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1937–1938, s. 5.

96 Internetový seznam knih Moravské zemské knihovny v Brně.

97 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

98 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.



## KAREL VLADISLAV PAVLINEC (1902–1949)<sup>99</sup>

Pracoval jako výpomocný učitel na obchodní akademii. Jeho specializací byla čeština a angličtina. Nastoupil ve školním roce 1937/1938. Byl jmenován dne 23. října 1937. Navíc vedl i volitelný konverzační kroužek angličtiny. Překládal z angličtiny Sinclaira Lewise.<sup>100</sup> Na obchodní akademii působil i po druhé světové válce do roku 1946, kdy byl od 1. září přeložen na 11. státní obchodní akademii do Brna.<sup>101</sup> Mezi léty 1941–1942 vyučoval i nepovinnou angličtinu na gymnáziu v Přerově.<sup>102</sup>

Narodil se 17. října 1902 v Brně. Studoval bohosloví na Husově fakultě v Praze. Odjel do Spojených států, odkud se vrátil roku 1926. Začal působit jako duchovní v různých církvích.

V rámci působení jako farář skládal také písně pro svá kázání. Zhudebnil např. báseň „*Bratrstvím k míru*“.<sup>103</sup>

Nejdůležitější část svého duchovního života strávil v Prusinovicích, od června 1929 jako vikář a od 15. února 1931 už jako farář. Zůstal zde do roku 1935. Při rozkolu a rozštěpení, které vyvolal v náboženské obci, s ním část bratří přestoupila a založili nový sbor v Holešově.<sup>104</sup> Se svou ženou Marií měl pět dětí a v Holešově zůstal až do roku 1945.<sup>105</sup>

Pavlinec se zapojil i do protifašistického odboje



Karel Vladislav Pavlinec (Sborový archiv farního sboru v Holešově, 9 dokumentů – součást sborové kroniky, album I, 1935–1975)

99 Webové stránky: <http://www.svkol.cz/regio/rg1017.htm>, ze dne 14. 3. 2006, 22.11 hod.

100 Webové stránky: <http://www.svkol.cz/regio/rg1017.htm>, ze dne 14. 3. 2006, 22.11 hod.

101 SOkA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1945–1946, s. 5.

102 Almanach k 125 výročí GJŠ v Přerově, 1995, nákladem vlastním. Přerov 1995, s. 20.

103 Inventurní soupis archivních fondů reformovaného sboru v Prusinovicích a českokobratrské evangelické církve v Prusinovicích, balení: 3: III – C-1/3: Kazatelé, č. j. 5b/32.

104 Církev v proměnách času, 1918–1968. Sborník k 50. výročí spojení českokobratrské evangelické církve. Praha 1969, s. 212, 295.

105 Archív farního sboru Jednoty bratrské v Holešově, součást sborové kroniky, album I. 1935–1975.

a koncem ledna 1945 byl spolu s bratrem Adámkem zatčen. Předtím totiž odvezl z Rychnova bratra Rahlenu, který schovával parašutistu Josefa Žizku, k Adámkovi. Po zatčení gestapem nevyzradil, že pomáhal anglickým letcům, kteří se na něj obrátili s žádostí o pomoc. Od roku 1947 sloužil v Praze, a roku 1948 přednášel jako profesor na škole duchovní jednoty Unita.<sup>106</sup> Vězení podlomilo Pavlincovo zdraví a po těžké nemoci zemřel 24. prosince 1949.<sup>107</sup>

Studenti obchodní akademie v Přerově na něj vzpomínali jako na člověka někdy vznětlivého, ale velmi dobrého srdce a vlastence v pravém slova smyslu. Za okupace složil dvě protinacistické písně a v hodinách češtiny je učil studenty zpívat. Studentům zpříjemňoval hodiny různými poznatky, získanými během stipendijního pobytu v USA.<sup>108</sup> Zde se poněkud rozchází svědectví pana Pavelce a paní Fenclové, která popsala Pavlince jako tichého, solidního a klidného učitele.<sup>109</sup>

### **JOSEF KREJČÍŘÍK**

Poprvé se objevil na obchodní akademii jako výpomocný učitel 1935/1936, kdy učil nepovinnou anglickou konverzaci a zároveň působil jako soukromý učitel řeči v Přerově. V následujícím školním roce vedl v druhém pololetí hodiny anglické korespondence.<sup>110</sup> Na obchodní akademii zůstal až do roku 1938.

### **Shrnutí a zhodnocení celkového vývoje výuky angličtiny v Přerově za první republiky**

Poté, co angličtina v prvních desetiletích dvacátého století zakotvila jako samostatný obor na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, začala si hledat svou cestu i na střední školy. Nejprve ale muselo existovat odborné pracoviště na Moravě. Se vznikem Masarykovy univerzity v Brně byla tak splněna i tato podmínka. Cesta angličtiny na střední školy byla otevřená. Nebyla však snadná.

Tam, kde byly zřízeny německé školy, se angličtina brzy stala pravidelnou součástí osnov, jelikož tyto školy měly jako základ jazyk německý, a tak se otevřelo angličtině volné pole působnosti. Hůře to už vypadalo na českých středních školách. Volba německého jazyka jako cizího byla zcela přirozená. Jednak jsme existovali v německy mluvícím prostředí, vlastně i naši sousedé mluvili německy, navíc tu žila poměrně velká německá menšina. Usuzují tedy, že před vznikem první republiky se angličtina prakticky mimo německé střední školy nevyučovala.

Situace se po roce 1918 měnila jen pozvolna. Na gymnáziích byly v duchu spíše klasického vzdělání zavedeny jako povinný jazyk němčina a francouzština. Odborné střední školy si ještě na dlouhou dobu vystačily s jedním cizím jazykem, němčinou, a mnohdy ani to ne. Zvrat způsobil dvacátá léta, ekonomický rozvoj, rozvíjející se zahraniční obchod, kde se při komunikaci používalo anglického jazyka. A právě tehdy se objevila angličtina i na středních školách. Nebylo tomu jinak ani v Přerově.

Město Přerov od 2. poloviny 19. století patřilo k průkopníkům na poli školství v rámci Moravy.<sup>111</sup> Právě kvůli této výjimečnosti města v otázkách školství jsem předpokládala, že dalším logickým krokem bude zavedení angličtiny jako nového moderního trendu. Nestalo se tak. Své místo si angličtina vydobyla pouze na dvou školách – gymnáziu a na obchodní akademii.

Na gymnáziu se angličtina učila pouhé čtyři roky, navíc jako nepovinný jazyk. Příčin tohoto vývoje může být několik. Za prvé, jednalo se o školu českou, tudíž místo pro povinný cizí jazyk připadlo němčině, stále jsme přece měli německé sousedy a vydatnou německou menšinu, a druhým cizím jazykem se stala tehdy oblíbená francouzština. Tento vývoj jistě ovlivnilo i klasické zaměření gymnázia – latina jako základ každého gymnázia, němčina jako povinný jazyk, francouzština jako druhý cizí jazyk. Další cizí jazyk by jistě studenty nadměru zatížil.

Dalším důvodem byl patrně i nedostatek kvalifikovaných učitelů. Josef Staněk sice zavedl angličtinu do osnov, ale po dvou letech jejího vyučování byl povolán jinam, stejně tak i F. Zvěřina. Třetí učitel A. Chval působil jako duchovní, a tak i jeho výkon tohoto úřadu zaval jinam.

Neméně důležitým faktem, hovořícím proti nutnosti stálého vyučování angličtiny, byl i samotný účel gymnázia. To vždy vychovávalo posluchače pro studium na vysoké škole, a tedy nevystala žádná nutnost vychovat anglicky mluvící obchodníky a ekonomy. Výsledkem všeho toho bylo, že se angličtina na gymnáziu, dle mého názoru, zavedla spíše jako pokus a nepočítalo se s jejím začleněním do pravidelných osnov, jak se stalo až po druhé světové válce.

Situace na obchodní akademii vypadala naprosto odlišně. Sice se angličtina do osnov dostala až v polovině třicátých let dvacátého století, ale zato nadobro a pravidelně. I tento vývoj měl své logické příčiny.

Hlavní příčinou, jež ovlivnila začlenění angličtiny do osnov, byla ekonomika. Rychle se rozvíjející zahraniční obchod nutně potřeboval odborníky znalé angličtiny. Obchodní akademie, naprosto nezatížená tradicí klasické výuky, neměla latinu vůbec a nebyl tu ani důvod zavést povinnou francouzštinu. Jazyková situace se tedy vyvinula následovně: povinná němčina a povinně volitelná angličtina, ruština nebo francouzština.

Další faktor, který ovlivnil zavedení angličtiny do osnov, byl stav učitelů. Ing. Fencel se v Přerově oženil, což mohlo vyloučit jeho přesunutí jinam<sup>106</sup>, K. V. Pavlinec působil jako duchovní po celém okrese, takže i když kázal v celém okolí, stále se pohyboval po okrese a J. Krejčířík pracoval jako soukromá osoba v Přerově, tedy ani on nemohl být jako učitel povolán jinam.

Až po druhé světové válce naznačila angličtina takového rozvoje, jaký si zasloužila. Ještě zvýšila svou hodinovou dotaci na obchodní akademii a dostala se do pravidelných osnov gymnázia a postupně i na ostatní střední školy v Přerově.

---

106 Zakladatel Karel Fillmore, Sborový archiv farního sboru v Holešově, 9 dokumentů – součást sborové kroniky, dokument 5.

107 Sborový archiv farního sboru v Holešově, 9 dokumentů – součást sborové kroniky, vzpomínky na faráře Jednoty bratrské Karla Pavlinec.

108 70 let ekonomického školství v Přerově. Brno 1970, s. 32 (ze vzpomínek Ing. Jana Pavelce, absolventa z roku 1942).

109 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

110 SOkA Přerov, fond SEŠ, VZ OA za školní rok 1937–1938, s. 5.

111 Přerov. Přerovsko-Kojetínsko. Brno 1933, s. 93–103.

112 Vyprávění paní Olgy Fenclové, únor 2006.

Josef Voltr

## Zapomenutý aviatik, říkovický rodák Metoděj Vlach

Éra letounů těžších vzduchu a poháněných motorem začala v prosinci 1903 na pláži v Severní Karolíně „prvním řízeným motorovým letem“ Orvilla Wrighta. Délka letu byla 260 metrů a doba letu 1 minuta. V Evropě byla kolébkou letectví Francie, kde od roku 1906, tedy o tři roky později než Wrightové, konal první úspěšné pokusy o lety Brazilec Santos Dumont, v krátké době ho následovali Blériot, Farman, Voisin a další. V roce 1908 se ve Francii už rozbíhala sériová výroba letounů.

V českých zemích Rakouska-Uherska byl v té době neúspěšnějším aviatikem Jan Kašpar, který si, po neúspěšných pokusech s vlastními konstrukcemi, koupil ve Francii letoun Blériot XI. a 16. dubna 1910 s ním vykonal první dokumentovaný let a po složení úřady předepsané zkoušky uspořádal 19. června 1910 v Pardubicích před 22 000 diváky veřejné vystoupení. Podobně úspěšným byl i jeho bratranec Evžen Čihák.

Dalšími všeobecně známými průkopníky letectví u nás byli František Šimůnek, ing. Jan Čermák a ing. Otto Hieronymus. Bylo by spravedlivé přiřadit k nim i říkovického rodáka Metoděje Vlacha a vymezit mu postavení, které mu patří.

Metoděj Vlach se narodil 6. července 1887 v Říkovicích, moravské dědince osm kilometrů jižně od Přerova, jako jedno z osmi dětí rodiny Františka Vlacha, vzdělaného rolníka; jeho otec absolvoval totiž několik tříd gymnázia. Metoděj chodil do obecné školy v Říkovicích, do měšťanky v Hulíně. V letech 1902–1904 vystudoval dvouletou mistrovskou školu na strojnické průmyslovce v Přerově. První zkušenosti ve výrobě získal v Kopřivnici, ale už po půl roce pracoval v závodě na výrobu lokomotiv ve slovinském Mariboru, tehdy součásti Rakouska-Uherska. Dalším jeho zaměstnavatelem byla firma Puch, automobilka ve Štýrském Hradci (Graz v Rakousku). Tam si vzdělání doplňoval soukromými hodinami matematiky a deskriptivy u profesora reálky.

Dnem 10. srpna 1908 (bylo mu 21 let) začíná období, ve kterém se vedle svého zaměstnání intenzivně zabýval konstruováním letounů. Nastoupil do firmy Laurin a Klement v Mladé Boleslavi, tehdy už známé automobilky, do oddělení montáže automobilových motorů. Zřejmě si brzy získal pověst předního odborníka, protože byl vyslán jako spolujezdec na automobilové soutěže do zahraničí, kterých se zúčastnily automobily jeho mateřské firmy. (Snad bychom jeho osobu poznali v knize spisovatele Adolfa Branalda, později zfilmované, „Dědeček automobil“, která skvěle vyličila atmosféru těchto soutěží.)

V té době, kolem roku 1908, ovládlo Evropu všeobecné nadšení pro letectví. Přispěl k tomu i Wilbur Wright, který nejprve ve Francii a potom v dal-

ších evropských státech předváděl s velkým úspěchem svého Flyera III. U nás byl v Praze v listopadu 1909 v hotelu Palace v Panské ulici vystavován letoun Blériot, který inspiroval jednoho z našich leteckých průkopníků Františka Šimůnka.

Neexistuje žádný doklad, ani zmínka o tom, že by Vlachovo rozhodnutí věnovat se konstruování letounů nějak ovlivnila skutečnost, že firma vyvíjela letecký motor a že šéfkonstruktérem firmy byl ing. Hieronymus, který si postavil nejprve dvouplošník Wrightovy koncepce, s kterým nelétal, později složil v Mnichově pilotní zkoušky, v roce 1910 si koupil Blériotův jednoplošník, vybavil ho motorem vyrobeným u firmy Laurin a Klement a s tímto letounem skutečně létal. (Pozn: V automobilce Laurin a Klement byli v roce 1909 tři měsíce na zkušené ing. Jan Kašpar a Evžen Čihák.)



Metoděj Vlach

Není tedy divu, že se do stavby letounů pustil i takový technicky zdatný člověk, jakým Metoděj Vlach bezpochyby byl. Jeho první prací byl nefunkční model dvouplošníku o rozpětí 3 metry.

Prvním letounem určeným k letovým zkouškám byl dvouplošník o rozpětí 7 metrů se spodní nosnou plochou posunutou o 1/3 hloubky dozadu. Svislou ocasní plochu tvořila kýlová plocha a kormidlo, vodorovnou přestavitelný stabilizátor a kormidla. Hlavní podvozek byl jednokolový, volná dvojička kol podpírala trup vzadu, sloužila jen k přepravě a po rozběhu měla zůstat na zemi. Vrtuli vlastní výroby o průměru 1 600 mm poháněl tříválcový vzduchem chlazený benzinový motor o výkonu pouhých 16 k (= 12 kW), zakoupený u jedné kolínské firmy. Není známo, jakých výsledků při pokusech o vzlet bylo s tímto letounem o hmotnosti 350 kg a s enormně slabým motorem dosaženo, byly zřejmě neuspokojivé a Vlach přikročil k jeho podstatné rekonstrukci.

Předně byl zamontován podstatně silnější motor. Byl sestaven z dílů, které Vlachovi zapůjčila továrna. Jednalo se o běžný čtyřválec typu „L“



Letadlo M. Vlacha č. 3, na startu v Mladé Boleslavi 1910,  
v letadle konstruktér M. Vlach

o výkonu 38 k (= 28 kW) pro osobní automobily, který Vlach odlehčil na hmotnost 106 kg. Vrtule o průměru 1 800 mm dávala při 1 280 ot/min tah 110 kg (= 1,01 kN). Byl použit normální dvoukolový podvozek, zadní kola zůstala, zřejmě se nepodařilo umístit výhodněji vodorovné ocasní plochy. Byl rovněž rekonstruován a prodloužen trup. Při pokusných vzletech, při kterých bylo údajně docíleno skoků o délce 30–50 m, docházelo pravidelně následkem špatné příčné stability k poškození spodní nosné plochy a podvozku.

Tyto další neuspokojivé výsledky vedly Metoděje Vlacha k rozhodnutí postavit letoun – jednoplošník v podstatě blériotovské koncepce. Křídlo mělo rozpětí 11 metrů, nosníky byly z jasanu, žebra z topolu. Potah byl z pogumovaného plátna. Motor s chladičem byl vpředu v trupu. Trup měl v přední části průřez obdélníkový, v zadní půlkruhový, bez potahu. Sedadlo pilota bylo za křídlem, benzínová nádrž nad křídlem. Požadované tuhosti konstrukce trupu při zachování přiměřeně nízké hmotnosti bylo dosaženo použitím napínavých drátů. Podvozek měl motocyklová kola, odpružen byl svazky gumových pásů. Ocasní plochy byly stejné konstrukce jako křídlo. Na konci trupu vespodu byla ostruha. Ruční řízení pro ovládání výškovky a zkrucování konců křídel bylo volantové, směrovka se ovládala nožním řízením. Vrtule francouzské výroby byla po zkouškách nahrazena vhodnější vrtulí vlastní výroby o průměru 2 000 mm. Údajně byla také později, po havárii, použita vrtule zakoupená od ing. Kašpara.

Práce na letounu trvaly jeden a půl roku, od konce roku 1910 do dubna 1912 Vlach nepracoval jen sám, známá jsou jména tří z jeho pomocníků: Václav Ševít (Vševíd), Antonín Vítek, Karel Pechar, vesměs spolupracovníci ze závodu. Protože pracovní doba v továrně končila v 18 hodin, mohl



Letadlo M. Vlacha č. 4, 1912

ve všední den pracovat až od 19 hodin. V neděli pracovali od rána do 19 hodin. Dřevěné části draku letounu zhotovovali v dílnách truhlářského učiliště ve městě. Představitelé města měli zřejmě pro Vlachovu snahu pochopení a pro montáž letounu a jeho úschovu dali postavit na okraji cvičiště na Radouči za 600 K dřevěný hangár. Tato částka údajně odpovídala ceně dvou až tří krav. Hangár stál na straně k městu. (Cvičiště sloužilo jako letiště pro sportovní létání krátce i po roce 1945.) Vlach se zavázal, že letoun vystaví na výstavě, připravované na léto, a že vstupné, které bylo 20 haléřů za osobu, bude odvádět městu na úhradu nákladů na stavbu hangáru. Výstava pod názvem „Severočeská hospodářská živnostensko-průmyslová výstava“ byla zahájena 22. června a trvala do konce srpna 1912. Letoun byl obdivován veřejností pro bezvadné řemeslné zpracování a oceněn zlatou medailí. Vzbudil i pozornost takových odborníků, jako byli letecký fanda redaktor Jaroslav Kalva, spolucestující ing. Jana Kašpara z přeletu Mělník–Praha v roce 1911, známý automobilový závodník hrabě Kolowrat a pilot Zdeněk Keck, první žák Kašparovy letecké školy v Pardubicích. Na letoun se přišel podívat tehdejší místodržitel kníže Thun v doprovodu barona Brauna a generálního ředitele Klementa. Kníže Thun doporučil Vlachovi, aby si zažádal o subvenci. Vlach skutečně dostal 1 000 K, což mu ovšem na vyrovnání dluhu nestačilo.

Po skončení výstavy byl letoun dopraven do hangáru, kde proběhly menší dokončovací práce a motor byl vyladěn na maximální výkon. Pomocí mincíře byl změřen tah vrtule, nejvyšší naměřená hodnota statického tahu byla 125 kg (= 1,2 kN).

Abychom si mohli udělat představu o tom, jak a také kdy probíhaly pokusy o lety s tímto letounem, musíme využít zápisků Metoděje Vlacha, datovaných rokem 1944, a zápisků jeho spolupracovníka Václava Ševíta, sepsaných pro Technické muzeum v Praze v roce 1962. Dá se předpokládat, že

to bylo několik týdnů po skončení výstavy, tedy v říjnu 1912, převážně o nedělích, a že bylo podle Vlacha „provedeno několik pěkných startů a letů“. O práci Metoděje Vlacha se i nadále zajímal redaktor Jaroslav Kalva a pravděpodobně se v Mladé Boleslavi znovu objevil Zdeněk Keck, který nabízel Vlachovi pomoc při zalétávání. Ten ho ale odbýval slovy, že si svůj aeroplán rozbije raději sám. Takže s nevyzkoušeným letounem se pokoušel létat člověk bez pilotního výcviku. Nejobtížnější část letu, přistání, řešil tak, že vypnul motor a čekal, až letoun přistane. Že přitom docházelo občas k poškození podvozku, je samozřejmé. Svědky těchto pokusů, které se konaly v časných ranních hodinách, byli jen náhodní chodci.

První datované veřejné úspěšné lety popisuje Metoděj Vlach ve svých zápiscích takto: „8. listopadu 1912 startoval jsem s tímto strojem poprvé za účasti mnoha svědků, z nichž jmenuji: Pana Václava Svobodu, tov. v Kosmonosích, Fr. Štěpánka, tov. mot. v Nymburce, p. Fr. Krutský, ved. výr. let. motorů ve Kbelích, pana Jos. Zahradku, maj. klenotnického závodu v Ml. Boleslavě a mnoho jiných, jejichž jména si nepamatuji.“

*Po 70 až 80 m rozběhu jemným působením na výškové kormidlo vzneslo se bez nejmenšího výkyvu neb porušení rovnováhy ať podélné či příčné... Téhož dne jsem opakoval lety 6x. Rychloměr vlastní výroby ukazoval za letu rychlost 100kilometrovou.“* Při sedmém letu došlo k havárii, letoun byl těžce poškozen.

Je nutné si uvědomit, že Vlach nebyl oprávněn pořádat veřejné produkce, protože nesložil předepsanou zkoušku, která v té době představovala provedení tří letů před nějakou úřední osobou. V té době také už platila „Prozatímní pravidla pro pořádání veřejných vzletů“, vydaná místodržitelstvím v únoru 1910.

Oprava letounu poškozeného havárií trvala několik měsíců. Vlach údajně pokračoval ve skromných pokusných letech i v roce 1913. Na začátku války letoun demontoval, motor vrátil firmě. S leteckou technikou se setkal ještě jednou. V roce 1917 koupil havarovaného dvousedadlového Blériota s motorem Anzani, rekonstruoval ho, opravil a prodal chrudimskému továrníkovi Františku Wiesnerovi.

V té době bylo Vlachovi teprve 30 let, ale o létání se přestal zajímat. Z toho se snad dá usoudit, že jeho prvotní touhou nebylo létat, ale postavit letu schopný letoun. Že přitom prokázal vysokou odbornou zdatnost konstruktérskou i řemeslnou a osobní houževnatost a vytrvalost, je nade vše pochybnost. V jeho případě se výjimečně projevila jakási dějinná spravedlnost: Replika jeho letounu totiž odstartovala na letišti aeroklubu v Mladé Boleslavi v roce 90. výročí jeho úspěšných vzletů.

Jak k tomu došlo? V roce 2000 v souvislosti s blížícím se výročím se zrodila v hlavách dvou mladoboleslavských leteckých fandů Ing. Vladimíra Handlíka a Jana Rýdla o za přítomnosti Václava Vondráška, úspěšného konstruktéra ultralehkých letounů, myšlenka, postavit létající repliku Vlacha letounu. Výhodou bylo, že se podařilo získat původní Vlachovy náčrty, zápisky a snímky jeho letounů. Bylo ovšem nutno je překreslit tak, aby bylo zaručeno, že postavená replika bude skutečně létat, aby nebyla překročena maximální přípustná hmotnost pro ultralehká letadla, tj. 450 kg, a dodrženy bezpečnostní předpisy Letecké amatérské asociace. Technické úpravy původního Vlacha projektu, jako na příklad použití křídélek mís-





Pamětní deska na rodném domě M. Vlacha v Říkovcích, foto J. Lapáček

to zkrcování konců křídel, byly minimální. Jako pohonná jednotka byl použit motor z automobilu Favorit o obsahu 1,4 litru, vyrobit repliku původního motoru bylo zřejmě nad rámec možností realizačního týmu.

Potřebné finanční prostředky byly získány prostřednictvím „Nadačního fondu letadla Metoděje Vlacha“, který byl ustaven v červnu 2001. Zřizovatelem fondu bylo město Mladá Boleslav s podporou Škoda Auto a. s. Účelem fondu bylo „zhotovení repliky historického letadla a dále zajištění jeho provozu, oprav, údržby, předvádění, vystavování a hangárování“.

V zakládací listině fondu byly také stanoveny termíny dokončení stavby v květnu 2002 a předvedení letounu v červnu 2002. Termíny byly dodrženy a letoun byl předveden 19. června 2002 na letišti aeroklubu v Mladé Boleslavi. Pokřtěn byl předsedou představenstva Škoda Auto a. s., starostou města a vnukem Metoděje Vlacha Zdeňkem Vlachem a zalétnut zkušeným pilotem Janem Rýdlem. Veřejnosti byl letoun představen na „Dobovém leteckém dni“ 30. června 2002 dvěma lety po okruhu. Tím bylo prokázáno, že koncepce letounu, jak ji navrhl Metoděj Vlach v roce 1912, byla v podstatě správná a že jeho jméno mezi průkopníky letectví u nás patří.

Automobilku v Mladé Boleslavi opustil Vlach v roce 1922. Po krátkém neúspěšném pokusu o samostatné podnikání pracoval v oboru výroby obráběcích strojů u firmy Podhajský v Hostivaři a u Wawerky v Lipníku nad Bečvou. Čtyři roky byl technickým ředitelem ve strojárnách v Orlové. Od roku 1933 pracoval jako konstruktér u firmy Baťa ve Zlíně. Od roku 1940 vedl výstavbu pobočného Baťova závodu „MAS“ v Sezimově Ústí, zůstal tam ve funkci vedoucího výzkumu a později bezpečnostního technika až do odchodu do důchodu. V Sezimově Ústí také 8. února 1957 zemřel.

Říkovice si svého rodáka váží. Při oslavách 700. výročí obce v roce 1974 byla na jeho rodném domě odhalena pamětní deska s nápisem: „*Zde se narodil 6. 7. 1887 Metoděj Vlach, konstruktér a průkopník českého letectva.*“ V měsíčníku Kultura Přerova, 1965, uveřejnil Josef Dostál článek pod názvem „Náš první letec studoval v Přerově“. Rozsáhlá stať o jeho životě byla i v publikaci věnované 700. výročí obce v roce 1974 a v knize Dějiny obce Říkovice z roku 2004.

Nezapomněla ani Mladá Boleslav. V roce 1987 tam vydal Svazarm na počest stého výročí Vlachova narození a 75. výročí letectví v Mladé Boleslavi plakát s nápisem: „*Metoděj Vlach narozen 1887, montér firmy Laurin a Klement v Mladé Boleslavi byl prvním Čechem, který létal na letadle vlastní výroby zhotoveném z domácích dostupných materiálů. K pohonu použil automobilový motor Laurin a Klement typu L.*“

(Zpracováno podle písemného a obrazového materiálu, který autorovi poskytl jednatel mladoboleslavského Nadačního fondu „Letadlo Metoděje Vlacha“ Ing Vladimír Handlík.)

## **Archiválie**

Archiv Národního technického muzea Praha, fond „ČSR letci – průkopníci“.

## **Literatura**

Letectví a kosmonautika, 1987, čís. 17.

Modelář, 1985, čís. 3.

Technický týdeník, 1987, čís. 35.

ŠMOLDAS, Z.: Průkopníci českého letectví. Praha 1984, s 167–169.

Zdeněk Smiřický

## Leopold Smiřický – Einšpígl (21. 2. 1907–30. 4. 1990)

Pedagog, odbojový, vlastivědný a kulturní pracovník

*Není lehké psát o osobě, která je vám blízká, ke které máte hluboký citový vztah. Přesto jsem se rozhodl napsat medailon o svém otci, který byl až do konce života mým rádcem a vzorem skromného, hluboce vzdělaného člověka, který vždy raději myslel na dobro druhých, svých blízkých, ale i svých kolegů, žáků, spoluobčanů a známých.*

*Nikdy nezapomenu na jeho hluboké jiskrné oči, když se loučil v nemocnici v Lipníku se svým životem a tichým, sotva slyšitelným hlasem se mě zeptal: „Zdeno, nezlobíš se na mě? Neobtěžuji Tě moc svou nemocí?“ Odpověděl jsem mu tehdy: „Ne, tatínku, neobtěžuješ. Dělán to pro tebe rád...“*

*To byl poslední rozhovor před tím, než ulehl v nemocnici, odkud se již domů nevrátil.*

### Dětství a mládí

Narodil se před sto lety, 21. února 1907 v Rajnochovicích čp. 3, ve vesnici, rozkládající se v překrásném koutu Hostýnských vrchů. Otec František Einšpígl byl chudým venkovským krejčím. S maminkou Celestýnou, rozenou Grünhutovou, se poznal na „zkušené“ ve Vídni, kde byla ve službě jako kuchařka. Zde se také vzali 10. června 1906.

Z Vídně se však vrátili na Moravu, do otcova rodiště, kde měl jeho rod hluboce zapuštěné kořeny. Rod Einšpíglů spolu s rodem Rajnochů patřil již v roce 1726 k prvním osadníkům této lokality.

Když se zde mladí manželé nemohli uživit, odstěhovali se v roce 1913 do Rychlova čp. 53 u Bystřice pod Hostýnem, kde otec zakoupil malý, skromný přízemní jednopokojový domek u hlavní cesty. Maminka Celestýna se po absolvování odborné babické školy v Olomouci v roce 1910 stala později v Bystřici pod Hostýnem a okolí vyhlášenou porodní bábou, která si svou zkušeností a odborností získala dobré jméno. A tak, i když občas chodil k porodu i lékař, nikdy nesměla chybět. Dodnes na ni pamětníci na Bystřicku s úctou vzpomínají.

Obecnou školu Leopold navštěvoval od roku 1913 v Bystřici pod Hostýnem, kde také absolvoval tři třídy měšťanské školy. Na počátku první světové války tatínek narukoval. V roce 1915 se narodila ještě dcera Marie, a tak měla maminka velkou starost, aby děti sama uživila. (Sestra Marie se později, po studiích, stala též učitelkou.)

Vzhledem k tomu, že touhou Poldíka, jak mu tehdy doma říkali, bylo stát se učitelem a neměl ještě potřebný věk k přijetí na učitelský ústav, navštěvoval jednoroční učební kurz čtvrté třídy měšťanské školy v Holešově. V dalším roce pak studoval navíc 3. ročník reálného gymnázia v Kroměříži.

Otec František se vrátil z bojišť první světové války s podlomeným zdravím. Měl těžce poškozené plíce. Téměř jako zázrakem se zachránil jako jeden z mála vojáků jeho útvaru na kousíčku pevné země uprostřed rozsáhlých bažin, rozkládajících se po obou březích řeky Prypjať (Pripeť) na



Svatební fotografie Celestýny a Františka Einšpíglových, Videň 1906, archiv autora

hranicích mezi Běloruskem a Ukrajinou nedaleko města Pinsk (Bělorusko). Rakouští vojáci zde byli vehnáni do bažin a většinou se utopili při ruské ofenzívě, tak zvané „novoroční bitvě“, která se mezi Karpaty a připjatfskými bažinami rozhořela od poloviny prosince 1915 do poloviny ledna 1916.

Za uzdravení, i když ne úplné, pak otec František vděčil nejen lékařům, ale i své obětavé ženě, která ho denně navštěvovala a pomáhala při jeho léčení ve vojenském lazaretu v zámečku Thonetovky v Bystřici pod Hostýnem, kam byl nakonec těžce nemocný převezzen. A tak otec, aby uživil rodinu, kromě krejčovského řemesla provozoval po válce v Rychlově přidělenou trafikou.

V letech 1923–1927 studoval Leopold na Učitelenském ústavu ve Valašském Meziříčí. Velmi si vážil toho, že může studovat na tomto prestižním ústavu a mezi ním a jeho některými profesory se vytvořilo pouto celoživotního přátelství, na příklad s profesorem Aloisem Dostálem, který později žil a působil v Praze.

Na stravu a na zaplacení učebnic si musel přivydělávat tím, že doučoval slabší spolužáky – studenty ze zámožnějších rodin. Dne 7. června 1927 zde úspěšně složil zkoušku učitelské způsobilosti (maturitu).

## Učitelem v Dřevohosticích

Od 1. září 1927 nastoupil plný mladistvého elánu místo výpomocného učitele na Obecné škole v Dřevohosticích. Avšak již od 1. října 1927 byl povolán, aby vykonal vojenskou prezenční službu u 4. roty kulometů 34. pluku střelce Jana Čapka v Hranicích. Školu pro důstojníky v záloze absolvoval v Opavě a do zálohy odchází jako podporučík prezenční služby dnem 28. března 1929.

Na Obecnou školu v Dřevohosticích, kam se po vojně vrátil, nastoupil od 1. dubna 1929 a působil zde jenom do 31. srpna 1931. Od 1. září 1931 do 31. srpna 1932 pak učil na Obecné škole v nedalekých Žákovicích.

Vzhledem k tomu, že v dubnu 1931 vykonal v Příboře zkoušky učitelské způsobilosti, byl uznán 28. dubna 1931 „*způsobilým k samostatnému úřadu učitelskému na školách obecných s vyučovacím jazykem československým*“. Dekretem ze 17. února 1932 byl pak jmenován definitivním učitelem pro obecné školy.

Dne 23. srpna 1932 byl oddán v chrámu sv. Jiljí v Bystřici pod Hostýnem s Marií, rozenou Cagašovou z Dřevohostic, čp. 75, která jej věrně provázela úskalími života. Proto se s radostí od 1. září 1932 vrací zpět na Obecnou školu v Dřevohosticích. V rodině se postupně narodili synové Lubomír (1933), Leopold (1937) a Zdeněk (1946).

Dne 30. listopadu 1934 vykonal v Kroměříži zkoušku způsobilosti pro školy měšťanské – I. odbor (jazyk český, zeměpis, dějepis). Od 1. ledna 1935 byl pak dekretem ustanoven zatímním odborným učitelem na Měšťanské škole chlapecké v Dřevohosticích, která byla tehdy umístěna v nevládném prostředí dřevohostického žerotínského zámku.

Vedle svého náročného učitelského povolání se od doby svého příchodu do Dřevohostic podílel na kulturní a osvětové činnosti v obci. V roce 1927 se stal zakládajícím členem místní organizace Československého červeného kříže a v roce 1929 absolvoval samaritský kurz. Brzy vstoupil do místního Sokola, kde později zastával i funkci vzdělavatele a působil rovněž v sokolském ochotnickém divadle.

Jako aktivní člen odbočky Svazu důstojníků v záloze v Bystřici pod Hostýnem se sám vzdělával v odborných kurzech civilní obrany a organizoval v městečku kurzy přípravy obyvatelstva k protiletcecké obraně země.

Ve chvílích volna a pohody rád hrával na housle a na violu. Dokonce hře na housle vyučoval zájemce z řad žáků školy. Ovládal též hru na basu a často s přáteli muzicíroval.

Později, za okupace, se stal jedním ze zakládajících členů dřevohostického smyčcového kvarteta, které hrálo od roku 1940 ve složení řídící učitel Emil Vojtek (violoncello), učitel František Janek (1. housle), ředitel cukrovaru Pankrác Zamrazil (viola) a Leopold Einšpígl (2. housle). Kolem čtveřice kvartetistů se postupně utvářel malý symfonický orchestr, který brzy dosáhl dobré úrovně a byl po dobu nacistické okupace nositelem hudební kultury v Dřevohosticích.

Pokud mu to nebylo výslovně za komunistické totality nadřizenými orgány zakázáno, vždy o Vánocích a o Velikonocích s radostí hrával v malé dřevohostické chrámové hudbě, která svou hrou zpestřovala tyto nejkrásnější svátky v roce.

## **Účastníkem v odboji**

V období všeobecné mobilizace byl od 24. září do 21. října 1938 rozhodlán bránit naši vlast na severní Moravě nedaleko Králického Sněžníku jako velitel 4. kulometné roty 84. pluku Hranice. Poznal zblízka zpupnost a bezohlednost zfanatizovaných příslušníků německého národa a ordnerů, kteří naše vojáky zákeřně napadali ze zálohy a každým okamžikem střelbou ohrožovali jejich životy.



Leopold Einšpígl ve věku pěti let, 1912, archiv autora

Dobu mnichovské zrady a následné okupace naší vlasti nacistickým Němcem nesl velmi těžce. A proto již od počátku okupace hledal spojení se stejně smýšlejícími vlastenci. Dne 15. července 1939 byla ustavena odbojová skupina Sokol Dřevohostice. Leopold Einšpígl byl zvolen jejím velitelem. Jeho zástupcem se stal jeho kolega, učitel Cyril Horák. Dalšími členy skupiny byli Inocenc Nesvadba, Karel Mackovík, Václav (Zbyšek) Zamrazil, Filip Cagaš a František Skála. Později vstoupili do odbojové organizace Bedřich Spáčil, starosta obce Jaroslav David, František Nesvadba a MUDr. Jan Studnička.

Okamžitě byly uschovány všechny sokolské písemnosti, majetek a zbraně, které jednotliví členové vlastnili. Prostřednictvím štábního kapitána Bohuše Hrazdila-Kaliny byla skupina napojena již od roku 1940 na odboj pražských důstojníků (odboj „S“ – plk. František Sazima).

V roce 1940 spočívala odbojová činnost v rozšiřování zpráv zahraničního rozhlasu, ve vylepování plakátů a hesel odporu, byl poskytován úkryt pronásledovaným. Od roku 1941 byla skupina napojena na ilegální činnost odbojových skupin v Kroměříži, Přerově a Hranicích. Členové odbojové skupiny opatrovali úkryty, noclehy, potraviny, šatstvo, převáděli pronásledované vlastence do hor, vystavovali falešné doklady, různá potvrzení, falešné křestní listy i domovské listy aj.

V měsíci dubnu 1942 byl Leopold Einšpígl zatčen gestapem a vyslýchán jako bývalý vzdělavatel Sokola. Pro nedostatek důkazů a na zákrok tehdejšího starosty městečka Jaroslava Davida, člena odbojové skupiny, byl propuštěn.

Dne 30. května 1943 byl však ze školní služby jako politicky nespolehlivý vyhozen a od 1. června 1943 totálně nasazen jako pomocný dělník do závodu Impregna v Bystřici pod Hostýnem. Pro odbojovou skupinu však byla tato nově vzniklá situace přínosem, neboť zde byla možnost navázat další kontakty s odbojovými pracovníky a organizacemi. Tak byla skupina napojena na zpravodajskou skupinu „Clay“ – vysílačka Eva (Antonín Bar-

toš, Jiří Štokman, Čestmír Šikola), později spolupracovala s Tajnou vojenskou a civilní organizací v Bystřici pod Hostýnem (poručík Jan Marek) a v Holešově (poručík letectva Jan Rolek, Miroslav Neumann).

Členové skupiny se zaměřili na rozšiřování protinacistických tiskovin, poskytovali úkryt a pomoc pronásledovaným vlastencům, pro něž opatřovali doklady, potraviny a šatstvo a zdravotnický materiál. Prováděli soustavnou zpravodajskou činnost. Dále poškozovali telegrafní a telefonní linky, odcizovali součástky k motorovým vozidlům, pomáhali zásobovat utečence, poskytovali pomoc pronásledovaným, ukrývali ruské, belgické a francouzské zajatce.

Dne 8. prosince 1944 byl Leopold Smiřický prostřednictvím štábního kapitána Bohuše Hrazdila-Kaliny jmenován zpravodajským důstojníkem pro oblast Dřevohostice a deset okolních obcí. Navázal spojení se štábem I. československé partyzánské brigády Jana Žižky, která tehdy operovala v Beskydech, v Hostýnských vrších a ve Chříbech.

V této době dřevohostická odbojová skupina ukrývala ruské, belgické i francouzské zajatce a dodávala do štábu brigády cenné zpravodajské informace o síle, rozmístění a akcích nacistické okupační moci.

Dne 29. ledna 1945 Leopold nastoupil cestu na zákopové práce v Polsku. Při cestě však vyskočil z vlaku a musel se skrývat před pronásledováním gestapem. Nadále řídil činnost odbojové skupiny. Byla jím utvořena úderná desetičlenná součást skupiny, složená z mladých odvážných vlastenců, převážně ročníku 1924. Vedl je otcův žák, Rudolf Mlčák (1921), který utekl z totálního nasazení. Skupina prováděla překvapivé přepady stráží, krádeže zbraní, narušovala telefonní vedení.

Při osvobozovacích bojích v závěru války předalo vedení odbojové skupiny do štábu I. československé partyzánské brigády Jana Žižky v Hostýnských vrších informace o síle německé posádky a o umístění štábu německé armády v obecné škole v Dřevohosticích a podrobné plány obranných postavení wehrmachtu, a tak umožnilo postupující Rudé armádě přesnou likvidaci nepřátelských dělostřeleckých postavení i kulometných hnízd odporu. Díky tomu pak osvobození velké oblasti Dřevohosticka proběhlo téměř beze ztrát na životech, zač obdrželi dřevohostičtí odbojáři osobní poděkování od velitele osvoboditelských jednotek Rudé armády, staršího lejtánanta Čerňajeva.

Po osvobození Dřevohostic Rudou armádou kolem 3. hodiny ranní dne 8. května 1945 nadporučík Leopold Einšpígl jako velitel Národní stráže organizoval hlídky na ochranu občanů a jejich majetku z Dřevohostic a deseti okolních obcí před řáděním fašistických záškodníků, kteří se dosud ukrývali v okolních lesích.

Za odbojovou činnost obdržel řadu vyznamenání, z nichž nejdůležitější byl Československý válečný kříž 1939, „Pamětní odznak za účast ve II. národním odboji“, „Čestný odznak I. československé partyzánské brigády Ja-



Maturitní fotografie  
po absolutoriu učitelského  
ústavu v r. 1927,  
archiv autora



S přáteli – absolventy školy pro důstojníky v záloze, Opava 1929, archiv autora

na Žižky I. stupně“, významání pluku Karla IV. „Za zásluhy“ – stříbrný odznak I. třídy, řád francouzské odbojové organizace „Lord Denys“ a další.

V polovině května (15. 5. 1945) se vrátil k pedagogické práci jako odborný učitel na měšťanské škole v Dřevohosticích. Od roku 1945 do roku 1948 studoval šest semestrů pedagogické fakulty University Palackého v Olomouci a vykonal kolokvia a státní kolokvia z předmětů své aprobace.

Dne 8. října 1946 mu byla povolena změna příjmení z Einšpígl na Smiřický výměrem Zemského národního výboru v Brně č. 27 037/46 - V / 30. O změnu jména požádal proto, že v předchozích letech bylo jeho jméno psáno nesprávně a různými institucemi i občany neuvěřitelně komoleno. Proto požádal strýčka Smiřického

z Bystřice pod Hostýnem, zdali by mu nevadilo, kdyby přijal jméno po něm.

Na základě konkurzního řízení byl od 1. února 1949 ustanoven ředitelem osmileté střední školy v Dřevohosticích.<sup>1</sup>

## Výstavba nové dřevohostické školy

Od té doby se ze všech sil zasazoval o výstavbu nové budovy osmileté střední školy. Jednal neúnavně na Okresním národním výboru v Holešově, na Krajském národním výboru v tehdejší Gottwaldově (Zlíně) i na ústředních školských úřadech v Praze. Přípravám výstavby nové školy věnoval veškerý svůj volný čas.

Avšak v roce 1952 se dostal do sporu s tehdejší místním výborem KSČ a s funkcionáři MNV Dřevohostice. Byl mu velmi ostře vytýkán jeho ne



dost pevný postoj při tehdejší kampani za získávání nových členů do JZD. Byl však i nadále neustále udáván okresním školským orgánům některými kolegy a představiteli místní organizace KSČ pro malichernosti, jichž se ani nedopustil.<sup>2</sup>

Spory vyvrcholily tím, že byl na základě nátlaku těchto funkcionářů dekretem ONV – odboru školství a kultury v Holešově ze dne 31. srpna 1953 zproštěn funkce ředitele osmileté střední školy v Dřevohosticích. Následně byl z trestu přeložen na místo učitele na 1. osmiletou střední školu, nyníjší Základní školu T. G. Masaryka v Bystrici pod Hostýnem.<sup>3</sup>

Na jeho místo byla jmenována jako ředitelka soudružka Eva Podroužková, učitelka z Bystrice pod Hostýnem.

Vzhledem k tomu, že jeho přeložením došlo k úplnému přerušení příprav na výstavbu nové školy a nová soudružka ředitelka požádala po půl roce výkonu své ředitelské funkce o uvolnění ze zdravotních důvodů, byl mu zaslán přípis Okresního národního výboru – IV. referátu v Holešově ze dne 3. prosince 1953 v tomto znění:

---

1 Přípis Okresního školního výboru v Holešově, Zn.: 301 - 29 / 1 - 1949 z 29. ledna 1949.

2 Dokument – obhajoba ředitele Leopolda Smiřického proti krivým nařčením a výpadům dřevohostických představitelů KSČ a udavačů z řad učitelkého sboru, které byly systematicky zasílány na ONV – odbor školství v Holešově: „Do strany jsem ustoupil v dubnu 1948 a zůstal kandidátem čtyři a půl roku. Do schůzí jsem chodil řádně, příspěvky jsem platil a vykonával všechny práce stranou přidělené (pomocník RSS, učitel RSS, kontroloval členské legitimace, konal příležitostně přednášky a proslavy, organizoval téměř všechny kulturní podniky, neboť jsem byl dlouho správcem Osvětové besedy).

*Vyškrtnut ze strany jsem byl v říjnu 1952 z důvodů:*

*Podepsal jsem s. Josefu Stodůlkovi zprávu o dobrých výsledcích mičurinského pokusnictví pro ONV – škol. ref. a zprávy o této činnosti pro noviny a časopis („Včelář“, „Rolnické listy“). Zpráva prý byla nabubřelá a výsledky prý neodpovídaly skutečnosti. (Soudruh Josef Stodůlka při kontrole mičurinského pole při střední škole v Dřevohosticích dostal pochvalné uznání okresu i kraje.)*

*S. uč. Mikšíková opatřila sukýnky z obvazové gázy, aby žákyně mohly vystupovat při slavnostních zahájeních a kulturních vložkách. Vytykáno mi, že zdravotní materiál je velmi cenný a k těmto účelům se nesmí používat. (Osobně jsem ovšem nevěděl, z jakého materiálu byly sukýnky zhotoveny, ale pak jsem zjistil, že tento materiál byl zakoupen v Tepu, 1 m za 10 Kčs, kdež jej lidé kupovali na záclony.)*

*Vytykáno mi dále, že jsem se nestal členem JZD. Nejsm a nikdy jsem nebyl výkoným zemědělcem, ale jak ve škole, tak i v agitačních dvojicích jsem přesvědčoval rolníky o výhodách společného hospodaření a nakonec JZD utvořeno bylo.*

*Předseda strany Fr. Psota nakonec mi řekl: „Lenin prohlásil, že inteligenci nutno devětkrát ze strany vykopnout a podesáté teprve přijat.“*

*Přede mnou a se mnou byli vyškrtnuti podobným způsobem také učitelé: Lidmila Doláková, Marie Zamazalová, Marie Hrazdírová, Eva Papežiková, Josef Otto, Josef Stodůlka a František Zmeškal – tedy všichni učitelé, kteří se do strany přihlásili, až na Josefa Davida z národní školy.*

*Do schůzí strany chodili jsme všichni s obavami a s duševní depresí, neboť nebylo schůze, v níž by někdo z přítomných nebyl napaden a osobně pranýřován pro malichernosti, které by se daly snadno napravit přesvědčivou soudružskou domluvou. Po schůzi jsem nikdy nespal.“*

3 Přípis ONV - IV. ref. Holešov Zn.IV. -/1- 428/53/Škr. ze dne 24. 8. 1953, dále přípis ONV - IV. ref. Holešov, Zn.: IV./1 - 428 - 53/Škr. z 26. 8. 1953 a dekret KNV v Gottwaldově, Zn.: IV / 1A - 428 - Uč z 31. 8. 1953.



Leopold Einšpígl se svou první třídou – II. třída obecné školy v Dřevohosticích ve školním roce 1928/1929, archiv autora

*„Vážený soudruhu!*

*Obracím se na Tebe, aby ses dal k dispozici MNV v Dřevohosticích ve věci popohnání stavby nové školy, která zase naráží na určité překážky. Byla by to vhodná příležitost, jak urovnat Tvoji záležitost. Já učiním, co budu moci. Hleď, aby se Tvůj vztah k činitelům MNV upravit natolik, aby nebylo námitek proti Tvému přemístění.*

*Jar. Staněk, OŠI.“*

Zároveň byl rovněž ve stejný den – 3. prosince 1953 – zaslán stejným referátem dopis, adresovaný Místnímu národnímu výboru Dřevohostice:

*„Věc: Stavba nové školy, kádrové věci.*

*Vážení soudruzi!*

*Ve věci stavby nové školy v Dřevohosticích nastaly určité pokroky. S. Mrňous z KNV mi telefonoval, že je naprosto nutné, aby si někdo z funkcionářů vzal za životní úkol starat se o popohánění přípravných prací, aby byly nutné podklady pro projekt (sondy – jejich rozbor, voda, terén) sestavené od odborníka předloženy projektantům, aby projekt školy byl co nejdříve předložen ministerstvu a stavba mohla být zařazena do plánu na příští rok. Jestli se takový člověk v Dřevohosticích nenajde, stavba se oddálí na neurčito a Vaše děti budou trávit zase svůj školní věk v té hrozně budově.*

***Prosím Vás, soudruzi, vezměte si na pomoc s. Smiřického, který již hodně v té věci pracoval, aby Vám poradil, kde začít a kam se obrátit.***

*Při této příležitosti Vám oznamuji, že ředitelka 8leté střední školy v Dřevohosticích s. Podroužková ze zdravotních důvodů žádá o zproštění funkce. Řídit takovou školu není malíčkosť. Obracím se na Vás, soudruzi, abyste posoudili, zda by nebylo již únosné, kdybychom s. Smiřického vrátili do Dřevohostic. Určité opatření již bylo v jeho záležitosti jeho přeložením do Bys-*

*třice p. H. učiněno, soudruh jistě o své dosavadní práci hodně přemýšlel. Nebyla-li jeho práce správná, je možno nyní mu dát patřičné pokyny. Se stanoviska kádrové výchovy by tento postup byl správný. S. Smiřický učí na jiné škole. Neměl tedy ze školní služby odstraněn.*

*Z okresního hlediska by nebylo námitek, aby učil v Dřevohosticích, když může a musí učit v Bystřici p. H. Jde o to, zda Vaše místní hledisko se dá sladit s okresním. Ke spolupráci zde může dojít. Jeho zkušenosti také nemůžeme nechat ladem. Kádrový materiál soudruhů učitelů v Dřevohosticích není v žádném případě bez vad, bylo jich mnoho škrtnuto z KSČ. Vlivy staré výchovy také ještě nepřekonali. Mladí učitelé zase nemají těch zkušeností, bez kterých si ředitel nemůže získat autoritu. Autoritu nelze opatřit vedoucím ani dekretem od ministra, ale tu si musí získat sám svými znalostmi a zkušenostmi.*

*Nového ředitele, který by do Dřevohostic dojížděl, nezískám. Budeme se muset obrátit jen na učitele místní. Je také naprosto nepřijatelné, aby z místa učitelé jezdili jinam, když zase jiní jezdí opačným směrem.*

*Prosím, abyste laskavě věc projednali a vyjádření zaslali IV. ref. ONV v Holešově.*

*Stanovisko okresních činitelů si zjistím sám.*

*Čest práci*

*Staněk“*

A tak byl Leopold Smiřický výměrem ONV – odboru pro školství a kulturu v Holešově, Zn.: 53 - 428 - 1954/Škr. ze dne 25. srpna 1954 opět pověřen, údajně na vlastní žádost, řízením osmileté střední školy v Dřevohosticích.

Dodatečně byl dnem 1. září 1954 dekretem I. náměstka ministra školství Dr. Františka Kahudy jmenován opět ředitelem dřevohostické osmileté střední školy (dodatečný dekret Ministerstva školství čís. 72.707/54 - A I/6. je ze dne 11. října 1954).

S velkým nadšením se spolu s pověřeným pracovníkem MNV Dřevohostice, Františkem Mužíkem, pouští do náročných příprav dokumentace pro výstavbu nové školy. Stavba školy byla povolena 9. října 1954 a vlastní práce začaly 23. listopadu 1954.

Po obrovském organizačním pracovním úsilí Leopolda Smiřického i Františka Mužíka, který vykonával funkci stavebního dozoru, a za velké pomoci brigádníků z řad rodičů i členů pedagogického sboru a díky poctivé práci stavebního podniku Stavosvit Gottwaldov byla nová a moderní dřevohostická škola 19. srpna 1956 slavnostně otevřena.

Dobré dílo, o něž usiloval celou svou bytostí, se podařilo. Škola zářila novotou a žákům i pedagogickému sboru se v ní velice dobře pracovalo.

Ke Dni učitelů 29. března 1957 bylo řediteli Leopoldu Smiřickému Odborem pro školství a kulturu rady ONV v Holešově zasláno Čestné uznání: *„Odbor pro školství a kulturu rady ONV v Holešově Vám uděluje při příležitosti Dne učitelů v r. 1957 čestné uznání a poděkování za Vaši obětavou práci učitelskou a vychovatelskou.“*

## **Nevděk totalitního režimu**

Pouze rok mu komunistický totalitní režim dovolil řídit školu, jejíž výstavbě věnoval obrovské množství svého volného času, životní energie i svého zdraví, na úkor péče o svou rodinu.



Učitelství sbor Městské školy v Dřevohosticích ve školním roce 1933/1934  
– Leopold Einšpígl, stojící 2. zprava, archiv autora

Přípisem Rady ONV v Holešově z 10. srpna 1957 byl dnem 31. srpna 1957 „ze služebních důvodů“ odvolán z funkce ředitele školy. Podepsán opět náměstek předsedy ONV v Holešově, soudruh Miroslav Logaj.<sup>4</sup>

Leopold Smiřický byl zproštěn funkce ředitele i přes to, že občané celého školního obvodu podali proti jeho odvolání písemný protest, zasláný na ONV – odbor školství v Holešově. Protestní dopis podepsali občané obcí Radkova Lhota, Radkova, Lipová, Křtomil, Turovice a Nahošovice. Protest byl vždy stvrzen funkcionáři MNV a KSČ uvedených obcí.

Jen KSČ Dřevohostice nepodepsala pod hrubým nátlakem velkého stranického funkcionáře, I. náměstka ONV v Holešově, soudruha Miroslava Logaje, pozdějšího okresního školního inspektora.<sup>5</sup>

Od 1. září 1957 vykonával Leopold Smiřický funkci zástupce ředitele na dřevohostické škole, aby zaučil nově ustaveného mladého ředitele bez odpovídajícího vzdělání, soudruha Richarda Valu z Holešova, jehož kádrový profil byl zárukou, že škola bude pracovat plně v intencích direktiv komunistické strany. Nový soudruh ředitel se stal brzy předsedou VO KSČ Dřevohostice (od 13. 1. 1959).

Ale dnem 10. února 1958 byl Smiřický bez řádného zdůvodnění, podle přípisu – cituji „na základě rozhodnutí stranické komise pro prověrku kádrů“ na hodinu zbaven místa zástupce ředitele<sup>6</sup> a navíc mu bylo náměstkem ONV v Holešově soudruhem Miroslavem Logajem vyhržováno, že bude propuštěn ze školní služby, pokud se nepodvolí. Byla to těžká situace, protože měl v té době tři nezaopatřené děti, syny Lubomíra (1933) studujícího na Univerzitě Palackého v Olomouci obor španělština – francouzština, Leopolda (1937) studujícího Střední průmyslovou školu strojnickou v Přerově a Zdeňka (1946), který navštěvoval 6. ročník základní školy v Dřevohosticích.

Od té doby Leopold Smiřický působil na Základní devítileté škole v Dřevohosticích jako řadový učitel a věnoval se veřejně prospěšné práci.

O tom, jak farizejský přístup měl holešovský odbor pro školství a kulturu rady Okresního národního výboru v Holešově k mému otci, svědčí poděkování, které bylo zasláno otci dva roky po vyhození z funkce zástupce ředitele: „*Při příležitosti Dne učitelů roku 1960 přehlídíme v rámci oslav 15. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou výsledky práce při budování socialistické školy a oceňujeme zásluhy našich učitelů.*“

*Za Vaši dobrou práci pro Československý červený kříž a za práci v CO Vám vyslovujeme u z n á n í a d í k.*“ Podepsán Jaroslav Staněk

Ani nejmenší zmínka o jeho zásluhách o vybudování nové dřevohostické školy.

Od 10. prosince 1958 do 24. června 1959 ještě musel na základě naléhání ředitele školy dálkově studovat v kurzu pro přípravu učitelů praktických cvičení na školních pozemcích v 6. – 9. postupném ročníku ZDŠ, protože mu byly soustavně přidělovány vyučovací hodiny, které vůbec nesouvisely s jeho aprobací (práce ve školních dílnách a práce na školních pozemcích). Dne 13. října 1961 ukončil pak obdobná vysokoškolská studia na Pedagogickém institutu v Olomouci a získal tím způsobilost vyučovat praktickým cvičením na školních pozemcích v 6. a vyšším postupném ročníku povinné školní docházky.

Dnem 30. června 1967 odešel do starobního důchodu, ale vzápětí, dne 31. srpna 1967 nastupuje jako učitel a vychovatel v Ústavu sociální péče pro mládež v Dřevohosticích, kde je pověřen experimentální výukou těžce mentálně postižených klientů. Od 1. září 1971 pak nastoupil jako vychovatel na Zemědělské odborné učiliště v Dřevohosticích v Kostelní ulici

---

4 Přípis Rady ONV v Holešově, čís. j.: škol/109 - St/57 z 10. 8. 1957.

5 Uvádím dva originální doklady, které byly nalezeny v pozůstalosti Leopolda Smiřického:

Prohlášení.

Potvrzuji, že jsem v roce 1957 se s. Františkem Novákem z Dřevohostic podepsal hanlivý adavačský dopis proti s. Leopoldu Smiřickému, řediteli ZDŠ v Dřevohosticích, adresovaný ONV – odb. škol. v Holešově. Učinil jsem tak v podnapilém stavu a přemluvením s. uč. Leop. Staňkem, nyní zást. řed. SVVŠ v Holešově, tehdy jednatelem MO KSČ, který dopis napsal a opatřil razítkem strany KSČ.

Toto prohlášení činím, abych odčinil krivdu u s. L. Smiřického, kterou jsem svým chováním způsobil.

V Dřevohosticích 7. 5. 1968

Fegut Cyril

Místopřísežné prohlášení

Potvrzuji tímto jako dlouholetý členka KSČ, že v roce 1957 s. Miroslav Logaj, člen OV KSČ a I. náměstek předsedy ONV v Holešově, nyní okresní škol. inspektor v Kroměříži, nutil a přesvědčoval členy výboru MO KSČ, aby byl z ředitelského místa ZDŠ v Dřevohosticích odvolán s. Leopold Smiřický. Členové výboru odmítali, protože věděli, že ředitel se velmi zasloužil o výstavbu nové školy a byl u žactva i občanů oblíben. Teprve na hrubý nátlak asi po čtvrtém zasedání výboru s křikem a naléháním s. M. Logaje byl dán souhlas k odvolání s. Leopolda Smiřického z funkce ředitele školy, aniž byl udán jakýkoliv důvod.

V Dřevohosticích dne 21. 4. 1968

Ajmutová L. Dřevohostice 97

V. Kopečný č. 123

6 Odvolání z místa zástupce ředitele osmileté střední školy v Dřevohosticích odborem pro školství rady Okresního národního výboru v Holešově, č. jedn.: Škol/PAM - 58/Škr. z 27. 2. 1958. Podepsán Stanislav Kunovjánek, v. r. – vedoucí odboru.

a později zde pracoval i jako učitel. Od roku 1972 působil jako vychovatel ve Výchovném ústavu pro děti a mládež v Dřevohosticích.

Podle potřeby vedení Základní devítileté školy v Dřevohosticích ochotně vypomáhal až do svého vysokého věku zástupy za mateřskou dovolenou a za nemocné učitele. Stejně působil i na ZDŠ v Soběchlebích.

Po dobu svého působení na měšťanské škole a později i na osmileté střední škole i na Základní devítileté škole v Dřevohosticích zároveň vyučoval na Zemědělské pokračovací škole a později na Zemědělském odborném učilišti v Dřevohosticích-Novosadech.

## Práce pro spoluobčany

Leopold Smiřický hodně času a sil věnoval také obecně prospěšné práci, ať již jako poslanec místního národního výboru, předseda místní Osvětové besedy, předseda základní organizace i člen okresního výboru Českého svazu protifašistických bojovníků, jako aktivní člen místní organizace Československého červeného kříže a člen jejího okresního výboru. Každoročně prováděl v úzké



Velitel dřevohostické odbojové skupiny, nadporučík v záloze Leopold Einšpígl s velitelem osvoboditelského útvaru Rudé armády, starším lejténantem Černájevem na dřevohostickém náměstí v ranních hodinách 8. 5. 1945, archiv autora

spolupráci s místními obvodními lékaři, MUDr. Janem Studníčkou a později s MUDr. Květoslavem Šiprem, CSc. (pozdějším profesorem Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně), školení dobrovolných sester ČČK v Dřevohosticích i v okolních obcích. Stejně obětavě pracoval v místní i okresní organizaci Československého svazu požární ochrany a na základní škole úspěšně vedl po dobu několika let kroužek „Mladých požárníků“, který dosahoval výtečných výsledků. Dokonce později vykonával po mnoho let funkci rozhodčího při hasičských soutěžích. Od svého příchodu do Dřevohostic se stal aktivním členem zdejšího Sokola, kde vykonával

i funkci vzdělavatele. Po mnoho let byl členem sekce památkové péče při Okresním vlastivědném muzeu J. A. Komenského v Přerově a dlouhou dobu úzce spolupracoval s Okresním archivem v Přerově, na jehož tehdejšího ředitele PhDr. Vojtěch Cekotu i další pracovníky archivu se vždy s důvěrou obracel.

Po dobu necelého půl století pečlivě psal kroniku městečka Dřevohostice, kde zachytil léta 1942–1988. Svými podrobnými zápisy, pečlivě psanými kaligrafickým písmem, zanechal dřevohostickým spoluobčanům mnohá cenná svědectví o významných událostech v životě městečka, ale i o každodenním životě zdejších lidí, setkávajících se nejen s radostnými událostmi, ale i s rozmanitými problémy a těžkostmi.

Nemůžeme však pominout ani jeho publikační činnost, především řadu článků z minulosti městečka v regionálním tisku a vlastivědnou publikaci „Historie Dřevohostic“ (vydal MNV Dřevohostice v roce 1968), v níž zachytil zajímavé osudy městečka i jeho obyvatel.

Jeho obětavá, téměř každodenní mimoškolní činnost na poli kultury a osvěty mu o mnoho let později přinesla mnohá ocenění a čestná uznání. Při stavbě nové dřevohostické školy, kdy musel zajistit nalezení dostatečně silného vodního pramene pro studnu školy, tedy bezprostředně před svou padesátkou, zcela náhodou zjistil za přítomnosti známého proutkaře, pana Kokory, že je schopen pomocí vrbového proutku nebo ocelové spirály hledat vodní prameny. První silný vodní pramen našel na zahradě svého přítele a kolegy, známého dřevohostického učitele Josefa Davida (1894–1971), kam tehdy odcházel téměř z recese. Dlouho svým schopnostem nemohl uvěřit. A tak potom téměř až do konce svého života pomáhal stovkám spoluobčanů z Dřevohostic, Turovic i zájemcům ze širokého okolí (Rusava, Bystrice pod Hostýnem, Chvalčov), ale i z dalších obcí na Hostýnském



Nadporučík Leopold Einšpígl při projevu po osvobození na dřevohostickém náměstí dne 8. 5. 1945, archiv autora



Rodina Leopolda Smiřického (Einšpígl) v roce 1949.

Stojící zleva: syn Leopold Smiřický ml., Leopold Smiřický, syn Lubomír Smiřický.  
Sedící zleva: Celestýna Einšpígllová, syn Zdeněk Smiřický, Marie Smiřická,  
František Einšpígl. Archiv autora

Záhoří tím, že jim ochotně nacházel prameny pro jejich studny. Dokonce objevil pramen vody i pro studnu na hradě Helfštýně. Poslední silný pramen pro studnu našel u Zajíců v Lipové čp. 75 na přelomu měsíců října a listopadu roku 1989, asi půl roku před svou smrtí. Studnař pan Ladislav Kolář z Chvalčova dokonce bez jeho kontroly a souhlasu odmítl kopat studny.

Ke konci svého života onemocněl na rakovinu prostaty. Počátkem roku 1986 byl operován v přerovské nemocnici. Operace se sice povedla, ale zároveň byl zanedbán zánět ledviny, způsobený ledvinovými kameny. Následovaly vysoké horečky. Hrozila totální sepse organismu. Naštěstí mu však byla v posledním okamžiku vyoperována postižená zhnisaná ledvina. Jeho organismus byl velmi oslabený, přesto se však za pomoci obětavé péče rodiny a své obrovské vůle z onemocnění brzy zotavil. Žil ještě čtyři roky a zajímal se o veškeré dění v městečku. Ke konci života jej však pronásledovaly opakované zápalý plic.

Přípisem Okresního národního výboru – odboru školství v Kroměříži ze dne 10. dubna 1990, tedy tři týdny před svou smrtí, obdržel Leopold Smiřický omluvný dopis, který odsoudil jeho diskriminaci školskými orgány okresu Holešov v 50. letech a vyslovil mu plnou morální rehabilitaci.

*„Vážený pane!*

*Ve smyslu zásad ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČSR čj. 10 / 269 / 90 - 14 ze dne 6. 1. 1990 posoudila rehabilitační komise Vaši žádost a dospěla k následujícím závěrům.*

*Svým charakterním postojem v 50. letech jste potvrdil vysoký morální kredit člověka, který byl mnoho let diskriminován na bývalém okrese Holešov vedoucími pracovníky školského odboru.*



*Vedle nesporných zásluh o výstavbu školy v Dřevohosticích vzkřísil jste k životu celé časové periody v dějinách Dřevohostic a okolí.*

*Odbor školství, mládeže a tělovýchovy ONV Kroměříži Vám nechce vyslovit pouze omluvu za rezort školství, ale za celou společnost.*

*Tím je vám vyslovena plná morální*

*r e h a b i l i t a c e .*

*Jaroslav Tomeček  
předseda rehabilitační komise“*

Dřevohostický učitel, opravdový vlastenec, neúnavný kulturní a vlastivědný pracovník, Leopold Smiřický zemřel 30. dubna 1990 na zápal plic v nemocnici v Lipníku nad Bečvou. Byl pochován za velké účasti občanů městečka a okolí 12. května 1990 na dřevohostickém hřbitově. Hlavní projev nad jeho hrobem pronesl Ing. Bohumír Kuba z Nového Jičina, člen Ústředního výboru Českého svazu bojovníků za svobodu v Praze.

Zůstává tu jeho dílo a přetrvávají vzpomínky na skromného a obětavého člověka, který zasvětil celý svůj život pomoci druhým.

Na závěr si dovoluji ocitovat autentické vzpomínky učitelky českého jazyka a dějepisu s aprobací pro střední školy, paní Jaroslavy Doleželové, která do Dřevohostic přišla na svou první učitelskou štaci. Začínala zde učit právě za ředitelování Leopolda Smiřického. Na dřevohostické osmileté střední škole, která byla později přejmenována na základní devítiletou školu pak působila více než dvacet let: „*To první setkání s ním mám v paměti vryto, jako by to bylo včera, ač k němu došlo před mnoha lety. Tehdy jsem nastupovala na své první učitelské místo téměř tři sta kilometrů od domova.*

*Přišla jsem do Dřevohostic zklamaná, že nebudu učit na gymnáziu, pro něž jsem měla aprobaci a které mi bylo připisem přiděleno, když jsem na umístěnkou nastoupila až z Prahy.*

*Mé zklamání bylo zmírněno poznámkou okresního inspektora, že se dostanu na školu, kde je velmi oblíbený ředitel. Ano, tak to doslova řekl. A byla to pravda. Přijal mne se dvěma dalšími novými kolegy s usměvavou tváří a podrobně nás informoval o škole, o tom, jací jsou zde lidé a městečko.*

*Hned mi bylo líp, zvláště když nás provedl ještě prázdninově ztichlou školou. Zasněhoval nás do historie zámku, kde byla tehdy škola umístěna, ukazoval mi třídy, překrásnou hudební síň se štukovou výzdobou. Získal si mě jako historičku a já, ještě mladicky romantická, se těšila, jak budu denně chodit místy, kudy šly tak bohaté dějiny.*

*Po prvních informacích o škole přišla řeč i na ubytování. Moji dva kolegové je sehnali brzo. Pan ředitel měl předem připravené možnosti. U mne to bylo horší, s kantorkou se nepočítalo. A tak pan ředitel se mnou chodil městečkem, trpělivě, ale bezvýsledně nejméně dvě hodiny.*

*Nakonec mne dovedl k Cagašovým, což bylo mé veliké štěstí. Ti se mne ujali, byli to opravdu hodní lidé, příbuzní rodiny pana ředitele, takže jsem*



Leopold Smiřický kolem roku 1980, archiv autora



Se svým svým učitelským sborem – Osmiletá střední škola Dřevohostice – zámek – ve školním roce 1950/1951. Stojící zleva: Marie Bartušková, Bohumil Šibrava, František Zmeškal, Stanislav Chvátal, Josef Stodůlka, Eva Kvapilová, Zdeňka Malachtová. Sedící zleva: Jaroslava Šifnerová (provdaná Doleželová), Jiřina Mikšířková, Leopold Smiřický, Marie Hrazdírová, Eva Papežíková. Archiv autora

*se zde s ním často setkávala i mimo školu na večerních besedách. Jak ráda na ta posezení dodnes vzpomínám! Musím však ještě připomenout, že jsem se rychle sžila s místními lidmi a velmi jsem si s nimi rozuměla.*

*Pan Smiřický byl dobrým ředitelem, naším nadřízeným i kolegou. Dovedl vše obratně zorganizovat, obětavě nás, mladé učitele, zasvěcoval do školní praxe, radil, taktně a ochotně pomáhal.*

*Uměl vždy hájit učitele i žáky, v těžkých dobách mnohé dělal tak, aby se nikomu neublížilo. Jsem přesvědčena, že to byla právě jeho zásluha, že tehdejší učitelský sbor byl tak stmelený a výborně sladěný. Sborovna se stala milým místem, kde se často zpívalo, příjemně vyprávělo i poslouchalo, panovala tu shoda a přátelství.*

*Je třeba poznamenat, že panu řediteli patří velké díky za zřízení nové školní budovy. Neúnavně zdůvodňoval její potřebu, jezdil, sháněl, vysvětloval, účastnil se nejrůznějších jednání a zajišťoval mnoho dalšího.*

*V osobě pana Smiřického jsem spatřovala postavu kantora, jak jej známe ze starších knih. Učil, hrál na housle, na violu, na basu, přednášel na různých besedách, účastnil se dění v městečku, byl obeznámen s jeho historií, napsal o ní vlastivědnou publikaci a řadu článků, po léta psal dřevohostickou kroniku.*

*Za okupace byl zapojen do protifašistického odboje, spolupracoval s „Obranou národa“, se skupinou „Clay – Eva“ i s partyzány v Hostýnských horách. Vždy jsem ho považovala za opravdového vlastence.*



V čele prvního učitelského sboru v nově otevřené dřevohostické škole ve školním roce 1956/1957. Stojící, zadní řada zleva: Stanislav Hlobílek (vedoucí PO), kuchařky Antonie Nesvadbová, Ludmila Ajmutová a Anna Kotková, školník Josef Krajča. Střední řada zleva: Marie Kroupová, Zdeňka Svobodová, Vladimír Všetička, František Zmeškal, Josef Otto, Karel Kortánek, Věra Nedbalová. Sedící zleva: Eva Papežíková, Jaroslava Doleželová, Marie Oravová, Leopold Smiřický, Josefa Zobaníková, Marie Slováčková, Marie Staňková. Archiv autora

*Přišly ale ještě těžší doby a náš pan ředitel si vytrpěl svoje. Jistě trpce nesl pocit křivd, které mu byly připraveny. Byl zbaven ředitelské funkce, jednu dobu dojížděl učit do Bystřice pod Hostýnem, byla mu předhazována spolupráce se západním odbojem za války.*

*Byl však velkorysý k těm, kteří mu ublížili, neukazoval nějakou uraženost a neobnažoval svou bolest. Nedal na sobě znát zklamání z lidí, jimž udělal tolik dobrého. Až těsně před smrtí se mu konečně dostalo plně a zasloužené rehabilitace a satisfakce.*

*Za sebe i za ostatní učitele Vám děkuji, pane řediteli, za vše, co jste nám dal a čím jste nám byl. Až všechno s novým jarem rozkvetne, zajdu na dřevohostický hřbitov, zastavím se v rozjímání u hrobu svých žáků, kteří mě přešli na věčnost, položím kytičku květů na Váš hrob a pokloním se Vaši památce.*

*Vzpomínka na dobré lidi má člověka provázet po celý život.<sup>7</sup>*

Lidský život je v podstatě krátký. Je plný zvrátů, radosti střídají starosti, trápení a odříkání. Ubíhá neuvěřitelným tempem. Pokud se však prožije čestně a smysluplně, pokud po člověku v ostatních lidech, s nimiž se v životě setkal, něco dobrého zůstane, pak měl život takového člověka smysl...

7 Autorkou autentických vzpomínek je dlouholetá dřevohostická učitelka a dřevohostická kulturní pracovníce, paní Jaroslava Šifnerová, provdaná Doleželová, stře-doškolská profesorka v Holešově, bytem Novosady I/1 326, Holešov. Do Dřevohostic nastoupila po studiu na Univerzitě Karlově v Praze.

Renata Skřebská

## Ladislav Vlodek 1907–1996

Dne 9. února 2007 uplynulo 100 let od narození sochaře Ladislava Vlodka. Autora, který celý svůj tvůrčí život zasvětil městu Hranice.

Ladislav Vlodek se narodil v Ostravě v hornické kolonii dolu Jindřich. Jeho předkové byli horníci, ale Ladislavův otec se vyučil zahradníkem u Rotschildů. V roce 1911 se odstěhoval s rodinou do USA, kde pracoval jako zahradník jeho bratr Rudolf. Vlodekův otec pracoval v Chicagu v Lincoln parku. Ladislav, u kterého se v dětství projevilo výtvarné nadání, se začal učit malování u paní Elizabeth Tuck. Dále navštěvoval tři roky jako mimořádný žák oddělení pro kresbu a později malbu na Chicago Academy of Fine Arts. V lednu roku 1922 se rodina vrátila do Československa a usídlila se ve městě Hranice, kde otec koupil dům na Staré střelnici a vybudoval velké zahradnictví. Po návratu se Ladislav Vlodek vyučil kamenosochařem v dílně místního kameníka Josefa Sosny. Po vyučení se přihlásil na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze a v roce 1925 byl přijat.



Vlodek, deníky, Babička, nedatováno

Studoval sochu u Josefa Mařatky a ornamentální a figurální malbu u Karla Štipla.<sup>1</sup>

Tento stručný životopisný nástin nám pomůže pochopit některá východiska tvorby. Ladislav Vlodek nebyl vyhraněný autor, co se oboru týče. Stejně jako řada jeho současníků se zabýval malířstvím i sochařstvím. Pro jeho tvorbu je určující realismus. Opět podmíněný dobovým vývojem – od symbolické roviny, přes lyrickou a romantickou až k civilismu a dobově poplatnému socialistickému realismu. Námětově jsou pro něj typické lidské postavy, portréty, příběhy každodennosti, ale také určité romantické

stylizační prvky a témata z antické mytologie. Dalším velkým okruhem je příroda. Při tak značném výrazovém i pracovním záběru nelze učinit ukvapený závěr o autorově díle. Promítá se do něj také doba, která byla společensky složitá a plná událostí.

Z autorovy tvorby byla dosud prezentována především malba, grafika a sochařská tvorba a také články v tisku a katalogy se věnovaly hlavně těmto činnostem.<sup>2</sup>

Trochu stranou stála jeho kresba, přestože je v autorově uměleckém i osobním vývoji důležitá a zajímavá. Kresebná tvorba je zároveň kvalitní sondou do sociálního a společenského klimatu do-

by. Jedná se především o skici, které dávají možnost postihnout tvůrčí a invenční stránku autora. Vlodkovy kresby jsou intimní sondou do jeho tvorby, protože jsou součástí osobních deníků a skicářů s řadou poznámek nejen k výtvarnému umění. Velkým přínosem pro zhodnocení této autorovy produkce je dochování novinových výtisků, na jejichž základě je možné porovnat skici s konkrétními tištěnými verzemi. Zároveň umožňují nahlédnout „za zrcadlo“ jeho tvorby. Ta je neustálým hledáním formy, výrazu a tvaru. Nejvíce inklinuje ke klasicistnímu pojetí a chce tvořit umění dokonalé formy. V jeho poznámkách se objevuje kritika současného moderního umění. Pro něj je východiskem antika a její kánon ušlechtilé krásy. Velmi dobře to postihují jeho vlastní slova: „...zobrazením skutečného obrazu podal bys vlastně jen tu hmotu-surovost-předmět, kdežto ty chceš podat duchovnost požitku při podívání se na předmět. Tedy to, co cítíš, nikoliv co vidíš. A jak to udělati? Uděláš tvar nárysný předmětu, barvu, látkovost



Vlodek, deníky, autoportrét, 1925

- 1 Čerpáno z autorových biografických vzpomínek, které mi zapůjčila rodina.
- 2 Katalogový list výstavy *Ladislav Vlodek*, Lázeňský dům Moravan, Lázně Teplice nad Bečvou, 31. 5.–30. 7. 1997, MMG Hranice, výstavní síň Radnice, 4. 12.–4. 1. 1998, autor textu Tomáš Pospěch. PIVODA, O. – RICHTÁR, V.: *Ladislav Vlodek. Život a dílo*. Vydala firma MIJOKA, s. r. o. Hranice, 1. vydání, nedatováno. Dále řada článků publikovaných v denním tisku.



Vlodek, deníky, hlava chlapce, nedatováno

– tyto tvary vznikají účelem, ale tebe nezajímá účel přímo, nýbrž krása. A tuto novou krásu musíš lidem přinášeti.“<sup>3</sup> Vlodek bude chtít celou svou tvorbou přinášet krásu a libost, vědomě se nechce pouštět do experimentů, jeho cílem je harmonická krása. U Vlodka to není staromilství, nebo obava z experimentu. Touha po harmonické kráse vyvěrá přímo z jeho romantické a jemné duše. Mladý, nesmělý muž, velký platonik, jak to dokládají jeho

deníkové zápisy, ve kterých jsou pro něj ženy nedostižné a neuchopitelné. To je obsahem jedné roviny jeho kreseb – něha, čistota a lyrika, jak to dokládají skici dívek, lučních květin nebo zvířat. Vlodek byl také muž tajemný a bohémský, a tak další rovinou jsou jeho kresby do časopisů.<sup>4</sup> Přestože sám paradoxně tuto část své tvorby příliš neuznával a bral ji jako možnost obživy v těžkém období, vzniká řada velmi kvalitních prací.<sup>5</sup>

Autorovu kreslířskou tvorbu lze obecně vymezit do několika okruhů. Jedním z nich jsou komiksy, které patří vůbec k prvním v rámci tohoto žánru na českém území.<sup>6</sup> Už ve svých denících z roku 1921 kreslí velký komiks „The two twins of Brother Street“, který je po formální stránce pod silným

3 Citace z autorova deníku.

4 Spolupracoval s časopisy Koule, Klíčení, Humoristické listy, Lucerna atd.

5 Ve svém deníku popisuje těžké období během studií a krátce po jeho skončení, kdy se snažil užít v Praze, ale společenská a hospodářská situace 30. let 20. století nebyla příliš nakloněna umění a také konkurence zde byla velmi silná.

6 V polovině 20. let 20. století se u nás této tvorbě věnoval také Ondřej Sekora.

7 Tento vliv je patrný nejen ve stylizaci postav, ale především ve vkládání textových titulků do „bublín“. Po návratu do Československa se tento styl postupně mění, až přechází k psaní textů pod obrázkem. Prosadit se u nás s komiksy bylo obtížné, protože byly dlouhou dobu zatracovány a považovány za úpadkové, až dnes nastává doba, kdy je možné jejich objektivní zhodnocení a zařazení do sféry umění. O řadě autorů se vůbec nevědělo, že jejich tvorba se zabývá také touto oblastí. Za všechny lze jmenovat Zdeňka Buriana, kterého všichni znají jako malíře pravěku a jen úzký okruh zná jeho komiksové práce.

8 Většina Vlodka soukromé korespondence a poznámek v denících je v angličtině, zřejmě v důsledku života v USA v raném dětství. To dokládá i historka z jeho vzpomínek. Po návratu rodiny z USA do Hranic neuměl malý Ladislav dobře česky. Chodil proto na doučování k paní Brdečkové a zde maloval jejímu synovi Jiřímu karikatury kovbojů, černochoů, indiánů, tuláků i zvířat. To byl možná jeden z inspiračních zdrojů pro slavného Limonádového Joe.

vlivem americké produkce.<sup>7</sup>

Další mimořádnou bytostí, kterou je nutno zmínit, je postavíčka kocoura Felixe, která je jímavá a okouzlující a v době svého vzniku byla nesmírně populární. S trochou nadsázky lze říci, že to, co byly pro americké děti Disneyho zvířátka, byla pro generaci českých dětí 20. a 30. let minulého století právě postava kocoura Felixe. Autor velmi svébytně a originálně reaguje na slovanskou mytologii, ve které je kocour klíčovou pohádkovou bytostí. Vlodek byl bravurní kreslíř, s kresbou pracuje suverénně a daří se mu výtvarné i výrazové zkratky. Jeho práce mají silný invenční náboj, jak to dokládají karikatury, kde pracuje s obrovským množstvím lidských typů a nikdy se neopakuje.

Jeho schopnosti zapojit do díla fantazii se objevují také v dalším okruhu prací a to jsou vtípy a reklamy. Ilustrovat vtíp nebo „joke“, jak sám autor své práce označuje, není vůbec jednoduché, naopak je náročné postihnout pointu příběhu stručnými výrazovými prostředky a Ladislavu Vlodekovi se to daří.<sup>8</sup> Jeho vtípy jsou důmy-



Vlodek, deníky, karikatura cyklista, 1925



Vlodek, deníky, karikatura Malíři, 1925



Vlodek, deníky, chlapec, 1924

slně vypointované a po výtvarné stránce dokonale čisté. Rovněž ilustrace „mondénních dam“ jsou vtípné, smyslné a dráždivé, avšak „nepohoršují mravy“. Mají v sobě noblesu a jiskru. Dámy z reklam tak evokují filmy s Oldřichem Novým a svět v záři reflektorů. Zde se určitě projevuje Vlodekova láska k filmu, protože se zachovalo také torzo jeho vlastního scénáře.<sup>9</sup>

Třetím velkým okruhem jsou kresby každodennosti, kde se mu daří zachytit intimitu chvíle a okamžiku, jak dokládají např. kresby s tematikou spících. Postižení psychiky a individuality člověka dokládají jeho portréty. Rovněž krajiny a městská tematika

zaujmou nejen výtvarně, ale jsou také zajímavým sociologickým dokladem o proměnách města a krajiny. Práce tak reflektují dobu a život moderního velkoměsta, jak ho Vlodek poznal za studií v Praze, ale také svět věčného snílka a hledače krásy. Po návratu do Hranic, kde žije a tvoří, až do své smrti v roce 1996, se více zaměřuje na kresby zdejší krajiny, a vznikají tak historicky cenné pohledy na město a okolí. Ladislav Vlodek byl jemný a romantický snílek, ale také bonviván a bohém. Rovněž jeho tvorba v sobě nese noblesu, harmonii i díla řemeslná. Přesto je to osobnost, která si zaslouží naši pozornost a úctu. O kresbě Ladislava Vlodka lze hovořit jako o jemné, hravé a chápající lidskou rovinu, protože Ladislav Vlodek byl jemný, hravý a lidský.

---

9 V autorově deníku z roku 1936 se zmiňuje o touze zabývat se herectvím.



Tak se kocour Felix kvočnou stal,  
následující vám povi seriál -



Na vejšních slepička Kvo tito sedí.  
Kocour Felix na ni s podivem blbědí.



Slepička s vejsci dítla včera poleháno.  
S divým „kvo, kvo“ přelá na dvíře jako itřáno.



Felix praví: „A teď si tu pákně lehnu,  
buď jak buď se s vejsci odsud ani nehnu.“



Na vejších le včera míkkě poleháno,  
ukazuje toto další zobrazeno.



Felix spal zde hodně dlouho, sladce tuze,  
zvuky neznojmými probudil se k hrůze.



Z vejsci kuřátka se klovou... Felix láme:  
„Tohle čerň, kryndapinda, to je krámení!“



Kuřil rodinu pak s pýchou ukazaje.  
Tata Měla odí nad tím vyvaluje.



Felix v bruku kuřátek svých zatím dříve -  
co se stalo dále, berry zase víme.

Oldřich Fiala

## Povídání Jana Chmelaře nejen s jednou skálou

Biografický a bibliografický příspěvek

Malíř, grafik, tvůrce monumentálních děl, publicista a organizátor **Jan CHMELAŘ** se narodil 14. října 1924 v Horní Moštěnici, dětská léta prožil ve Staré Vsi. Středoškolská studia na přerovském gymnáziu uzavřelo (1943) totální nasazení do Moravských železáren v Olomouci. Přeškoloval se tak na zámečníka, přestože byl přijat na školu uměleckých řemesel v Brně.

Bezprostředně po válce, v červnu 1945, se stal žákem Josefa Kaplického na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Předmětem jeho zájmu byla malba se zvláštním zřetelem ke sklu a architektuře, věnoval se též užité grafice, typografii a tvorbě plakátů. Souběžně – v letním semestru – navštěvoval výuku dějin umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde v té době přednášeli Jan Květ, Antonín Matějček, Václav Mencl a Jaromír Pečírka.

Mezi ukončením pražských studií (1950) a nástupem do národního podniku Přerovské strojírny (1952) prošel základní vojenskou službou ve Slaném. Při návratu do rodného kraje jej provázela Eva Siblíková, s kterou uzavřel sňatek a společně vytvořili podmínky pro rodinný život a vlastní, byť často propojenou uměleckou tvorbu.

Následujících dvaadvacet let Jana Chmelaře je spojeno s činností propagačního výtvarníka a výkonem funkce vedoucího obchodní propagace. Vedle organizačních povinností v této době vytvářel grafickou podobu firemních katalogů a prospektů, koncipoval úpravy veletržních prostranství pro prezentaci strojírenských výrobků. Spolupracoval také s divadelními ochotníky, k jejichž inscenacím Čapkovy Matky, Šrámkova Léta aj. navrhoval scénickou úpravu.

Samostatné výtvarné práci se Jan Chmelař věnuje během dalších více než třicet let. V roce 1974 opustil zaměstnání a vrátil se ke studovaným oborům, zejména k realizacím v architektuře. Jeho výtvarná díla v kamenné či keramické mozaice, stěny z pískovaného skla atp. v té době bylo možno zhlédnout nejen na Přerovsku, ale také v dalších místech jižní a severní Moravy. Je škoda, že některá z nich majitelé objektů zejména po roce 1990 necitlivě zničili a zůstala zachována jen ve fotodokumentaci nebo v pracovních studiích. Obrazy inspirované krajinou využívají motivy vybrané v místech dětství, tj. v prostředí Staré Vsi a Přestavlk. Dalším inspirativním zdrojem je jihomoravská Pálava, především Pavlov a jeho okolí.

Mnoha vyznamenáními se umělec „pochlubit“ nemůže. Jednoho se mu však přece jen dostalo. Za celoživotní dílo v oblasti výtvarného umění obdržel (1996) Cenu města Přerova – medaili Jana Amose Komenského.



Ilustrace k literárnímu dílu Michaila Jurjeviče Lermontova

Různorodost života Jana Chmelaře zachycuje navazující výběr z personální bibliografie uspořádaný ve třech tématických skupinách. Řazení záznamů je v každé skupině v abecedním pořádku.

## Z vlastních prací

### Publicistika

1. **Bude kultura v Přerově nadále popelkou?** Nové Přerovsko, **33**, 1990, č. 5, 2. II., s. 5.
2. **Červené jablko.** [Vzpomínka na uvedení stejnojmenného filmu v přerovském kině Hvězda.] Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 50, 31. XII., příl. Silvestr 1999 / Nový rok 2000, s. 1.
3. **Jan Chmelař.** Setkání s osobností. Sborník příspěvků k Muzejnímu úterku. ...Oldřich Fiala, Jaroslav Mazáč, Rudolf Novotný. Přerov, Muzeum Komenského 1999. 17 s., 2 obr. »Upomínkové listy. Sv. 4.«
4. **Jan Kučera.** Setkání s osobností. ...Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského 1997. 6 s., skládačka, 2 obr. Upomínkový list.
5. **Mých sedmdesát.** Obrazy a kresby. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1994. Nestr., skládačka, 2 obr.
6. **Nezlobte se na „Literárky“.** Kultura Přerova, [6], 1963, č. [6], červen, s. 8–9.
7. **Obrazy a grafiky.** ...Jaroslav Mazáč. Red. František Hýbl. Fot. Jan Chmelař, Vladimír Poledna, Jiří Frait. Přerov, Muzeum Komenského 2005. Nestr., 56 obr.



Dívčí skála

8. **Slovo na rozloučenou.** [Nekrolog pedagoga, přírodovědce, spisovatele, publicisty a výtvarníka Vlastimila Kozáka.] *Prerovské echo*, 1998, č. 1, leden, s. 10, 1 obr.
9. **Šance pro přerovskou kulturu.** [K využití sálu v budově proti kinu Hvězda.] *Zpravodaj města Přerova*, 1, 1990, č. [5], květen, s. 104, 1 obr.

#### Reprodukce výtvarných děl

10. **A přece žijeme: ze zvědavosti.** In: *Jan Chmelař. Setkání s osobností. Sborník příspěvků k Muzejnímu úterku. Přerov, Muzeum Komenského 1999. 3. str. obálky.*
11. **Autoportrét.** In: *Jan Chmelař. Setkání s osobností. Sborník příspěvků k Muzejnímu úterku. Přerov, Muzeum Komenského 1999. 1. str. obálky; Mých sedmdesát. Obrazy a kresby. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1994. Nestr., skládačka.*
12. **Detail keramické mozaiky v ZD Pobečví.** [1981] In: *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců. D. 4 / CH – J. Ostrava, Výtvarné centrum Chagall 1999, s. 47.*
13. **Dívčí skála.** In: *G / arto. Unie výtvarných umělců Olomoucka 2003–2006. Olomouc, Unie výtvarných umělců Olomoucka 2007, s. 52.*
14. **Chalupy v Pavlově.** In: *Almanach k stému výročí založení gymnasia v Přerově. Přerov, Gymnasium 1970, obr. příl.*
15. **Kamenná mozaika.** Detail / jídelna školního statku v Kojetíně. In: *Gymnázium Jakuba Škody Přerov. Almanach vydaný ke 125. výročí založení GJŠ v Přerově. Přerov, GJŠ 1995, s. 93.*
16. **Kamenná mozaika v lékárně ve Šternberku.** In: *Eva Siblíková, Jan Chmelař. [Katalog výstavy v Galerii na schodech.] Přerov, Střední pedagogická škola 1981. Nestr., skládačka.*

17. **Keramická sekaná mozaika.** [1981 / JZD Pobečví v Rokytnici u Přerova.] In: KOBZA, František: *Katalog výtvarných umělců olomoucké oblasti*. Členové a kandidáti Svazu českých výtvarných umělců, registrovaní v krajské organizaci SČVU Ostrava v okresech Olomouc, Šumperk, Vsetín, Přerov, Bruntál. ...Dalibor Malina. Fot. Jiří Frait. Praha, Dílo 1989, nestr.



Autoportrét

18. **Koroptev.** Detail keramické mozaiky v jídelně ZD Pobečví. In: *Gymnázium Jakuba Škody Přerov*. Almanach vydaný ke 125. výročí založení GJŠ v Přerově. Přerov, GJŠ 1995, s. 93.
19. **Kresba.** In: *Eva Sibliková, Jan Chmelař*. [Katalog výstavy v Galerii na schodech.] Přerov, Střední pedagogická škola 1981. Nestr., skládačka.
20. **Mozaika.** In: NOVOTNÝ, Rudolf: **Současní přerovští výtvarní umělci.** *Přerov*. Povídání o městě. Přerov, Město Přerov 2000, s. 208.
21. **Mých sedmdesát.** Obrazy a kresby. [Příležitostný tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1994. Nestr., skládačka.
22. **Návrh plakety prof(esor) J(ana) Jahna.** In: *Gymnázium Jakuba Škody Přerov*. Almanach vydaný ke 125. výročí založení GJŠ v Přerově. Přerov, GJŠ 1995, s. 47.
23. **Pole pod Pálavou.** In: *G / arto*. Unie výtvarných umělců Olomoucka 2003–2006. Olomouc, Unie výtvarných umělců Olomoucka 2007, s. 52.
24. **Portrét V. B.** Olej. In: *Almanach k stému výročí založení gymnasia v Přerově*. Přerov, Gymnasium 1970, obr. příl.
25. **Rekviem za krajinu dětství.** In: *G / arto*. Unie výtvarných umělců Olomoucka 2003–2006. Olomouc, Unie výtvarných umělců Olomoucka 2007, s. 52.

## Z literatury

26. -bk- (= Bohumír Kolář): **Obrazy z Pálavy v tovačovském zámku.** [Výstava.] Hanácké noviny, 7, 1996, č. 72, 15. VI., s. 5.
27. -bk-: (= Bohumír Kolář): **Sálající Pálava v Tovačově.** [Vernisáž výstavy *Obrazy z Pálavy*.] Hanácké noviny, 7, 1996, č. 73, 18. VI., s. 5.
28. **Eva Sibliková, Jan Chmelař.** [Katalog výstavy v Galerii na schodech.] Přerov, Střední pedagogická škola 1981. Nestr., skládačka, 3 obr.
29. (f) (= Oldřich Fiala): **Výstava výtvarného díla Jana Chmelaře.** Nové Přerovsko, 13, 2004, č. 41, 8. X., s. 7.
30. FIALA, Oldřich: **Rodnou Hanou maluje Jan Chmelař přes brýle dětských očí.** [Rozhovor.] Nové Přerovsko, 13, 2004, č. 42, 15. X., s. 3, 1 obr.



Jan Chmelař a Jitka Hanáková při prezentaci výtvarného díla na Muzejním úterku,  
foto Oldřich Fiala

31. **Gymnázium Jakuba Škody Přerov.** Almanach vydaný ke 125. výročí založení GJŠ v Přerově. Přerov, GJŠ 1995, s. 145.
32. HORÁK, Antonín: **Z výstavní síně.** [Charakteristika obrazů *Jaro a Podzim.*] Kultura Přerova, [5], 1962, č. [2], únor, s. 9.
33. **Chmelař Jan.** Malíř, grafik. In: *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců.* D. 4 / CH–J. Ostrava, Výtvarné centrum Chagall 1999, s. 46, 1 obr.
34. **Jan Chmelař.** In: KOBZA, František: *Katalog výtvarných umělců olomoucké oblasti.* Členové a kandidáti Svazu českých výtvarných umělců, registrovaní v krajské organizace SČVU Ostrava v okresech Olomouc, Šumperk, Vsetín, Přerov, Bruntál. ...Dalibor Malina. Fot. Jiří Frait. Praha, Dílo 1989, nestr., 2 obr.
35. **Jan Chmelař.** In: PAVELKOVÁ, Anna: *Výtvarné setkání přerovských umělců v Karviné.* Katalog výstavy. Karviná, Městský dům kultury 1989. Nestr., 1 obr.
36. **Jan Chmelař.** In: *Přerov a jeho výtvarní umělci.* Přerov, Muzeum Komenského 1996. Nestr. [Tisk k výstavě.]
37. **Jan Chmelař.** In: *G/arto.* Unie výtvarných umělců Olomoucka 2003–2006. Olomouc, Unie výtvarných umělců Olomoucka 2007, s. 52, 3 obr.
38. **Jan Chmelař oslavuje a vystavuje.** Přerovské echo, 1994, č. 11, listopad, s. 15, 1 obr.
39. (jeř): **Obrázky z Pavlova.** Rovnost, **95**, 1980, 30. VI., č. 102, s. 5.
40. KOČÍ, Stanislav: **Přerovští výtvarníci vystavují.** Kultura Přerova, [8], 1965, č. [7], červenec, s. 2–4.
41. KÖNIGOVÁ, Alžběta: **Malíř Jan Chmelař a jeho erbovní pták – moudrý havran.** Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 40, 15. X., s. 21, 2 obr.

42. (kvaj) (= Jaroslav Kvapil): **Malířské „povídání“ s Pálavou.** [Výstava v Tovačově.] Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 25, 21. VI., s. 10.
43. KVAPIL, Jaroslav: **Malíř zachraňoval manželčiny obrazy a málem přitom přišel sám o život.** Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 32, 15. VIII., s. 15, 1 obr.
44. Lami (= Lada Michnová): **Výstava obrazů.** [V Bochoři.] Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 18, 3. V., s. 2.
45. **Letní výstava Evy Siblíkové a Jana Chmelaře.** Galerie Dílo v Přerově nabízí. Nové Přerovsko, 1992, 30. VI., s. 7, 1 obr.
46. MILOŠ, Stanislav: **Povídám si s jednou skálou.** Hanácké noviny, **5**, 1994, č. 232, 3. XI., s. 5. [Muzejní úterek – Setkání mezi obrazy Jana Chmelaře.]
47. NOVOTNÝ, Rudolf: **Současní přerovští výtvarní umělci.** In: *Přerov. Povídání o městě.* Přerov, Město Přerov 2000. 243 s. [Jan Chmelař, s. 208, 2 obr.]
48. NOVOTNÝ, Rudolf: **Životní putování za kulturou.** In: *Setkání s osobností.* Jan Chmelař. Sborník příspěvků k Muzejnímu úterku. Přerov, Muzeum Komenského 1999, s. 5.
49. of (= Oldřich Fiala): **Setkání s Janem Chmelařem.** Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 44, 12. XI., s. 15. [Muzejní úterek.]
50. (oj): **Májové vinohrady.** Mladá fronta, **36**, 1980, 5. V., č. 105, s. 7.
51. (oj): **Obrázky z vinohradů.** Mladá fronta, **36**, 1980, 9. IV., č. 84, s. 7.
52. PAVELKOVÁ, Anna: **Výtvarné setkání přerovských umělců v Karviné.** [Helena Hašpicová, Jan Chmelař, Eva Chmelařová-Siblíková, Pavel Kotas, Věra Kotasová-Klausová, Vlastimil Kozák, Stanislav Krátký, Petr Markulček, Danuše Mazurová, Jaroslav Pop, Ladislav Vlodek.] Karviná, Městský dům kultury 1989. Nestr., 12 obr.
53. **Pozvání.** [Nahlédnutí do ateliérů manželů Chmelařových.] Přerovské echo, 1992, č. [7–8], červenec–srpen, s. 11, 1 obr.
54. **Předání ceny města Přerova – medaile Jana Amose Komenského u příležitosti výročí 740 let udělení městských práv.** Slavnostní zasedání městského zastupitelstva dne 29. ledna 1996. Přerovské echo, 1996, č. 2, únor, s. 9, 1 obr.
55. **Přerovské strojírný.** [Propagační brožura.] Přerov, Přerovské strojírný [bez roku vyd.]. Nestr., čb. i bar. fotografie.
56. (rč) (= Alois Rečka): **Pavlov v obrazech.** Lidová demokracie, **36**, 1980, 5. V., č. 105, s. 5.
57. (rč) (= Alois Rečka): **Umění krásné, užitečné.** Lidová demokracie, 1984, 30. X., s. 5.
58. RN (= Rudolf Novotný): **Životní jubileum akademického malíře Jana Chmelaře.** [Rozhovor.] Přerovské echo, 1999, č. [10], říjen, s. 13, 1 obr.
59. -smi- (= Stanislav Miloš): **Siblíková – Chmelař, Pálava.** Přerovsko, **35**, 1992, č. 45, 17. VII., s. 2, 1 obr.
60. SO: **Výstavy v galerii Dílo.** [Obrazy Jana Chmelaře.] Kultura Přerova, **27**, 1984, č. 10, říjen, s. 148–150, 1 obr. [= foto: Libuše Kučerová – Jan Chmelař při práci na kamenné mozaice v lékárně ve Šternberku.]

61. **Tajemství kamene.** In: FIALA, Oldřich: *Osmdesátiletý Jan Kučera – muž s mladickým elánem.* Sborník Státního okresního archivu v Přerově. Přerov, SOkA 2000, s. 108–109.
62. **Z výstavy akademických malířů Evy Siblíkové-Chmelařové a Jana Chmelaře.** [Kolekce vystavená v Městském kulturním středisku v Bardejově.] Přerovské echo, 1997, č. 10, říjen, s. 10, 1 obr. [= foto: Zdenka Sekerová]

### **Autorský a jmenný rejstřík**

FIALA Oldřich . . . . .	3, 4, 29, 30, 49, 61
FRAIT Jiří . . . . .	7, 17, 34
HAŠPICOVÁ Helena . . . . .	52
HORÁK Antonín . . . . .	32
HÝBL František . . . . .	7
CHMELAŘOVÁ Eva viz SIBLÍKOVÁ Eva	
JAHN Jan . . . . .	22
(jeř) . . . . .	39
KOBZA František . . . . .	17, 34
KOČÍ Stanislav . . . . .	40
KOLÁŘ Bohumír . . . . .	26, 27
KOTAS Pavel . . . . .	52
KOTASOVÁ-KLAUSOVÁ Věra . . . . .	52
KÖNIGOVÁ Alžběta . . . . .	41
KOZÁK Vlastimil . . . . .	8, 52
KRÁTKÝ Stanislav . . . . .	52
KUČERA Jan . . . . .	4, 61
KUČEROVÁ Libuše . . . . .	60
KVAPIL Jaroslav . . . . .	42, 43
MALINA Dalibor . . . . .	17, 34
MARKULČEK Petr . . . . .	52
MAZÁČ Jaroslav . . . . .	3, 7
MAZUROVÁ Danuše . . . . .	52
MICHNOVÁ Lada . . . . .	44
MILOŠ Stanislav . . . . .	46, 59
NOVOTNÝ Rudolf . . . . .	3, 20, 47, 48, 58
(oj) . . . . .	50, 51
PAVELKOVÁ Anna . . . . .	35, 52
POLEDNA Vladimír . . . . .	7
POP Jaroslav . . . . .	52
REČKA Alois . . . . .	56, 57
SIBLÍKOVÁ Eva . . . . .	16, 19, 28, 45, 52, 59, 62
SO . . . . .	60
SEKEROVÁ Zdenka . . . . .	62
VLODEK Ladislav . . . . .	52



Oldřich Fiala

## **Užitečné umění malířky, grafičky a keramičky Evy Siblíkové**

Biografický a bibliografický příspěvek

Významné životní jubileum – osmdesáté narozeniny letos oslavila malířka, grafička a keramička Eva SIBLÍKOVÁ (\* 7. června 1927 v Hradci Králové). Z rodných východních Čech přesídlila (1953) do Přerova, předtím však získávala zkušenosti v grafické škole v Praze pod dohledem Rudolfa Beneše a absolvovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, kde v ateliéru Aloise Fišárka studovala monumentální malbu, tapiserii a další užité umění – zejména návrhy gobelínů a tisk na látky. Samostatnou uměleckou dráhu zahájila v Gobelínových dílnách Marie Hoppe-Teinitzerové v Jindřichově Hradci.

Sňatkem s výtvarníkem Janem Chmelařem přijala manželovo příjmení Chmelařová, pro uměleckou práci však používá rodné Siblíková. V prostředí Přerova a Hané pak objevovala zajímavá zákoutí i objekty města Jana Blahoslava, Jana Amose Komenského a jiných osobností. Na Přerovsku si umělkyně rovněž oblíbila okolí Partutovic s dominantou větrného mlýna.

Další místa – krajinu jižní Moravy, okolí Pavlova a Pálavy – ztvárňuje ve všech ročních obdobích. Při častých pobytech ve svérázně krajině Pavlovských vrchů (manželé Chmelařovi zde v Pavlově objevili, zakoupili a opravili rozpadající se domek) nachází inspiraci v prostředí vinic či vinných sklepů. Obě lokality zachycuje různými technikami od kresby přes pastel a akvarel k olejomalbě.

Pro volnou grafickou tvorbu, knižní ilustrace, exlibris či novoročenky využívá nejčastěji linoryt. Monumentální díla v architektuře jsou charakteristická keramickými prvky skládanými do rozměrnějších celků. Takto vznikla např. výzdoba jídelny základní školy v Hranicích, vstupního prostoru mateřské školy v Kroměříži, výtvarné ztvárnění atria v Základní škole v Potštátě či úprava poschodí v obchodním domě v Rožnově pod Radhoštěm.

V životě Evy Chmelařové-Siblíkové měla a má svoje místo veřejně prospěšná činnost. Aktivně se podílela na práci Československého svazu žen nebo Svazu československých výtvarných umělců, po transformaci v devadesátých letech je členkou Unie výtvarných umělců. Pro četná zájmová sdružení i profesní organizace vytvořila grafické řešení pamětních listů, čestných adres a jiných příležitostných tisků. Společně s manželem se podílí na výtvarné podobě edice upomínkových listů k Muzejním úterkům přerovského Muzea Komenského. Plným právem tak obdržela roku 1977 Cenu města Přerova – medaili Jana Amose Komenského.

Navazující výběr z personální bibliografie je uspořádán v tematických skupinách. Řazení záznamů v každé skupině je v abecedním pořádku.

## Z vlastních prací

Ilustrace & grafická úprava příležitostných tisků a knih

1. BLAHOŠLAV, Jan: **Gramatika česká**. [Dva verše Jana Blahoslava z Gramatiky české a z Filipiky proti misomusům.] Přerov, Vlastivědný ústav 1971. Nestr.
2. BUREŠ, M[iroslav]: **Otvírání studánek**. Graficky upravila a ilustrovala Eva Siblíková – Chmelařová. Přerov, Okresní vodovody a kanalizace [1971]. Nestr.
3. **Citáty z díla Jana Blahoslava**. Vybral František Hýbl. Ilustr. a graf. upr. Eva Siblíková – Chmelařová. Přerov, Muzeum Komenského 2006. Nestr., 1 list.
4. **Čestné uznání**. [Český svaz žen. Bez vyd. údajů. 3 s., složený list.]
5. HALAŠ, František: **Naše paní Božena Němcová**. [Čestné uznání s úryvkem ze sbírky.] Přerov, Okresní národní výbor [bez roku vyd.]
6. HORA, Josef: **Zpěv svobody**. [Diplom s úryvkem básně ze sbírky *Pracující den*.] Přerov, n. p. Přerovské strojírný [bez roku vyd.]. Nestr.
7. **Jan Amos Komenský 1670–1970**. [Bibliofilský tisk k 300. výročí úmrtí.] Graf. upr. Eva Siblíková-Chmelařová. Přerov, Vlastivědný ústav 1970. Nestr.
8. **Jan Blahoslav 1523–1571**. [Bibliofilský tisk k 400. výročí narození.] Graf. upr. Eva Siblíková-Chmelařová. Přerov, Muzeum J. A. Komenského 1971. Nestr.



Horní náměstí v Přerově – titulní list katalogu výstavy

9. KOMENSKÝ, Jan Amos: **Všenáprava**. [Čestné uznání s úryvkem z díla.] Přerov, Okresní národní výbor – školská komise a odbor školství [1970]. Nestr.
10. MAZÁČ, Jaroslav: **Nehasnoucí ohně**. Ilustr. Eva Siblíková-Chmelařová. Praha, Naše vojsko 1989. 79 s.
11. MAZÁČ, Jaroslav: **Přítomnost**. [Báseň. Bez vyd. údajů. 2 s., složený list.]
12. MAZÁČ, Jaroslav: **Setkání s osobností**. Eva Siblíková. ...Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského 1996. Nestr., skládačka, 4 obr. Upomínkový list.
13. **Nová technika – vyrábět více, lépe, levněji**. Sborník statí k 10. výročí založení n. p. Přerovské strojírný. Graf. upr. Eva Siblíková-Chmelařová. Přerov, (Přerovské strojírný) 1958. Nestr.

14. **Pamětní list ke 400. výročí úmrtí přerovského rodáka Jana Blahoslava.** Graf. upr. Eva Siblíková-Chmelařová. Přerov, Vlastivědný ústav 1971. 2 s.
15. **Přerovsko.** Mapa okresu Přerov. 2. vyd. Přípr. Alena Křetínská. Graf. upr. Eva Siblíková-Chmelařová. Přerov, Okresní úřad 1998. Nestr., skládačka.
16. **URBÁNKOVÁ, Jarmila: Žízeň.** [Báseň ze sbírky *Pod milostnou lunou.*] Přerov, Okresní knihovna 1969. Nestr., dvojlist.
17. **Voda základ života.** [Poděkování.] Olomouc, Sdružení vodovodů a kanalizací [bez roku vyd.] Nestr., grafický list 1973 – ruční papír.

Reprodukce výtvarných děl

18. **Cesta k Muzeu Komenského v Přerově.** [Linoryt / 2002.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...Oldřich Fiala.* Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.
19. **Cesta v zimě.** [Pastel / 1987.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy.* Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
20. **Cesta z lesa.** [Pastel / 1987.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy.* Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
21. **Černý Balog** In: *Patnáct let výtvarného umění.* [Bez vyd. údajů.] 1960, květen–červen, nestr.
22. **Fialový sklípek.** [Olej / 1985.] In: KOBZA, František: *Katalog výtvarných umělců olomoucké oblasti.* Členové a kandidáti Svazu českých výtvarných umělců, registrovaní v krajské organizaci SČVU Ostrava v okresech Olomouc, Šumperk, Vsetín, Přerov, Bruntál ...Dalibor Malina. Fot. Jiří Frait. Praha, Dílo 1989, nestr.
23. **Grafický list k 70. narozeninám keramika Svatopluka Úředníčka.** [Linoryt / 1976.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové*



Mapa okresu Přerov



Zátiší v Pavlově

*vé-Siblíkové. ...Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.*

24. **Jarní stráž.** [Olej / 1987.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy*. Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
25. **Keramický reliéf.** In: PROCHÁZKOVÁ, Ivona: *Návštěva v ateliéru Evy Siblíkové-Chmelařové*. Ostravský kulturní měsíčník, **2**, 1977, č. 11, s. 63–65, 3 obr.
26. **Linoryt.** In: PROCHÁZKOVÁ, Ivona: *Návštěva v ateliéru Evy Siblíkové – Chmelařové*. Ostravský kulturní měsíčník, **2**, 1977, č. 11, s. 64.
27. **Lisování.** [Olej / 1999.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.*
28. **Město Bardějov.** In: SEKEROVÁ, Zdena: *Bardějov v obrazech*. Přerovské echo, 1998, č. 9, září, s. 9.
29. **Mikulovské sklepy.** [Pastel / 1977.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy*. Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
30. **Obřadní síň v Kojetíně.** (Detail keramického reliéfu.) In: *Eva Siblíková, Jan Chmelař*. [Katalog výstavy v Galerii na schodech.] Přerov, Střední pedagogická škola 1981. Nestr. – skládačka.
31. **P. F. 1983.** In: PAVELKOVÁ, Anna: *Eva Siblíková*. Výstava k životnímu jubileu. Přerov, Muzeum Komenského 1997. Nestr.
32. **Partutovický větrný mlýn.** [Olej / 1987.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy*. Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
33. **Pavlovské sklepy.** [1985.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy*. Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
34. **Podzimní den.** [Olej / 2000.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.*



Cesta k Muzeu Komenského v Přerově



Přerov

35. **Přerovské Horní náměstí s podloubím.** [Linoryt / 1978.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...* Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.; *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2005. Díl 14 / Sh – Sr.* Ostrava, Výtvarné centrum Chagall 2005, s. 83.
36. **Přístav v Jaltě.** In: *Obrazy a kresby ze Sovětského svazu.* [Katalog výstavy ve výstavní síni SČSVU a Malé galerii.] Olomouc, Svaz českoslovených výtvarných umělců – Český fond výtvarných umění 1960, nestr.
37. **Rajnochovice.** In: *Eva Siblíková, Jan Chmelař.* [Katalog výstavy v Galerii na schodech.] Přerov, Střední pedagogická škola 1981. Nestr., skládačka.
38. **Relief Josefa Siblíka.** *Blatenské listy*, 5, 1994, č. 13, 17. IX., s. 4, 1 obr.
39. **Sklepy před vinobraním (u Věstonic).** [Olej / 2000.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...* Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.
40. **Táni v březnu.** [Olej / 1976.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...* Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.
41. **Táni ve vinicích.** [Pastel / 1979.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy.* Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
42. **Vinné sklepy na jižní Moravě.** In: NOVOTNÝ, Rudolf: **Současní přerovští výtvarní umělci.** *Přerov. Povídání o městě.* Přerov, Město Přerov 2000, s. 209.



Větrný mlýn v Partutovicích

43. **Zátiší s jablky.** [Linoryt / 1986.] In: MEHEŠOVÁ, Olga: *Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové. ...* Oldřich Fiala. Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr.
44. **Zelená krajina.** [Olej / 1987.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy.* Katalog výstavy. Úvodní text napsala Anna Pavelková. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
45. **Zima v polích.** [Olej / 1981.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy.* Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
46. **Žlutá louka.** [Olej / 1987.] In: SIBLÍKOVÁ, Eva: *Obrazy.* Katalog výstavy. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.

## Z literatury

47. -bk- (= Bohumír Kolář): **Obrazy z Pálavy v tovačovském zámku.** [Výstava.] Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 72, 15. VI., s. 5.
48. (bz): **Debut přerovské malířky.** Nová svoboda, **22**, 1966, 18. X., č. 250, s. 5.
49. **Eva Chmelařová-Siblíková.** In: PAVELKOVÁ, Anna: *Výtvarné setkání přerovských umělců v Karviné.* Katalog výstavy. Karviná, Městský dům kultury 1989. Nestr., 1 obr.
50. **Eva Siblíková.** Obrazy – grafika – keramika. Katalog výstavy. Úvodní text napsala Anna Pavelková. Fot. Vladimír Poledna, Jan Kučera. Přerov, Vlastivědný ústav 1977. Nestr., 20 obr.
51. **Eva Siblíková.** [Příležitostný tisk k výstavě.] Prostějov, Muzeum Prostějovska 2002. Nestr., skládačka.
52. **Eva Siblíková-Chmelařová.** In: KOBZA, František: *Katalog výtvarných umělců olomoucké oblasti.* Členové a kandidáti Svazu českých výtvarných umělců, registrovaní v krajské organizaci SČVU Ostrava



Autogramiáda, foto Jitka Hanáková

- v okresech Olomouc, Šumperk, Vsetín, Přerov, Bruntál ...Dalibor Malina. Fot. Jiří Frait. Praha, Dílo 1989, nestr., 2 obr.
53. **Eva Siblíková-Chmelařová.** In: *G /arto*. Unie výtvarných umělců Olomoucka 2003–2006. Olomouc, Unie výtvarných umělců Olomoucka 2007, s. 88, 2 obr. [Reprodukce obrazů *Magnolie* a *Poledne u Klentnice*.]
  54. **Eva Siblíková, Jan Chmelař.** [Katalog výstavy v Galerii na schodech.] Přerov, Střední pedagogická škola 1981. Nestr. – skládačka, obr. příl.
  55. GAJDOŠ, Milan: **O Evě Siblíkové-Chmelařové.** Kdy – kde – co v Olomouci, 1982, červen, s. 12.
  56. -han- (= Jitka Hanáková): **Úspěšné Muzejní úterky.** [Setkání s osobností-Evou Siblíkovou.] Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 140, 23. XI., s. 4, 1 obr.
  57. CHROMÍK, Milan: **Monotypy Evy Siblíkové.** Vernisáž výstavy přerovské výtvarnice. Přerovský strojař, **14**, 1966, č. 39, 7. X., s. [1], 2 obr.
  58. (jeř): **Obrázky z Pavlova.** Rovnost, **95**, 1980, 30. VI., č. 102, s. 5.
  59. KARLÍKOVÁ, Jitka: **Výstava k 90. výročí školy.** [Odhalení pamětní desky Josefa Siblíka.] Blatenské listy, **5**, 1994, č. 13, 17. IX., s. 4, 1 obr.
  60. KOLÁŘ, Bohumír: **Eva Siblíková ještě nechce bilancovat, i když oslavila již své sedmdesátiny.** Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 94, 19. VIII., s. 5.
  61. KOLÁŘ, Bohumír: **Krok za krokem proměnným životem malířky Ewy Siblíkové.** Olomoucké listy, **2**, 2002, č. 18, 2. V., s. 6, 5 obr.
  62. KOLÁŘ, Bohumír: **Malířka Eva Siblíková mjí životní jubileum.** Nové Přerovsko, **11**, 2002, č. 21, 24. V., s. 10.



63. KOLÁŘ, Bohumír: **Několik slov k jubilejní výstavě...**

In: *Eva Siblíková*. [Příležitostný tisk k výstavě.] Prostějov, Muzeum Prostějovska 2002. Nestr., skládačka.

64. KOLÁŘ, Bohumír: **Objevná výstava v Přerově.**

[Eva Siblíková-Chmelařová = Obrazy, kresby, grafika; Antonín Marek Machourek = Obrazy, kresby, grafika.] Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 67, 10. VI., s. 5, 1 obr.

65. KÖNIGOVÁ, Alžběta: **„Člověk je tak dlouho živ, dokud je schopen vstát a začít znovu“.**

[O Evě Chmelařové-Siblíkové.] Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 37, 24. IX., s. 9, 1 obr.



Dvojportrét

66. Kuč. (= Otakar Kučera):

**Muzejní úterky.** [Přednáška „Sovětská malířství avantgardisté“.] Nové Přerovsko, **8**, 1967, č. 44, 4. XI., s. [3].

67. (kvaj) (= Jaroslav Kvapil): **Malířské „povídání“ s Pálavou.** [Výstava v Tovačově.] Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 25, 21. VI., s. 10.

68. **Letní výstava Evy Siblíkové a Jana Chmelaře.** Galerie Dílo v Přerově nabízí. Nové Přerovsko, 1992, 30. VI., s. 7, 1 obr.

69. MEHEŠOVÁ, Olga: **Obrazy Evy Chmelařové-Siblíkové.** Oldřich Fiala. Graf. upr. Stanislav Hledík, Olga Mehešová, Eva Siblíková. Fot. Jitka Hanáková, Jan Chmelař. [Příležitostný tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského / Město Přerov 2002. Nestr., 4 čb. a 6 bar. obr.

70. NOVOTNÝ, Rudolf: **Současní přerovští výtvarní umělci.** In: *Přerov*. Povídání o městě. Přerov, Město Přerov 2000. 243 s. [Eva Siblíková-Chmelařová, s. 208–209, 2 obr.]

71. **O Evě Siblíkové-Chmelařové.** Kdy – kde – co v Olomouci, 1982, červen, s. 12.

72. **Obrazy a kresby ze Sovětského svazu.** František Bělohlávek, Miroslav Ketman, Vilém Kraus, Jan Sedláček, Eva Siblíková. Úvodní text napsal A. Sivek. [Katalog výstavy.] Olomouc, Svaz československých výtvarných umělců 1960. Nestr.

73. (oj): **Májové vinohrady.** Mladá fronta, **36**, 1980, 5. V., č. 105, s. 7.

74. (oj): **Obrázky z vinohradů.** Mladá fronta, **36**, 1980, 9. IV., č. 84, s. 7.

75. -pan- (= Slavomír Panák): **Setkání s přerovskou výtvarnicí.** [Muzejní úterek s Evou Siblíkovou-Chmelařovou.] Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 126, 22. X., s. 5.

76. -pan- (= Slavomír Panák): **V přerovském zámku se otvírá výstava jubilující Evy Siblíkové.** Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 65, 5. VI., s. 5.



Ilustrace literárního díla Jaroslava Mazáče

77. PAVELKOVÁ, Anna: **Eva Siblíková**. Výstava k životnímu jubileu. Graf. upr. Eva Suchánková. Přerov, Muzeum Komenského 1997. Nestr.
78. PAVELKOVÁ, Anna: **K životnímu jubileu přerovské umělkyně Evy Siblíkové**. Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 23, 6. VI., s. 14, 1 obr.
79. PAVELKOVÁ, Anna: **Pozvání na výstavu**. [Výstava obrazů Evy Siblíkové a soch Oldřicha Hradilíka.] Kultura Přerova, **30**, 1987, č. 11, listopad, s. 167–168.
80. PAVELKOVÁ, Anna: **Tvorba E[vy] Chmelařové-Siblíkové**. Nové Přerovsko, **20**, 1977, č. 41, 7. X., s. 5, 1 obr. [= foto: Milan Odstrčil]
81. PAVELKOVÁ, Anna: **V sobotu 1. října 1977 byla ve výstavním sále**. Kultura Přerova, **20**, 1977, č. 11, listopad, s. 171, 1 obr.
82. PAVELKOVÁ, Anna: **Výtvarné setkání přerovských umělců v Karviné**. [Helena Hašpicová, Jan Chmelař, Eva Chmelařová-Siblíková, Pavel Kotas, Věra Kotasová-Klausová, Vlastimil Kozák, Stanislav Krátký, Petr Markulček, Danuše Mazurová, Jaroslav Pop, Ladislav Vlodek.] Karviná, Městský dům kultury 1989. Nestr., 12 obr.
83. **Pozvání**. (Nahlédnutí do ateliérů manželů Chmelařových.) Přerovské echo, 1992, č. [7], červenec–srpen, s. 11, 1 obr.
84. PROCHÁZKOVÁ, Ivona: **Návštěva v ateliéru Evy Siblíkové-Chmelařové**. Ostravský kulturní měsíčník, **2**, 1977, č. 11, s. 63–65, 3 obr.
85. (r): **Výstava Evy Siblíkové**. [V galerii Atrax.] Nové Přerovsko, **11**, 2002, č. 23, 7. VI., s. 7, 1 obr.
86. (rč) (= Alois Rečka): **Eva Siblíková jubilejně**. Lidová demokracie, **33**, 1977, 14. X., č. 243, s. 5.
87. (rč) (= Alois Rečka): **Pavlov v obrazech**. Lidová demokracie, **36**, 1980, 5. V., č. 105, s. 5.
88. (rč) (= Alois Rečka): **Umění užitečné**. Lidová demokracie, **38**, 1982, 9. VII., č. 161, s. 5.
89. REČKA, Alois: **Eva Siblíková on the Woman's Role in Arts and Society**. Československý svět, **33**, 1978, č. 5, 10. III., s. 18, 2 obr.
90. RN (= Rudolf Novotný): **Rozhovor s akademickou malířkou Evou Siblíkovou-Chmelařovou**. ... (Ilo) (= Ingrid Lounová). Přerovské echo, 1997, č. 6, červen, s. 4–5, 1 obr.
91. SEKEROVÁ, Zdena: **Bardějov v obrazech**. Přerovské echo, 1998, č. 9, září, s. 9, 1 obr.
92. SIBLÍKOVÁ, Eva: **Monotypy**. Katalog výstavy. Úvodní text napsala Anna Pavelková. Přerov, Vlastivědný ústav 1966. Nestr., skládačka, obr. příl.
93. SIBLÍKOVÁ, Eva: **Obrazy**. [Katalog výstavy.] Přerov, Galerie Dílo 1985. Nestr., skládačka.
94. SIBLÍKOVÁ, Eva: **Obrazy**. Katalog výstavy. Úvodní text napsala Anna Pavelková. Fot. Jan Chmelař. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
95. **Siblíková – Chmelařová Eva**. Malířka, grafička, keramička. In: *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2005*. Díl 14 / Sh – Sr. Ostrava, Výtvarné centrum Chagall 2005, s. 82 – 83, 2 obr.
96. -smi- (= Stanislav Miloš): **Siblíková – Chmelař, Pálava**. Přerovsko, **35**, 1992, č. 45, 17. VII., s. 2, 1 obr.

97. STEJSKAL, Vladimír: **Jubilejní výstava.** [Mervartova síň přerovského zámku.] Nové Přerovsko, **20**, 1977, č. 48, 24. XI., s. 5, 1 obr.
98. STEJSKAL, Vladimír: **V ateliéru Evy Siblíkové-Chmelařové.** Jubilejní výstava přerovské malířky. Nové Přerovsko, **20**, 1977, č. 22, 27. V., s. [5], 2 obr.
99. ŠTĚTKÁŘ, Karel: **K životnímu jubileu výtvarnice Evy Siblíkové.** Nová svoboda, **43**, 1987, 9. VI., č. 132, s. [5], 1 obr. [= kresba: Karel Štětkář]
100. -t-: **Dílo malířky a grafičky.** [Padesáté narozeniny.] Kdy – kde – co v Olomouci, 1977, č. 7, červenec, s. 5.
101. **Tulipány pro batolata.** In: FIALA, Oldřich: *Osmdesátiletý Jan Kučera – muž s mladickým elánem.* Sborník Státního okresního archivu v Přerově. Přerov, SOKA 2000, s. 111.
102. -VA-: **K životnímu jubileu přerovské malířky Evy Siblíkové-Chmelařové.** [Padesáté narozeniny.] Kultura Přerova, **20**, 1977, č. 7, červenec, s. 103–104, 2 obr.
103. **Výtvarní umělci Severomoravského kraje k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.** [Katalog výstavy pořádané v dubnu až květnu 1985 v Severomoravské galerii výtvarného umění.] Ostrava, Svaz českých výtvarných umělců 1985. Nestr.
104. **Z výstavy akademických malířů Evy Siblíkové-Chmelařové a Jana Chmelaře.** [Kolekce vystavená v Městském kulturním středisku v Bardejově.] Přerovské echo, 1997, č. 10, říjen, s. 10, 1 obr. [= foto: Zdenka Sekerová]

### Autorský a jmenný rejstřík

BĚLOHLÁVEK František . . . . .	72
BLAHOSLAV Jan . . . . .	1, 3, 8, 14
BUREŠ Miroslav . . . . .	2
(bz) . . . . .	48
FIALA Oldřich . . . . .	12, 18, 23, 27, 34, 35, 39, 40, 43, 69, 101
FRAIT Jiří . . . . .	22, 52
GAJDOŠ Milan . . . . .	55
HALAS František . . . . .	5
HANÁKOVÁ Jitka . . . . .	56, 69
HAŠPICOVÁ Helena . . . . .	82
HLEDÍK Stanislav . . . . .	69
HORA Josef . . . . .	6
HRADILÍK Oldřich . . . . .	79
HÝBL František . . . . .	3
CHMELAŘ Jan . . . . .	30, 37, 54, 68, 69, 82, 94, 104
CHROMÍK Milan . . . . .	57
(jeř) . . . . .	58
KARLÍKOVÁ Jitka . . . . .	59
KETMAN Miroslav . . . . .	72
KOBZA František . . . . .	22, 52
KOLÁŘ Bohumír . . . . .	47, 60, 61, 62, 63, 64
KOMENSKÝ Jan Amos . . . . .	7, 9
KÖNIGOVÁ Alžběta . . . . .	65
KOTAS Pavel . . . . .	82



Eva Siblíková při prezentaci výtvarného díla na Muzejním úterku,  
foto Jitka Hanáková

KOTASOVÁ-KLAUSOVÁ Věra ..	82
KOZÁK Vlastimil .....	82
KRÁTKÝ Stanislav .....	82
KRAUS Vilém .....	72
KŘETÍNSKÁ Alena .....	15
KUČERA Jan .....	50, 101
KUČERA Otakar .....	66
KVAPIL Jaroslav .....	67
LOUNOVÁ Ingrid .....	90
MACHOUREK Antonín Marek .	64
MALINA Dalibor .....	22, 52
MARKULČEK Petr .....	82
MAZÁČ Jaroslav .....	10, 11, 12
MAZUROVÁ Danuše .....	82
MEHEŠOVÁ Olga .....	18, 23, 27, 34, 35, 39, 40, 43, 69
MILOŠ Stanislav .....	96
NĚMCOVÁ Božena .....	5
NOVOTNÝ Rudolf .....	42, 70, 90
ODSTRČIL Milan .....	80
(oj) .....	73, 74
PANÁK Slavomír .....	75, 76
PAVELKOVÁ Anna .....	31, 44, 49, 50, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 92, 94
POLEDNA Vladimír .....	50
POP Jaroslav .....	82
PROCHÁZKOVÁ Ivona .....	25, 26, 84
(r) .....	85

REČKA Alois . . . . .	86, 87, 88, 89
SEDLÁČEK Jan . . . . .	72
SEKEROVÁ Zdena . . . . .	28, 91, 104
SIBLÍK Josef . . . . .	38, 59
SIVEK A. . . . .	72
STEJSKAL Vladimír . . . . .	97, 98
SUCHÁNKOVÁ Eva . . . . .	77
ŠTĚTKAŘ Karel . . . . .	99
-t- . . . . .	100
URBÁNKOVÁ Jarmila . . . . .	16
ÚŘEDNÍČEK Svatopluk . . . . .	23
-VA- . . . . .	102
VLODEK Ladislav . . . . .	82

## **Život akademické malířky Evy Siblíkové s uměním**

### **Opožděný rozhovor**

Během května, při konzultacích předchozího textu jsem s jubilantkou – akademickou malířkou Evou Siblíkovou – připravil rozhovor. Redakce, která přislíbila jeho publikování, však procházela v té době organizačními i personálními změnami. Pravděpodobně z těchto důvodů nebyl zveřejněn. Zájemcům proto dodatečně předkládáme původní otázky i odpovědi:

V Grafické škole v Praze, na Vysoké škole uměleckoprůmyslové i v Gobelinových dílnách v Jindřichově Hradci jste se setkávala s řadou významných osobností. Jak jste je v té době vnímala, jak na Vás působily a jak na čas prožitý v jejich přítomnosti vzpomínáte?

*Na Grafické škole u profesora Rudolfa Beneše jsem se seznámila se základy grafické tvorby, kterou jsem posléze využila ke své obživě. Velmi jsem si vážila svého profesora Aloise Fišárka na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. Jeho tvorba byla známa z četných výstav a tak jsem znala kvalitu jeho malířského projevu. Po absolutoriu jsem byla delegována do gobelinové dílny v Jindřichově Hradci. Ještě během studia jsem uzavřela sňatek se spolužákem Janem Chmelářem a z rodinných důvodů jsme se přestěhovali do Přerova. Zde měl manžel práci v Přerovských strojírnách a také já jsem se uplatnila v propagační činnosti.*

Z odpovědi vyplývá, že z rodných východních Čech jste přesídlila do Přerova. Má manželův výtvarný názor vliv na Vaši tvorbu? Jestliže ano, jakým způsobem?

*Poznali jsme se v době studia a náš výtvarný názor se vytvářel společně. Sledovali jsme vývoj výtvarného umění nejen u nás v Československu, ale také ve světě. Významný vliv na nás měli i naši profesori. Vedle již zmíněného Aloise Fišárka to byli Josef Kaplický, Emil Filla, Jan Bauch a další. Uplynulá léta potvrzují, že se ovlivňujeme a doplňujeme vzájemně.*

Znalcům Vašeho díla není třeba vysvětlovat, že prostředí Hané, ale také jižní Moravy – především obec Pavlov a širší část Pálavy – Vám poskytlo mnoho inspirací k výtvarnému vyjádření. Jsou pro Vás jednotlivá místa rovnocenná?

*K prostředí Hané a Přerova jsem nacházela vztah postupně. Na Pálavu jsme jezdili, protože nás její prostředí oslovilo a inspirovalo k výtvarnému*

*vyjádření. Velmi brzo jsme objevili neobývaný dům, který jsme zakoupili a postupně vlastními silami opravovali.*

K uměleckému vyjádření využíváte nejrůznější technické postupy. Co všechno určuje jejich volbu?

*Základem volby použití materiálu je architektonické zadání. V Hradci Králové jsem u sochaře Josefa Škody získala vztah k práci s hlinou. Tuto skutečnost jsem později uplatnila při architektonických zakázkách realizovaných v keramice. Přitom jsem se seznámila s osobností keramika Svato-pluka Úředníčka. Doplnujícím hlediskem byla znalost prostředí, do kterého byla konkrétní práce určena. Tvorba čestných adres, diplomů, poděkování a podobných příležitostných tisků obvykle vyžadovala grafické techniky, nejčastěji linoryt nebo litografii.*

Ve Vašem životě měla a má svoje místo veřejně prospěšná činnost. Nepochybně i tato skutečnost přispěla k tomu, že Vám byla udělena Cena města Přerova – medaile Jana Amose Komenského. Společenská angažovanost je často zpochybňována až znevažována. Je v této oblasti něco, čeho byste litovala? A naopak – čeho si nejvíc ceníte?

*Prostřednictvím veřejných zakázek jsem se mj. seznamovala s občany regionu a s potřebami tohoto prostředí. Účastnila jsem se např. vyhodnocování soutěže Zlatá paleta v Hranicích, kde jsem měla možnost sledovat a radit dětem zájmovým se o výtvarné umění. Během devatenácti let jsem se tak setkala s mnoha pedagogy a mnoha nadanými dětmi. Jestli jenom v některém z nich zůstal alespoň částečný vztah k výtvarnému umění a kultuře jako takové, nebyla to práce zbytečná.*

Ladislav Chajda

## Základní plavecká výuka v Přerově

Organizovaný plavecký výcvik zaznamenáváme již před první světovou válkou, kdy na místním rybníku prováděla výcvik c. k. rakouská armáda. Do tajů plavání zaučovala vojáky a brance, a to pomocí vodící tyče a patřičných hlasitých povelů za vedení instruktorů.

Základní (elementární) plavecká výuka dětí a školní mládeže souvisela v Přerově zcela s vybudováním koupališť – bazénů. Když v roce 1900 byla postavena a pro veřejnost otevřena letní plovárna u Michalova, naskytly se možnosti organizovat bezpečně plavecký výcvik.

Po skončení války a konzolidaci poměrů (1919) se začalo využívat i vhodných podmínek na letní plovárně. Výcvik plaveckých dovedností zařadili do školního programu učitelé přerovských škol (O. Kadlec, H. Sekera). V přerovském Sokole organizovali výcvik F. Zikmund, V. Mičková-Vignati a také první přerovský propagátor zimního plavání a otužování R. Rati-borský. Plavání bylo také vyučováno ve skautské organizaci pod vedením Tlapy, Brože a Psoty.

V plaveckém výcviku se přešlo od „námořnického stylu“ k výuce plaveckého stylu „prsa“ a později také „kraula“. V roce 1925 československá vláda předložila Národnímu shromáždění návrh zákona o zavedení povinného vyučování plavání na školách pro žactvo ve věku 10–14 let.

Pochopitelně možnosti letního či zimního výcviku záležely na tom, kdo tělesnou výchovu na škole vyučoval a jaký měl osobně poměr k plavání. Profesionálně tuto činnost vykonával až do roku 1944 s dospělými i mládeží plavčík přerovské plovárny. Dělo se tak v té době obvyklým způsobem: neplavec upevněn pásem k lanu, které bylo zavěšeno na silné tyči, prováděl plavecké pohyby (prsařský plavecký způsob) za hlasitých pokynů plavčíka. Po zvládnutí základních pohybů rukou i nohou, povoloval plavčík lano, a cvičenec prováděním pohybů se více méně držel nad hladinou vody, anebo povětšinou pod ní.

V létech německé okupace (1940–1944) se takto učili plavat i důstojníci německého vojska. Plovárna ale byla po dobu jejich výcviku (dopoledne) pro veřejnost uzavřena.

Plavecký výcvik obsahovaly i osnovy školní tělesné výchovy s podmínkou – „tam, kde jsou k tomu vhodné podmínky“. Učitelé tělesné výchovy využívali možnosti letní plovárny. Bylo to hlavně na konci školního roku, v červnu, pokud pěkné počasí a teplá voda plavecký výcvik umožňovala. Po otevření zimního bazénu Za mlýnem, dlouhého 12,5 m, v roce 1928 bylo učiteli využíváno i této možnosti, a to celoročně k plaveckému výcviku.

V obou případech, na letní plovárně i na zimním bazénu, byl plavecký výcvik prováděn tzv. „metodou důvěry“. Neplavci se seznamovali s vodou pomocí her, potápění, splývání a nakonec se učili i správné pohyby paží a nohou spolu s „dýcháním do vody“.



Teprve ale v roce 1933 nacházíme v deníku HANÁ dlouhý článek, který popisuje systém práce při výuce na zimním bazénu v příjemně teplém prostředí a teplé vodě: „*Zimní plovárnu v lázních Za mlýnem navštěvují často za dozoru svých učitelů děti přerovských škol. Děje se tak zpravidla v hodinách tělocviku, který v zimních měsících bývá prováděn v prašných tělocvičnách.*

*Majitelé zimních lázní poskytují dětem vysoké slevy (majetné děti platí 1 Kč, více jich však je propuštěno zdarma). Zimní lázně navštívil i okresní školní inspektor Dr. Rozhold, který se přesvědčil o značných výhodách a přednostech cvičení v zimní plovárně. Také finanční problém se podaří vyřešit, protože české přerovské peněžní ústavy, u kterých školní děti ukládají své úspory, přislíbily školám peněžní podporu.“* Lze konstatovat, že školní plavecká výuka probíhala na zimním bazénu každoročně i v následujících letech.

Pro zvyšování kvalifikace cvičitelů a cvičitelek byly prostřednictvím sokolské župy Kratochvílovy organizovány ústředím České obce sokolské (ČOS) kurzy, ve kterých byla probírána metodika výuky pro začátečníky, pokročilé, skoky do vody a záchrana tonoucích.

V roce 1928 pod vedením pražských vedoucích se kurzu zúčastnilo 43 žen a dorostenek z 5 tělocvičných jednot. Tyto kurzy probíhaly i v letech 1930 a 1931.

Také tělocvičná jednota Sokol prováděla plavecký výcvik žactva a dorostu na letní plovárně i v zimním bazénu, a to nejen v rámci své pravidelné tělocvičné činnosti v průběhu celého ročního cvičebního období, ale také na svých prázdninových táborech. Přerovský Sokol pořádal kurzy plavecké výuky na letní plovárně v červenci 1933. Byly určeny pro sokolské žactvo a dorost a konaly se vždy v pondělí a čtvrtek od 10 do 11 hodin na městské plovárně.

Dokumentaci o této činnosti nacházíme v ročenkách TJ Sokol Přerov, a to ve zprávách náčelníka jednoty a také v ročenkách sokolské župy Kratochvílovy, kde je zmiňována tato plavecká aktivita i u venkovských tělocvičných jednot.

Přerovský deník HANÁ v prosinci 1933 vyzývá: „**PLAV! PLAVEJME! PLAVTE!**“ Každý by se měl naučit plavat. Plavecký odbor Sokola Přerov chce všem neplavcům dát příležitost v zimním období naučit plavat. Kurz má tyto části: cvičení na suchu a ve vodě (každou středu v zimních lázních) a vedou jej A. Michálek, Z. Calábek, Dr. A. Svozil a M. Žiškova. Kurz je bezplatný, vstupné do bazénu 1,50 Kč. A následně pak: „*Plavecká cvičení pořádá každou středu v zimních lázních Za mlýnem plavecký odbor Sokola Přerov. Přihlaste se u pokladny lázní a během zimních měsíců naučte se plavat pod vedením Z. Calábka a K. Rosmuse a dalších sokolských cvičitelů. Přítí cvičební hodina je ve středu 8. ledna 1936.“*

Z denního tisku (OBZOR, HANÁ) se dovídáme, že i přerovská tělocvičná jednota OREL pořádala pro své cvičence hodiny plavecké výuky v zimních lázních Za mlýnem.

Pravidelný plavecký výcvik organizovaný a prováděný přerovským plaveckým oddílem nebyl uskutečňován. Mládež získávaná do plaveckého oddílu již měla základní plavecké znalosti a v oddíle zdokonalovala své plavecké „umění“ nácvikem prvků jednotlivých plaveckých způsobů. Nejsou

podklady, dle kterých by bylo možno dokumentovat každoroční činnost a počty zařazených dětí do výcviku.

V roce 1939 a letech následujících probíhala celostátní akce „KAŽDÉ DÍTĚ PLAVCEM“, prováděná po celém okrese v letním období plaveckými cvičiteli přerovského plaveckého oddílu SK Přerov. Pro její zabezpečení byl organizován v zimních lázních Za mlýnem kurz pro vedoucí a instruktory v jednotlivých obcích za účasti 33 instruktorů z 5 klubů severovýchodomoravského okrsku ČAPS. Přes 200 dětí se učilo plavat pod dozorem bdělých instruktorů a za dohledu okrskového náčelníka Arnošta Heinze – píše se v deníku OBZOR. Výcvik pokračoval i v letním období na Přerovsku a Kojetínsku, prostě všude, kde byla k dispozici nějaká koupaliště, a byl určen pro mládež ve věku 10–14 let.

Instruktoři plaveckého odboru SK Přerov vedli v roce 1942 také kurz plavecké výuky pro policejní sbor v Přerově. Následující léta byla plavecká výuka prováděna jak v zimních lázních, tak i na letní plovárně nepravidelně.

Po přechodu plaveckého oddílu do tělovýchovné jednoty Lokomotiva Přerov, v roce 1954, vzhledem k finančním problémům, bylo zahájeno pravidelné organizování kurzů neplavců. Tyto kurzy byly propagovány zprávami nejen v tisku (Stráž lidu, Nové Přerovsko), ale také plakáty anebo jinými propagačními materiály.

Kurzy neplavců probíhaly v zimních lázních Za mlýnem vždy na podzim a na jaře, v době tzv. „přípravného“ plaveckého závodního období. Počty frekventantů jednotlivých kurzů v letech 1955–1977 se nedochovaly. Každoročně se však na jaře a na podzim uskutečnily nejméně čtyři kurzy s účastí 30–40 žáků a žaček. Poslední kurzy proběhly na jaře v roce 1977, protože 31. prosince toho roku byly zimní lázně s 12,5 m dlouhým bazénem po 50 letech provozu uzavřeny.

V září školního roku 1955/1956 byla po schválení odborem školství KNV v Olomouci (inspektor Látal) zahájena plavecká výuka žactva 5. postupných ročníků základních škol. Maminky vodily děti do zimních lázní Za mlýnem. Plavala vždy polovina třídy (druhá polovina cvičila tělesnou výchovu na hřišti nebo v tělocvičně s učitelem tělesné výchovy). Ve druhém pololetí se pak žáci a žačky vyměnili. Plavecký výcvik vedl učitel Ladislav Chajda. Ve školním roce absolvovalo výcvik celkem 408 žáků a žaček přerovských základních škol, přerovská jedenáctiletka (gymnázium) a základní školy v Předmostí.

Bohužel v dalším školním roce již výcvik nepokračoval pro reorganizaci ve školství zavedenou ministrem Kahudou. Teprve v září 1961 (šk. rok 1961/1962) byla na zimním bazénu Za mlýnem opět zahájena povinná plavecká výuka 5. tříd základních škol Přerova. Třídy byly rozděleny na poloviny, každá pak chodila plavat jedno školní pololetí. Žačky, které plavaly povětšinou v prvním pololetí, se učily plavecký způsob „prsa“, žáci ve druhém pololetí cvičili „kraul“.

Tento povinný školní plavecký výcvik probíhal do konce června 1977 (šk. rok 1976/1977). Za 16 školních roků prošlo plaveckým výcvikem okolo 7 500 dětí pod vedením Evy Koplíkové. Povinné školní plavání bylo ukončeno na konci roku 1977 pro uzavření zimní plovárny vzhledem k havarijnímu stavu kotelný.

V průběhu šedesátých let byly organizovány akce na odstranění plavecké negramotnosti, které byly propagovány v krajském (Stráž lidu – Olomouc) i okresním tisku (Nové Přerovsko). V roce 1961 byla krajským výborem ČSTV Severomoravského kraje vyhlášena akce „KAŽDÉ DÍTĚ PLAVCEM“, do které se plně zapojili plavci přerovské Lokomotivy, o čemž informuje Stráž lidu.

V roce 1962 a 1963 vyzývaly přerovské okresní noviny k účasti na akci „Na Přerovsku každé dítě plavcem“ a do činnosti se zapojili i armádní sportovci z Dukly Přerov. Jejich instruktoři uspořádali na letním koupališti školení cvičitelů, kteří měli provádět plaveckou výuku v okrese, kde byl o výuku velký zájem.

Nové Přerovsko v roce 1964 apelovalo na „*zkvalitnění výcviku neplavců, neboť v současné době jde především o organizování masového výcviku neplavců. Pomoci mají především rekreační zařízení národních podniků a pionýrské tábory, kde se výcvik stává jedním z hlavních bodů programu (Přerovské strojírny na Horní Bečvě – A. Knězek, Sigma Hranice na Kunzově – Čoupek)*“. Pozastavovalo se také nad tím, že je až zarážející, jak velké procento našich branců neumí plavat.

V sedmdesátých letech se rozvíjela spolupráce s Okresním zemědělským sdružením v Přerově a Svazem družstevních rolníků. Plavečtí instruktoři zajížděli v létě do jednotlivých obcí přerovského okresu a v přírodních podmínkách prováděli výuku plavání (Všechovice, Býškovice, Tučín, Radslavice, Čechy, Domaželice, Oprostovice, Milenov, Polkovice). V roce 1971 byl poprvé pokusně a s úspěchem uspořádán kurz dětí předškolního věku (do 5 let) pod vedením Otty Havlíčka.

Zásadní obrat ve výuce základního plavání žactva přerovských základních škol nastal v roce 1977, když bylo rozhodnuto, že v listopadu 1978 bude uveden do provozu nový krytý bazén. Bazén o rozměrech 50 × 16 m s konstantní hloubkou 2 m byl k dispozici pro plaveckou výuku denně od 8 do 12 hodin. Základní a zdokonalovací plavecký výcvik žáků základních devítiletých škol byl již prováděn na desítkách nově otevíraných bazénů, a proto i v Přerově bylo rozhodnuto na novém bazénu organizačně a metodicky zajistit povinnou školní plaveckou výuku (v rámci školní tělesné výchovy).

Celá akce probíhala za součinnosti ministerstva školství (povinná školní tělesná výchova), ČÚV ČSTV, reprezentovaného Českým plaveckým svazem (organizace a cvičitelé), České pojišťovny (finanční zabezpečení z fondu zábrany škod) a školských orgánů národních výborů (zabezpečení finanční). Již na počátku roku 1978 bylo schváleno zřízení Střediska základního, zdokonalovacího a branného plavání, organizačně začleněného do oddílu plaveckých sportů TJ Spartak PS Přerov (provozovatel krytého bazénu) a vedoucím metodikem byl určen Ladislav Chajda (cvičitel I. třídy, trenér I. třídy).

V jarních měsících vedoucí metodik spolu s Evou Koplíkovou, která byla určena jako koordinátorka školského odboru ONV Přerov, navštívili střediska v Olomouci, Novém Jičíně, Zábřehu, Vyškově a Mohelnici a v nich se seznamovali s konkrétní organizací a také s metodikou. Na základě získaných zkušeností, které uplatňovali v Přerově v místních podmínkách,

a spolu s průzkumem počtu žáků a žaček na celém přerovském okrese byla učiněna následná rozhodnutí:

#### A) ORGANIZAČNÍ

1) základní plavecký výcvik provádět se žáky a žačkami všech úplných základních devítiletých škol města Přerova ve 3. postupných ročnících;

2) zdokonalovací plavecký výcvik provádět se žáky a žačkami všech úplných základních devítiletých škol města Přerova v 5. postupných ročnících;

3) pro základní devítileté školy města Přerova bude výcvik vždy v 1. pololetí školního roku v 18–20 lekcích;

4) základní plavecký výcvik provádět se žáky a žačkami všech úplných základních devítiletých škol (1.–9. ročník) okresu Přerov ve 3. postupných ročnících;

5) zdokonalovací plavecký výcvik provádět se žáky a žačkami všech úplných základních devítiletých škol okresu Přerov, v 5. postupných ročnících, které jsou doplněny i o žáky neúplných základních škol a s nimi provádět základní výcvik;

6) pro základní devítileté školy okresu Přerov bude výcvik vždy ve 2. pololetí školního roku v 18–20 lekcích (vzhledem k počasí);

7) všichni žáci a žačky budou k výcviku a z něj přiváženi autobusy;

8) celá organizace byla projednána s okresním školním inspektorem pro TV a dohodnuto, že základní devítileté školy budou do rozvrhu hodin zařazovat dvouhodinovy tělesné výchovy, a to ponejvíce v prvních a posledních hodinách denního rozvrhu.

#### B) METODICKÉ

1) zkušenosti získané při hospitacích na straně jedné a konkrétní materiálové podmínky přerovského bazénu na straně druhé vedly k rozhodnutí, že vzhledem ke hloubce vody (2 m) bude základní plavání prováděno pomocí nadlehčovacích pomůcek (korkové pásy, cvičební desky, napnuté hadice napříč bazénu). Je nutno konstatovat, že byly vypracovány konkrétní metodické postupy, aniž by k této problematice byly k dispozici jakékoliv jiné písemné podklady či metodické příručky. Na základě těchto zkušeností byl vedoucím metodikem vypracován STATUT STŘEDISKA ZÁKLADNÍHO, ZDOKONALOVACÍHO A BRANNÉHO PLAVÁNÍ, který byl schválen odborem školství ONV Přerov, OV, KV i ČÚV ČSTV – plaveckými sekce a akceptován jako základní materiál v TJ SPARTAK PS Přerov.

Bylo nutno vyškolit potřebný počet cvičitelů, protože původní záměr, že výcvik povedou plavčíci a někteří další zaměstnanci bazénu, se ukázal jako nerealizovatelný. Sbor cvičitelů začal pracovat v tomto prvním složení – Antonín Bártek, Jan Černý, Vladimír Puchalský, Ladislava Hejlová, Jana Horáková, Julie Podzimná, Filoména Prchalová, Libuše Zatloukalová – a příležitostně vypomáhali zaměstnanci bazénu J. Čépe, O. Solař, M. Malíková a S. Solařová.

V pondělí 20. listopadu 1978 (den po slavnostním otevření bazénu), v 8 hodin ráno přijeli autobusem první žáci a žačky tří přerovských tříd a výcvik byl zahájen. Plavecký výcvik probíhal po celý týden

(pondělí–pátek) od 8 do 12 hodin v pěti lekcích, trvajících 45 minut, v každém pololetí se vystřídalo okolo 2 300 žáků a žaček ze 75 tříd.

Za celé desetileté období činnosti (šk. rok 1978/79 až 1987/88), tedy v době, kdy bylo Středisko ZZBP organizačně začleněno do oddílu plaveckých sportů jako samostatná jednotka, absolvovalo plavecký výcvik 1 435 tříd a 41 304 žáků a žaček, z tohoto počtu se nenaučilo plavat 11,4 % (4 705 dětí), základní stupeň „Mokrého vysvědčení“ – uplavat alespoň 16 m (přerovský bazén na šířku) splnilo 31 557 dětí (76,4 %), z nich pak 200 m (opakovaně – vícekrát) uplavalo 13 223 žáků a žaček (32,0 %).

Vedení Střediska ZZBP se vyrovnávalo nejen s problémy metodickými, se značnou fluktuací cvičitelského sboru, ale i se zabezpečováním ekonomické rovnováhy.

Pro paměť je třeba dokumentovat výši finančního objemu nákladů a příjmů Střediska ZZBP v jednom školním roce: doprava autobusy (přesné jízdní řády vypracovával vedoucí metodik L. Chajda) 421 160 Kčs, pronájem bazénu (čistý příjem TJ Spartak) 287 792 Kčs, mzdové náklady 164 394 Kčs, ostatní náklady 4 693 Kčs. Celkové náklady ve výši 888 039 Kčs byly pokryty: rodiče dětí 269 065 Kčs (100 Kčs za žáka), odbor školství ONV Přerov 363 275 Kčs a Česká státní pojišťovna 245 000 Kčs.

Zájem o zavedenou organizaci i metodiku výuky na hluboké vodě byl značný. Několikrát byla uskutečněna i veřejná hodina za značné účasti rodičů či prarodičů žáků a žaček. Hospitace přijížděly i z míst, kde výcvik již několik let probíhal. Na kontrolu výsledků jezdili i funkcionáři z krajského výboru ČSTV a je zaznamenána i hospitační návštěva tělovýchovných a školských pracovníků Německé demokratické republiky v roce 1980.

Po otevření nového krytého bazénu 50 m v roce 1978 byla zahájena také plavecká výuka dětí předškolního a mladšího školního věku (do 10 let) pod vedením instruktorů plaveckého úseku oddílu plaveckých sportů TJ Spartak Přerovské stříbrny Přerov. Provádění elementární plavecké výuky v oddílu bylo vždy zaměřeno na získávání talentů pro doplňování kádru závodních plavců i zdrojem oddílových příjmů pro sportovně technickou činnost. Výuka plavání patřila mezi činnosti společensky významné, neboť odstraňuje plaveckou negramotnost dětí a mládeže. Realizace tohoto úkolu měla svá úskalí, neboť se nedařilo zabezpečovat výcvik potřebným počtem cvičitelů.

V nových podmínkách, na dětském bazénku (9 x 6 m) s perfektním zázemím (vlastní šatny, sprchy, teplá voda, vzduchové sušáky) bylo možno činnost zabezpečovat v co největším rozsahu. Částečně se to dařilo a dlouhodobě se hledaly nové cesty organizace za vedení Otty Havlíčka.

V návaznosti na věkovou složení žactva ve Středisku ZZBP se snížila věková hranice a do výcviku byli zařazováni žáci a žačky šesti- a sedmileté, posléze se zvyšoval počet dětí předškolního věku. Hlavními organizátory byli Otto a Alena Havlíčkovi s dalšími oddílovými cvičiteli. Z počátku vše probíhalo hladce, nebyly ani problémy finančního rázu (ve Spartaku PS Přerov se pronájem bazénu účtoval jako mezistřediskový převod). Horší situace nastala při převodu bazénu do majetku města Přerova a provozování Službami města Přerova. Byla podstatně zvýšena cena pronájmu bazénu a fakturovala se „každá minuta“. Za těchto finančních podmínek by se

pořádání kurzů plaveckým oddílem nevyplácelo, anebo výše poplatků rodičů by byla příliš vysoká.

Proto i kurzy nejmladších neplavců byly počínaje rokem 1993 organizovány Službami města Přerova, zabezpečovány cvičitelkami Plavecké školy a informace o této praxi nacházíme v týdeníku Nové Přerovsko. Jako pozorovatel, který měl mezi dětmi vybírat talenty pro plavecký oddíl, působil Miroslav Milý.

Odchodem vedoucího metodika Ladislava Chajdy a nástupem Zdeňky Koluchové v červnu 1988 byly postupně ukončeny přímé vazby s plaveckým úsekem oddílu plaveckých sportů.

Pod novým názvem Středisko plavecké výuky přešlo počínaje školním rokem 1989/1990 do přímého řízení Tělovýchovné jednoty Spartak Přerovské strojírný Přerov. Od 1. března 1991 byla plavecká škola zaregistrována u Českého svazu plaveckých sportů s koncesí plavecké výuky. Po předání celého plaveckého areálu pod správu MěstNV Přerov – Služby města Přerova odešel i tento útvar jako „Plavecká škola“ pod Služby města Přerova ve šk. roce 1992/1993 a plavecký oddíl ztratil kontakt s tímto „cizím útvarem“.

Ve vedení Plavecké školy se vystřídali L. Pacáková a J. Hýzl. Souběžně se školní výukou probíhala také elementární plavecká výuka dětí mateřských škol. Účast na této akci byla zcela na rozhodnutí ředitelky mateřských škol a zajišťovaly ji na dětském bazénku učitelky mateřských škol samy. Metodicky dohlížela Eva Koplíková.

V roce 1980 nastoupila do funkce vedoucí Jaroslava Široká a učitelky mateřských škol byly jen pomocnými instruktorkami. V průběhu školního roku se zúčastňovali žáci a žačky 32 mateřských škol v počtu okolo 1 000 dětí ročně.

Ve školním roce 1989/1990 byla do funkce metodičky plaveckého výcviku školskými orgány určena Eva Pavelková, která svoje působení zakončila 30. června 1993 z rozhodnutí školského odboru města. Vzhledem ke školní povinné plavecké výuce 3. postupných ročníků, to jest devítiletých, v plaveckém oddílu bylo zaměření směřováno na plavecké zdokonalování v tzv. „přípravce“. Odtud byli vybíráni nejlepší žáci a žačky do „spádové“ 4. a 5. třídy ZDŠ Velká Dlážka a dále pak do plavecké sportovní třídy. „Přípravka“ byla postupně vedena J. Andresem, O. Havlíčkem, A. Havlíčkovou, J. Pazderou, E. Kunčíkovou.

Teprve v roce 1992, po převzetí provozování krytého bazénu Službami města Přerova a podstatném zvýšení cen pronájmu, přebral organizaci a provádění činnosti „přípravky“ tento městský podnik a zajistil její provoz cvičitelkami „Plavecké školy“ pod vedením Andrei Petrášové.

(Tato stať je částí stostránkové HISTORIE PŘEROVSKÉHO PLAVECTVÍ zpracované Ladislavem Chajdou.)

Jarmila Vohnická

## Region v literatuře

V následujícím přehledu uvádím regionální přírůstky fondu knihovny Státního okresního archivu Přerov, které byly vydány v roce 2006:

1. **Almanach k 10. výročí založení Gymnázia v Lipníku nad Bečvou.** Lipník nad Bečvou, Ředitelství Gymnázia 2006. 51 s.
2. Benda, A.: **Labyrint jazzu a ráj srdce, aneb, Výpadky z paměti jazzového sklerotika.** Přerov, Nadační fond Přerovského jazzového festivalu – Statutární město Přerov 2006. 128 s. [Československý jazzový festival v Přerově]
3. Černochová, H. – Doubek, J. – Pospíšil, A.: **Po stopách využívání vodní a větrné energie na Hranicku.** [vodní a větrné mlýny] Hranice, Mikroregion Hranicko 2006. 32 s.
4. Dostál, J.: **Farní kostel sv. Markéty v Paršovicích.** Paršovice, Josef Dostál 2006. 79 s., příl.
5. Drechsler, A. – Fišmistrová, V. – Lapáček, J.: **Dějiny města Přerova v datech.** Přerov, Město Přerov 2006. 191 s.
6. Fišmistrová, V. – Passinger, B.: **100 let hasičů v Radvanicích.** Radvanice, [Obecní úřad] 2006. 38 s., příl.
7. **Florian Zapletal – život a dílo.** [bochořský rodák, novinář, historik, vlastivědný pracovník] Sborník příspěvků z konference Muzea Komenského v Přerově, p. o. 18.–19. října 2005. Přerov, Muzeum Komenského 2006. 194 s.
8. Gallaš, J. H. A.: **Kurzgefaste Geschichte der kaiserl. könig. kreisämtlichen und fürstlich Dietrichsteinschen Schutzstadt Weisskirch.** / Scholz, L.: **Památky města Hranic ku stoleté slavnosti posvěcení farního chrámu Páně 24. června 1764.** Hranice, Tichý typ 2006. 96, 147 s. [reprint dvou nejstarších tištěných knih o dějinách města Hranic]
9. Gallaš, J. H. A.: **Mé žalosti a mé bolesti.** Nově objevená autobiografie moravského spisovatele, lékaře a malíře z počátku 19. století. [hranického rodáka] (k vyd. připravil Jiří J. K. Nebeský) Hranice, Tichý typ 2006. 107 s.
10. Glacová, K.: **Ecce Homo.** Katalog k výstavě u příležitosti 100. výročí narození sochaře Josefa Bajáka. [přerovského rodáka] Přerov, Muzeum Komenského 2006. 32 s., příl.
11. Hassairi, N. – Hučín, V. – Navara, D.: **Vladimír Hučín.** [přerovský rodák, bývalý důstojník BIS, před r. 1989 disident] Není to o mně, ale o nás. Praha, Nuabi 2006. 367 s.
12. Haubelt, J. – Sanetřík, M.: **Země Moravské brány.** Po stezkách historie. [Hranice, Milan Sanetřík] 2006. 143 s.

13. Hrabica, P. – Hrabica, Z.: *Zapomenutý generál Karel Klapálek*. [působil také na Vojenské akademii v Hranicích] Praha, Mladá fronta 2006. 334 s., příl.
14. *Hřbitovy v Hranicích a Drahotuších*. Průvodce. Hranice, Město Hranice 2006. 153 s., příl.
15. *Město Přerov 1256–2006*. Přerov, Město Přerov 2006. [4] s. [Informační publikace]
16. *50 let ZŠ Želátovská Přerov 1956–2006*. Přerov, Základní škola Želátovská 2006. 48 s.
17. Podracký, V.: *Hrdinům se neděkuje*. Příběh Vladimíra Hučina. Krásná Lípa, Marek Belza 2006. 586 s., příl.
18. Pospíšilík, M.: *100 let Sboru dobrovolných hasičů v Prosenicích 1906–2006*. Prosenice, Sbor dobrovolných hasičů 2006. 102 s.
19. *Přerov a okolí*. Kraj v Moravské bráně. Historie, současnost, turistika, kultura, sport a okolí. Přerov, Město Přerov 2006. [8] s.
20. Svoboda, J.: *Předmostí*. (Archeologické památky střední Moravy, sv. 11) Olomouc, Archeologické centrum 2006. 2. aktualiz. vyd. 55 s.
21. Špalková, M.: *Horní Moštěnice*. Kapitoly z dějin obce. Kojetín, Katos 2006. 239 s.
22. Štěpán, J.: *Dolní Újezd*. Minulostí k současnosti. Olomouc, Danal 2006. 121 s., příl.
23. *Ústí*. Historie a současnost. Ústí, Obec 2006. 301 s., příl.
24. Valenta, L.: *Černotín a Hluzov*. Kronika sta let 1848–1948. Černotín, Obec Černotín 2006. 111 s.
25. Vavroušek, J. – Kolařík, I.: *50 přerovských bardů a putování Přerovem 20. století slovem i obrazem*. Přerov, VA-KO 2006. 131 s. [osobnosti regionu]

\*\*\*

Regionální historii, památky nebo osobnosti můžeme nalézt také v celostátních a nadregionálních publikacích. Vybrala jsem některé zajímavé tituly, opět z fondu knihovny SOKA Přerov.

Univerzálně pojatý biografický slovník vztahující se k českým zemím vydává od roku 2004 za spoluúčasti řady externích spolupracovníků kolektiv Historického ústavu AV ČR v nakladatelství Libri. *Biografický slovník českých zemí* vychází sešitovou formou (dosud vyšlo 7 sešitů, písmena A–Brum). Najdeme zde řadu osobností, které pocházejí z regionu, nebo zde působily, případně jejich činnost je s regionem spjata. (Martin Abdon, Karel Absolon, Jan Adamec, Richard Adamík, Josef Baják, Josef Bartocha, František Bayer, Alois Běhal, F. X. Běhálková, Antonín Bélař, Eduard Bena, Jan Blahoslav, Antonín Boček, Eduard Borovanský, Adolf Brüll, Marie Brožová, Jiří Brdlík, Jiří Břečka).

Celkem 1 165 lokalit v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, které byly nebo jsou od roku 1850 do současnosti městem nebo městysem, obsahuje rozsáhlá publikace *Historický lexikon městysů a měst* autorů Štěpána Mlezivy a Karla Kuči (Praha, Baset 2006). Práce zachycuje územně správní a administrativní vývoj těchto sídel. Region Přerovska je zastoupen městy Přerov, Lipník nad Bečvou, Hranice, Kojetín, Tovačov a dalšími lokalitami: Brodek u Přerova, Drahotuše, Dřevohostice, Hustopeče nad Bečvou, Kokory a Potštát. Hesla obsahují mnoho přínosných informací, např. pro-



měny úředního názvu sídelní jednotky, vývoj jejího právního titulu, územní, správní, soudní a berní příslušnost, přítomnost památkové zóny ad.

Průkopnickou prací z hlediska svého zaměření je monografie Zdeňka Fišery *Encyklopedie městských věží v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Praha, Libri 2006). Nalezneme zde popisy více než 150 městských strážních věží, připojeny jsou fotografie a bibliografické odkazy. Našeho regionu se týkají hesla: městská radniční věž v Hranicích, městská kostelní věž v Lipníku nad Bečvou a městská věž, zvaná Hodinová, v Potštátě.

Údaje o soutoku Bečvy s Moravou najdeme v publikaci Víta Ryšánka *Soutoky řek na území Čech, Moravy a Slezska* (Praha, Libri 2006). Kniha popisuje přes padesát ústí našich řek delších než 50 kilometrů. Texty obsahují hydrologická data toků, dostupnost místa, popis trasy vedoucí na samotnou špici soutoku, zajímavosti v okolí, včetně fotografií.

Dalším zdrojem informací pro zájemce o regionální historii jsou sborníky z různých konferencí. V roce 2006 byl vydán sborník obsahující příspěvky z XII. ročníku konference konané 9. 11. 2005 v Muzeu Kroměřížska *Židé a Morava*. Náš region je zastoupen příspěvkem Václava Bednáře „Osudy hranických Židů po II. světové válce. Část II. Daleká pouť hlavního lékaře lázní Teplice nad Bečvou“ (s. 224–237).

Muzejní a vlastivědná společnost v Brně je vydavatelem sborníku z každoroční konference archeologů středověku České a Slovenské republiky *Archaeologia historica*. O Přerově a Spytihněvi, coby správních centrech východní a střední Moravy v raném středověku, se dočteme v příspěvku Jiřího Kouhoutka (č. 31/2006, s. 67–74).

Sociálními dějinami se zabývá sborník *Člověk na Moravě v první polovině 20. století* (Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2006). Na příkladu konkrétních osob ilustruje proměny vybraných sociálních typů a profesí (velkopodnikatel, učitel, hostinský, katolický duchovní, voják, zločinec, a další). Životní příběhy tří mužů, představitelů židovské obce, dokumentuje příspěvek Miroslava Marady: „Žid. Příklad Ignaze Briesse sen., Maxe Grünfelda a Jakoba Rabbinowicze“ (s. 118–126). Region zde reprezentuje Ignaz Briess, olomoucký průmyslník, který v Přerově prožil dětství a část mládí, a Jakob Rabbinowicz, poslední rabín židovské obce v Hranicích.

Ivan Krška

## Za Josefem Mikulíkem

Jestliže jsem se krátkou vzpomínkou ve sborníku z roku 2002 rozloučil s vlastivědnou pracovnicí Marií Mikulíkovou, emeritní učitelkou ze Strítěže nad Ludinou, pokládám také za svou povinnost rovněž se rozloučit i s jejím manželem, Josefem Mikulíkem, který zesnul 22. června 2007 v pozhnaném věku 95 let.

Byl totiž věrným spolupracovníkem své manželky a všechny své práce, články i obsáhlejší publikace vydávali oba jako spoluautoři. Přestože řadu informací přineslo již přiložené smuteční oznámení, vydané péčí pozůstalých, přece bych je rád doplnil o některé své další poznatky. Ty vyplývají z jeho (a též jeho manželky) badatelské činnosti na bývalém archivním pracovišti v Potštátě.

Josef a Marie Mikulíkovi patřili k jedněm z prvních badatelů vznikajícího archivního pracoviště a byli svědky toho, za jak obtížných podmínek vznikalo. Jeho tehdejší interiér v zámecké budově, kde od února 1960 našlo pracoviště své umístění, nebyl o nic vzhledově lepší, než dosud podnes nevalným dojmem působící exteriér. Byla narušena statika budovy, což bylo zejména znatelné v jejím poschodí, kde v místnůstce o rozměrech 6 × 3 m, za bývalou tzv. „panskou“ kuchyní, našla své umístění kancelář pracoviště. Šlo tu nejen o kancelář, ale i o badatelnu, především v zimních měsících, protože toto byla jediná místnost pracoviště, kterou bylo možno vytápět. Prasklé vodovodní potrubí způsobilo, že v kanceláři a spolu i badatelně a také v archivářově tehdejším bydlišti vznikly trhliny ve stropu, z nichž se při každém sebemenším otřesu stále vysypávala omítka. Hrozilo, že se nakonec odtrhne celý roh zámecké budovy, což se konečně stavební akcí, kterou v sedmdesátých letech minulého století prováděla památkářská četa přerovského muzea, podařilo odvrátit. Rekonstrukce potrubí také umožnila, že od roku 1963 již archivář nemusil vodu do zámku přinášet.

To vše tedy na archivním pracovišti zažili Josef a Marie Mikulíkovi, i když problémy za zimních měsíců přetrvávaly dále. Tak byl svého času Josef Mikulík svědkem, jak jsem se namáhal uvést znovu do provozu zamrzlý vodovod, což se mi nakonec kupodivu podařilo. Josef Mikulík, na rozdíl od své manželky, mohl sice ukončit jen měšťanskou školu, avšak vzdělával se téměř po celý život a to mu umožnilo, že prostřednictvím osvojení si znalostí kurentního písma a německého jazyka se vypracoval natolik, že výpisy z předložených archiválií mu nečinily potíže. Archivní pracoviště mohl také navštěvovat čteněji po svém odchodu do invalidního důchodu v roce 1962. Jeho vrozená skromnost způsobila, že se např. přede mnou nikdy nepochlubil, že byl v říjnu 1938 jedním ze spoluorganizátorů akce za vypuštění Strítěže nad Ludinou ze záboru do „Německé říše“. Víme, že v případě Strítěže, Partutovic a Jindřichova měla tato akce úspěch, kdežto Spálov, Luboměř a Heltinov nadále v záboru zůstaly.

S hlubokou vděčností děkujeme za dar lásky, obětavosti, lidského zájmu a rodinné pospolitosti, který nám věnoval náš tatínek, stafiček a prastafiček

## Josef Mikulík

Narodil se 12. května 1912 a přijal posléze pokračovatele tradice rodu Mikulíků na domě č.p. 45. Přestože mohl ukončit jen měšťanskou školu, celý život se stále vzdělával a hledal další souvislosti k hlubšímu poznání života.

Po svých rodičích převzal hospodářství, kde zkusil využívat nových strojů i pěstovat speciální plodiny. Nucený vstup do JZD, následně zdravotní problémy i starost o zajištění dětí vymezily jeho další život. Pracoval krátce jako učitel a pak se věnoval lesní škole „Na Kašp“.

V roce 1962 odešel do invalidního důchodu.

Dne 11. července 1942 si vzal na Svateň Hostýně za svou životní partnerku Marii Klamparovou z č.p. 155 a měli spolu šest dětí. Svou výchovu i práci se pro ně snažil vytvořit lepší budoucnost, postavenou na jejich vzdělání.

V říjnu 1938 byl jedním ze spoluorganizátorů podpisové akce pro vyčlenění Stříteže ze záboru do Německé říše. Jeho celoživotním zájmem byla historie. Tento zájem v něm vyklíčil již v útlém dětství a postupně se rozvíjel díky mistřin učitelům, kněžím, účasti na pěších postcích s rodiči i společných výletech se svým bratrem Františkem, pozdějším salesiánem.

Zájem o dějiny sdíleli společně se svou manželkou



a významně posunuli poznání o historii rodiny, Stříteže i blízkého okolí. V archívech strávil tisíce hodin hledáním pramenů i důležitých informací, ze kterých se pak skládala mozaika dějin. První společné články začali publikovat již v roce 1948 ve vlastivědném časopise Záhorská kronika.

Po dlouhých letech nuceného odmlčení pokračovali publikováním článků o střítežských historických událostech a pověstech, o větrných mlynech, o zaniklé vsi Ševejdy (předchůdci současného Ollonce) až v 80. letech. První větší práci „Rektor Jan Trška“, o školách, učitelích a životě lidu na Střítežsku, vydali až v roce 1989.

V roce 1995 pak následoval „Pohled do historie střítežské školy“, v roce 2000 publikace „Z dějin střítežské

farost“ a své dílo zavřeli souhrnnou publikací „Střítež nad Ludinou – v mozaice dějin Hranicka“ v roce 2002.

Měl encyklopedickou znakost dějin každého místa střítežského katastru, historie vlastní rodiny a střítežských rodů i širších dějinných souvislostí.

Do posledních chvílí si uchoval živý zájem a dokonale přehled o dění v rodině, obci a svém okolí.

Jeho rodiče byli pro něj trvalým vzorem pracovitosti, svědomitosti, poctivosti, skromnosti, odpovědnosti i víry v Boha a toto poselství pak přemítal na své děti i vnoučata.

**Svou pozemskou pouť ukončil v pátek dne 22. června 2007 ve 14:45 hodin.**



**Za pozhnaný život děkujeme**

**v pondělí 25. června 2007 v 16 hodin**

**v chrámu Páně ve Stříteži nad Ludinou.**



Děti: Josef • Marie • Anna • Václav • Jiří • Jan  
a jejich životní partneri

Vnoučata: Adam • Tomáš • Jiří, Lucie, Stanislav • Dagmar, Václav, Martin, Anna • Jiří, Klára • Jan, Daniel,  
Marek • a jejich životní partneri

Pravnoučata: Jiří • Michaela

S Josefem Mikulíkem i jeho manželkou jsem od počátku udržoval přátelské vztahy. Spojovalo nás totiž společné ideové zaměření. Tak jsem se zásluhou Josefa Mikulíka mohl seznámit nejen s jeho bratrem salesiánem, ale i s bohoslovcem Otakarem Šváčkem ze Stříteže, dnes kvardiánem kapucínského kláštera v Brně, jehož primice jsem se v roce 1967 též účastnil. Také mi byl jeho prostřednictvím zapůjčen německý překlad proslulého

holandského katechismu, jenž byl jinak tehdy běžně nedostupný. Naopak jsem Josefa Mikulíka seznámil se svou budoucí manželkou, vedoucí někdejší pobočky Lidové školy umění v Potštátě, která pak jeho obě dcery, tehdy studentky Střední všeobecné vzdělávací školy v Hranicích, vyučovala v sólovém zpěvu.

Jak uvádí již citované úmrtní oznámení, začali oba manželé své společné články publikovat v roce 1948 v Záhorské kronice. Bohužel, o dva roky později byl tento časopis zastaven a nastala léta nuceného odmlčení. V roce 1968, kdy se Marie Mikulíková po dvaceti letech znovu dostala do služebního poměru ve školství, se také podařilo odbornému učiteli Františku Šustkovi ze Spálova uvést v život vlastivědné periodikum Oderské vrchy. Tam se manželům Mikulíkovým podařilo zejména otisknout objevnou studii k prvním zmínkám o blízkém Olšovci, jehož počátky spadají do doby, kdy zaniká ves Šovejdy, kterou podnes připomíná traťový název. Učinili tak doslova v hodině dvanácté, protože i Oderským vrchům byla brzy znemožněna další existence a pod záminkou, že na okrese Nový Jičín je dublována vlastivědná práce, bylo v roce 1972 zastaveno jejich další vydávání.

Tak došlo opět k odmlce, jen tu a tam přerušované novinovými články, např. v Novém Přerovsku. Až v roce 1989, přízní vedení střítežského JZD, jim bylo umožněno vydat větší práci o školním rektoru Janu Trnkovi a dalších učitelích střítežské školy. Od roku 1995 následovaly, již za nových svobodných poměrů, další publikace jako „Pohled do historie střítežské školy“, v roce 2000 publikace o dějinách střítežské farnosti a nakonec publikace „Střítež nad Ludinou – v mozaice dějin Hranicka“ z roku 2002. V souvislosti s poslední publikací pokládám za svou povinnost jejím autorům, i když posmrtně, osobně poděkovat. Neboť ve stati, věnované perzekuci za hitlevské okupace, neváhali se také zmínit o mém otci, Josefu Krškovi, jenž působil jako účetní v zemském kamenolomu v Olšovci, kde tuto funkci vykonával v letech 1930–1933. Byl pak přeložen k Zemskému úřadu v Brně, kde se za okupace zapojil do ilegální organizace Obrana národa. Dne 13. prosince 1939 byl gestapem zatčen a po více jak tříletém věznění, 10. února 1943 ve Frankfurtu nad Mohanem popraven.

Ve vzpomínce na Marii Mikulíkovou jsem v roce 2002 uvedl závěrem, že ti, kteří ji znali, budou na ni často a rádi vzpomínat. Totéž platí plnou měrou i o jejím zesnulém manželovi.

## O autorech

**Oldřich Fiala**

knihovník Muzea Komenského v Přerově  
knihovna@prerovmuzeum.cz

**Věra Fišmistrová**

archivářka Státního okresního archivu Přerov  
v.fismistrova@pr.archives.cz

**Ladislav Chajda**

statistik, archivář, historik Českého plaveckého svazu, důchodce, Přerov,  
tel. 608 611 650

**JUDr. Jan Jirka**

čestný člen Českého atletického svazu, Praha

**PhDr. Ivan Krška**

archivář, nyní v důchodu, Potštát

**PhDr. Jiří Lapáček**

ředitel Státního okresního archivu Přerov  
j.lapacek@pr.archives.cz

**Prof. Ing. Jan Lužný, CSc.**

emerit. profesor Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. Absolvent Vyšší hospodářské (rolnické) školy v Přerově ze škol. roku 1946. V mimoprofesní činnosti (šlechtění a genetika zahradních rostlin) se zabývá historií zemědělského a zahradnického školství, výzkumu a šlechtění. T. č. důchodce, Olomouc

**PhDr. Miroslav Marada**

archivář Státního okresního archivu Přerov  
m.marada@pr.archives.cz

**PhDr. Karel Müller**

ředitel Zemského archivu v Opavě  
k.muller@archives.cz

**Mgr. Monika Němčáková, DiS**

soukromá lektorka angličtiny, Plzeň  
predatorcesilko@yahoo.co.uk

**Mgr. Renata Skřebská**

odborná pracovnice Městského muzea a galerie Hranice, vysokoškolský pedagog, Ostravská univerzita  
renata.skrebska@osu.cz

**Mgr. Zdeněk Smiřický**

pedagog, historik a vlastivědný pracovník, Dřevohostice

**Mgr. Jan Štěpán**

archivář Zemského archivu Opava, pracoviště Olomouc  
j.stepan@ol.archives.cz

**Jarmila Vohnická**

archivářka Státního okresního archivu Přerov  
j.vohnicka@pr.archives.cz

**Josef Voltr**

historik Svazu letců – pobočka Přerov

---

Sborník Státního okresního archivu Přerov.  
Vydal Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Přerov.  
Přerov 2007.  
Odpovědný redaktor Jiří Lapáček.  
Počet stran 184.  
Sazba a tisk Elan spol. s r. o. Přerov.  
Počet výtisků 400.

ISBN 978-80-86388-51-9  
ISSN 1214-4762

